

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ

107

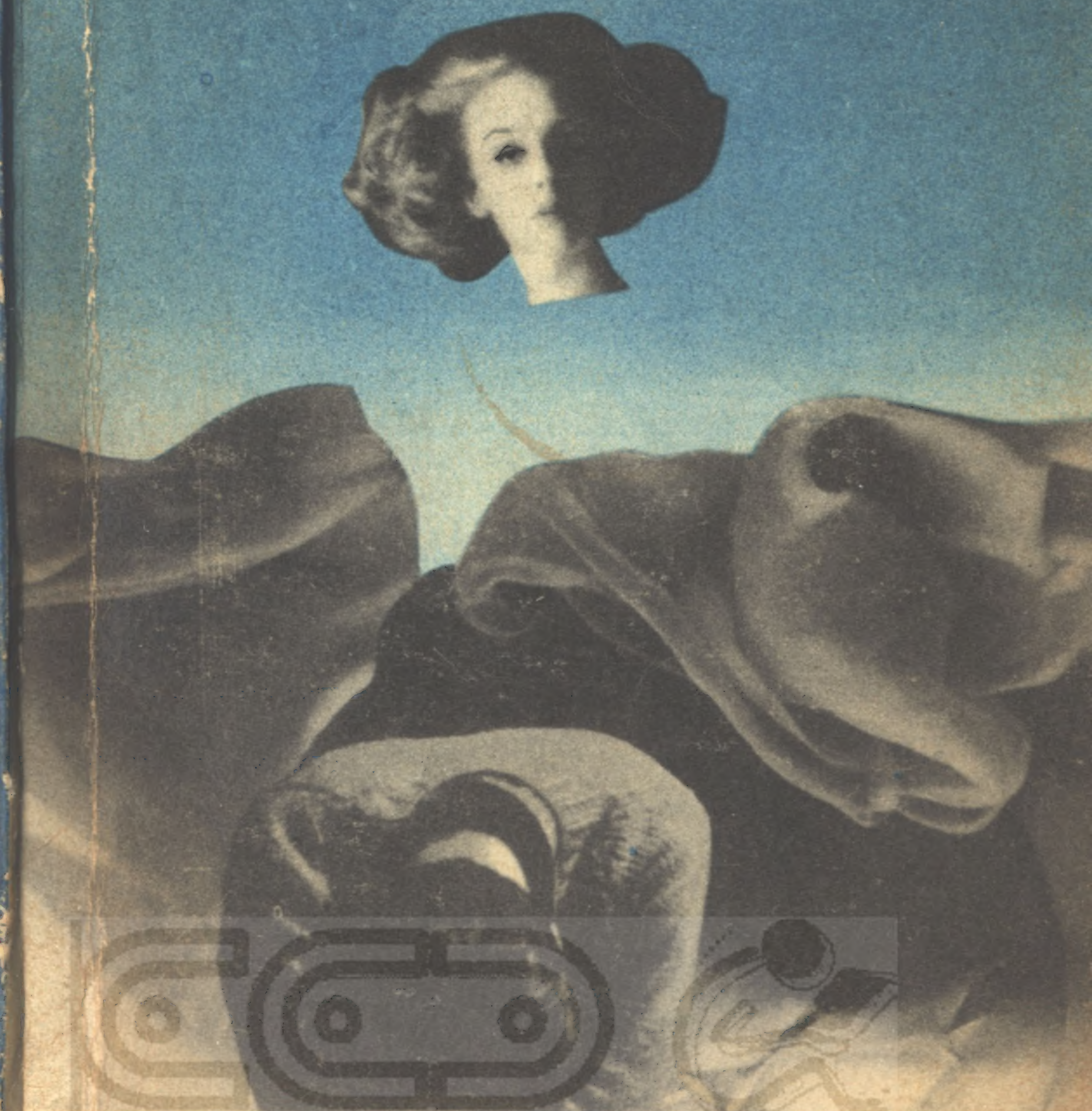
1969

MARIO SOLDATI

POVESTIRI CU STAFII

Nuvelist, romancier, reporter, gazetar, cineast, Mario Soldati (n. 1906) este una dintre cele mai active prezente în proza italiană de azi. Povestirile din ultima sa carte, *Racconti del maresciallo* (Povestirile comisarului), adaptate pentru micul ecran, au stîrnit mare interes în Italia.

MARIO SOLDATI • POVESTIRI CU STAFII

Lei 10

COLECTIA MERIDIANE

Clubul cărți digitale 2024

Desenul copertei de *Ion State*

Din volumele

MARIO SOLDATI

I racconti, 1927—1947

© Aldo Garzanti Editore 1957

© Arnoldo Mondadori Editore 1961

Storie di spettri

© Arnoldo Mondadori
II edizione 1964

Mario Soldati

Povestiri cu stafii

În românește de
MARIANA STĂNCIULESCU

Editura pentru Literatură Universală

București — 1969

CONCERT

De cîteva clipe inginerul Dallasia simţea că-l deranjează ceva prin somn. Îi răsunau în cap ecouri ciudate, rezonanţe, acorduri ; acorduri ca de pian. Se trezi şi, după lumina slabă, înţelese că era mult mai devreme ca de obicei. Alături de el soţia, aşezată pe pat, numai pe jumătate, cu pleoapele lăsate şi cu mătăniile împletite pe degete, mişca buzele în tăcere.

Într-o cameră depărtată, acorduri adevărate de pian se succedau lent, amplu, cu dezacorduri frecvente, arpegii, pauze, ca nişte încercări repetate de a fixa anumite note în octavă, cînd foarte jos, cînd foarte sus.

— Aţi înnebunit ? spuse inginerul foarte iritat soţiei. Chemaţi acordorul la ora asta !? E şase !

Doamna Dallasia ridică o clipă ochii spre tavan pentru a cere lui Dumnezeu învoirea de a întreprinde rugăciunea, apoi se întoarse spre soţ :

— E Laura care repetă *La Cathédrale engloutie*. Nu auzi orga, cînteccele călugărilor, apele care se despart ? Ştii bine că azi are concert.

— Nu ar fi trebuit să urce ieri pe munte.

— Eu am trimis-o. În ajunul concertului este întotdeauna atât de nervoasă... Puțin schi, puțină puritate, acolo sus, o calmează.

— Nu mi se pare. Întotdeauna coboară mai irascibilă ca înainte. Cu cine s-a dus?

— Cu S.P.Z.A., Societatea prietenelor zăpezilor alpine. Sînt numai fete. În fiecare excursie le însoțește o doamnă în vîrstă. În privința aceasta sînt liniștită.

— Eu aș prefera să mergă și băieți.

— Guido!

— Ei, da, are douăzeci și doi de ani și nu știe să danseze, nu știe să se poarte în societate; cînd o roagă cineva să cînte pozează ca și cum ar fi vorba de o profanare. „Ah, Chopin nu; orice, dar Chopin nu!” Iar tu, în loc s-o ajuți să iasă din starea asta, o afunzi din ce în ce mai mult. Pariez că la douăzeci și doi de ani nu s-a sărutat cu nici un băiat!

— Guido! Doamna Dallasia se ridică pe pat foarte palidă oscilînd între dezgust și indignare. Nu știu cum *îndrăznești* să vorbești astfel în fața mea. De altfel, întotdeauna mi-ai spus că-mi încredințezi în întregime sarcina și responsabilitatea educației copiilor noștri și ai declarat întotdeauna că n-ai să te amesteci. *Nu pot* discuta cu tine pentru că un om, care este departe de Dumnezeu, e departe de orice adevăr, chiar de cel mai mic. E inutil să repetăm scenele obișnuite. Gîndește-te mai întîi să-ți liniștești propriul tău cuget. De cît timp nu te-ai spovedit?

Inginerul se stăpîni să nu izbucnească. Oftă (nu avea chef să se certe) și tuși (dar își menținea

ideile). Și totuși, dacă nu îndrăznea niciodată să discute cu soția despre educația copiilor, aceasta nu se datora atât lenei, cît unui vag sentiment de remușcare pentru păcatele sale ascunse, pentru vicile sale. Și mai ales în zilele acelea cînd risca să fie descoperit. Se ridică oftînd și se îndreaptă spre baie. Trecînd prin fața camerei fiicei și auzind că aceasta continua să cînte, intră.

Un frig neașteptat, aprig îl sili să se înfășoare mai bine în halat. În fundul camerei încăpătoare și mohorîte, o fereastră mare era larg deschisă spre curte: se vedea albind un zid. Intrau frigul și bruma toamnei înaintate. Patul, aproape un pat de campanie, era desfăcut. Alături pe noptieră și de jur împrejur, pe jos, pe scaune, pe noptieră, pe birou, pe pian, zăceau fără rînduială cărți răvășite sau pe jumătate deschise, hîrtii, partituri, note muzicale, bocanci de munte, ciorapi trei sferturi, tricouri, ulcele de aluminiu, tablete de *meta* care strecurau mirosul lor metalic în atmosfera aceea cenușie și înghețată. O pereche de schiuri era sprijinită de perete. Ultimele acorduri din Debussy, pianissimo și foarte *înalte*, se rostogoleau ca niște monete false. Vîrîță într-o pijama mare de lînă ca într-un sac, Laura cînta cu ochii închiși și nici măcar nu se întorsese să privească. La un moment dat tatăl său, crezînd că terminase, făcu un pas înainte: — Laura.

Lipsea însă un acord. Laura ținea mîinile suspendate deasupra claviaturii. La întreruperea tatălui își strîmbă buzele în semn de iritare și dezgust. Așteptă un moment, ținînd mîinile ridicate, ca și cum ar fi vrut să provoace o criză de catalepsie unei

persoane întinse în fața ei, apoi le lăsă să cadă perpendicular, dar calculînd și reținînd greutatea în așa fel încît acordul să rezulte conform indicației, pppp, de două ori pianissimo.

Inginerul tremura de frig. Ca să fie sigur că bucata se terminase, așteptă încă o jumătate de minut, apoi înaintă și o sărută pe frunte :

— Bună dimineața, Lalla. Dar e frig al dracului. De ce ții deschis ? Și apoi bucata o știi foarte bine, ai înnebunit de cînti la ora asta cînd lumea din jur doarime încă ?

— Puțin îmi pasă ; nu încercasem niciodată așa de vreme ; minunat ; e ca o rugăciune ; mama spune rugăciunea, eu cînt *La Cathédrale engloitié* : mult mai potrivit, foarte frumos.

Vorbea repezit, foarte iute, amestecînd partea finală a fiecărui cuvînt cu începutul celui următor astfel încît cineva care n-o mai văzuse de mult o înțelegea greu. Avea o voce aspră, enervantă, cînd răgușită, cînd ascuțită. Tonul era încontinuu agresiv și plictisit.

În fața acelei reacții și a explicației cu privire la rugăciune, inginerul lăsă capul în jos cum făcea de obicei cînd asculta discursurile paradoxale și arogante ale fiicei sale. Simțea vag că la mijloc era ceva ciudat. Dar acel fel de a fi agresiv, atît de asemănător cu cel al soției sale, îi cam închidea gura ; și gîndul că Laura era atît de pricepută în acele materii, atît de cultă, licențiată în litere și absolventă a Conservatorului (la vîrsta ei ! Studiasse și citise atît !) îi inspira o anumită timiditate, lui care era complet ignorant în privința a tot ce nu era cifră sau afacere, care citea numai

romane franțuzești cu coperta galbenă ca : Gyp, Prévost, Benoît, pe care fiica și soția sa le detestau în egală măsură, fiecare din alte motive...

„Dacă nu mă înțelege, să nu vină să mă plictisească“, gîndea Laura iritată de reticența și de slăbiciunea tatălui său.

Așteptă nerăbdătoare să iasă, apoi lăsă capacul peste claviatură. Alergă la ușă și învîrti cheia. Închise fereastra, apropiie obloanele.

Simțea un nod în gît, o apăsare, nevoia de a lăsa totul baltă, de a schimba, de a începe să trăiască. Ah, cum îl mai ura pe taică-său, omul acela mic de statură, parfumat și ipocrit. Cum o ura pe mamă-sa, femeia aceea brunetă, grasă, dogmatică. Și iată, camera ei, se izola de restul casei, se desprindea ca un vagon de convoi și călătorea departe, dar nu spre efemera castitate a zăpezilor sau a muzicii ; în întuneric și în căldura pe care caloriferul începea din nou s-o împrăstie, apărea un alt idol, tainic, înăbușitor, mai scump. Laura se cutremură de oroare, amintindu-și că în curînd, poate foarte curînd, se va afla în prezența materială a acestui idol. Și totuși ea însăși visase și jinduise după clipa care se apropia înfricoșătoare, făcuse toți pașii necesari ca să ajungă aici, înfrînsese rămășițele vechilor scrupule religioase, se constrînsese la ceea ce ar fi fost considerat o nebunie, numai să termine cu chinul, cu falsitatea continuă a propriei vieți, numai să facă în sfîrșit un lucru pe care îl visase. Strada aceea aglomerată ; ușa aceea cu geamuri ; biroul în care se prezentase aproape travestită... va avea forța să continue, să meargă pînă la capăt ? Cu un tremur lăuntric, nervos,

aproape fizic, întrevăzu plăcerea și gândind : după concert, în seara asta, se îngrozi.

Se aruncă în genunchi înaintea patului, apucă o pernă și își înfundă capul în ea. Din lașitate își negă pentru o clipă propria suferință, își învinui instinctele de exagerare. Se întoarse în urmă : Chopin și munții erau unicul adevăr. Nu se va duce. Nu va face nimic. Și deodată, simțind moliciunea pernei în propriile-i brațe, se răsuci în pat, cuprinsă din nou de o dorință disperată.

Compania de revistă Diana Francy era în turneu la Torino ; inginerul Dallasia trăia într-o neliniște continuă. Când, profitând de propriile-i afaceri, o întâlnea pe Diana în alte orașe, acestea erau evadări necondamnabile de lângă soție și familie, zile de bucurie vulgară și iresponsabilă. La Milano, la Genova, la Roma, nu risca să fie recunoscut, îndoielile sale morale amuțeau. Dar, vai, provincia asta, gaura asta de Torino. Privirile trecătorilor la ieșirea de la Bursă, în stația de taxi, la intrarea în hotel. 'L cavaier Arduin, 'l novud d'l panaté d'an facia, 'l cugnà d'l barbé¹ ; la fiecare colț era unul care-l cunoștea din vedere. Și acum, să aștepte într-un coridor de hotel, în fața ușii unei artiste de varieteu : dintr-o clipă în alta putea să răsară careva ! Cu ce nerăbdare și cu ce teamă ciocănea ca să-i deschidă Diana.

¹ În dialect torinez : Cavalerul Arduin, nepotul brutarului de vizavi, cumnatul bărbierului.

— Draga mea, te rog, deschide, sînt eu, șopti și privea în jur, exasperat.

În sfîrșit, se auzi din interiorul camerei zgomo-tul unor picioare desculțe care alergau pe covor. Ușa se deschise.

— Tocmai mîncam.

Diana îl conduse înăuntru, se urcă din nou în pat și continuă să mănînce sandvișurile de pe o tavă. Inginerul se întinse alături de ea și îi puse capul pe umăr, suspinînd. Cît îi era de antipatic omul acela cînd se aflau la Torino ! Părea un bătrînel irascibil, care păstrase temeri și slăbiciuni de adolescent.

— Nu trebuie să închizi ușa cu cheia cînd n-ai cameristă. În fiecare dimineață trebuie să aștept afară un sfert de oră. Încă n-ai găsit ?

— Agenția mi-a telefonat astăzi că îmi trimite una să o vād. Vrei ? Gin, portocală, lămîie. Și acum trebuie să mă aranjez puțin. Nu, nu, lasă-mă în pace.

Se ridică. Era înaltă, grasă, voinică dar fără să fie masivă, cu pieptul și șoldurile puternice. Capul, în raport cu restul trupului, era foarte mic. Văzută din spate, cu pijamaua aceea de mătase roșie pe ea, cu părul negru tăiat în unghi pe ceafă, foarte scurt, și cu urechile descoperite, putea fi luată drept bărbat.

Întins pe pat, inginerul o privea insistent :

— Micuțo...

— Dacă te plictisești, uite, și ridică de jos o broșură : Madona din *sleeping*. Ai citit-o ?

Inginerul luă cartea.

— Nu, dar am auzit de ea. *A deu ésse fresc*¹.

— O, e foarte nostimă ! Am și ajuns la jumătate.

Așezată în fața oglinzii, cu bluza de la pijama lăsată pe umeri, începu să-și maseze pieptul cu cremă.

CONCERTUL DE BINEFACERE
AL PIANISTEI LAURA DALLASIA

Program :

Beethoven	Sonata <i>Les adieux</i>
César Franck . . .	Preludiu, coral și fugă
Claude Debussy . . .	<i>La Cathédrale engloutie</i>
Chopin	Balada în la bemol major, opus 53
Liszt	San Francesco vorbind pășarilor

În pauzele dintre bucăți, Laura se retrăgea într-un salon și se odihnea câteva minute. Prin ușa deschisă putea să vadă un colț din sala plină de lume și zgomot. Observa publicul cunoscut al concertelor din oraș. I se părea că vede toată acea lume falsă, meschină și plicticoasă cu un amestec de milă și ironie ca într-o amintire îndepărtată. Peste o jumătate de oră ea o părăsea, își schimba viața. Vechii amatori, nelipsiți, pasionați, îndobitociți. Maestrul Beurati care, surîzând, și clătînind

¹ În dialect torinez : Trebuie să fie simpatică.

liniștit din cap în semn de veșnic scepticism și dezaprobare, nu pierde nici un concert. Avocatul Strano, diletant la violoncel, suflet de muzician oprimat de proza judecătorilor, care ridică în slăvi, entuziast, ultima operă, ultimul concert, ultimul artist pe care l-a ascultat. Și tinerii eleganți care fac caz de muzică întocmai ca de cravatele lor *dernier cri*, care nu admit să se plictisească la Bach și, care așezându-se alături de domnișoarele cele mai drăguțe sau de partidele cele mai bogate, se apleacă la urechea lor și le fac curte. O Doamne, ce plictiseală ! Cît sînt de nesuferiți bărbații, de neghiobi și de enervanți. Privesc fetele din jur cu ochi strălucitori, cu chipuri prostite. Chiar și cei mai inteligenți, cît sînt de proști ! Și mai ales inutili, exact, inutili.

— Domnișoară, îmi permiteți. Mulțumesc. L-am înțeles pentru prima dată pe Franck. Această dorință de logică și totodată de transcendență, după marea senzualitate a agnosticismului wagnerian.

Era un tînăr înalt, palid, cu ochelari mari, cu părul aproape blond și ondulat, căzut pieziș pe frunte. Laura își aminti că urma să-și dea licența în istoria muzicii.

„Ah, da, dorința, cît e de frumoasă, nu ? ce lucru minunat !“ O să lase viața aceea dar pianul n-o să-l lase. O să ducă cu sine toată muzica. Un pian o să găsească cînd și cînd, și o să cînte pe furie. Și poate într-o zi o să fie certată și luată în rîs prin cuvinte vulgare fiindcă o să fie prinsă cîntînd. O să fie batjocorit Franck, și se va scuipa (ah ce voluptate !) pe divinul Chopin.

Mama apăru în ușă.

— Grăbește-te, Laura, mi se pare că este timpul să începi.

Era ultima parte. Laura se ridică. Picioarele îi tremurau. Încă o jumătate de oră. Apoi viața (această viață comodă, leneșă, fără griji, plină de satisfacții pentru vanitate) se va schimba.

Se așază la pian în aplauze. Sala tăcu. Laura ridică mâinile, își imaginează oceanul, falezele bretone, un soare mare, împrăștiat pe un cer alb de ceață. Lăsa să-i cadă mâinile, valurile începură să se spargă încet, armonios, la intervale regulate. Era o dimineată liniștită.

Ca într-un vis scena se schimbă și în aceeași lumină albă și difuză Laura văzu munții. O, de vreme ce nu era posibil să plece pe ocean, să plece în schimb în munți să trăiască toată viața într-o pace inumană, extatică, înconjurată de ceturi.

Doamna Dallasia își privea fiica cu mândrie dar și cu neliniște. Toaleta aceea neagră era totuși puțin cam decoltată. Ar merge dacă Laura, *cîntînd*, nu s-ar răsuci atîta. Parcă aș fi știut. Alaltăieri, cînd a venit croitoreasa, m-am înfuriat atîta. Vai, i se desface breteaua. Dacă nu ar mișca atîta din umerii ăia. Cîntă bine, e adevărat, cîntă *cu multă expresivitate*, și Casella a spus asta, dar se *identifică* așa de mult cu ce cîntă, sărăcuța.

Laura începuse *Poloneza* lui Chopin, gîndindu-se tot la munți. Dar cînd ajunse la crescendoul mîinii stîngi, misterios, înspăimîntător, exaltant, asemănător apropierei de ceva necunoscut, groaza de ceea ce i se va întîmpla peste puțin o cuprinse din nou și împreună cu groaza o sfîșietoare dorință: astfel încît, cu șalele cutremurate de un

fior, se lăsă brusc pe spate, iar mama ei văzu cu rușine cum i se desface breteaua subțire.

Tatăl, care sosise la puțină vreme după ce începuse, asculta în picioare, în fundul sălii, amestecat în mulțimea întîrziatilor. Asculta? Își reținea căscatul, privea prin sală, se uita la chipul fiicei sale. În toaleta neagră, gîndi el, nu e chiar atît de urîtă. Paloarea o prinde. Dar are bărbia prea slabă, gura prea mare, distanța dintre buze și nări exagerată și puful acela negru, mustățile acelea... Sfinte Dumnezeule, de ce nu-și dă cu un depilator! Noroc că era un geniu (așa zicea soția lui) și avea o jumătate de milion dotă; o partidă trebuia să se găsească. Măcar de s-ar nimeri vreun băiat de treabă. Ea era atît de ciudată. Chiar pentru a cînta avea nevoie de toate strîmbăturile și zvîrcolirile acelea. I-am văzut pe Backhaus, pe Cortot, pe Horovitz, sînt genii și ei, sper, și totuși nu făceau o mișcare, păreau niște buda.

Privea ceasul și se gîndea că o să ajungă la ultimul act. În clipele acelea, Diana, cu pantalonăși verzi, sutien de argint și cu capul încadrat de un buchet imens de pene verzi, cînta probabil încet cîntecul de mare succes:

Creolă
Cu brună aureolă
Te rog surîde-mi
Fiindcă mă cuprinde dragostea

și-și îndrepta pasul spre centrul scenei săltînd și lăsînd soldurile, în timp ce în jur se mlădiază și trec încolo și încoace fetele din cor.

La un moment dat orchestra execută un crescendo, o gamă rapidă și atacă foarte puternic, cu un zgomot furibund de talere.

Chinuiește-mă

Dar sature-mă de sărutări !

Diana, aruncînd publicului un surîs larg circular, o invizibilă rețea de seducție, părea un acrobat, care ezită cîteva clipe în alegerea piciorului cu care să pornească și deodată, cu o grațioasă scuturare a bustului (te gîndeai la un cal), pornea spre rampă cu pași mici care înaintau spre spectatori aproape năzuroși. Dar cînd aceștia reușeau să-i vadă fața descopereau că totul era un truc. Ochii Diane erau reci, rimelați, buzele înțepenite într-un surîs distrat și convențional. Nu mai era femeia dulcilor drăgălășenii, ci o mască stupidă, nemișcată, întunecată și mult mai atrăgătoare. Diana termina turul. Toți ochii o urmăreau întorcîndu-se, ațintiți asupra liniștii întinderi a umerilor și a spatelui, asupra forței aproape animalice a feselor.

Iar aici, cu capul răsturnat, cu brațele întinse, cu ochii închiși, Laura cînta *San Francesco vorbind păsărilor*. Dar cu voia Domnului se terminase. Inginerul Dallasia se asocie cu moderație studiată aplauzelor publicului, răspunzînd cu înclinări modeste și ușoare clătînări din cap privirilor pline de omagii ale cunoscătorilor. Își făcu loc prin mulțime ca să ajungă la fiica sa, să o sărute și să plece imediat. Dar mergea împotriva curentului și după ce traversă sala descoperi că Laura plecase.

— Întotdeauna face așa, această fată binecuvîntată, îi spuse soția care înconjurată din toate părțile de lume, părea că primește felicitările pentru fiică. Guido nu o vezi pe contesa Doria ?

Inginerul fu obligat să se oprească și să salute.

— Guido, înțelegi, contesa Doria a fost atît de amabilă, voia s-o invite pe Laura acasă la dînsa, în seara aceasta, ca să o sărbătorească împreună cu prietenele. Și fata asta a dispărut.

— O să se întoarcă, o fi plecat pentru o clipă. Sărut-o din partea mea.

— Pleci ?

— Da, dragă, nu știi că trebuie să plec la miezul nopții la Genova ?

Laura era într-un bar din apropiere și bea șampanie.

În culise era un frig groaznic. Transpirată Diana se înfășură în blana nouă și le străbătu în grabă.

Inginerul o aștepta în salonaș. Ea îi aruncă brațele după gît.

— Mulțumesc, micuțule !

— E bună măsura cel puțin ? Am luat-o pe cea mai mare.

— Perfectă, și cu brațele încrucișate pe piept și mîinile prinse de umeri se mișca în blană vrînd parcă să o simtă. Intră, ce e ?

Un om de serviciu apăruse în ușă :

— O domnișoară, care zice că e trimisă de agenție, zice că o așteptați...

— Spune-i să intre. Of, altă cameristă. Am văzut azi cel puțin douăzeci. Dar nimic care să meargă. Înțelegi, vreau să fiu foarte sigură de ce iau. Bijuteriile mele. Nu pot să încui tot. Pleci ?

Nu, de ce ? rămi. Așa vezi și tu, mă sfătuiești.
— Ai răbdare, micuțo. Am destule povești din astea acasă. Aștept aici. Grăbește-te.

Inginerul intră în cabina alăturată și aprinse o țigară Londres.

Cineva ciocăni la ușă, timid. Vanitatea nu neglijează satisfacțiile mai ușoare. Cine nu este preocupat să facă o anumită impresie în fața chelnerului din restaurant sau în fața șoferului de piață ? Diana așteptă dinadins câteva minute. Se duse să se așeze pe o sofa. Deși acum îi era cald se înfășură strâns în blană. În sfârșit, spuse :

— Intră.

Văzu apărînd o fată foarte palidă, îmbrăcată într-un impermeabil verde închis, cu o pălărieoară de piele maron și cu o mapă ciudată și neagră sub braț. Avea un aer stingherit, înspăimîntat, dar foarte distins. Cine știe dacă asta n-o să fie bună.

— Tu ești camerista ?

Laura făcu semn că da. Acel *tu* nu-l visase. Tremură de plăcere și de dezgust.

— Hai, intră. Închide ușa că intră frigul. Vino mai aproape.

Laura nu putea să ridice ochii deschiși spre ea. Înaintă încet și aruncînd doar câteva priviri pe furîș văzu că Diana o măsoara, o cîntărea, se trăgea înapoi, desfăcea brațele pe speteaza canapelei, pune picior peste picior ; neținută, blana se desfăcea, aluneca în părți, o descoperea goală ca în ultimul tablou, cu pantalonășii verzi și cu sutienul de argint.

— Dă-mi te rog țigările acelea.

O clipă, Laura se emoționează auzind că i se poruncește ; nu înțelese. Apoi, urmărind gestul Dianei, observă pe o măsuță un pachet de țigări, dar se făcu în continuare că nu pricepe, privi ca năucită prin cameră, sperînd să provoace enervarea stăpînei sale. Și într-adevăr :

— Cutia aceea galbenă, de-acolo, de deasupra, hai !

Laura luă țigările și chibriturile care erau alături. Ah, de ce venise ! De ce nu putea să dispară din locul acela ? Acum se gîndea că va trebui să aprindă țigara. Va fi în stare ? Aceste gesturi mărunte erau îndatoriri istovitoare, eroisme.

Diana frecă țigara, o bătu pe dosul mîinii, o duse la buze. Laura privea cu lăcomie. Ea stînd în picioare și Diana jos, putea să-i cerceteze mișcarea mîinilor, cu pleoapele lăsate, fără să-i întîlnească ochii.

Strică două chibrituri. Mîinile îi tremurau. În sfârșit, făcîndu-și palmele căuș, cum îl văzuse făcînd pe tatăl său, reuși să-i aprindă țigara. Mîinile ei atinseră pentru câteva clipe degetele care țineau țigara. Contactul cu mîna aceea caldă, albă, moale, împodobită cu o perlă. Laura fixa degetele alungite, unghiile roșii, alături de propriile-i degete slabe, nervoase, unghiile scurte de pianistă, mîinile pe care de atîtea ori le privise cu disperare.

— Ai mai slujit în vreo familie ? Începu Diana, vorbind cu țigara între buze.

— Nu.

— N-ai mai fost angajată niciodată ?

— Niciodată.

— A ! Ești... decăzută ?

— Da.
 — Poți să-mi dai referințe ?
 — Da... cred, adică da, desigur.
 — Din ce regiune ești ?
 — Din Torino.
 — Ce știi să faci ?
 — Dar... știți, eu...
 — Știi să ondulezi părul ?
 — Pot... să învăț.
 — Manichiura, pedichiura ?
 — Știți, vedeți... eu...
 — Masaje ?
 — Nu, dar... (De ce nu spunea da ? îi venea să se pălmuiască. Decisese să facă totul pentru a fi angajată, cu orice preț. Până atunci fusese foarte tare. Și iată că acum îi lipsea curajul să spună niște minciuni ușoare. Și nu era vorba de sinceritate. Nu era teama de a fi descoperită incapabilă la probă, de a face un masaj. Era însă vechea spaimă de a face tocmai ceea ce dorește. Ca un zid pe care credea că l-a doborât și care în schimb se ridică în fața ei la fiecare pas, mai neclintit ca înainte. Câte gusturi firești îi dispăruseră, din pricina acestei spaime pe care călugărițele o transmisese nervilor ei de copil. Cărei deformări morale îi căzuse pradă pentru că pierduse credința dar nu și scrupulele copilăriei ? Sau poate că biserica avea acum și întotdeauna dreptate ? Aceste acuzații împotriva educației religioase nu erau diavolești ? Această spaimă de a nu ști să păcătuiască, nu era pur și simplu o ultimă ispită, dar mai rafinată ? nu era singurul drum pe care diavolul putea să-l urmeze pentru a învinge puritatea unui suflet care

a trăit vreme îndelungată într-o stare de har ?)

— Dar măcar știi să coși ?

— Nu prea bine.

— Atunci de ce ai venit ? Ce credeai că te pun să faci ?

— Dar eu...

Diana o cerceta, întrebându-se de ce o fi așa de încurcată. Fata ținea ochii în jos, părea concentrată să privească ceva, să privească în jos... către pantalonășii săi verzi. Iritată, bănuitoare, Diana se acoperi instinctiv cu blana și o întrebă la fel de indiscretă :

— Ce ai în mapa aceea ?

— Muzică.

— Muzică ! Ești cumva artistă ?

— Cînt la pian.

Laura spera s-o audă batjocorind-o. Dar Diana continuă, supărată :

— O, atunci nu ești fără lucru. De ce să faci pe camerista ? Cînti în vreo cafenea ?

— Nu, nu, cînt așa, pentru mine.

Vai, îi scăpase ! Ar fi fost atît de plăcut să fie disprețuită de ea. Să fie luată drept o biată *tapeuse*. Tocmai de aceea își pusese impermeabilul acela vechi, pălăria aceea. Deodată o văzu pe Diana aruncînd jos țigara și strivind-o cu vârful pantofului. Piciorul ușor plinut și roz ieșea din pantoful de argint, iar glezna ciudat de groasă, aproape îndesată, prelungea acea umflătură. Zdrobind mucul de țigară, piciorul se mișca.

— De ce nu mă angajezi, Diana ?

După ce șopti involuntar aceste cuvinte, chipul Laurei se făcu ca focul.

Diana izbucni în râs și se ridică numaidecât.
— Pleacă, pleacă, te rog. Nu am timp de pierdut. Du-te.

Era descoperită, totul se prăbușea, trebuia să plece. Ar fi strigat de ușurare, ar fi plîns de durere.

— Scuzați-mă, știți?...

— Îmi pare rău, dar faci o greșală, draga mea, crede-mă. Uite, e aproape miezul nopții, trebuie să mă și îmbrac, mi-e foame. Bună seara.

Cu mîna plină de inele o mîngîie pe obraz, ca și cum ar fi vrut s-o împingă afară. Laura prinse acea mîna la timp ca s-o sărute.

— Ei! acum nu mă mai plictisi! Pleacă sau chem pe cineva. Și să-ți fie rușine!

Auzind că se închide ușa, inginerul Dallasia scoase un suspin de ușurare. Printr-un geam al ușii de la cabină își recunoscuse fata imediat, și fără să audă bine ceea ce ea și Diana își spuneau, trăise un sfert de oră neplăcut. Dîndu-se drept o cameristă în căutare de lucru, fiica sa venise aici să-l descopere!

Diana intră rîzînd și începu să se îmbrace:

— Ah, ce plictiseală, mi se întîmplă adesea. O pătesc dacă angajez o cameristă ca asta.

— Dar ce voia?

— Ce voia? Să facă dragoste!

— Le furnizezi bărbați? Faci tu meseria asta?

— Cît ești de naiv, micule. E îndrăgostită.

— De cine?

— De mine! Și totuși e ciudat cum înnebunesc femeile după mine. Măcar de-ar fi niște fete frumoase. Da de unde! Urîte: îți taie orice poftă.

Să nu mai vorbim de asta. Dacă ai fi văzut-o. Și părea o fată fină, știu, instruită, din lumea bună. Închipuie-ți că mai cîntă și la pian, ca fiica ta!

Și Diana rîdea.

Inginerul se simți în afara primejdiei. Și gîndul la ceea ce ar fi putut să-i spună a doua zi soției îi atenuă rușinea de tată: „Am aflat din sursă sigură că fiica noastră... acum îndreaptă tu lucrurile, vorbește-i, nu ai vrut să mă amestec în educația ei...” Ah, soția mea va avea ce să audă de data aceasta!

De departe, de pe bulevard, Laura pîndea. În sfîrșit o văzu ieșind, învăluită în blană și urmată de un domn, urcînd într-un taxi, dispărînd.

Trecuse de unu. Maică-sa, acasă, trebuie să fi fost moartă de grijă. Puțin i-ar fi păsat dacă n-ar fi trebuit să suporte cine știe ce scenă și să născocască vreo poveste ca s-o calmeze.

Mergea pe bulevardul pustiu, pe frunzele căzute și ude. Ceața acoperea orașul, atenua zgomotele rare, scîrțîitul tramvaielor care se retrăgeau la depouri, claxonul vreunui automobil; la intervale regulate, Laura întîlnia felinarele scufundate în halouri de ceață, străzile care tăiau bulevardul. Geometria orașului Torino. Pacea. Simți că înăuntrul său se topea ceva.

Am ajuns, gîndi. Și pentru prima dată se revoltă. Disprețui pacea aceea din jur, care cu vechile viclesuguri era gata să o primească, să o învăluie, să o îndepărteze de viață, să o nimicească; ca munții, ca Debussy, ca rugăciunea de odinioară.

Știu ce o să fac după ce mă închid în camera mea. O să mă arunc pe pat, o să mă gândesc că pantoful Dianei Francy îmi zdrobește capul.

O nu, nu vreau pacea aceasta. Nu vreau catedrala, ceața, geometria. Dar de ce ? de ce nu putea ? De ce era condamnată să fie exclusă ? Dumnezeuule, dacă există, pentru ce ?

Doamna Dallasia își ascultase soțul cu surîsul pe buze, fără să se tulbure.

— Ai terminat ? Asta e tot ? Ei bine mi-e milă de tine. Întotdeauna ai fost așa. Crezi tot ce ți se spune. Calomnii. Calomnii. Sînt atîtea invidioase. Văd că e inteligentă, că e bună ; văd că devine o pianistă celebră ; nu izbutesc să-i găsească defecte ; nu pot spune că nu e serioasă pentru că n-a văzut-o nimeni vreodată cu un tînar pe stradă ; și o calomniază. Ah, perfidia lumii ! Ceea ce mă întristează e că și tu ai putut să gîndești aceasta despre Laura. O, aceasta mă doare foarte mult.

— Dar noaptea trecută ! mi-ai spus că s-a întors acasă la două.

— Ei bine, vrei să știi unde s-a dus ? La slujba de noapte, la Sanctuarul „della Consolata”, ca să-i mulțumească sfintei Fecioare că i-a reușit atît de bine concertul.

O CĂLĂTORIE LA LOURDES

*Non dabitur tibi aliud
signum nisi signum fidei.¹*

Am sosit la Torino cu o jumătate de oră înaintea plecării pelerinajului. Tocmai la timp ca să schimb trenul. Deodată, în mod iremediabil, mă aflai înconjurat de preoți, călugări, călugărițe, infirmiere, brancardieri, persoane din înalta societate și oameni ai bisericii : toți din Torino. Numai chipuri pe care le cunoșteam foarte bine, prea bine chiar, deși nu le mai văzusem de multă vreme.

Nobilime și mare burghezie, pe care îi seconda clerul respectuos și viclean precum și micul grup al medicilor catolici atașați pelerinajului : iar în jur, tot soiul de săraci evlavioși. Săraci bolnavi transportați la Lourdes și săraci (adică oameni de rînd, muncitori, mici meseriași) care ajută la transport în calitate de brancardieri, bucătari, îngrijitori etc. Dar sînt săraci speciali, săraci aleși și înscrși în congregații. Sînt *săraci catolici*.

Pentru că, oficial, o asemenea congregație nu există. Dar în practică e foarte puternică. Binefacerea catolică citadină nu se exercită indiferent asupra tuturor săracilor ; ci îi alege pe aceia care

¹ Nu ți se va da alt semn decît semnul credinței (lat.).

aduc un omagiu cît mai profund Bisericii și Castei. Avem astfel săraci tot atît de snobi ca și binefăcătorii lor. Un vatman care pronunță ca la Torino : *madama la countessa 'd Bareul* cu un timbru special și cu o voce mult mai gravă decît atunci cînd zice, de pildă, *soura marchesa Roasenda*. Pentru că marchiza Roasenda și contesa de Barolo sînt menționate cu o identică schimbare de voce în sălile clubului *Whist*. Și înțeleg prin săraci și anumiți mic-burghezi, chiar contabili și profesori precum și soțiile lor, care privesc nobilimea și marea burghezie cu tot atîta venerație ca și plebeii.

Desigur asemenea clii catolice vor fi existînd și în alte orașe din Italia și din Franța. Dar în Torino tradiționalist și bigot, găsesc o atmosferă deosebit de prielnică. Și oricum eu numai la Torino știu să le identific și să le studiez. Adesea este vorba de semne ușoare, accente, gesturi, care sînt inteligibile numai pentru cine este obișnuit de multă vreme cu ele. La Torino eu identific trecătorul dintr-o privire, și îl situez numaidecît în casta sa, sau invers, știu să vă spun dacă este străin. Obscuranștii sînt apoi specialitatea mea ; fie că e vorba de contele Fioccoro, de colonelul Talucchi sau de cîrpaciul care pingește pantofii doamnei Giusi Lessona, nici unul nu scapă atenției mele.

Și acum iată-i pe toți aici, adunați pe peronul de unde Trenul Verde va pleca îndată. Recunosc privirile lor furișe, surîsurile lor echivoce, fizionomiile lor exaltate ; aerul acela de indefinibilă perversiune, de ușoară nebulie, care se vede pe toate chipurile lor și care deformează chiar profilurile

delicate și nobile ale cîtorva infirmiere foarte frumoase.

Iată-i neliniștiți, ridicînd osanale, fericiți ca la cele mai mari sărbători ale lor. Și iată-mă în mijlocul lor constrîns să surîd și eu nobilului bătrîn care îmi vine în întîmpinare, uitîndu-mi trădarea și poate chiar și numele, dar recunoscînd pe chipul meu trăsăturile unei familii cunoscute și prietene. Constrîns să sărut mîna doamnei care mi-o întinde ; constrîns să mă înclin în fața monseniorului care mă binecuvîntează. „Mi-o vor plăti“, murmur între timp printre dinți, „mi-o vor plăti“.

Pe toate chipurile din jur țîșnește, sclipește o bucurie mîndră ; cuvinte vesele de chemare sau de rămas-bun se înalță din tumultul ultimelor pregătiri. Atîta veselie într-o ocazie dureroasă, ca transportul bolnavilor spre un sanctuar îndepărtat, uimește și poate scandalizează pe un profan. Ei ar explica astfel : „Sîntem mulțumiți deoarece credința ne susține, ne conduce, ne atrage spre Lourdes ; și nu speranța materială a vindecărilor (se știe că se vindecă numai o mică parte din bolnavii pe care îi transportăm) ci suprema speranță de a obține cîndva, în Paradis, fericirea pe care ne-o cîștigăm cu viața aceasta și în parte cu oboselile (noi infirmierii și brancardierii), cu suferințele fizice (noi bolnavii) ale acestui pelerinaj. Iată de ce sîntem fericiți și mulțumiți în mijlocul durerii și sacrificiului.“

Dar adevărul este altul. Ei sînt fericiți și mulțumiți, și pentru că ordinea publică obișnuită este tulburată de o manifestare a lor ; și pentru că

lumea, care coboară în momentul acela din acceleratul de Milano, de pe linia alăturată, privește uimită Trenul Verde; și pentru că directorul Căilor ferate din Torino se află aici în redingotă și pantaloni în dungi și-l salută respectuos pe eminentul lor cardinal-arhiepiscop; și pentru că abnegația lor a avut puterea să grăbească cu câteva minute plecarea mărfarului 096, și să facă să aștepte o jumătate de oră pe o linie moartă din stația Fossano personalul 2873.

Și mai au și alte motive de veselie. Călătoria la Lourdes este suferință și sacrificiu numai în aparență, numai pentru puținii bolnavi în stare foarte gravă. Dar un biet bolnav cronic, un paralytic, un tuberculos închis tot anul în cămaruța lui, într-o periferie a orașului, se va bucura de zarva plecării și de noutatea călătoriei ca de o distracție și o ușurare a propriei suferințe. Să nu mai vorbim de brancardieri: lucrează într-adevăr; dar e o treabă veselă, zgomotoasă, haotică. Aproape un joc, care întrerupe adevărata muncă a vieții lor, meseria sau profesiunea de fiecare zi.

Dar ultimii bolnavi din brancarde și cărucioare sînt urcați pe brațe în compartimentele transformate în ambulanțe și ultimele damigene de vin, ultimele calupuri de caș sînt suite de bucătarii milostivi într-un vagon de bagaje transformat în cambuză. Plecăm. Triumfă spiritul practic, activitatea pămîntească a oamenilor bisericii. Mulți bărbați și multe femei care datorită convingerilor rigide și obișnuințelor religioase aveau o viață tristă, găsesc în pelerinaj prilejul de a se distra fără să facă nimic rău, ba chiar făcînd un lucru

sfînt, și căpătînd totodată noi drepturi pentru a intra în Paradis.

Strivit, enervat, mă ghemui pe locul destinat mie în colțul unui compartiment; și pentru a mă îndepărta de veselia și de zgomotul crescînd al ultimelor clipe dinaintea plecării, scosei din valiză *Bucolicele* și-mi încredințai sufletul lui Vergiliu.

În cursul întregii călătorii *Bucolicele* mi-au fost pavază, și salvare. În fața mea stătea un preot bătrîn; în celelalte două colțuri ale compartimentului un medic tînăr și un muncitor. Cu riscul de a părea nepoliticos, tăcui aproape încontinuu și ridicam ochii de pe carte numai pentru ca să privesc pe fereastră.

Vioiciunea, veselia, aerul exclusiv terestru pe care îl aveau acești tovarăși ai mei, și întregul convoi, mă iritau și mă jigneau. Nu pentru că le-aș fi pus în legătură cu suferințele bolnavilor care erau transportați, ci pentru că simțeam că această religie rea căpăta, dintr-o atitudine atît de puțin religioasă, o putere aproape invincibilă. Călătorind, toți acești oameni care credeau în lumea de dincolo găseau o exteriorizare justificată a nevoii lor de a fi fericiți și pe lumea aceasta. Nimic nu mai putea să le zdruncine credința și nici s-o îmbunătățească, sau s-o înrăutățească. Credința lor este foarte puternică; dar este totodată foarte josnică. Un teolog solitar, un pustnic lipsit de orice mîngîiere trupească și lumească e desigur mult mai predispus deprimării și scepticismului. Un om cu adevărat corupt, un păcătos lipsit de

orice mîngîiere spirituală și divină, este desigur mult mai receptiv față de adevărata credință, față de misticism. Nu sfinții, din păcate, ci bigoții sînt marea putere a actualei biserici catolice.

Totuși gusturile sînt gusturi : logica cea mai limpede și opiniile cele mai înrădăcinate nu izbutesc să le distrugă. Sau într-adevăr, trebuie să dăm gusturilor o importanță mai mare și să le considerăm păreri și mai înrădăcinate ?

Ba bine că nu.

Nobilii catolici sînt odioși ; dar pentru marile doamne, dacă sînt frumoase, religia este ceva care, ca și prostia, le mărește farmecul în mod misterios. Cel puțin așa cred eu. O femeie fără credință, inteligentă, sau care gîndește ca mine despre lucrurile acestei lumi, mi se pare rece și insipidă. Poate că însăși copilăria mea îmi condiționează astfel virilitatea. Poate că o femeie, ca să-mi placă, trebuie să-mi ofere o profanare confuză, un sacrilegiu și aproape dorința de a-mi contrazice propria rațiune. Nu știu ; sînt lucruri ascunse și e greu să le cercetezi. Dar știu că am găsit în Trenul Verde cîteva infirmiere foarte atrăgătoare.

Ca „trimis special“ trebuia desigur să scriu cîteva articole. Și trebuia desigur să-l las pe Vergiliu și să văd cum era organizat trenul. De la Torino pînă la punctul de frontieră de la Breil sînt aproximativ trei ore de drum. După Cuneo m-am hotărît. Începui să umblu prin culoarele înțesate de pelerini, să arunc priviri jumătate respectuoase și jumătate dezgustate în compartimentele bolnavilor, să mă opresc în vagoanele de mesagerie folosite ca bucătărie, farmacie, capelă și magazie. Era ora

prînzului și bolnavilor li se servise masa ; acum mîncă personalul, brancardierii, infirmierele, medicii și capelanii. Am găsit vreo douăzeci de infirmiere strînse într-un vagon lung lîngă bucătărie. Îmbrăcate în uniforme albe, întinse pe șezlonguri, ghemuite pe saltele printre perne și păături, sau așezate pe scăunele ușoare, mîncău sandvișuri și beau bere din sticle. Din benzile albe care le înconjurau tîmplele scăpau cîrlionți blonzi sau bruni, cordoane albe strîngeau taliile zvelte.

M-am mirat remarcînd cîteva domnișoare din *buna burghezie* pe care nu le știam excesiv de religioase : dar foarte curînd înțelesei că ele înfruntau călătoria și îndeletnicirile dezgustătoare de infirmieră, împinse nu atît de caritatea creștină, cît de certitudinea de a fi timp de o săptămînă împreună cu domnișoarele din *aristocrație*, și de a lega vreo prietenie grație căreia, în iarna viitoare, să fie invitate în cercurile cele mai restrînse, și poate chiar la balurile marchizei Radicati.

Mama uneia din aceste domnișoare, pentru a confirma poate avîntul religios al fiicei, se înscrisese și ea ca infirmieră ; și deși delicată fizicește și dedicată de multă vreme prin instinct și printr-o tainică deprindere unor altfel de pasiuni, acum, cu pleoapele și sprîncenele spălate de umbrele fascinante, cu buzele decolorate de roșul parfumat, își arăta frumusețea celor patruzeci de ani într-o nimic micșorată de albul uniformei și de neobișnuita goliciune a feței.

Două șuvițe blonde strălucitoare de păr îi scăpau de sub panglică și se lipeau strîns de obraji trandafirii și slabi ; gura subțire, lacomă, și ochii

întredeschîşi zîmbeau ca întotdeauna, mîndri. Şi sîinii, în costumul foarte strîns pe corp, păreau încă mici şi ridicaţi. Şoldurile potrivit rotunjite, talia înaltă, picioarele fără cusur.

Pe această femeie în timpul primei mele adolescenţe o adorasem şi o dorisem în taină. În înflăcările fantezii din pătucul meu o comparam cu femeile care pe vremea aceea de studii pasionate mă emoţionau ca Circe, ca Alcina, ca Armida şi ca Aspasia. Iar acum, cînd n-o mai văzusem de atîta ani, începea să-mi placă din nou întocmai ca atunci : poate din cauza amintirilor, poate pentru că era astfel travestită ; sau poate că era reacţia faţă de antipatica societate îngrămădită în Trenul Verde.

Ah ! o aventură, sau chiar numai o sărutare, în umbra vagonului-capelă prinzînd o clipă de singurătate printre frecvenţele treceri ale preoţilor şi infirmierelor.

Dar văzui imediat că nebunia snobismului sufocase avînturile de altă dată şi sleise pornirea sa spre dragoste. Ochiul îi surîdeau încă, vocea sa părea încă răguşită şi la fel de dulce ; dar :

— Jeannette, Jeannette, spuse ea, chemîndu-şi fiica, vino încoace, uită-te cine e aici : nu ţi-l aminteşti pe Soldati ? Ah ! nu aude, e ocupată să pregătească cafeaua cu micuţa Felizzano... Apoi întorcîndu-se spre marchiza di Oldrà, care se apropia : Nini, ţi-l prezint pe Mario Soldati care vine cu noi în calitate de ziarist ; iar bucuria de a putea vorbi despre micuţa Felizzano şi de a-i spune Nini marchizei di Oldrà o satisfăcea total. S-a terminat cu ea. Adio.

*Şi voi ochi tremurători,
astre pur strălucitoare,
în van zvîcniţi scînteietoare
cînd iubire nu e în voi.*

Mă întorsei, străbătui tot trenul şi tocmai la capăt, în spatele locomotivei, găsii un vagon poştal care nu era ocupat de pelerini, ci era rezervat feroviarilor de serviciu. Mă refugiai aici prin bunăvoinţa unui şef de tren (un om cumsecade, care nu avea nimic de a face cu pelerinajul) ; şi stînd lîngă o fereastră începui să privesc peisajul alpin din ce în ce mai frumos, care nu ştia nimic despre trenuri verzi, despre preoţi negri, despre doamne în alb şi nu-mi amintea nimic din copilăria mea tristă.

2

În după-amiaza caldă a primăverii înaintate şi-n adierea văii adînci, acoperită de soare, trenul se opri în staţia Breil.

Roşul zidurilor gării, albastrul uniformelor primilor *chasseurs*¹, cachiul uniformelor vameşilor şi verdele munţilor din jur, formează în adîncul memoriei mele imaginea unei fericiri încă vii : şi se înalţă din această imagine nişte plete blonde, de un blond cald ca aurul ; un chip ars de soare ; braţe goale, şi ele bronzate ; o cureluşă ciudată de piele la încheietura unei mîini ; şi doi ochi de cu-

¹ Vînători (fr.).

loarea alunei, atât de dulci, de zîmbitori, și de omenești, încît gîndindu-mă din nou la ei, binecuvîntez și blestem destinul care mi i-a arătat o singură dată și pentru un timp atât de scurt.

Erau aproape optsprezece luni de cînd nu mai trecusem granița, de cînd nu mai părăsisem o oboitoare slujbă citadină. Bucuria provocată de anotimp și de munte se unea cu bucuria primului moment al expatrierii care este și cel mai puternic.

Dacă m-aș fi născut francez aș încerca poate aceeași bucurie ieșind din Franța. Nu mă acuzați de lipsă de patriotism. Dimpotrivă : dacă nu mi-aș iubi țara, nu aș simți nici o plăcere plecînd din ea.

De fiecare dată cînd plec din Italia, în orice direcție, dar mai ales în Franța (pentru că încă de copil aceasta a fost pentru mine Străinătatea iar munții pe care-i vedeam la Torino, în capătul bulevardului Franța, erau munții *Celeilalte țări*) ; de fiecare dată cînd trec frontiera, inima mea bate să-mi iasă din piept. Simt același entuziasm pe care îl încerc cînd îmbrățișez o femeie frumoasă care nu este sora sau mama mea. Este plăcerea evadării, a contrazicerii. Plăcerea profundă și vitală de a schimba, de a te extinde dincolo de o familie, de o clasă, de o țară, de o rasă. Dacă cineva nu este atașat de o familie, de o clasă, de o țară, de o rasă nu se va bucura nici cînd va evada. Dacă cineva nu a trăit foarte aproape de propria-i mamă nu le va iubi mult nici pe celelalte femei. Dar cei indiferenți la patriotism nu au fost niciodată exilații, ci tocmai aceia care nu s-au mișcat niciodată din locul de baștină, concepînd parcă

întreaga lume ca o mare abstracție în care locul de naștere se proiecta uriaș.

La ieșirea din primul tunel pe pămînt francez, pajiștile erau de un verde strălucitor care părea mai proaspăt, mai viu, mai sălbatic. Rocile căpătără imediat un aspect mai compact, o culoare mai profundă, aș spune preistorică. Stînd la fereastră mi se părea că respir chiar un aer mai ușor. Iar satele calme și cenușii care apăreau în fundul văii sau colibele rare împrăștiate pe versantul din față, păreau că trăiesc într-o pace neștiută, în afara lumii, a legilor și a guvernelor.

Era o iluzie, se înțelege. Tocmai în porțiunea aceea hotarul italo-francez nu urmează nici măcar cumpăna apelor : și nu există în porțiunea aceea, între Italia și Franța, o deosebire firească geografică ; ci numai o împărțire convențională¹. Natura terenului și a rocilor, soiurile de culturi, chiar și neamul și limbajul locuitorilor văii sînt aceleași.

Dar ce vreți, e de ajuns un amănunt ca să transforme tot restul și aerul și cerul și lumina soarelui. Ajunge culoarea acoperișurilor ; în satele italiene cele mai multe acoperișuri sînt roșii ; în satele franceze, în schimb, domină acoperișurile cenușii, de ardezie. Ajunge afișul unei reclame, întrezărit în timp ce gonim cu optzeci pe oră, și pe care, în loc de *Olio Sasso*, stă scris *Byrrh* sau *Renault*.

¹ Vorbesc la prezent, referindu-mă la primăvara lui 1936, epocă în care am participat la pelerinaj. Astăzi, după tratatul de pace acel teritoriu este în întregime francez. (Nota autorului.) (Prima ediție a volumului *I racconti* din care face parte bucata aceasta, a apărut în 1957. Nota editorului român.)

După tunelul de la frontieră nu mai e mult pînă la Breil. Trenul își încetini curînd mersul, și, pe măsură ce zgomotul roților se domolea, se auzea urcînd și umplînd valea cîntecul greierilor. Un tril imens și pașnic, în voia căruia mă lăsam, un tril fără sfîrșit și fără ritm.

Breil. Vama. După „control“, mai era o jumătate de oră pînă la plecarea Trenului Verde spre Nisa, Marsilia, Lourdes.

Mă plimbam de-a lungul peronului, distrat și fericit să privesc în jur. Atunci am văzut-o : cu o prietenă, brună, slăbuță, mai frumoasă poate decît ea, dar în același timp de o frumusețe mult mai comună.

Cele două fete stăteau la umbra peronului, cu spatele sprijinit de spătarul curbat al băncii ; una din acele bănci din șipci dese de lemn în formă de S culcat, obișnuite în toate gările franceze.

Rîdeau. Cum le zării, le privii drept în față și rîsei și eu... Ele continuară să rîdă, schimbînd însă tonul : răspunzînd rîsului meu. Și imediat mi se păru că dintre cele două privisem și zîmbisem mai mult spre blondă decît spre brună.

Spună ce vor cei inteligenți : dar teoria așa-zisului *coup de foudre*¹ nu poate fi combătută în mod serios. Numai singurătatea este rațională și de înțeles. Dragostea este, poate, tocmăi acel lucru care nu poate fi argumentat și explicat. Dragostea e prin sine însăși misterioasă, confuză, inexplicabilă. Se naște pe neașteptate de la prima privire

¹ Trăsnet (fr.) Aici în înțeles de îndrăgostire subită.

la primul gest sau surîs. Poți trăi ani întregi cu o femeie fără să simți pentru ea nici o fărîmă de dragoste. Și poți vedea o femeie timp de o oră, de o jumătate de oră, de un minut și să știi, așa cum se știu lucrurile sigure în viață, că femeia aceea este a ta.

Spune Saba :

*Dăinuie unele iubiri, e-adevărat,
o viață, mai mult cîteodată,
dar știu o dragoste care a durat
o lună — și a fost iubire adevărată.*

Un alt adevăr incontestabil este că dragostea, în afară de faptul că se ivește pe neașteptate, e aproape întotdeauna reciprocă. Iubirile nefericite, dacă stăm să ne gîndim bine, nu sînt niciodată iubiri adevărate : ci încăpățînări, disperări, perversiuni. Pe chipul celui care simte că dragostea nu-i este împărtășită apare numaidecît dorința, pasiunea, voința nebună de a se împotrivi oricum destinului și de a se contrazice pe sine însuși ; dar nu apare surîsul spontan și lumina liniștită a adevăratei iubiri.

Simplu, ușor, intrară în vorbă. Întîi în franceză ; imediat, apoi în spaniolă sau, mai bine, fetele, în spaniolă, eu — într-o italiană prost spaniolizată. Nu contează, ele ziceau că mă descurcam foarte bine, că aveam un accent perfect și că după două săptămîni petrecute în Spania aș fi vorbit întocmai ca un spaniol adevărat.

O, dragi măguliri ! care nu mă amăgeau, dar îmi arătau cu atîta suavitate sufletul ei.

Mai bine îmi amintesc felul cum vorbea, foarte plăcut și fără cea mai mică afectare ; dar atât de proaspăt și de puternic în feminitatea lui. Accentul acela îl am aici, îmi sună încă în urechi. Dacă mă concentrez o clipă și fac liniște în jurul meu cu închipuirea, iată, o clipă : „*A mi me parece que Usted habla muy bien*”¹, și râsul acela, râsul acela scurt între o frază și cealaltă. *A mi me parece* : sunetul ușor dental și fricativ al celui *ece*. Dar în zadar. În efortul de a-mi aminti, de a-l auzi din nou, accentul acela se stinge, ca și privirea zîmbitoare a ochilor săi de culoarea alunei. Și în zadar insist, o urmăresc ca un ecou îndepărtat, care moare, care a murit. Apoi, deodată, în timp ce sînt distras de altceva, revine, îmi gîdilă aproape cu maliție auzul. Chiar dacă e numai un fragment, un singur cuvînt : *entiendo todo, Usted, admirable*², un cuvînt care cuprinde însă, încă pentru o clipă, tot râsul acelor buze, al acelor ochi, și al dinților albi, puternici și drepți ; și se îndepărtează dintr-o dată, intermitent, inezisabil dar al memoriei.

Caut vechiul carnet de însemnări din călătoria la Lourdes. E înțesat de note. Dar nici una nu-mi amintește de cele două spaniole în afară de unele nume de locuri scrise în prezența lor și dictate de ele ; Valle de Ansojecho, Canfran, Jaca (Universitatea pentru străini), Roncal. Privesc aceste puține silabe scrise cu creionul, le privesc lung ca și

¹ Mi se pare că vorbiți foarte bine (span.).

² Înțeleg tot, dumneavoastră, admirabil (span.).

cum aș vrea să regăsesc în grafia lor reflexul fericirii mele din epoca aceea îndepărtată și lumina ochilor care mă priveau scriind. Nimic, nimic. Pagina carnetului e mai degrabă un talisman pe care îl privesc și îl ating ca să-mi dovedească mie însumi că cele două fete au existat într-adevăr.

Jaca, Roncal, Valle de Ansojecho : erau sfaturi pe care ele mi le dădeau pentru o eventuală ședere în Spania. Cît despre ele, erau din Saragosa, studente. Însotite de *tia*¹ de care vorbeau în fiecare clipă, dar pe care nu o văzusem încă, făceau o scurtă călătorie de plăcere în Italia, la Torino. Fuseseră în Italia cu un an înainte și dintre numeroasele orașe italienești, Torino era cel care le plăcuse cel mai mult.

Cea brună era foarte plăcută ; dar ca să fiu sincer, mi-o amintesc cam vag. Îmi aduc aminte doar că era brună, mică, slabă, foarte frumușică. Era îmbrăcată cu un taior bleumarin, cu bluză albă, și avea ochii negri surîzători. Nu-mi amintesc precis privirea ei. Dacă s-ar întîmpla s-o întîlnesc pe stradă mă tem că n-aș recunoaște-o.

În privința celei blonde, în schimb, sînt sigur : aș recunoaște-o oriunde, întotdeauna, chiar de departe. Avea o rochie bej de in, foarte deschisă, într-o singură culoare, foarte simplă, care se potrivea de minune cu fața și cu brațele ei goale, bronzate, și cu părul auriu aprins. La una din încheieturi purta o fișie lată de piele închisă, nu o brățară de ceas, ci o curea cum poartă unii hamali

¹ Mătușă (span.).

sau docheri pentru a nu-și scrînti încheietura mîinii atunci cînd apucă greutate mari. Cureaua ei însă era o simplă podoabă : din piele cu un arabesc nu prea complicat perforat cu dalta.

Era în înfățișarea ei ceva degajat, sigur, energetic, extrem de vioi ; dar fără nici un fel de prejudecată feminină, pentru că feminin era rîsul continuu al buzelor ei, al dinților și al ochilor ei. Și ceva extrem de inteligent ; dar o inteligență numai grație, instinct și generozitate.

Voiau ilustrate și timbre și întrebau cum se spune timbru în franceză. Cum debitul era de partea cealaltă a liniilor mă însărcinai eu să le cumpăr timbre, cu atît mai mult, le-am spus, cu cît trebuia să cumpăr țigări pentru mine. Mi-au mulțumit și au vrut să-mi dea bani pentru timbre și ilustrate. Natural că am refuzat. Dar cînd am vrut să plătesc ilustratele și timbrele, debitantul nu mi-a primit banii fiind italienesti. Era imposibil să schimb ; biroul de schimb la ora aceea era închis.

M-am întors dezolat la fete și le-am explicat. Blonda nici nu m-a lăsat să termin. Avea în mînă bani francezi. Fugi la debit traversînd liniile în cîteva sărituri și cumpără pe lîngă ilustrate și timbre și țigările pentru mine pe care mi le oferi, o cutie întreagă, fără să vrea în ruptul capului să accepte, în schimb, banii mei.

Protestam rușinat, întindeam o monedă de cinci lire. Și ea rîdea, rîdea tare acum, rîdea dîndu-și peste cap cîrlionții blonzi, un rîs răsunător, fericit, afectuos, care îmi mergea la inimă.

Am încă în inimă rîsul acela : și umple și acum îndepărtata mea cameră singuratecă, sare pe foaia albă pe care scriu, mă ametește, mă îmbată. Și cred că am rămas amețit atunci găsind așa, pe neașteptate, o femeie cum nu credeam că poate exista. O femeie care disprețuia cu veselie convențiunile și care era totuși femeie și pe de-asupra tînără, frumoasă și sănătoasă, și-mi *surîdea* cu o simpatie atît de promptă, atît de impetuoasă.

Am rămas uimit, năucit. Vorbeam, rîdeam, o priveam și n-o întrebam măcar cum o cheamă, și nu-i ceream cel puțin adresa din Saragosa. Trenul meu pleca peste cîteva minute ; și eu nu-mi închipuiam nici măcar pe departe ce pierdeam.

Apăru mătușa : grasă, voinică, blîndă, îmbrăcată toată în negru. Probabil că era mătușa brunetei și că blonda îi spunea mătușă numai din obișnuință, fiind prietenă cu nepoata, cum se întîmplă adesea.

Trenul meu pleca. Blonda mă întrebă cît timp voi sta la Lourdes.

— O săptămînă, i-am răspuns.

Atunci ea :

— *En una semana yo también volveré de Turin y seré a Lourdes !*¹

Și ea va fi peste o săptămînă la Lourdes : deci o voi revedea. Iar ca s-o revăd aș fi așteptat-o zile întregi în fața Bazilicii. Dar la numai patru zile după sosirea la Lourdes, am fost nevoit să mă

¹ Intr-o săptămînă mă întorc și eu de la Torino și voi fi la Lourdes (span.).

întorc direct în Italia și nu am mai văzut-o niciodată.

Puțin după plecarea trenului meu trebuia să plece din Breil și trenul ei în direcția opusă : spre Italia. Ne-am salutat. Cum m-am urcat în tren, am văzut că vameșii italieni le invitau pe ea, pe prietenă și pe mătușă împreună cu ceilalți câțiva călători, în sala de control.

Am urmărit-o cu privirea surîzînd. Și am văzut-o prin geamul unei ferestre mari a sălii, ținînd în mînă o valiză și așteptîndu-și rîndul. S-a întors, m-a văzut, mi-a surîs ; și a continuat să-mi surîdă pînă în ultima clipă, prin geamurile ferestrei, ridîcînd mîna și agiutînd-o în semn de salut. Și pînă la urmă de tot, în răstimpul cîtorva clipe lungi, am văzut în penumbra îndepărtată a sălii părul blond, chipul, brațul gol ridicat și mîna care se agita pentru mine.

Aveam în buzunar cincizeci de lire. Dar nu avea importanță, dacă aș fi putut să-mi dau seama ce pierdeam aș fi coborît, într-un fel m-aș fi descurcat și m-aș fi întors cu ea la Torino. Nenorocirea a fost că în clipa aceea încă nu pricepeam ; priveam strălucirea aceea, brațul acela de aur, gol care se agita în spatele geamului și nu înțelegeam încă.

Am înțeles totul cîteva clipe după aceea, o dată cu o împunsătură în inimă. Era însă prea tîrziu : brațul, auriul braț gol care se agita pentru mine nu se mai vedea, iar trenul alerga acum din ce în ce mai repede prin fața pajiștilor, stîncilor, case-lor, torentului și cerului care, aproape reci și fără viață, pierduseră orice semnificație.

Plecăm de la Nisa la apusul soarelui. Începe Coasta de Azur. Pe fundalul mării alternează vilii-șoarele înflorite, plajele presărate cu cabine și cu vilegiaturiști de toate culorile, păduri de umbelife, afișe publicitare.

Toți stau la ferestre și privesc muți, plini de o bucurie inconștientă. Chipuri masive și dure de preoți. Chipuri ridate și isterice de bătrîne aristocrate organizatoare. Chipuri întunecate de clericali profesioniști. Și chipuri austere de muncitori care militează în asociațiile de credincioși afiliate unui ordin religios. Toți privesc, admiră, se lasă fără să știe în voia Diavolului.

Acum trenul aleargă de-a lungul plajei în seara limpede. Vedem atît de clar valul alb și crestăt încît fantezia elimină zgomotul trenului și aude resacul. Și tinerelul acesta pe bicicletă în tricou albastru închis și cu brațele goale care merge pe asfaltul neted și ne privește uimit, surîzînd : se aude parcă zumzetul liniștit al roții libere.

Dar se aude un geamăt în spatele nostru : cineva se simte rău. O infirmieră părăsește fereastra, aleargă.

Într-un compartiment, pe o bancă transformată în pat, zace cu fața în jos o tînără foarte slabă, îmbrăcată în pînză albastră. Oasele omoplaților și ale șoldurilor i se văd ici și colo, ieșindu-i la întîmplare ca articulațiile unei marionete în repaus. De sub fusta albastră, apar gleznele încălțate cu ciorapi verzi de bumbac și înspăimîntător de groase în comparație cu slăbiciunea corpului.

Infiriera se apleacă peste bolnavă, spre chipul său, se ridică, iese în goană pe coridor, strigă „Domnule doctor ! Domnule doctor !” Se întoarce cu un doctoraș bărbos și răbdător care după o examinare grăbită decretează o injecție cu morfină.

Sacul albastru de oase se ridică și se coboară convulsiv pe pătuțul său. Și scoate vaiete lungi, înăbușite în pernă.

Între timp, pe coridor, nimeni nu observă nimic. Toți continuă să privească pe ferestre. Acum soarele se scufundă în mare. O infirmieră grasă apare în capătul coridorului, apucă o sticlă mare și rîzînd ne invită în vagonul alăturat ca să bem vermut.

Trecînd, aș vrea să intru în compartimentul meu, unde mi-am uitat tutunul. Greșesc și dau la o parte perdeaua compartimentului de alături. O trag imediat la loc : în fund, în penumbră, lîngă ferestre, unul de o parte și altul de cealaltă ședea un penitent și duhovnicul său.

Duhovnicul acesta era părintele Righini, îl recunoscui : un iezuit. De la plecare încă nu-l văzusem : spovedea toată ziua închis în compartimentul acela, așezat pe locul acela, acoperindu-și ochii cu o mînă. Cu fruntea lui mare atinsă de o rază a soarelui muribund, care se strecura printre perdele, cu pălăria în trei colțuri dată pe ceafă, din oboseală parcă, ridică o clipă mîna dreaptă de pe ochi și mă fulgeră ; doi ochi negri, foarte vii în penumbră, doi ochi care mă cunoșteau și mă străpungeau încă. Penitentul din fața lui era un tînăr aristocrat : cu totul cufundat în căuta-

rea păcatelor pe care, vai, nu le săvîrșise, încovoiat, îndurerat, cu chipul ascuns în palme, nici măcar nu observă amestecul meu instantaneu.

O, părinte Righini... o, credință... o, putere... o, vechi modele ale nerăbdătorului meu vis de glorie... o, părinți ai Companiei, voi ajunge să înțeleg vreodată ? Să iubesc ? Cum înțelegeam și iubeam sub îndrumarea voastră impetuoasă ? Sînt departe, sînt pierdut. Dar rugați-vă pentru mine.

„Dumneata crezi în Dumnezeu ?” îl întrebă cineva pe un personaj al lui Hemingway.

Personajul răspunde : „Cîteodată, noaptea.”

E noapte. Încerc să adorm înfășurat într-o pătură de lînă, pe prima platformă a primului vagon după mesagerie, pe un șezlong pregătit de marchiza Felizzano. De două nopți nu mai dorm. Mecanicilor trenurilor franceze le plac vitezele mari. Poate pentru aceasta în Franța sînt atît de dese catastrofele de cale ferată. Am părăsit Marsilia la miezul nopții : și am și trecut de Avignon.

Trenul Verde fuge în noapte cu o sută douăzeci pe oră. La curbe nu micșorează viteza. Vagoanele de clasă și cele de bagaje, materiale vechi de rezervă deshumate de Căile ferate pentru ocazia aceea, se clatină datorită vitezei nebunești. Scîndurile ieșite din încheieturi gem ca și cum ar fi gata să se desfacă. Pare că dintr-o clipă în alta trenul trebuia să se sfărîme.

Mă întind pe pînza șezlongului meu ca pe pînza în care se înfășoară morții pe bordul unei nave,

pentru a-i coborî apoi în mare. Dar din cînd în cînd, zguduiturile acelea teribile doar că nu mă aruncă afară și nu mă izbesc de clanța care se află chiar la înălțimea tîmplei mele stîngi.

Un tren de noapte, dacă gîndurile nu-mi fug aiurea, mă face întotdeauna să mă gîndesc la moarte. Dar de data aceasta, culcat și zdruncinat pe pînză, printre șipcile subțiri, mă simțeam și mai neajutorat; un lucru de nimic aruncat între viață și moarte. Trenul alerga; mă năucea un zdrăngănit puternic de fiare vechi venit din burduful de alături care lega vagonul meu de un altul; simțeam salturi, zvîcnituri și uneori un fel de zboruri scurte pe deasupra liniilor: vedeam titluri de ziare: *Traîn de pèlerins italiens vient de dérailler près de Toulouse 200 morts 150 blessés graves*¹. Să mori, să mori astfel, stupid de necredincios într-un tren de credincioși. Trenul gonea în noapte. Să mori. Pentru a mă liniști, mă gîndii că în fond puteam într-adevăr să mor. O ciocnire. O lovitură la cap. Durere. Beznă. Strigăte. Beznă. Sfirșitul. Și gata.

Am implorat din nou pentru o clipă îndurarea Sfintei Fecioare? Am cerut iarăși iertarea păcatelor? Am crezut din nou în Infern? Mi-am făcut semnul sfintei cruci?

Ei bine, da, după o scurtă luptă, am făcut toate acestea: am spus o rugăciune de căință și mi-am făcut semnul crucii.

¹ Tren de pelerini italieni deraiat lîngă Toulouse 200 morți 150 grav răniți (franc.).

Superstiție, slăbiciune, mi-am spus a doua zi la lumina soarelui.

Cred! Unii brancardieri purtau o insignă la bu-tonieră, o plăcuță smălțuită pe care era scris cu litere aurite: *cred!* Dar noi nu știm ce gîndim cu adevărat. Mulți cred că sînt credincioși și în schimb nu cred; și mulți cred că nu sînt credincioși și în schimb cred.

4

Către orele 10 dimineăța, Trenul Verde intră în gara Montré Jean-Gourdan-Polignan și se opri pe o linie moartă în așteptarea acceleratului de Bayonne.

Pe peronul încăpător era umbră, liniște, singurătate, răcoare. Dincolo de el, imediat, se vedea cîmpia. Grînele, urmînd puternicele unduiri ale terenului, străluceau în soare pline, înalte, verzi; și în zare Pirineii, fîșie estompată de culoarea cenușei, păreau încă departe.

Montré Jean, Gourdan, Polignan. Puteai să-ți închipui cele trei sate liniștite, la mică distanță unul de celălalt. Îți venea pofta să cobori și să te oprești. Să te așezi în cafeneaua gării, la o masă de fier, cu un Pernod în față. Și să ceri mereu un alt Pernod, pînă cînd ceasul avea să bată douăsprezece și jumătate. Și din ziua aceea să te oprești la Montré Jean sau la Gourdan sau la Polignan pentru toată viața.

Cu două seri înainte, încercasem aceeași dorință în plină Italie, la gara din Grosseto. Trenul se opri, cam pe la apus pentru obișnuita aprovizionare cu apă. Și acolo, aceeași tihnă a gării pustii și neașteptata pace provincială. Și totuși era o senzație atât de diferită ! Știam, desigur, că mă aflam în Italia. Dar chiar dacă nu aș fi știut ; chiar dacă m-ar fi legat cineva la ochi și mi-ar fi astupat urechile cu o lună înainte, la New York, și m-ar fi dus așa prin lume și m-ar fi liberat doar acolo, tot aș fi înțeles că mă aflam în Italia. Și fără ajutorul șepcii stacojii a șefului de gară, și fără autentica vorbire toscană a băiețușului care striga : „înghețată“ la capătul trenului. Erau de ajuns liniștea, aerul, câmpurile și cerul care se întrezăreau dincolo de arcada peronului : o imensitate, apoi imediat, o armonie a spațiilor și a sunetelor și acea odihnă, acea dreptate care se simte numai în Toscana. Un tânăr îmbrăcat elegant în maron se plimba încet pe peron, fumînd. Părea preocupat nu să gîndească, ci doar să fumeze și să se preumbe. Avea părul lins, bine pieptănat. Era desigur un funcționar de la Notariat ; sau consilier la Prefectură. Italia ! Italia ! Și Grosseto nu e desigur printre primele orașe din Italia în privința monumentelor artistice. Dar poate tocmai pentru aceasta la Grosseto Italia este într-atîta Italia. Aici nu înfloresc industriile turistice ; străinii nu dau năvală în chiloți. Funcționarul de la Notariat sau consilierul de Prefectură se bucură de cel mai mare respect.

După ce a trecut acceleratul de Bayonne un slujbaș de la Căile ferate din Sud porni să stră-

bată peronul de-a lungul trenului ca să vadă dacă totul e în ordine și să dea apoi semnalul de plecare. Era mai mult decît tipul, era monumentul feroviarului francez. Avea toate caracteristicile cunoscut ale feroviarilor francezi ; dar le făcea să ajungă la un fel de extremă evidență picturală, încît aducea aproape cu o caricatură maiestuoasă. Gras, murdar, înfășurat într-o haină enormă. Mustăți colosale, atîrnînd de o parte și de alta a obrazilor rotunzi, umflați și vineții. Aspectul său era atât de violent marcat încît pentru o clipă am uitat că mustățile, chipiurile și hainele de acel fel sînt normale în Franța și că fuseseră la fel, într-o oarecare măsură, în întreaga lume civilizată pînă în 1914.

După Montré Jean, trenul se îndreaptă hotărît spre sud către Tarbes și către Pirinei. Călătoream în tovărășia preoților, infirmierelor, pelerinilor și bolnavilor, de mai bine de douăzeci și patru de ore. Surpriza pe care mi-o oferise Trenul Verde, cu atmosfera sa veselă și pămîntească, avusese timp să se consume. Mai erau pînă la Lourdes numai vreo cincizeci de kilometri. Începui să sper într-o schimbare de ton. Îmi spuneam că peisajul din jur trebuia totuși să se schimbe : să sugereze puțin cîte puțin gînduri mai cerești, să înalțe sufletul : și o dată cu neliniștea apropierii de orașul sfînt, un suflu mistic să cuprindă pe nesimțite convoiul.

Dar iată, peisajul suferea o transformare contrară. Culmile dealurilor se arcuiau ; rîul și to-

rentele curgeau mai împetuoase și mai limpezi, vegetația devenea mai deasă și mai verde ; și apăreau, ici și colo, din ce în ce mai numeroase, coșuri și acoperișuri de uzine. Mergeam spre o regiune rodnică și bogată în industrie. Țevile mari, din preajma fabricilor, arătau că forța apelor de munte era larg exploatată. De cum am ajuns am putut constata că regiunea dădea de lucru la mii și mii de spanioli : era plină de basci, de navarezi și de catalani, așa cum cele două Savoii și regiunea Dauphiné sînt pline de piemontezi, de venețieni și de lombarzi. Dar, deși multe fabrici erau de produse chimice, de arme și de muniții, și nu de țesături de bumbac și de lînă, semăna încă și mai mult cu Biellese și cu Val Sesia. Aceleași albi fertile, același lanț de munți împăduriți, aceleași orașele vesele, agitate, pline de activitate. În sfîrșit, nimic religios : în caz că termenului religios i se dă acea semnificație mistică, cu totul transcendentă, prin care Lourdes este cunoscut în lume. Mă gîndeam într-adevăr la sanctuarele din Alpii noștri, așa cum le-a văzut Butler, și anume la cele mai mari sanctuare din Biellese și din Valsesia : Graglia, Oropa : il Sacro Monte di Varallo. Dar știam foarte bine că asemănarea se va reduce la peisaj și la condițiile agricole și industriale ale regiunii. Nu mă așteptam la blîndețea păgînă, autohtonă și misterios asiatică a Madonelor noastre. Și, în timp ce trenul se apropia din ce în ce mai mult de țintă, luam act de această contradicție. Un peisaj bogat, liniștit, rodnic : o populație modernă, de muncitori. Pentru a împlini sarcina extraordinară și prodigioasă, pentru a corespunde faimei și pentru

a apărea, chiar în ochii scepticilor, un loc ales de Divinitate ca să se reveleze, era nevoie de un peisaj într-un anumit fel neomenesc sau supraomenesc : un peisaj pustiu, extatic, în care pămîntul să se despoaie, să se usuce, să tindă spre cer. Assisi. Priveam de la fereastră și căutam zadarnic, pe cîmp, în munții acum apropiați, înaltul zid trandafiriiu din Subasio, sau vreo altă formă masivă și straniu colorată, care să aibă acea blîndețe biblică, acea disperare ori imensitate. *Elevavi animam meam in montes, unde venit auxilium mihi*¹ : zadarnic încerca vechiul verset să se înalțe și să cînte. Auzeam alături de mine, cînd și cînd, acoperit de zgomotul trenului, sau înlăturat de gîndurile mele, micul discurs de îmbărbătare pe care conducătorul spiritual al trenului îl ținea în compartimentul meu, adresîndu-mi-se mai mult mie decît celorlalți : ca unuia care mergea la Lourdes pentru prima dată și care desigur nu manifesta prea multă cucernicie.

Iscusitul preot își pregătise patru sau cinci asemenea predici, una pentru bolnavi, una pentru bolnave, una pentru infirmiere, alta pentru brancardieri etc. ; cu variantele necesare și cu efecte calculate, după cum boala era mai mult sau mai puțin gravă sau după gradul mai mic sau mai mare de instrucție al celui care asculta. Și din zori străbătea convoiul, stînd cîte cinci minute în fiecare compartiment și recitînd pentru fiecare bucata adecvată.

¹ Ridicam sufletul meu spre munți, de unde venea ajutorul meu (lat.).

Auzeam : „Douăzeci de mii de bolnavi pe an în medie : numai douăzeci de miracole pe an, în medie... Nu se vine aici deci pentru miracol, asta ar însemna falimentul. Miracolul este mijlocul, nu scopul... Suflete însetate de supranatural... miracolul resemnării... se spovedesc preotului... funcțiunea mea...”

(Mă gândii la aceia care spun „noi avocații” sau „noi ziariștii” și chiar „noi pictorii” și „noi scriitorii”.)

„...funcțiunea mea... progresul sufletelor... Vă voi povesti un fapt : o femeie, foarte bolnavă... cerea miracolul... În anul următor... progresul sufletelor... cere miracolul nu pentru sine ci pentru binele altora... Al treilea an... *Fiat voluntas tua*¹... nu mai cere nimic : atinsese culmea !”

Dar iată că trenul își încetinește mersul. Și, adusă de vîntul care atinge ușor spicele înalte crescute de-a lungul liniei, ajunge firavă, tremurătoare, aproape stinsă de cîmpia deschisă și de soare, o melodie, un cor de voci femeiești. *Ave*, *Ave*, ca niște sughițuri îndepărtate, ca niște behăituri disperate de miei. Se cîntă la capătul trenului, în compartimentele bolnavilor.

Trenul se oprește. Pe neașteptate, cîntecul se înalță, se reliefează, mai puternic. Nu știu de ce, nu știu cum : mă înfior. Stau la fereastră, și aud din spate cuvintele tovarășilor mei, așa cum cîteodată cel narcotizat aude cuvintele chirurgilor :

¹ Facă-se voia ta (lat.).

„Ne-am oprit la semnal. Am intrat aproape în gară. Am ajuns la Lourdes.”

Ave, Ave, la capătul trenului cîntecul sfîșietor continuă. Și, deodată, din compartimentul vecin un alt cor : voci de bărbați și de femei încep fortissimo :

*Noi îl vrem pe Dumnezeu. Fecioară Maria,
Ascultă spusele noastre... Binevoitoare*

Revin îndepărtate, neliniștite, din copilăria mea cucernică, din vremea cînd cea mai mare distracție pentru mine era să ajut la oficierea liturghiei, sau să cînt la procesiuni. Revine plăcerea lungilor rugăciuni în capelele pustii, privirea ațintită la tabernacol, aurăria și fețele de masă albe scufundate în umbră și flăcări roșii de la împărțășanie. Cu un nod în gît, cu o enormă greutate pe piept, cu o disperată dorință să plîng sînt gata gata să sovăi.

Corul de-alături aproape că mă învinge, mă tîrăște să cînt și eu. Și între o strofă și cealaltă, ca un contrapunct rafinat și perfid, continuă să ajungă pînă la mine *Ave, Ave*, corul depărtat al bolnavelor.

Dar tot trenul cîntă. Din toate compartimentele : pelerini, bolnavi, infirmiere, brancardieri, preoți : toți cu cărțile de texte în mîinile împreunate, cîntă și privesc cîmpia însoțită, imobilă, grînele verzi, șirurile de sălcii, cîmpia din Lourdes.

De data aceasta s-a declanșat ceva. Pare într-adevăr că Speranța, suprema Speranță s-a născut deodată în inimile tuturor. Întîrzierea sau

anticipația cu care din vagon în vagon se cântă același imn și se propagă dezordonat același ritm, nu alterează, ci mărește emoția : creînd, cu tehnica unui *fugato* spontan, un efect de entuziasm impetuos și multiplicat.

Acum trenul începe să se miște din nou, încet ; și intră în gară. Toți sînt la ferestre : flutură văluri albe de infirmiere și, ici și colo, bărbi de călugări și de domni bătrîni. Toți cîntă și privesc.

Trenul se oprește. Și în întîmpinare, pe peron, cu pas sprinten, vine primul brancardier francez. Este delegatul Sanctuarului, cel care va dirija operația de coborîre și de transportare a bolnavilor. Mic, slab, îmbrăcat în negru, cu basc, cu țigara atîrnînd din gură și cu regulamentele chingi de piele pe umeri.

A fost deajuns chipul său. Poate a fost de ajuns țigara sa. Totul s-a prăbușit. Și eu am început iar să respir...

Era un funcționar oarecare. Părea un agent al siguranței publice. Brancardierii noștri șefi coborîră și se apropiară de el, începură să discute cu însuflețire. Ochii tuturor pelerinilor erau ațintiți asupra celui grup care părea un grup de afaceriști. Și, brusc, cîntecele încetară.

„Le Christ ne nous divise pas, il ne nous mutile pas : c'est tout entier que chaque fidèle est jeté

*dans le fleuve de la Grâce. La matière n'est pas rejetée, le sensible n'est pas méprisé”.*¹

În felul acesta, Mauriac preîntîmpină încă din primele pagini ale subtilului și foarte abilului său volum despre localitatea Lourdes orice critică îndreptată împotriva caracterului afacerist, hotelier, simoniac al orașului.

Dar nu vreau în această privință să-i dau nici măcar satisfacția unei discuții. Știm toți că, de exemplu, lipsa de demnitate a preotului nu infirmă adevărul dogmei, ba chiar dimpotrivă.

Vreau acum să străbat Lourdes în mare viteză ca și cum aș merge cu unul din sutele de autocare cu pelerini care îl asaltează zilnic.

Oraș frumos, cu mult aer, vesel, activ. Străzi largi care urcă și coboară, urmînd undulațiile colinelor pe care este construit. La fiecare colț imagini verzi de munți împăduriți. În centrul așezării o frumoasă cetățuie medievală, foarte înaltă. Un pod frumos peste cursul argintiu al Gavei, în care ghicești că se pot pescui delicioșii păstrăvi din Pirinei. Și, perpendicular pe Gava, o frumoasă Cafenea-Restaurant-Terasă, cu umbrele și jazz. Un orașel într-adevăr foarte drăguț în care, pînă acum, nu mă supără nimic altceva decît numărul excesiv de mare al magazinelor cu obiecte sfinte. Dar nu vreau să le iau în seamă. Și înveselit cu totul de această primă impresie asupra orașului, vreau să

¹ Cristos nu ne diferențează, el nu ne mutilează, fiecare creștin este aruncat întreg în fluviul harului divin. Materia nu este respinsă, sensibilul nu este disprețuit. (Fr.)

mă strecor în incinta sfântă și să intru în Domeniul Grotei.

Răzoare, pajiști, copaci, alei, parcă ar fi o grădină publică din Alexandria sau din Modena, dar avînd ceva mai posomorît, mai trist și mai modern : seamănă cu parcul unei universități americane. Mai ales bazilica are toată falsitatea și lipsa de gust a colegiilor și capelelor americane.

Albă, brodată cu turlle și arcade mici, între gotic și floreal, ca un monument de zahăr. În prim plan, două rampe monstruoase coboară pe esplanadă. Și toate la un loc fac efectul clasic al unui decor urît din *Parsifal*.

Pentru aceasta, poate, lumea se oprește în fața ei cu gura căscată, admirînd-o. Și la fiecare sfert de oră, cînd clopotul basilicii bate ora pe aria *Ave Maria* din Lourdes... s-a terminat și cu Sfîntul Petru, și cu domul din Pisa ! Buschetto, Bramante, Michelangelo se pot retrage.

Bang, bang, bang : rezultatul e magic. Inima pelerinilor se topește, genunchii le tremură. Merg pe Esplanadă buimăciți, zdruncinați, ca și cum ar fi fost primiți în al șaptelea cer.

Basilica e formată din trei biserici suprapuse. Permiteți-mi să nu descriu interioarele, băncile gălbui deschis, statuetele de porțelan colorat, stucaturile și broderiile îmbelșugate. „Sensibilul nu este disprețuit.“ Cam prea mult însă ! Și Assisi e sensibil : dar ce fel de sensibil.

Se pare deci că Mauriac și-a tăiat craca de sub picioare. A garantat nu numai divinitatea spiritului orașului Lourdes dar și aceea a materiei vizibile și sensibile. Iar acum această materie strecoară

primele îndoieli : asemenea urîtenii, asemenea nerozii sînt oare compatibile cu o atmosferă de har divin ?

„Da domnilor“ vă răspunde însă Mauriac, „Dumnezeu nu vorbește numai esteților și celor inteligenți. Dumnezeu vorbește tuturor oamenilor, dintre care cei mai mulți sînt lipsiți de gust și nu prea inteligenți.“

Ceea ce este un argument zdrobitor. În felul acesta aș vrea să nu am dreptate niciodată. Să-l lăsăm pe Mauriac cu farsele sale.

Alt mijloc de convingere folosea un om de bună credință, un medic din pelerinaj, căruia îi expuneam, în prima seară, îndoielile mele estetice.

— Assisi, Assisi ! îmi spunea doctorul, dar acesta este revelația divină a naturii, a pietrelor, a zidurilor, a văzduhului, în sensul etimologic de *apariție*, de *Divinitate care se arată*. Aici, la Lourdes, este ceva diferit, mai profund și mai adevărat. Să ne înțelegem, revelația divinității s-a petrecut și aici cînd tinerei Bernadette i s-a arătat Maica Domnului ; și există încă în fiecare an, cu o medie de douăzeci, douăzeci și două de miracole de primul grad. Dar, chiar fără să asisti la miracole, chiar fără să le controlezi, chiar fără să crezi în ele... ascultați puțin ce spun : *chiar fără să crezi în ele* : pentru că nu este nevoie... ei bine, Lourdes este un fenomen mai profund decît Assisi. Ați fost la Grotă ?

Nu fusesem încă.

— Vedeți, acolo trebuie să mergeți. Acolo găsiți fenomenul cel mai profund, specific orașului Lour-

des. O să vedeți, e o grotă oarecare, nu are nimic special, așa, când o privești. Dar...

— Dar ? întreb eu, nerăbdător să aud vreo explicație extraordinară.

— ...dar vedeți, continuă el, coborînd vocea și rotind ochii, e *ceva care se simte*. Da, da, chiar așa. Uite, eu, prima dată când am venit la Lourdes, eram ca dumneavoastră. Și eu... pentru că sînt și eu pe jumătate poet, știți ? și iubitor al artei sub toate formele... a ! dumneavoastră credeți că numai fiindcă sînt medic... ei bine, prima dată, cu ani în urmă, în prima zi când am ajuns la Lourdes, și eu eram dezgustat. Dar nu fusesem încă la grotă. Mă duc. Ei bine, acolo, acolo, nu știu cum să vă explic, nu știu cum să vă spun. Dar iată ! tocmai aceasta este, e *ceva* care nu se poate spune. Duceți-vă, duceți-vă numaidecît, veți vedea. Apoi îmi veți spune. O să mai vorbim despre aceasta. Veți vedea : nu se vede nimic, nu se înțelege nimic. *Se simte*. Nu e posibilă nici o îndoială.

Apunea soarele. Mă îndreptai deci spre Grotă. Și, după efortul pe care mi l-a cerut primul pas, am înțeles, într-o clipă, de ce o evitasem toată ziua. Încercam o îndărătnicie ascunsă, aproape un fel de frică. Frică de ce ? Să nu mă convertesc ?

Vai, oare se și simțea începutul aceluia Har misterios și irezistibil de care vorbise doctorul ? Începeam într-adevăr să *simt* ? După cîteva minute voi cădea poate în genunchi, mă voi ruga, ca Paul la Damasc, ca Ignațiu la Pampeluna. Și exista încă, într-un ungher al cugetului meu, ne-

legiuita dorință de a experimenta tulburările unei conversiuni.

Grota este pe malul stîng al Gavei, săpată într-o surpătură stîncoasă a muntelui. Largă de vreo doisprezece metri, nu foarte adîncă. O grotă oarecare. O grotă din acelea pe care le întîlneam în copilărie, când mergeam dimineața la plimbare cu bunicul sau cu dădaca, și care ne speriau atîta. Ne gîndeam la poveștile cu zîne, pe care le citeam în fiecare zi, la ascunzătorile balaurilor și vrăjitoarelor. Tăcerea pădurii, întreruptă doar de tîrșitul picioarelor noastre pe foile moarte, de bîzîitul unei insecte sau de foșnetul misterios al vreunei frunze ; singurătatea ; umbra deasă și liniștită ; și întunericul acela din fundul grotei, al cărui capăt nu se vedea bine : toate acestea făceau să ne bată inimile mici și ne înălțau într-un extaz înfricoșat, ne provocau o teamă foarte plăcută.

Tot așa trebuie să fi fost și grota de la Lourdes spre jumătatea secolului trecut, înaintea aparițiilor, miracolelor și organizațiilor, când fata Bernadette Soubirous venea aici, singură-singurică, plină de îndrăzneală și de teamă ca să capete mîngiere după umilințele zilnice pe care trebuia să le suporte fiind bolnavă de o îngrozitoare astmă cardiacă, și fiind neputincioasă și prea puțin aptă de muncă.

Biata fată fugea de satul urît, de familia ei, de mama vitregă. Lăsa truda inumană la care pîrînții ei, foarte săraci, o constrîngeau, deși avea doar paisprezece ani. Alerga prin pădure cu picioarele mici și goale. Ajungea în fața grotei misterioase cu sufletul la gură, cu genunchii tremurînd.

Se prosterna, se dăruia. Și se ruga, și plîngea în singurătatea consolantă și răzbunătoare.

Și iată, din obscuritatea grotei, apare, pentru ea, Sfînta Fecioară, surîzătoare, îmbrăcată în alb, învăluită într-o lumină strălucitoare. „O Doamnă, o Doamnă nobilă și foarte blîndă“, sînt cuvintele istorice, întărite de documente, pe care Bernadette le repeta apoi tuturor. „Și e singura ființă din lume care nu se poartă rău cu mine, singura care nu mi se adresează cu tu : îmi vorbește cu *vous*, cu considerația care se cuvine unei *mademoiselle*.“

Oricum, grotă era acolo, acum banală, dezlegată de farmec, fără pădure, tăcere, singurătate, mister. Un altar o ocupă în întregime. Un gard o desparte de credincioșii care se roagă cu glas tare sau încet, cu mîinile împreunate, sau ridicate, care îngenunche, se ridică, merg, se informează unde se vînd lumînări și unde se plătesc liturghiile. Statuia Madonei este fixată sus, într-un intrînd al stîncii. Asemenea, ca formă și culoare, cu foarte numeroasele reproduceri. Este descrisă, cu o exactitate pe care nici o proză nu ar putea-o egala, de următoarele versuri :

*Albă ca zăpada ușoară
dumnezeiasca mantie,
și sînu-înconjoară
o panglică azurie.*

*Piciorul alb îi pare
precum crinul curat
pe care-n înfiorare
roza s-a scuturat.*

*În mînă, ca ofrandă,
mătăunii revărsate,
asemeni cu-o ghirlandă
de flori imaculate.*

*Cu palmele și fruntea
spre cer oferite,
iar tălpile abia
ating ierburi uimite.*

Sub tălpi, pe stîncă, este întipărită fraza bască : *Que soy era Imaculada Councepcion*, și traducerea : *Eu sînt Imaculata Concepțiune*. Mai jos ceva, cu litere albastre, pe o tăbliță albă smălțuită : *On est prié de ne rien enlever de la Grotte*¹.

Dar, în partea opusă, la stînga altarului, grotă este în întregime acoperită cu cîrje. Sute și sute, agățate în dezordine, în rînduri diferite, spălăcite, mîncate de aer, spălate de ploaie, asemănătoare, și datorită culorii alburii, cu o mare rezervație de moruni. Niște moruni ciudat de macabri. Ici și colo, privind mai bine, se distinge cîte un aparat ortopedic. Și deodată se explică efectul macabru. Mai mult decît moruni, păreau schelete omenești, dese, dese, spînzurate de stîncă. Atunci cînd vine iarna, vîntul Pirineilor probabil că zgîlțîie cîrjele, izbindu-le una de alta, cu zgomotul sec a mii de oase care se lovesc între ele.

Spre centrul grotei cîrjele își schimbă culoarea : sînt înnegrite, ca și partea de stîncă de care atîrnă, de fumul lumînărilor ce ard dedesubt.

¹ Vă rugăm să nu luați nimic din grotă (fr.).

Și totuși, în timp ce vedeam și raționam astfel, o neliniște pătrunzătoare creștea în mine. De ce, mă gândesc aproape înfiorându-mă, de ce tocmai această sărmană peșteră, și nu alta, acest loc oarecare, atât de urât, atât de trist, cu toate cârjele acelea, este venerat de milioane de oameni? Nu există nici o rațiune umană, nici un semn vizibil ca să justifice aceasta. Deci, dintre toate explicațiile, cea mai verosimilă e tocmai cea supranaturală. Se simte.

La Carceri, lângă Assisi, când am văzut piatra pe care domnea și se ruga sfântul Francisc, nu am simțit nimic asemănător. Și nu mi s-a părut nedemn, nici neomenesc, să mă gândesc, să-mi amințesc, și peste puțin să îngenunchiez și să mă rog. Totul era limpede, frumos și viu încă, neprofanat. În valea aceea înaltă, în care se ajunge după ce urci trei ore de-a lungul coastei aride și pietroase, înțelegi ce înseamnă un pustnic, meditația, chinuirea trupului. De o parte valea era înconjurată, era închisă de păduri care urcau abrupt, pînă la cerul foarte apropiat. De cealaltă parte, se deschidea într-o trecătoare îngustă, într-un fel de salt peste abis.

Aici, nici un adevăr pentru ochi, nici o gingășie pentru minte. Totuși, fixam grota urâtă și stupidă. Știam că exista un punct, un singur punct. După ce-l atingeai erai prins în angrenaj. Sau crezi, sau nu crezi. Dar era posibil și să nu crezi?

Doctorul spunea că nu. „Veți vedea, se simte.” Și deodată înțelegeai, corectai: nu se simte în ge-

neral; se simte *acolo*. Dacă Assisi poartă pecetea spiritului, Lourdes o poartă pe aceea a spiritismului. Măsuțele cu trei picioare nu au frumusețe, nici valoare artistică, nici motive naturale sau umane. Primesc spiritele tocmai pentru că sînt refractare Spiritului. Și cîteodată sperie tocmai pentru că sînt niște măsuțe oarecare. Dacă ar fi sculptate de Cellini, desigur că nu ar mai lovi peste mînă. De cîte ori locuința unui ghicitor în cărți nu ne-a impresionat tocmai grație aspectului ei mizer și lipsit de mister.

Mă îndepărtai de grota coborînd de-a lungul Gavei.

Se făcuse aproape noapte. Rîul plin, ușor, curgea adunînd toată lumina cerului, curgea liniștit către vărsarea sa, spre Atlanticul îndepărtat, printre pădurile și cîmpiile scufundate în întuneric. M-am așezat pe parapet. Ropotul continuu al apei izbite de diguri acoperea orice alt zgomot. Nu mai auzeam molfăitul rugăciunilor. Și nici măcar dangățul mecanic al clopotului.

Priveam apa.

Mă întrebam dacă, într-o zi îndepărtată, rîul va scălda din nou grota pe care a săpat-o în coasta muntelui.

Se spune că în secolul trecut materialismul ar fi triumfat asupra catolicismului. Totuși același materialism a devenit arma cea mai puternică a cato-

licismului. Aceia care, de multe secole, sub mii de steaguri schimbătoare slujesc același dușman, au urmat hotărâți noua modă. Și au creat o apologetică ciudat de pozitivistă. De exemplu, Învierea lui Cristos, așa cum e povestită în *Evangelii*, ar fi cea mai bună dovadă a divinității lui Cristos deoarece: 1. Cristos a murit cu adevărat: într-adevăr referatele medicale consideră că este exclus ca un individ chinuit, crucificat, sleit de puteri, să poată supraviețui introducerii sulitei în coaste; e deci sigur că el a fost îngropat mort; 2. Cristos a înviat cu adevărat; într-adevăr, la trei zile după moartea sa, a fost văzut de câteva persoane printre care de discipolii din Emaus, împreună cu care a rupt pâinea; 3. Așa precum apoi: nu a înviat ca Lazăr, pe care Cristos însuși l-a *trezit* din morți, ci a înviat prin propria-i forță, caz unic în lume de miracol realizat de însuși obiectul miracolului; astfel este sigur că El era Dumnezeu.

Raționamente perfecte; care iau însă *Evangelia* drept o comunicare asupra experiențelor de *electrotehnică* realizate de profesorul *X* în laboratoarele universității *Y*, ba chiar ca o carte de matematică. Îmi amintesc că, încă de copil, nimic nu mi-a repugnat vreodată atât: nimic nu mi s-a părut atât de injurios, atât de blasfemator ca aceste raționamente și discuții asupra *Evangeliei*. *Evangeliele*, care ar trebui să fie citite cu inima plină de emoție, cum citește o fată scrisoarea de la iubitul ei, și cu acea profundă intuiție care aparține numai Dragostei și Credinței! Cine comentează în mod rațional un text sacru începe să nu mai creadă în el; și irosește, consumă, distruge credința ascu-

lătorilor săi. San Tommaso d'Aquino? Erau alte timpuri. Aceea era o credință tânără, puternică, sănătoasă. Astăzi este bolnavă, foarte bolnavă și bătrână. E de ajuns cea mai mică imprudență ca s-o ucidă.

Ce interesează? Nu cu adevărul raționamentului se cucerește mulțimea; ci cu tonul. Și acest lucru n-a ezitat să-l declare Manzoni: amintiți-vă latina părintelui Cristofor către fratele Fazio. Cîndva convingeau cu latina. Astăzi cu expertizele științifice.

Se va spune că, recent, succesul filosofiei idealiste a suscitât încă o apologetică catolică: vezi Maritain, Du Bus, Mauriac și italienii Gemelli și Casati și Casnati și Giordani și Papini și Bargellini și Calcaterra. Dar idealismul nu este o filozofie divulgabilă. Nu este *pentru mase*. Majoritatea oamenilor nu știu ce este. Rămîn la moda pozitivistă din secolul trecut. Și față de această majoritate preoții se feresc bine să părească vechiul ton științific; în timp ce păstrează neotomismul pentru a-i cuceri pe snobi.

Dar chiar și neotomismul e mult mai puțin idealist decît pare: și trăiește cu injecții pozitiviste.

Neotomiștilor, într-adevăr ar trebui să le ajungă Aristotel, San Tommaso și Garrigou-Lagrange. Dar iată că toți merg la Lourdes: și misticul Mauriac include în cartea sa raportul unei rude a sa, profesorul Pierre Mauriac:

„Une ponction lombaire donne issue à un liquide céphalo-rachidien clair dans lequel l'analyse décelé: lymphocytose, quantité exagérée d'albumine et enfin bacilles de Koch. Le diagnostic de mé-

ningite tuberculeuse est donc indiscutable (le laboratoire qui a fait l'analyse offre toutes les garanties).

J'ai mené pour cette malade une expertise sur pièces, comme j'aurais fait pour une expertise en justice, et je peux affirmer que le dossier était complet et qu'autant que l'on puisse humainement, s'en assurer, cette malade était atteinte de méningite tuberculeuse et qu'elle en a été guérie en quelques minutes ou quelques heures¹.

Dacă Mauriac pentru a crede are nevoie de aceste *garanties* și *expertises*, ce să mai vorbim despre ceilalți. Nu mă refer la vulg, la ignoranți, ci la toți burghezii, culții, profesioniștii care nu au inteligența lui Mauriac, avînd totuși slăbiciunile lui morale.

Și ei știu aceasta. Continuă să publice volume îndesate de referate medicale; și să răspîndească de la amvon exemplul lui Pasteur și al lui Ampère.

La Lourdes referatul medical este baza, viața, gloria întregii organizații, medicii pelerinajelor sînt urmați, respectați, onorați, mai mult decît înșiși preoții, care binevoitori, *et pour cause*², le dau

¹ O puncție lombară face să se reverse un lichid cefalorahidian limpede în care analiza descoperă: limfocitoză, o cantitate exagerată de albumină și în sfîrșit bacilul Koch. Diagnosticul de meningită tuberculoasă este deci indiscutabil (laboratorul care a făcut analizele oferă toate garanțiile).

Am adus pentru această bolnavă o expertiză în scris cum aș fi făcut pentru o expertiză judiciară și pot să afirm că dosarul era complet și că atît cît omenește este posibil să ne asigurăm, această bolnavă era atinsă de meningită tuberculoasă, și că ea a fost vindecată în cîteva minute sau în cîteva ore. (Fr.)

² Și pe bună dreptate (fr.).

întîietate. Pare aproape că nu preotul, ci doctorul este intermediarul dintre om și Dumnezeu; pentru că doctorul este acela care decide cu *știința* sa dacă există sau nu minunea și de ce grad este. Firește că este vorba de o comedie: preotul are șanse de cîștig punîndu-l în față pe doctor; după aceea, oițele vor veni tot la păstor. Între timp, aristocratele infirmiere îi înconjoară cu atenții pe doctorii lor, sînt foarte bucuroase să-i ajute și visează cu disperare să-i poată asista cînd vor *constata* un eventual miracol.

Și totuși, dacă aș fi credincios, dacă aș mai avea credința din adolescență, vorbele acestor doctori m-ar supăra mai mult decît mă supără acum.

Sîntem în fața intervenției lui Dumnezeu: și ei vorbesc de limfocitoză, de albumină, de bacilii lui Koch!

Înțeleg entuziasmul mulțimii care, disperată, aclamă urlînd miracolul! Și înțeleg groaza pe care o au unii de fulger.

Dorința aceasta de a măsura, de a controla miracolul cu ajutorul termometrelor, al analizelor de urină și al puncțiilor lombare, dezvăluie însă slaba credință. Cristos a spus: „Fericit cel care va crede fără să vadă și fără să atingă.“ Și acești Toma își închipuie că pot cunoaște dimensiunile naturii, ba chiar și pe cele ale lui Dumnezeu. Și se tem atîta că nu cred, încît vor dovada chimică a atotputerniciei lui Dumnezeu, certitudinea aritmetică a adevărului religiei catolice și perspectiva geometrică de a sfîrși într-o zi în Paradis. Ca și

cum întreg universul n-ar fi prin sine însuși mister și miracol.

Ah ! Dacă aş avea vechea credință, cum i-aş mai alunga pe acești domni. Cum i-aş mai face de rușine. În anumite momente, în mijlocul miilor de pelerini, preoți, călugări, călugărițe, doamne de caritate și doctori catolici, mi se părea că eu sînt unicul credincios. Mi se părea atît de ușor să-i conving pe toți, chiar pe cei mai evlavioși de micimea lor sufletească. Cu cuvintele lui Cristos i-aş fi făcut să tremure.

Dar să trecem mai departe. Și pentru că acești farisei impudici ai științei cred că știu cu precizie ce poate și ce nu poate să facă natura, să luăm de bune spusese lor.

La Lourdes, la Lisieux, unde vor ei, a existat vreodată miracolul unui picior, un picior întreg amputat, extirpat, tăiat, care să apară la loc pe neașteptate ?

Am pus această întrebare cîtorva preoți, doamne și doctori : cu toate acestea, cu toată buna voință, nu, un astfel de miracol n-a existat niciodată. A existat, se grăbesc să-ți răspundă, ceva mai mult : un copil cu paralizie infantilă care într-o bună zi a mers ; un orb din naștere care într-o zi a văzut.

Nu este același lucru. Picioarele acelea, ochii aceia, atrofiați, erau atrofiați cît vreți, dar *existau*. Poate să fie de nedovedit, extraordinar, minunat, unic ; dar nu este nefiresc ca într-o zi să funcționeze.

Povestirile cu caracter istoric, inclusiv *Evanghelia*, nu menționează niciodată reînvieri ale decapitaților. Numai hagiografia medievală, numai

picturile lui Fra Angelico mai revelă această credință. Care este singura coerentă, dacă fahirii din India rămîn sub pămînt săptămîni și luni.

— Da, dar, obiecta unul din doctorii din Lourdes, există cîteva cazuri la care eu însumi am fost martor, de oase întregi care lipseau și care s-au refăcut rapid.

— De ce lungime ?

— O, de trei, patru sau cinci centimetri.

— Mulțumesc. Nu ajunge. Și eu am căzut de pe bicicletă, mi-am rupt clavicula și în douăzeci și cinci de zile cele două bucăți s-au sudat formînd un supraos care mai înainte nu era, lung de cel puțin doi centimetri. Nu e deajuns. Dar spuneți-mi, domnule doctor, Sfînta Fecioară e atotputernică ?

— Ca intermediară a fiului Ei care este Dumnezeu, da, este atotputernică. Dar nu confundați : atotputernică nu însemnează că poate să facă ceea ce e absurd. Un cerc pătrat este o absurditate, și Dumnezeu nu ar putea să facă un cerc pătrat. Astfel este și piciorul despre care spuneți dumneavoastră.

— Un moment. Imaculata Concepțiune, Înălțarea la cer, și alte mistere, sînt tot atîtea absurdități ca și miracolul piciorului despre care vorbeam eu. Deci dacă Sfînta Fecioară face minuni ca să-i convingă pe necredincioși, ce o costă ca în loc de cîinci centimetri să facă un metru sau chiar un metru și jumătate ?

— A, dar atunci a crede n-ar mai fi un merit. Nu-l cunoașteți pe Pascal ? *Il faut parier le Paradis*. Trebuie să pariem pe Paradis. Actul credinței

este cel care atrage harul. Dumnezeu vrea de la noi acest act de credință. Madona prin miracole ne ajută să-l facem.

Concluzie. În ciuda referatelor medicale, în ciuda măsurătorilor, controalelor etc. minunile din Lourdes nu demonstrează existența lui Dumnezeu cu aceeași certitudine absolută cu care tubul de sticlă în care s-a făcut vid pneumatic demonstrează existența legii gravitației. Și ultima replică va fi mereu aceea a lui Pascal.

Dar atunci, dacă e nevoie să pariem pe Paradis, ce nevoie mai e de aceste semi-miracole? de aceste revelații care nu revelă? de aceste dovezi care nu dovedesc?

Ajutoare, invitații la pariuri? Dar, uneori a fost de ajuns privirea unui prieten. La fereastra unui tren care se și pusese în mișcare, privirea unui prieten care pleca într-o lungă călătorie a fost de ajuns ca să ne dea speranța nemuririi. Sau o seară petrecută, după atîția ani, cu bătrîna noastră femeie de serviciu, ne-a convins, deodată că marea credință a acelui suflet simplu nu putea fi dezamăgită. Și apoi există nenorocirile, durerile, greșelile, ororile, mizeriile omenești care te invită cu disperare să pariezi. Suferințele fizice. Tentative, avertismente ale morții. Oprimat, rănit, amenințat, agonizînd, omul se refugiază în gîndul unei alte vieți: crede, se roagă.

„Și mai ales voi, dragi bolnavi, care sînteți ca paratrăznetele justiției divine deasupra păcătoși-

lor.“ Astfel îi îndemna pe bolnavi la rugăciune conducătorul spiritual al pelerinajului, în așteptarea procesiunii Împărtășaniei. Oroarea, misterul suferinței fizice, sînt astfel interpretate cu iscusință. Disperatul „de ce“ al bolnavilor are astfel un răspuns. Paratrăznetele!

Zăceau sub soare, de jur împrejurul Esplanadci întinse și prăfuite, zăceau în cărucioarele lor, pe spate, răsturnați, cu gurile însetate, cu pupilele stinse, cu mîinile tremurînd. Megafoanele de aluminu, în cele patru colțuri ale pieții, transmiteau aspru, violent, la fel de aproape pentru toți, corul:

Quod non capis quod non vides

Animosa firmat fides

*Praeter rerum ordinem.*¹

Și cîntau:

Lauda Sion Salvatorem

Lauda Ducem et Pastorem

*In hymnis et canticis.*²

Se îndemnau să se hrănească cu pîine divină, să adore Sfînta Împărtășanie, care urma să fie purtată în procesiune:

¹ Ceea ce nu înțelegi, ceea ce nu vezi
Îți întărește credința înverșunată
Dincolo de ordinea firească a lucrurilor. (Lat.)

² Laudă-ți Sion Salvatorul
Laudă Călăuza și Păstorul
In îmnuri și cîntece. (Lat.)

*Dogma datur Christianis
Quod in carmen transit panis
Et vinum in sanguinem*¹

Dar, această pâine, amenințau ei :

*Sumunt boni, sumunt mali,
Sorte tamen inaequali
Vitae vel interitus ;*²

*Mors est malis, vita bonis.
Vide paris sumptionis
Quam sit dispar exitus.*³

Corul încetă. Bolnavii de pe brancarde așteptau. Și, pe ușa centrală a bazilicii, apărură o mică procesiune ; episcopul cu chivotul agnelului, acoperit cu o umbrelă aurie ; câțiva paraclisieri, câțiva nobili în redingotă.

Se făcuse o liniște profundă. Un preot în stihar, cu antierul fluturând, și scurt pînă aproape de genunchi ; cu părul alb și zbîrlit, cu mișcări sprintene, nervoase, veni în fugă și se opri în centrul Esplanadei, sub soare. Episcopul îi făcu un semn și începu să coboare scările spre bolnavii cei mai

¹ Creștinilor li se dă dogma
Pâinea se preface în carne
Și vinul în sînge. (Lat.)

² O iau bunii și săracii
În soarta toruși diferită
A vieții sau a morții... (Lat.)

³ Moartea e pentru răi, viața pentru buni
Privește cît de diferit e sfîrșitul
La un început asemănător. (Lat.)

apropiați. Atunci preotul se întoarse spre răsărit, se ridică pe vîrfurile picioarelor și scoase deodată un strigăt ascuțit, întretăiat, la auzul căruia toți tresăriră :

— *Seigneur nous vous adorons !*¹

Toți împreună, pelerinii și bolnavii, repetară strigînd, în franceză cine știa, și cei mai mulți în italiană : „Doamne te adorăm !”

— *Seigneur nous croyons en vous !*² continuă preotul cu glasul acela sfîșietor, în cadența aceea bizară, ca un urlet de durere neașteptată. Continuă astfel timp de o oră. Aflai că face acest lucru de câțiva ani, în fiecare zi la patru după-amiază. Și trebuie să spun că strigătul acela de războinic indian mi s-a părut născocirea cea mai formidabilă de la Lourdes.

Oarecum cuvintele sînt foarte iscusite. La aproximativ o sută cincizeci de invocări, revine cel puțin de zece ori următoarea : „*Notre Dame de Lourdes, bénissez notre patrie !*”³ care, repetată în diferite limbi, inspiră afecțiune pelerinilor străini pentru Madonă și Sanctuar, măgulind rînd pe rînd naționalismul tuturor.

În timp ce invocările, prin care se imploră vindecarea bolnavilor, și care se aud mai spre sfîrșit, pregătite parcă de toate celelalte, sînt doar cinci. Iată-le :

¹ Doamne te adorăm (fr.).

² Doamne credem în Tine (fr.).

³ Sfîntă Fecioară din Lourdes, binecuvîntează patria noastră (fr.).

„Seigneur, celui que vous aimez est malade !“

„Seigneur, faites que je voie !“

„Seigneur, faites que j'entende !“

„Seigneur, faites que je marche !“

„Seigneur, dites seulement une parole et je serai guéri !“¹

Toomai aceste cinci invocări sînt aşteptate cu nelinişte în fiecare zi de sutele de bolnavi care uită suferinţele lungii călătorii. Cînd ajunge la aceste cuvinte, preotul, care face invocarea, ridică şi mai mult, dacă aceasta mai este posibil, tonul. Iar răspunsurile sînt urlete. Întotdeauna mi-l voi aminti pe acela al unui orb care stătea lîngă mine ; un orb care venea la Lourdes, de la Roma, în fiecare an, de vreo zece ani.

— Doamne, fă-mă să văd !

Era în impetuozitatea disperată a glasului său şi în oferirea spasmodică a chipului său stins, o convingere neclintită că minunea ar depinde, mai mult de forţa şi credinţa implorării decît de Dumnezeu. Dacă voi cere mai bine şi tot mai bine, spuneau urletul acela şi chipul acela, este imposibil ca Dumnezeu să nu mă asculte.

Şi un altul. Un tînăr care respira printr-o supapă de metal, aplicată pe trahee sub mărul lui Adam : un orificiu rotund, negru, nichelat pe mar-

¹ Doamne, cel pe care Tu îl iubeşti este bolnav ; Fă-mă, Doamne, să văd ; Fă-mă, Doamne, să aud ; Fă, Doamne, să pot merge ; Doamne, spune numai un singur cuvînt şi eu voi fi vindecat. (fr.)

gini. Cadaveric, uscat, cu ochii aproape stinşi, ţinea încă în mîini — oscioare acoperite de piele gălbejită, clătinate de un tremur continuu — cartea de rugăciuni şi citea, repetînd şi el : fă-mă să văd, să aud, să merg.

„Fă Doamne ca să pot respira“ voia poate să strige. Iată, dacă aş fi văzut gaura aceea neagră cicatrizîndu-se într-o clipă, pielea aceea crescînd la loc, şi culoarea revenind în obrajii aceia...

Ei bine, dacă aş fi asistat la acest miracol, aş fi crezut ?

Desigur, aş fi căzut în genunchi şi, din adîncul sufletului, i-aş fi mulţumit Domnului pentru tînărul acela.

Dar să crezi ? Să crezi ? Sînt neapărat necesare minunile ca să crezi ?

Şi apoi, dintre miile de suferinzi, cîţi se vindecă ? Foarte puţini. Parcurgeţi statisticile : există o mare majoritate de bătrîne paralitice care devin ceva mai puţin paralitice. Ostia trecea prin faţa fiecăruia. Treceau episcopul, umbrela, nobilii, lumînările. Şi procesiunea se termina, ca mai totdeauna, fără întîmplări miraculoase. Bolnavii, pe cărucioarele lor, erau împinşi spre azil, reaşezaţi în paturi, în aşteptarea dimineţii următoare : liturghia la Grotă şi scufundarea în bazin : nu se ştie niciodată.

Dar, după căderea nopţii, în fiecare seară după cină, e o altă procesiune : a infirmierelor, brancardierilor şi pelerinilor sănătoşi. Procesiunea *aux*

*flambeaux*¹. E un spectacol idilic, poetic. În locul solemnei și medievalei *Lauda Sion*, se cântă copilăreasca și pastorală *Ave Maria din Lourdes*. Două cortegii lungi de torțe, în șir indian, conturează pe esplanadă S-uri domoale; iar în fund, un dispozitiv mobil de becuri electrice, albastre ca safirul, simbolizează, prin scurgerea sa luminoasă, căderea binefăcătoare de daruri din sânul Sfintei Fecioare. Seamănă cu o reclamă din Piccadilly sau din Times Square. Și pentru a respecta adevărul, am auzit un episcop italian protestînd pe lîngă conducătorii francezi și susținînd că această cascadă de lumină aducea prea mult cu Luna Park. Avea dreptate. Dar organizatorii își cunosc meseria. În fiecare seară, trăgînd cu urechea în întuneric, culeg un măgulitor comentariu poliglot:

— *Comme c'est gentil, n'est-ce pas? Mais c'est épatant!*²

— *Very nice indeed.*³

— *Hai visto l'illuminazione? Carina, eh*⁴ etc.

Bolnavii, între timp, zac în penumbra Azilului. Fără somn, ascultă încă dulcea melodie care se îndepărtează în noapte: *Ave, Ave, Ave Maria*. Se roagă. Speră. *Ave Maria*.

Și totuși, reamintindu-mi-l astăzi, auzind iarăși în gînd acel cîntec nocturn care se ridica lent implorînd, mărturisind, sperînd...

¹ Cu torțe (fr.).

² Cît este de frumos, nu-i așa? Dar e uluitor! (fr.).

³ Foarte simpatic, într-adevăr (engl.).

⁴ Ai văzut iluminăția? Drăguță, nu? (ital.).

Ne naștem, trăim, murim, și nu știm pentru ce. Dar cine, măcar o dată, nu a sperat? Mai există oare alt adevăr?

7

În ultima zi am părăsit *Le Domaine de la Grotte*¹ și am colindat prin Lourdes care, după cum am spus, nu avea nimic deosebit de religios. Un orașel industrial din Pirinei, plin de muncitori basci și navarezi.

Era unu ziua. Foarte cald. Mult soare. Mergeam prin orașul pustiu.

Mă atrase, de departe, concertul vesel al unei armonici. Cotii spre umbra unei străzi înguste, nerăbdător să-l descopăr pe cel care cânta. Prăvăliile erau închise pentru siesta de prînz. Un bătrîn jandarm în cachi, oficia, uman și inutil, la o intersecție pustie. Se simțea, de jur împrejur, ca o arhitectură solidă și invizibilă, provincia franceză, bunele familii ascunse în case, adunate în jurul meselor. Dar, din adîncul tăcerii liniștite, dincolo de circumspecția zidurilor cenușii, sunetul armonicii, cînd insista, cînd își accelera ritmul într-o înfocată sincopă de fandango, cînd se atenua de parcă s-ar fi îndepărtat.

Deodată, îmi apără în față o piață: scaldată-n soare, întinsă, neregulată, înconjurată de clădiri joase. Fandangoul ricoșa pe asfaltul pustiu și lipsit

¹ Domeniul Grotei (fr.).

de strălucire. Părea foarte aproape. Am observat numaidecît o perdea mică, alb cu roșu, și două măsute de fier : intrara întunecată a unei cîrciumi pierdute în soare, în cealaltă parte a pieții. Și am înțeles, nu știu cum, că de-acolo venea fandangoul.

Am ezitat la capătul umbrei, înainte de a traversa piața. Și cînd am ajuns la cîrciumă nu am îndrăznit să intru imediat, am trecut mai departe. Văzusem : un local foarte sărac și foarte mic ; în umbră, doi bărbați ; unul cînta din armonică ; celălalt ținea în sus, sprijinită de masă, o chitară înfășurată într-o pînză neagră.

Mi-era rușine de hainele mele la modă, de chipul meu străin : poate aveam înfățișarea unui călător burghez, a unui *turist*. Mă temeam să nu-i jignesc intrînd.

Dar doream atît vulgaritatea aceea, aveam atîta nevoie de mizeria aceea ! Ei aveau să simtă că nu veneam acolo ca un turist plictisit și curios, ci ca un persecutat care caută chipuri frățești. Mă întorsei. Intrai.

În fund ședea un bărbat pe care la început nu-l observasem. Era cîrciumarul. Alți clienți nu mai erau. Cel care cînta era orb. Cînta cu multă forță, cu o ciudată plinătate de tonuri.

Sunete joase, adînci și sigure, înflăcărate *roulades*¹ se prăvăleau din pian, tîrîtă în ritmul fandangoului. Și mi se părea că văd arii însorite și orbitoare. Grajduri adînci, întunecoase. Dansuri de secerători. Tufişuri nemișcate în soare, eșarfe

¹ Denumire populară a unor sunete vioaie scoase din instrumente (fr.).

roșii, pantaloni negri. Cîntărețul însuși, cu pleoa-pele coborîte pe ochii stinși, sugera aceste tablouri : ca și cum s-ar fi concentrat să și le amintească, ori ca și cum nu ar fi fost orb. Da, desigur, scotea muzica chiar din adîncul orbirii, transmitea sune-telor o stranie violență picturală, ca o disperată dorință de culoare și lumină.

În răstimpul acesta, tovarășul său stătea nemișcat, ținînd chitara. Privea înaintea sa cu ochi albaștri și arzători pe chipu-i de aramă. Avea părul blond ; dar de acel blond mediteranian, aprins și viril, pe care îl găsești asociat numai cu anumite carnații închise și arămii.

În înfățișarea sa era ceva sălbatic, neîmblînzit. Și totuși aceasta-i dădea o expresie și mai puternică de inteligență și de noblețe. Părea fața unui roman de pe vremea republicii. A unui roman din opera lui Shakespeare. A unui roman adevărat. Cu toată violența și maiestatea sîngeroasă a unui Marius sau a unui Cassius.

Cîntecul se termină. Iar el, cu trunchiul și capul nemișcate, cu ochii așintii spre zid, începu să rostească cu glas tare, foarte iute, înjurături basce și spaniole.

Hangiul nu-l luă în seamă. Se apropie de orb și îi spuse :

— *Muy bien. Esta es la primera vez che Usted juega en Lourdes ?*¹

Orbul, cu fața palidă și blîndă, surîse trist și răspunse într-o franceză mai corectă decît spaniola

¹ Foarte bine. Este prima dată cînd cîntați la Lourdes ? (Span.).

hangiolui. Trăia de mulți ani în Franța, cîntînd cu puțin cîștig pe drumuri și în cîrciumi. Celălalt (și se întoarse timid către tovarășul său spunînd; „El...“), celălalt în schimb emigrase din Spania cu cîteva săptămîni în urmă și nu știa încă nici un cuvînt francez. Lucra ca mecanic. Dar era șomer. Orbul spusese: „*Lui, il est mécanicien, lui*“, cu evidentă seriozitate, aproape cu orgoliu.

— Eu, continuă, eu aș avea nevoie de cineva care să mă însoțească. Dar cineva care să fie om cinstit.

— De ce, el nu este? îl întrebă rîzînd hangiolul, arătînd instinctiv spre mecanicul, care începuse să înjure.

— O, reluă orbul, serios, el nu mă însoțește. Este fratele meu. Ascultați. Atîția ani am colindat Franța. Am fost la Bayonne, la Toulouse, la Marsilia pînă la Lyon. Și cunosc toate orașele mici. Ei bine, în toți acești ani n-am cîștigat niciodată mai mult de patru, cinci franci pe zi. Dar, o dată, mi-am dat seama că în realitate strîngeam regulat patruzeci, cincizeci. Porcul ăla care mă însoțea îmi fura tot. L-am schimbat, am mers cu alții. Dar într-un fel sau altul era mereu aceeași poveste.

— Dar dumneavoastră, dumneavoastră de ce nu îl însoțiți? îl întrebă uimit hangiolul pe fratele orbului, de vreme ce sînteți șomer?...

— *Quien sabe? Me da verguenza. No quiero vivir de su enfermedad.* (Cine știe? Mi-e rușine. Nu vreau să trăiesc de pe urma infirmității lui.)

Între timp desfăcuse chitara din învelitoare și o întindea orbului, ajutîndu-l să-și desfacă armonica.

Orbul își aplecă urechea spre chitară. Încercă corzile cu tușeuri ușoare, acordă atent.

Apoi se opri ca și cum ar fi rămas pe gînduri. Chiar și fratele lui încetase acum să mai înjure. Tăcea, fixînd mereu cu ochii aprinși peretele scorjit și o fotografie mare a președintelui Doumergue agățată acolo. Cineva, nu se știe dacă în semn de omagiu sau în deridere, găurise hîrtia chiar în dreptul butonierei redingotei și înfipsea în ea o garoafă proaspătă. Ca Poincaré, cînd venise la putere ca să restabilească francul, Doumergue, ales ca salvator al patriei după afacerea Staviski, se bucura de simpatiile tuturor francezilor conformiști, adică a celei mai mari majorități a francezilor. Dar floarea aceea hazlie era parcă semnul unei detașări, al unei ironii.

Spaniolul fixa fotografia lui Doumergue și, conduși de privirea sa, o fixam și eu și hangiolul. De cîteva minute, totul amuțise în cîrciuma întunecată. Se zărea afară, aproape cît vedeai cu ochii, piața îngălbenită de soare. Ș-atunci un acord neașteptat, violent, sfîșie tăcerea. Alte acorduri, și niște pași, uniformi, insistenți, anunțară un tempo de șase octave. Apoi numaidecît se auzi melodia, cu terțe și cvarte, evocînd un cor de munteni, patetic și viguros. Corzile chitarei vibrau lung, plin, ca niște voci. Și tușul degetelor pe bași, părea că imită accentul acela gutural prin care cîteodată ȋr-covnicilor le place să separe notele.

O dată cu mlădierea melodiei, ritmul slăbea. Pînă cînd două acorduri, lungi, părură că se termină într-o rugăciune. Dar iată că dintr-o depărtare neașteptată, ca un ecou care înainte tre-

cuse neobservat, sau ca un alt cor care în timpul nopții se aude din fundul văii, ultimele două acorduri fură reluate pianissimo mai lungi încă, și se stinseră în vastitatea aceea sălbatecă și nocturnă pe care o creaseră.

— *Oui, il me foudrait quelqu'un*, reîncepu orbul când ultimele vibrații încetară să se mai audă : *si ce n'était qu'un gosse*¹. Și suspină. Atunci fratele lui aruncă o ultimă înjurătură formidabilă ; și se ridică cerînd să plătească berea pe care o băuseră. Făcui semn hangifului la timp. Iar acesta cu voce tare îi anunță pe cei doi spanioli că vream să fac eu cinste.

Mecanicul se întoarse impetuos spre mine, mă fixă cu acei ochi extraordinari, albaștri, scînteietori. Cîteva clipe am avut impresia că vrea să refuze ; și chiar să mă insulte. Dar, fără a clipi din ochi, sec, drept ca și cum ar fi continuat să înjure, îmi spuse :

— *Gracias*².

Acoperi din nou chitara cu pînza ; își ajută fratele să pună armonica în bandulieră ; se îndreptă spre ieșire. Îndată ce ajunse în fața mea, se opri și îmi întinse mîna. Fără să pot rezista mă ridicai. A fost o strîngere de mînă viguroasă, violentă, care mă onora și-mi impunea respect. Tot astfel trebuie să simtă tînărul sublocotenent, prima strîngere de mînă a colonelului său.

Apoi se întoarse, luă mîna fratelui orb și o apropiă de a mea. Ținu s-o strîng și pe aceea, de

¹ Da, mi-ar trebui cineva... chiar și un copil (fr.).

² Mulțumesc (span.).

la egal la egal, de la om la om. Salutară. Ieșiră. Hangiul continuă să-i privească o vreme ; apoi surîse, și cu mîna la frunte făcu gestul care, în toate țările din lume, indică țicneala.

— Asta e nebun, îmi spuse. Dacă aș avea eu un frate în starea asta, nu aș ezita un moment. L-aș însoți. Și aș face chetă cu talerul. Și ce *réclame* i-aș face. Căci cîntă bine ! Într-adevăr cîntă bine ! Eu mă pricep ! Și ar fi chiar o afacere ! Pentru ziua de azi, o afacere excelentă ! Ați auzit ? patruzeci, cincizeci de franci pe zi. Eu nu scot nici jumătate. *Vous n'trouvez pas que j'ai raison* ?¹

— *Qui sait* ?² răspunsei eu, fără să bag de seamă că era chiar expresia mecanicului : *quien sabe* ?

Îmi reluai Pernod-ul verde spălăcit, răcoritor, lăptos. Și în timp ce îl sorbeam încet, mă gîndeam că dacă aș fi avut curajul...

...Dacă aș fi avut curajul să fac o dată ceea ce visam și doream, m-aș fi sculat, aș fi alergat după cei doi frați și m-aș fi oferit să-l însoțesc eu pe orb.

Pentru totdeauna ?

Pentru totdeauna. Pentru toată viața. Eu nu aveam motive să mă rușinez. Eram și eu un nenorocit care aveam nevoie de tovărășie. Și în fond orbul ar fi fost cel care m-ar fi condus pe mine.

Imediat, este adevărat, îmi imaginai și greutățile. Eu cunoșteam regiunea, drumurile, orașele. Eram cu totul neobișnuit cu o astfel de viață. Și

¹ Nu găsiți că am dreptate ? (Fr.)

² Cine știe ? (Fr.).

cum aş fi mîncat ? Şi mai ales unde aş fi dormit ? în ce lipsuri şi în ce murdărie silnică. Hainele şi înfăţişarea celor doi fraţi erau sordide.

Dar, *quien sabe* ? pentru a-mi linişti sufletul ce n-aş fi dat ? Aş fi putut lua, bunăoară, în clipa aceea, hotărîrea de a nu mai face baie toată viaţa.

Între timp comandasem un alt Pernod.

Şi bînd Pernod după Pernod, în acea ultimă după-amiază reuşii să-mi alung din minte amintirea celor doi fraţi. Pentru cîteva ore îmi dăduseră puţină pace.

PESCĂRUŞUL

Nu sînt nebun. Nu dorm. Nu visez. Sînt viu ca voi cei care mă citiţi. Credeţi-mă. Veniţi să mă vedeţi. Veniţi numai decît. Mă voi opri aici să vă aştept pînă veniţi. Dar grăbiţi-vă. Însuşirea miraculoasă pe care o posed începînd de la orele două noaptea şi pînă în această clipă (e ora trei şi optsprezece minute ; văd ceasul luminat de la colţul străzii Toledo), însuşirea miraculoasă (acum încerc, aşteptaţi o secundă : da, o posed încă) aş putea să o pierd dintr-o clipă într-alta, aşa, la fel de misterios precum am şi căpătat-o. Mă tem mult de zori, de clipa în care soarele va răsări în spatele muntelui Vomero. Mi-e foarte teamă că în clipa aceea voi fi din nou un om ca toţi oamenii, un om care merge pe pămînt şi care atunci cînd face un salt, chiar dacă are avînt mare, chiar dacă învinge la Olimpiadă, cade imediat greoi la pămînt. Dar veniţi, veniţi oricum. Poate se întîmplă ca fenomenul să se repete cîteva nopţi la rînd.

Acum, această scrisoare (o scriu cu creionul pe foile unui caiet, lîngă globul luminos al acestui distribuitor de benzină care a rămas aprins cine ştie de ce, poate pentru reclamă), am s-o pun la

poștă peste douăzeci de minute în cutia aceea roșie pe care o văd acolo, la colțul pieței (piața Dante, mă aflu în piața Dante, la Napoli). Am un plic pregătit, și am și scris adresa voastră. Scrisoarea va sosi astfel mâine dimineață. Prieteni, luați imediat trenul : poimîine noaptea veți putea fi la Napoli. Vă dau sigur întâlnire la două fără un sfert, lângă distribuitorul de benzină. Sper că nu veți găsi piața plină de oameni strigînd, balcoanele și ferestrele luminate și înțesate de spectatori și vînzători ambulanți cu cărucioare de prăjituri cu migdale și cu vată de zahăr, și torțe, și cîntece, și petarde, întregul Napoli în sărbătoare, așteptînd să se repete minunea. Pentru că acum, acum, nu e nimeni aici. E aproape o oră și douăzeci de minute de cînd sînt pradă unui fenomen care depășește toate legile naturii : dar sînt și singurul martor.

Din prima clipă, de acum o oră și douăzeci de minute, cînd am sărit pe o bancă într-o grădiniță (mă plimbam singur, nu-mi era somn și eram hotărît să mă întorc la hotel) și cînd am sărit pe banca din grădina publică pentru a privi de aproape bobocii unui castan, m-am trezit în aer la o jumătate de metru deasupra băncii, cu capul printre ramurile castanului (am și acum obrazul drept mînjit de rășina bobocilor : imediat, am lovit instinctiv aerul cu mîinile, ca pentru a-mi păstra echilibrul, în acel salt ciudat care dura de cîteva secunde : am lovit aerul cu mîinile de sus în jos, cu palmele înspre pămînt, cu mișcarea precipitată a unei găini care caută să se ridice în zbor : și iată că mă ridicai și mai sus, uluit, alunecai pe lângă vîrfurile înmugurite ale ramurilor, mă trezii

suspendat în văzduh deasupra copacului), chiar din acea primă clipă, deci, am privit în jur, nu știu dacă rușinat sau dornic, să mă vadă cineva : dar marea și lunga piață, luminată de două șiruri de felinare așezate la intervale regulate, era complet pustie.

În jur, casele înalte erau întunecate. Întunecate și închise erau și obloanele tuturor ferestrelor și balconșelor ; toate în afară de una. La o fereastră, la etajul trei al unui bloc din colțul străzii Toledo, strălucea o lumină foarte vie. (Acum, în timp ce scriu, s-a stins.) Fără să mă apropiu, dar agitănd mîinile orizontal la înălțimea șoldurilor în așa fel ca să rămîn suspendat *sur place*¹, văzui că, în ciuda nopții încă reci, ferestrele dinspre balcon erau larg deschise, iar în interiorul camerei, sub lumina foarte vie, văzui albind un birou încărcat cu hîrtii și cu cărți deschise și îngrămădite, și părul cărunt al unui om care scria și citea, aplecat peste hîrțile și cărțile acelea.

Mulți dintre voi se vor mira că imediat după ce am început să zbor, prima mea pornire nu a fost de a încerca să văd cît de sus, cît de rapid, și cu ce variații puteam să zbor. Uitați însă că eu nu zbor datorită unei mașini născocite și perfecționate de ingineri prin îndelungate și obositoare calcule și experimentări, ci datorită unui miracol, adică datorită unui lucru deosebit de simplu și de natural care nu poate fi explicat. Nu eram interesat deci să demonstrez cît de sus, cît de rapid...

¹ Pe loc (fr.).

De altfel, acum cîteva minute, m-am ridicat la cîteva zeci de metri deasupra tuturor caselor și am ajuns pînă la vîrfurile muntelui Vomero : am văzut cerul înstelat, am dominat cu o singură privire peisajul, de la marea formă neagră a Vezuviului pînă la luminile de jos, din Posillipo, iar dedesubtul meu, complicata, imensa, întunecată întindere de terase și de acoperișuri, brăzdată și însemnată pe fiecare parte de slabele lumini ale străzilor, străduțelor și curților. Apoi am coborît fiindcă era prea frig. Oricum, prima mea pornire a fost să zbor la fereastră aceea, spre camera aceea unde strălucea lumina aceea solitară și foarte vie. Am traversat piața Dante, luînd-o de-a curmezișul, pe sus, drept spre fereastră. Țineam corpul strîns, aplecat înainte și pluteam cu mari și lungi lovituri de brațe.

Ajunsei imediat lîngă balcon și mă agățai cu mîinile de frumoasa balustradă din fier forjat răsucit, așa cum se agață înotătorul de marginea unei bărci. Privii în interiorul camerei.

Bătrînul sta cu spatele spre mine. Avea umerii mari, rotunzi. Scria. Din cînd în cînd puneă tocul jos, răsfoia vreuna din multele cărți pe care le avea în față și apoi începea iarăși să scrie. Era atît de absorbit de scrisul său încît nu mă auzise. Eu nu-i vedeam chipul ; nu știam cine era. Dar capul acela cărunț sub lumina aceea orbitoare, figura aceea mare, aplecat, atent, cufundat în studiu, insensibil la frigul care intra pe fereastră, îmi impunea un mare respect.

Eram nerăbdător, aceasta da, de a arăta cuiva că zburam. Dar nu îndrăzneam să-l deranjez pe

bătrîn. Ce importanță putea să aibă pentru el, pentru filozofie (era un filozof, desigur), faptul că un om zboară ?

Mă înroșii, constatînd cît de meschin, cît de mic la suflet eram, dacă un fapt puțin cam ciudat pentru un om, dar foarte normal pentru un biet pescăruș, ajungea să mă umple de bucurie.

(Și totuși doresc atîta ca cineva să mă vadă. Dacă pe neașteptate n-aș mai zbura, nimeni nu ar crede povestea mea.)

Mă îndreptai deci spre piață : nimeni. Nimeni. Nici un paznic de noapte, nici un cerșetor care să adune chîstocurile, nici o prostituată, nici un brutar care se duce la culcare după ce a pus pîinea la copt, nici un măcelar care se duce la abator. Nimeni. Doar pavajul pieței mari și lungi și, la intervale regulate, halourile celor două șiruri de felinare.

O clipă îmi trecu prin minte să strig, să-i trezesc pe cetățeni. Dar și aceasta mi se păru ridicol și, cine știe, periculos. Mulți mai cred încă în diavol. Și mulți posedă revolvere. Dacă vreunul care crede în diavol și mai are și un revolver, iese la geam și mă vede rotindu-mă în văzduh prin fața ferestrei sale, la cîteva metri, se poate întîmpla să tragă și să mă doboare. Și pescărușii sînt muritori.

Mă îndepărtai bătînd de cîteva ori aerul cu brațele ; dar înainte de a ieși din cadrul ferestrei, spusei tare aceste cuvinte precise :

— Domnule filozof ! Padre ! Un biet pescăruș te venerază și îți urează noapte bună.

Bătrînul se întoarse dintr-o dată spre fereastră, cu o iuțeală și cu o agilitate pe care, judecînd după

capul mare și alb și după umerii masivi, nu putusem să le bănuiesc. Se întoarse, mă văzu imediat, și nu păru să se mire de loc de faptul că stăteam suspendat în gol. Mă privi fix ; doi ochi foarte vii, scînteietori, pătrunzători, surîzători de după două lentile mici și rotunde. Și cu multă naturalețe, îmi spuse :

— Multe mulțumiri.

Atunci căpătai din nou curaj ; mă apropiai iarăși de fereastră, izbind aerul cu lovituri scurte și timide de mîini și de picioare, ca și cum în fața lui m-aș fi rușinat să zbor ; pînă cînd mă agățai din nou de balustrada barocă a balconușului și îl întrebai cu neliniște :

— Spune-mi, *padre*, e rău că zbor astfel ?

Fără să se miște din fotoliu, cu un surîs scurt, blînd și amuzat, și cu un gest neașteptat al mîinii drepte, ca și cum ar fi vrut să arunce un ban în aer, îmi spuse :

— Zboară, dacă asta îți face plăcere ! și se întoarse la lucrul său.

Părăsii balustrada, mă lăsai să cad pe spate cîțiva metri în văzduh, cu voluptate, și apoi o pornii în sus și-n jos și-n zig-zag, cînd coborînd cînd urcînd, oprindu-mă cînd la un balcon, cînd la altul, străbătînd în joacă toată fațada blocului cum străbate o albină un spalier înflorit. Apoi, după cum v-am mai spus, m-am înălțat deasupra tuturor caselor. Dar era frig, și am coborît aici, să scriu această scrisoare, la lumina distribuitorului de benzină.

Filozoful este singurul care m-a văzut zburînd. Nu s-a mirat ; dar sînt sigur că va lăsa o măr-

turie : „Într-o noapte de aprilie, la Napoli, mi s-a întîmplat un fapt foarte curios...” E un om cinstit, un om mare. Partea proastă e că nimeni n-o să-l creadă.

De aceea vă chem prieteni. Veniți... un moment ! Să văd dacă mai sînt încă în stare să zbor !

Dau de două ori din brațe.

Da, iată : aș putea să sparg cu o lovitură de picior globul luminos al distribuitorului.

Veniți. Luați imediat trenul spre Napoli. Puteți lua și avionul. Veniți. Să sperăm că minunea va continua.

NICOTINA

Era un coridor întunecat, cu podeaua înclinată, ticsit de o mulțime plebee de bărbați, toți în picioare, cu ochii ațintiți asupra ecranului care prin valul întunecat și crestat al capetelor părea albastru, tremurător, brăzdat ca de ploaie. O domnișoară îmbrăcată în rochie albă de bal, cu brațele goale, decoltată, ieșea dintr-o vilă într-un parc. O urma un tânăr în haină de seară. Înaintau, deveneau mai mari. Tânărul strângea fata în brațe, se apleca asupra ei, o săruta. Și, în fundul sălii, un pian singur și trist cânta „cu elan” o romanță veche. Chipurile uriașe și netede al tînărului și ai fetei ocupară rînd pe rînd întregul ecran cu pacea albastră a unor văi și unor munți lunari, în vraja unui telescop.

Manfred era în fața mea. Era obosit și cum stăteau cu toții în picioare, ca să văd, mă sprijineam cu mîinile de umerii săi lați. Nu-mi aminteam cînd intrasem în cinematograful acela. Mi se părea că dormisem și că mă trezisem pe neașteptate acolo, în spatele lui Manfred, și că primul lucru pe care îl văzusem era tînăra de pe ecran în rochie de bal care ieșea din vilă în noaptea lunară.

Și iată, în timp ce se sărutau, ecranul se întoșă și se întunecă. Apoi pe un fond negru apărură aceste cuvinte : SFIRȘITUL PĂRȚII A TREIA. Pianul încheie cu trei acorduri violente și triumfale. Luminiile se reaprinsă pentru pauză, iar muncitorii (acum vedeam că publicul era compus exclusiv din muncitori) începură să vorbească, comentînd filmul, glumind și aprinzînd țigări.

Manfred dezaproba ironic sărutul final și mai ales emoția pe care o încercasem eu.

Cînd, fulgerător, răsună o rafală de mitralieră. Toți se întoarseră îngroziți. La dreapta mea, pe pragul uneia din ieșiri, stăteau trei sau patru bărbați și unul dintre ei, pe care nu l-am putut privi în față, ținea în mîini o pușcă mitralieră, cu care trăgea în evantai, în toată sala, la înălțimea inimii noastre.

Instinctiv, m-am adăpostit după spatele lat al lui Manfred. Manfred care era mult mai puternic decît mine. Și în primul moment, de teama morții, l-am crezut invulnerabil. Dar numaidecît am înțeles, mi-am dat seama de josnicia mea. Între timp publicul, strigînd, se revărsa spre celelalte ieșiri ; omul cu mitraliera însă continua să tragă ; și mulți se îngălbeneau și se înțeștau de brațele tovarășilor lor, dar aceștia se debarasau de ei și se aruncau în învălmășeală, la ieșiri ; imediat alții, alergînd, se împiedicau și erau călcați în picioare ; Manfred, fără să observe și fără să se preocupe de faptul că eu îl foloseam drept scut, striga spre mulțime : „Nu ! nu ! nu !” dorind s-o tîrască direct spre omul care trăgea pentru a-l copleși. Însăpămîntat încă, mă smulsei cu greu din rușinosul meu adăpost

și ieșii, alergînd spre peretele în care se afla ușa din care trăgea omul. Ușa mare, larg deschisă, era dată de perete. Într-o clipită, acesta mi se păru singurul punct sigur din toată sala.

Traversai rafala aplecat, aproape tîrîndu-mă și ținînd o mîna pe inimă : mi se păru că sînt lovit de două, trei ori, la un umăr, la un picior, la o ureche. Mă ridicai doar cînd ajunsei la adăpostul ușii dar, în clipa aceea, mi se păru că omul mă zărise și trăgea furibund în spațiul dintre balamale, printre ușă și perete și că un proiectil mă lovise în partea stîngă, sub inimă. Dar acum mă pitulasem lîngă perete, unde mitraliera nu mă mai putea ajunge.

Îmi pipăii urechea, umărul, piciorul. Eram rănit ? Unde ? Sau fusese doar o impresie ? Aproape că nu avui timp să înțeleg. Din mulțime, un individ mic, brunet (pe care după o clipă l-am recunoscut : era Tommy !) sări ca o panteră, se aruncă asupra omului, îi smulse mitraliera și prinzînd-o de țevă îl lovi cu ea peste față și-l doborî la pămînt.

Se auziră atunci în sală strigăte, vaiete, hohote ; și abia acum, cînd încetase în urechile fiecăruia, cînd rămăsese numai o amintire, se auzi pîrîitul mitralierei ; înainte nu se auzise, sau poate că răsună mult mai puternică bătaia disperată a propriei inimi.

S-a organizat imediat ajutorarea răniților. Manfred dădea ordine cu voce tare, el însuși ridicase de subțiori pe unul care zăcea nemișcat pe podea, și acum, cu ajutorul unui tînăr muncitor care îl luase de picioare, îl transportau de acolo ; „Doc-

tore ! Doctore !” auzeam strigîndu-se din toate părțile.

Eu rămăsesem sprijinit de perete : nu îndrăzneau să mă mișc. Eram rănit ? Nu, nu, mi-era doar frică. Începui timid să-mi pipăi urechea, umărul, piciorul, unde eram sigur că nu sînt rănit. Și, în ultimul moment, prin crăpătura ușii, în partea stîngă ? ...nu, nu. Dacă eram totuși rănit, era mai probabil că fusem lovit înainte, cînd traversasem sala. Și apoi nu simțeam durerea. Sau poate, da, simțeam puțină durere, o înțepătură ușoară. Dar nu, nu, era frica. Și atunci de ce nu mă pipăiam, de ce nu-mi desfăceam haina ? De ce nu mă asiguram definitiv ?

Era o superstiție ciudată. O superstiție retro-activă. Ca și cum, evitînd să mă ating, să-mi deschid haina, aș fi putut într-adevăr să fac să dispară o rană care, dacă exista, exista încă de cîteva clipe, de neînălțurat. Dacă nu mă voi atinge, însemnează că nu am fost rănit, îmi ziceam cu o neliniște absurdă și cu încăpăținare. Mă desprinsei de perete și începui să merg încet, țeapăn, ținîndu-mi haina strîns cu o mîna, ca și cum aș fi fost într-adevăr rănit și m-aș fi temut, că făcînd mișcări bruște să nu fac să țîșnească mai mult sînge și să simt chiar că leșin și să mă prăbușesc la pămînt. Mi-era așa de teamă că am să leșin încît începui să simt într-adevăr o ciudată slăbiciune în tot corpul.

Mergînd tot țeapăn și încet, ieșii în hol, în mulțime, și continuînd să merg, mă sprijinii cu o mîna de perete și atunci îmi dădui seama că vîrfu-

rile degetelor mele tremurau. Șocul nervos, ricoșeul, gândii. Dar în clipă aceea mă văzui : în jurul holului erau oglinzi mari. Mă văzui : pleoapele îmi erau întredeschise și pe chipul foarte palid, ici și colo, în mod neregulat, pe pomeți și pe barbă, îmi ieșiseră pete roșcate, ca niște vinătăi. Vinătăile acestea mă înspăimîntară : nu fusesem lovit ; cărui fapt se datorau atunci ? Poate nici unuia. Poate nu erau consecința vreunui rău, gândii : ci un semn, o presimțire. Presimțirea cărui fapt ?

Simții că îmi crește slăbiciunea. Dar de ce nu-mi deschideam haina, nu pipăiam, nu mă uitam, nu chemam și eu doctorul ?

Poate era dorința disperată de a întârzia descoperirea unei realități iremediabile. Și totuși nu, mi se părea chiar că singura mea șansă era să nu cedez, să nu mă cred rănit. Simțeam că dacă mă voi adresa unui doctor, voi fi pierdut.

— Doctore ! Doctore !

Doctorul trecea în acel moment cu Manfred prin fața mea, și eu, involuntar, fatal, îl chemasem.

Era un bătrîn slab, impasibil, cu o expresie nici bună nici rea, cu ochi albaștri în spatele ochelarelor de aur, cu pielea obrazilor și a minilor plină de crețuri : nu simțeam în el nici o genialitate sau inteligență deosebită, și totuși, simțeam că era mult mai grozav decît dacă ar fi fost un medic celebru. Simțeam că era bătrîn, foarte bătrîn, foarte versat, că nimic din viață nu-l mai mișca și că pentru aceasta era infailibil.

— Doctore ? Sînt rănit ?

Nu i-am spus — băgați bine de seamă — că eram rănit : *l-am întrebat* dacă eram rănit. Dar

în zadar ! El nu păru să observe intonația interogativă a frazei mele și apropiindu-se în mare grabă de mine mă întrebă :

— Unde ?

Am fost forțat, constrîns, în mod inexorabil, să mă gîndesc la ceea ce pînă atunci evitasem să mă gîndesc : la partea mea stîngă.

Și totuși, am încercat încă să mă prefac, să întârzi, să-mi ascund adevărul, ca și cum aceasta ar fi fost de-ajuns ca să-l anihileze. Și, ca și cum doctorul n-ar fi fost acolo să mă îngrijească și să mă salveze, ci să mă interogheze și să mă condamne, bîlbîii :

— Mi se pare, aici... și îmi atinsei umărul drept, sub ceafă.

Doctorul nici nu păru măcar să-și dea seama de gestul meu și porunci numaidecît :

— Desfăceți-vă haina, și se uita — îl vedeam — se și uita la partea mea stîngă, cu nerăbdare și curiozitate profesională : și cu o răceală care mi se păru monstruoasă.

Îmi desfăcui haina, și fără să mă uit, înțeleses imediat. Simțisem că toată căptușeala era lipită din pricina singelui și simțeam acum, durerea rănii, nu puternică, dar precisă și stăruitoare ca apăsarea unui colț de masă.

Luîndu-mă de subțiori, doctorul și Manfred mă întinseră pe o canapea lungă, care se afla în hol. Cîțiva oameni se duceau și veneau din sală spre ieșire ; dar mulțimea se rărise ; gemetele, strigătele, plînsurile, încetaseră, se auzea doar un murmur confuz, care probabil că venea din stradă. Holul,

cu oglinzile și cu lămpile sale la distanțe egale, era acum pustiu și liniștit.

Culcându-mă pe divan, doctorul spuse încet lui Manfred :

— Să vedem dacă e sub os... Intonația arăta clar cum trebuia să sfârșească această frază : să vedem, dacă e sub os, poate că mai e vreo speranță.

Doctorul îmi desfăcu cureaua, îmi descheie pantalonii ; în sfârșit, ridică delicat cămașa îmbibată de sânge. Se aplecă. Mă palpă ușor cu vârful degetelor, deasupra soldului.

Urmă o tăcere de o clipă, care mi se păru interminabilă. Apoi doctorul spuse încet, dar clar și categoric :

— E pierdut !

Bine. Bine. O știam. Acel ultim proiectil tras prin crăpătura ușii, chiar acela. Știam bine. Toată ființa mea se refugie în spatele acestui gând : în fond, o știam. În realitate, aflasem doar atunci, datorită celui cuvânt, și acum încercam doar să nu mă las zdrobit fără să accept în vreun mod oarecare soarta care mă distrugea. Încercam să nu mă revolt, să nu plîng, să nu strig. Încercam să înghit măcar. Să înțeleg. Să aplec capul. Bine. Bine. Bine.

— Nu mai e nimic de făcut. Dacă ar fi fost sub os da, dar așa... nu mai e nimic de făcut, șopti după puțin doctorul, întorcându-se spre Manfred.

— Cît mai am de trăit ? întrebai atunci pe doctor.

Vocea mea mă uimi, atît era de slabă și de înceată ; și în timp ce vorbeam, am observat pentru prima dată privirea lui Manfred ațintită spre mine : ochi mari, enormi, nemișcați, care mă priveau cu cea mai mare atenție. Doctorul nu-mi răspunse. Începu din nou să mă palpeze ușor pe stomac, murmură, întors mereu spre Manfred ca și cum eu tot n-aș mai fi putut să aud :

— Uite, vedeți, mușchiul a și-nceput să se umfle, înțepenește.

Simțeam că slăbiciunea îmi cuprinde toate membrele și că mă cuprinde durerea dintr-o parte, de sub inimă. Mai făcui o sforțare și îl întrebai iarăși pe doctor, folosind poate tonul de implorare.

— Aș vrea să știu... dacă s-ar putea face ceva... o injecție, pentru a prelungi... dacă aș putea să văd vreun prieten, să aibă timp să vină...

Aceste cuvinte mă costară un asemenea efort în-cît timp de cîteva minute rămăsei, cred, inconstient. Cînd deschisei iarăși ochii întîlnii din nou privirea aceea fixă a lui Manfred și nu-l mai văzui pe doctor, care se îndepărtase cîteva pași de canapea și nu mă mai gîndii la el, ci doar la Manfred. Manfred care, acum, era toată viața pentru mine. Încă puțin timp, poate doar cîteva clipe : fixîndu-l pe Manfred, mi-amintii, abia atunci, că doctorul nu-mi răspunsese : nu-mi răspunsese ca să nu-mi spună că îmi mai rămîneau puține minute de trăit, poate puține clipe și că nimic nu mai putea întîr-zia sfîrșitul.

Manfred, Manfred, și nu știu dacă, privind ochii lui Manfred ațintiți spre mine, nu cumva gîndeam : „Nu e nevoie de răspuns, plec, plec“.

Acum, Manfred mă privea cu ochi surprinși : și avea gura întredeschisă ca și cum ar fi vrut să-mi vorbească, să-mi spună ceva, poate mai multe lucruri, foarte multe lucruri și nu putea să vorbească și mă privea doar. La un moment dat, însă, mi se păru că murmură :

— Tocmai acum...

Doar aceste cuvinte, nimic mai mult. Dar eu înțelegeam și așa. Era unul din prietenii mei cei mai dragi. În acea ultimă perioadă din viața mea, fusese chiar prietenul cel mai drag, cel mai apropiat. Ultimele luni le trăisem împreună, și el știa că de puțină vreme scăpasem de o căsătorie distrugătoare, că de puțină vreme reîncepusem într-adevăr să trăiesc. Tocmai acum când lucrurile începeau să meargă bine și când aveam atâtea speranțe în viitor ! Tocmai acum...

Dar tocmai acum, văzînd în sfîrșit pînă în fund absurdul adevăr, îmi dădui seama deodată că o mare pace era în mine și în jurul meu, o pace imensă, o blîndețe nesfîrșită. Temerile, dorințele, neliniștile erau acum departe : o ceață ușoară învăluia văzduhul : și văzui totul, oglinzile, doctorul, lămpile, îndepărtate și tăcute ca un miraj cenușiu. Numai Manfred era viu, alături de mine. Îl priveam, îl priveam, îl priveam cu o certitudine absolută și foarte plăcută.

Eram atît de sigur că-l iubesc, și această certitudine nu numai că mă consola, dar mă făcea fericit cum nu mă mai făcuse nimic, în toată viața mea.

Slăbiciunea, sfîrșeala pe care o simțeam în tot corpul și chiar durerea, acum violentă, într-o parte, sub inimă, era unul și același lucru cu această certitudine. Și acum creștea, creștea, Mai spuseli :

Oh ! Manfred
Adio Manfred
adio dragule
O ! dragul
meu...

O durere foarte ascuțită în inimă și un fel de întrerupere a respirației : mă trezii.

Eram ud learcă de sudoare, gîfîiam, inima îmi bătea extraordinar de rar și de violent. Fiecare bătaie îmi provoca o oboseală enormă. Pieptul îmi ardea, iar spinarea îmi era străbătută de fiori de frig. Un cerc de fier părea că-mi strînge tîmplele, fruntea. Și o acreală respingătoare de tutun îmi lega limba, gîtul și gingiile. Fumasem, între orele nouă seara și unu noaptea, vreo zece țigări toscane ; din cele tari !

Mă chinuiam atîta, și sfîrșitul visului meu fusese în schimb plin de o asemenea beatitudine, încît fericita surpriză de a mă simți viu era în întregime amestecată cu regretul că nu murisem cu adevărat.

Mă gîndii din nou la dulceața ultimelor clipe, îmi amintii foarte bine ultimele mele cuvinte, mă auzii murmurîndu-le din nou :

Oh ! Manfred
adio Manfred

adio dragule
O ! dragul
meu...

Exact acestea. Cu inima bătîndu-mi încă foarte puternic, mă ridicai. Îmi turnai un pahar cu apă, și-l dădui cu lăcomie pe gît. Și numaidecît, în-hățînd caietul și creionul, așternui în cîteva pagini visul pe care l-am povestit.

ADEVĂRUL ASUPRA CAZULUI MOTTA

La 2 august 1936 XIV E. F.¹ ziarul *Corriere della Sera* publica în pagina patra, la rubrica „Curierul milanez“, următoarea notă :

DISPARIȚIA UNUI AVOCAT MILANEZ

Gino Motta, tînăr și strălucit avocat, cunoscut și simpatizat în lumea juridică milaneză, a dispărut fără urmă de mai mult de o lună.

La 27 iunie, avocatul Motta se dusesese să-și petreacă vacanța la Lèvanto, cu prieteni și cunoscuți, stabilindu-se într-o pensiune. A doua zi, către orele unsprezece și jumătate dimineăța, el a mai fost încă văzut de o domnișoară, Marisa Porro, care locuiește în perioada vilegiaturii la pensiune ; de atunci însă a dispărut și nu s-a mai știut nimic despre el. Din investigațiile făcute de Chestură și Jandarmerie, rezultă că nici un hotel din Regat nu l-a putut găzdui în acest timp pe avocatul Motta. Este imposibil ca el să fi plecat în străinătate, deoarece pașaportul său a fost găsit în camera de

¹ Al XIV an al așa zisei „ere fasciste“, cum se nota data în Italia mussolineană.

la pensiunea din Lèvanto. De altfel, toți cei care îl cunosc pe avocatul Motta exclud posibilitatea că el ar putea sta de bună voie într-un anumit loc fără să dea vești despre sine, mai ales mamei sale, cu care avocatul locuia (tatăl fiind mort și cele două surori ale sale fiind călugărițe) față de care el s-a arătat întotdeauna a fi un fiu foarte atașat.

Din dorința expresă a mamei, doamna Constanza Taïno di Taïno văduvă Motta, publică fotografia și următoarele semnalmente ale distinsului avocat : înălțime, 1,79, întrucîtva gras și bine legat, părul și mustățile negre, ochelari cu brațe, 33 de ani. Oricine vede sau își amintește să fi văzut o persoană care corespunde acestor semnalmente este rugat să anunțe cît mai degrabă autoritățile.

Doctorul Stiffi, comisar de poliție la Chestura din Milano, privindu-se într-o oglindă mică, rotundă, își aranjă nodul în formă de fluture ; apoi, desfăcîndu-și buzele, dar ținîndu-și dinții strînși, își examinează gingiile ; după care puse oglinda în buzunărașul vestei ; se așează mai bine în fotoliu ; în cele din urmă, se adresează brigadierului din echipa mobilă, care aștepta în picioare lîngă ușă, și îi spuse :

— Gargiulo, spune-i să intre.

Intră o doamnă în vîrstă, înaltă, slabă, îmbrăcată toată în negru, cu vâluri negre care îi coborau din cap pînă în picioare. Păși încet, solemn, spri-

jinindu-se cu o mînă de un baston negru cu mînerul de argint, în timp ce cu cealaltă mînă ținea la ochi o lornietă. Prin lornietă se uită mai întîi fix spre comisarul Stiffi, care ședea în fundul sălii, apoi la dreapta și la stînga ; se opri o clipă, așteptînd să iasă brigadierul Gargiulo ; apoi o porni din nou spre comisar pînă cînd atinse biroul : atunci lăsă să-i cadă lornieta, care atîrna de o panglică neagră, puse bastonul sub braț și puse pe birou o geantă mare de postav negru. Apoi, strîngînd nervos geanta cu amîndouă mîinile și închizînd ochii, ca și cum ar fi acceptat hotărîrea unui destin, spuse cu glas șoptit :

— Sînt mama avocatului Motta.

Comisarul Stiffi o cunoștea, dar simulă cuvenita surpriză și se înclină ridicîndu-se doar puțin de pe fotoliu.

— Foarte onorat. Comisarul Stiffi. Luați loc, doamnă baroană, vă rog.

— Mulțumesc, spuse doamna cu o voce devenită imediat foarte puternică. Ați citit aceasta ? și vîrînd mîna în geantă, scoase ziarul, îl întinse și îl puse sub ochii comisarului Stiffi, oprind arătătorul mîinii înmănușate în negru pe un punct precis de pe pagină. Dar comisarul Stiffi nici măcar nu privi ziarul ; o fixă pe doamnă și spuse sigur :

— *Il Corriere della Sera* de ieri. L-am văzut.

Doamna, cuprinsă parcă de durere, de un hohot neașteptat, începu :

— Sînt o biată mamă chinuită de acest mister, o mamă care nu mai trăiește, care zi și noapte nu

mai face nimic altceva decît să se roage ca să-i îngăduie Dumnezeu să afle — măcar să afle — cum a sfîrșit propriul ei fiu... Nu s-a făcut nimic pentru a se cerceta serios acest mister...

Comisarul Stiffi avu un ușor gest de protest ; doamna își dublă impetuoșitatea și durerea :

— Nu... nu... nimic. Această inerție, această indiferență sînt absurde. Absurde și condamnabile. Bietul meu sot, comendatorul Motta, după cum știți, era magistrat, și eu înțeleg aceste lucruri. Nu s-a făcut nimic.

Nu pûtu să continue, izbucni în plîns și se prăbuși pe fotoliul pe care comisarul Stiffi, politicoș, nu încetase să i-l arate.

Comisarul Stiffi o lăsă să plîngă cîteva clipe, și apoi :

— Liniștiți-vă, doamnă. Aveți perfectă dreptate, dar liniștiți-vă. Uitați, vă voi spune un lucru : autoritățile din Spezia au luat imediat în serios cazul fiului dumneavoastră, fără nici un fel de îndoială, care era cunoscut ca un tînăr foarte bun și ca un foarte bun italian. Dar, scumpă doamnă... aici comisarul Stiffi își desfăcu larg brațele și scoase un suspin puternic, dacă autoritățile din Spezia nu au continuat cercetările, dumneavoastră cunoașteți cauza... Lăsați-mă să continui, vă rog. Omenește, eu înțeleg, și socotesc foarte natural ca dumneavoastră să vă revoltați în fața acestei interpretări, și chiar vă voi spune că prevedeam aceasta... Dar, scumpă doamnă, vine un moment în care trebuie să avem forța de a privi realitatea în față.

— Tocmai aceasta aș vrea, nu înțelegeți, să privesc în față realitate. Aș vrea și nu pot. Nu se poate. Realitatea ? Care este această realitate ? Nu există, nu există nimic... nici o dovadă, nici o urmă, nimic, încă nu s-a găsit nimic !...

— Perfect. Dar tocmai această lipsă de urme constituie un indiciu foarte puternic despre ceea ce autoritățile consideră că din păcate s-a întîmplat. Dumneavoastră, doamnă, dumneavoastră înaintea noastră a tuturor, gîndiți același lucru. Avocatul, fiul dumneavoastră, s-a dus să facă o baie în mare și...

— Nu este adevărat !

— Dar doamnă... dați-mi voie să vorbesc : și dumneavoastră vă gîndiți la aceasta. Numai că, fiind mamă, ei da... vă revoltă gîndul acesta. Vreți să sperați, să sperați încă, să sperați mereu ! Și ca să sperați, vă agățați de un fir care, aproape nici nu există ! Este omenesc, pur și simplu omenesc : și eu mă înclin.

— Nu, nu, nu este posibil : dacă s-ar fi dus să facă baie, l-ar fi văzut toată lumea...

— Există, existau mai ales acum o lună, la începutul sezonului, kilometri și kilometri de plajă pustie : între Lèvanto și Bonassola, între Bonassola și Framura, între Lèvanto și Monterosso. Dar să lăsăm asta, dumneavoastră ați citit raportul de la Spezia, cunoașteți aceste investigații...

— Dar s-ar fi găsit hainele ! S-a dovedit, da sau nu, că a plecat de la pensiune în haine de plimbare ? Deci, dacă ar fi făcut baie, și-ar fi lăsat hainele pe o stîncă, după vreun tufiș... S-a cercetat, și nu s-a găsit nimic...

— Lăsați, doamnă, ce Dumnezeu... sînt kilometri de stînci marine ! Ar trebui să fie mobilizate echipe de agenți pentru săptămîni și luni întregi ! Și chiar dacă cercetările ar fi infructuoase, nu am avea nici o dovadă, pentru că se poate ca hainele să fi fost furate.

Doamna începu iarăși să plîngă cu hohote.

— Nu mă înțelegeți... nu, dumneavoastră sînteți un om de aur, știu, am aflat... un om de aur, dar, vedeți, există lucruri în viață pe care le înțelege numai o mamă. Pentru că nu e vorba să înțelegi. Pentru că o mamă simte lucrurile acestea, asta e, le simte.

— Ei bine, doamnă, atunci spuneți-mi ce simțiți.

— Această domnișoară Porro, de pildă... doamna Motta nu mai plîngea, se apropiase de comisar și-l fixa hotărîtă. ...această domnișoară Porro nu a fost supusă niciodată unui interogatoriu propriu-zis. *Eu pretind* acest interogatoriu. Și aici, doamna Motta, ridicînd mîndră capul, lovi cu mîna desfăcută biroul : Mi se pare că se află tot la Lèvanto. Dragă domnule comisar mama dumneavoastră mai este în viață, nu-i așa ?

Comisarul Stiffi aplecă ușor capul în semn de încuviințare.

— Ei bine, atunci trebuie să știți că o mamă nu greșește niciodată. E o intuiție misterioasă, un dar al lui Dumnezeu. Dacă insist asupra numelui acestei... femeii, nu e o suspiciune logică. E ceva mai mult. E așa... o intuiție. Dar simt că nu greșesc, sînt sigură. Sînt atît de sigură ! De altfel, cele două fiice ale mele... se opri și-l privi pe comisarul Stiffi intens ca pentru a-l întreba dacă își

amintea că cele două fiice erau călugărițe, iar comisarul Stiffi, care înțelegea și își amintea totul, aprobă înclinînd capul cu umilință ; ...e o lună de cînd fiicele mele se roagă pentru aceasta. Acum trebuie să-mi dați tot sprijinul dumneavoastră. Știți că am venit aici la dumneavoastră și la nimeni altcineva, în urma sfatului expres al unchiului meu, excelența-sa generalul Bertoletti ; și verișoara mea contesa de Bèura, care e doamnă de companie...

Dar comisarul Stiffi era informat ; existau deja dispoziții de sus care stabileau punct cu punct cum trebuia să i se dea satisfacție pînă la urmă nobilei doamne Constanța Taïno di Taïno, văduva răposatului comandator Eugenio Motta, substituit de procuror, general la Curtea de Apel din Milano.

RECHIN CAPTURAT ÎN APELE DE LA LIVORNO

Livorno, 3 noaptea

Un rechin lung de aproape trei metri a fost pescuit azi-dimineața la aproximativ 280 metri de plaja de la Bambolo. Pescuitul excepțional a fost efectuat de o ambarcațiune aparținînd marchizului Incisa Antinori. Plasele în care s-a prins rechinul au devenit inutilizabile. Rechinul a devorat toți peștii care se găseau în ele. Remorcat la țarm, cu băgare de seamă, monstrul a fost ucis și apoi transportat la Piombino.

(Din ziarul *La Stampa*, 4 august 1936)

PESCARI LIGURI ÎN LUPȚA CU RECHINII

Sestri Levante, 4 noaptea

Câțiva pescari din Moneglia care, profitînd de marea foarte liniștită s-au aventurat, noaptea trecută, cu năvoadele lor speciale prevăzute cu lumini, ceva mai în larg ca de obicei, povestesc că au întîlnit o întreagă ceată de rechini. Însăpămîntătorii rechini măsurau, după cîte ni se comunică, pînă la patru, cinci metri lungime. Atrăși poate de luminile năvoadelor, nu s-au desprins de ambarcații decît atunci cînd pescarii îngrijorați au hotărît să se întoarcă la mal, renunțînd la pescuit.

Cînd au tras năvoadele au găsit în diferite locuri rupturi foarte mari.

Vestea a impresionat extrem de puternic populația și coloniile de vilegiaturiști de pe tot litoralul, pentru că a fost pusă fără îndoială în legătură cu dispariția misterioasă a avocatului Motta, despre care s-a vorbit în aceste coloane acum cîteva zile.

(Din ziarul *Corriere della Sera*, 5 august 1936)

O treziră obișnuitele ciocănituri în ușă și vocea cameristei :

— Domnișoară !

— Bine, mulțumesc, răspunse Maria Porro întorcîndu-se pe partea cealaltă și pregătindu-se, ca în fiecare dimineață, să mai lenevească vreo jumătate de oră. Dar, lucru ciudat, de data aceasta vocea cameristei insista :

— Vă rog, domnișoară, scuzați-mă !

— Bine, Lucia, am înțeles !

— Nu, domnișoară, dar domnul Repetto spune că trebuie să vă vorbească.

— Să-mi vorbească ? Dar ce e, cît e ceasul ?

— Șapte, domnișoară.

— Șapte ? dar ești nebună, Lucia !

Surprinsă de a fi strigată cu două ore mai devreme ca de obicei, se trezi complet, deschise ochii, își ridică pe pernă capul blond și cîrlionțat :

— Ce se întîmplă ?

— Nimic, domnișoară, a spus domnul Repetto, nimic, a zis să nu vă neliniștiți ; dar vă roagă să vă sculați și să vă îmbrăcați fără grabă pentru că trebuie să vă vorbească... jos e iarăși un ziarist, pentru povestea cu avocatul Motta.

Marisa Porro avea un temperament foarte puțin obișnuit pentru o femeie. Nu era nerăbdătoare, nici curioasă. Cît putea, rămînea veselă și calmă. La ciudata somație a cameristei, răspunse simplu :

— Bine, Lucia. Spune-i domnului Repetto, că peste douăzeci de minute sînt jos.

Ascultă cum se îndepărtează pasul cameristei, apoi lăsa din nou capul pe pernă, hotărîtă să mai lenevească măcar cinci minute. Scoase de sub cearceaf brațele pline, arse de soare, le ridică în sus pînă atinse cu încheietura lor barele de alamă ale tăbliei. Ce plăcută era răcoarea aceea la încheieturile mîinilor ! Își întinse toate articulațiile, umerii, spatelile, șalele, genunchii : încîntată de propriu-i trup sănătos, pe care două luni de mare și de soare îl curățiseră, îl dezmoțiseră și îl făcuseră să atingă desăvîrșirea aceea pe care poezii o numesc stare naturală. Simțind sub obraz moliciunea brațului stîng, lîngă cicatricea vaccinului, începu să-si

lingă pielea. În punctul acela pielea era moale ca mătasea și avea un delicios gust de sare.

Cînd se sătură de lins, se întinse iarăși în pat. Căscă tare, îndelung, cu voluptate; în cele din urmă deschise ochii pe care căscatul îi umpluse de lacrimi.

Printre lacrimi privi camera: liniștită, veselă, cu pereți înflorați pe care îi lumina într-un colț o rază de soare. Auzea, în dimineța profundă, liniștită, glasuri risipite de pescari și de copii, goană de picioare desculțe pe treptele străduței vecine care cobora la plajă și cînd și cînd, foarte ușor, clipocitul valurilor.

Ca să revadă fără întîrziere marea, sări pe neașteptate din pat; vara dormea întotdeauna goală sub cearceaf. Alergă astfel la fereastră, deschise larg obloanele. Marea era albastră și netedă pînă la orizont, ca un lac imens; iar ici și colo, în punctele unde abia se unduia în cute leneșe, era colorată de reflexe roz. Soarele era sus, la marginea Apeninilor.

Valul care se lovea de țarm era un tiv subțire sîdefiu, un fir alb în jurul stîncilor cenușii și al pietrelor.

„Încă două luni, gîndi Marisa, încă două luni de asemenea viață fericită. Cine știe ce s-o fi întîmplat cu acel sărman avocat!”

De ce, tocmai în acel moment de fericire, în fața mării liniștite, roz și albastre, îi venise iarăși în minte cazul avocatului Motta?

Marisa Porro era considerată de toți o fată foarte ușurică. Dar nu era adevărat. Pentru ea, bărbații aveau cam aceeași importanță ca și o baie

bună sau ca un vîslit strașnic. Și astfel, îi schimba. Dar nu-i schimba prea des. Nu provoca scandaluri. Nu făcea niciodată prostii prea mari pentru ei; și apoi îi alegea și îi trata atît de bine încît nici bărbații nu făceau prostii prea mari pentru ea.

Numai acel biet avocat, atît de simpatic, atît de plăcut, primul bărbat, poate, pentru care simțise ceva deosebit: duioșie, emoție, compasiune... ei bine, tocmai el era singurul epizod lipsit de liniște și de limpezime din viața Marisei. Ba chiar un epizod aproape dramatic. Și ce vină avea ea?

Marisa Porro suspină. Merse la oglindă și începu să-și pieptene cîrlionții blonzi din jurul feței arămii și vesele cu ochi dulci cenușii.

Domnul Repetto, proprietarul pensiunii „Anna Maria”, traversa coridorul îngust care da din bucătărie în sufragerie, ducînd personal tava cu cafea filtru. Soția sa, o nemțoaică blondă, înaltă, voinică și cu ochelari, îi veni în întîmpinare șoptindu-i agitată:

— Domnii Petrella i-au spus Luciei că pleacă astăzi...

— Ce?! Domnul Repetto se opri, holbînd ochii ca și cum ar fi primit o lovitură în cap.

— Articolul din *Corriere* i-a speriat, explică soția. Le e frică și lor de rechini!

— Lua-l-ar dracul pe avocatul ăla! murmură Repetto trist; dar își reveni numaidecît și, cu siguranța lui obișnuită, îi spuse soției: Du-te la Baccin, să-mi găsească neapărat barbuni foarte proaspeți, dorade și polipi. Totul foarte proaspăt.

Chiar dacă trebuie să meargă la Spezia, la piață. Spune-i că este vorba de o mare personalitate din Milano. Ai înțeles? și luînd un ton confidențial: Trebuie să rămînă aici la masă. Și atunci o să vedem. Du-te repede.

Comisarul Stiffi aștepta în sufragerie. Cînd îl văzu apărînd pe domnul Repetto cu cafeaua exclamă:

— Sînteți prea amabil. Mulțumesc, mulțumesc.

Domnul Repetto îi întinse zahărul și așteptă tăcut în picioare, lîngă măsuță. După o sorbitură de cafea, comisarul Stiffi spuse:

— Pentru că sînteți atît de amabil... e aici afară, la intrarea grădinii, agentul meu, brigadierul Gargiulo. Dacă ați putea... și făcu semn spre ceașca de cafea pe care o avea în mînă: ...știți, restaurantul gării era încă închis.

Domnul Repetto se înclină cu un surîs:

— Am și avut grijă, domnule comisar.

— Atunci mii de mulțumiri.

Sfîrși de băut cafeaua. Aprinse o țigară. Și, ca și cum s-ar fi gîndit la o discuție întreruptă, întrebă:

— Dar dumneavoastră, dumneavoastră personal... ce credeți despre afacerea asta?

— Eu nu cred nimic, domnule comisar; este vorba de un mister.

— Bine, dar să ne înțelegem. Eu nu vă cer un răspuns oficial. Știu foarte bine că dumneavoastră nu mi-l puteți da. Eu vă cer, *sic et simpliciter*¹

¹ Pur și simplu (lat.).

opinia dumneavoastră. Ochiul hotelierului vede adesea foarte bine. De exemplu, să vorbim de o posibilitate care s-a ivit acum pe neașteptate: rechinii ăștia!

Domnul Repetto zîmbi îndelung în tăcere, iar la urmă spuse în șoaptă:

— Nu e treabă serioasă, domnule comisar, ca ziarele să publice povești de soiul ăsta! Încercați să întrebați marinarii de prin împrejurimi. În marea noastră nu există rechini. Nu pot exista. Nu ar găsi destulă hrană ca să trăiască.

— Spuneți-mi atunci, dumneavoastră credeți că avocatul Motta s-a înecat?

— Dar, știți... eu nu am elemente...

— Nimeni nu are elemente. Vă vorbesc ca unui prieten. Spuneți-mi ce presupuneți.

— Ei bine, nu. Eu nu presupun că avocatul a dispărut așa. Ultima dată cînd a fost văzut, nu cobora spre mare, ci urca spre munte.

— Da, mi-e cunoscută cu precizie această împrejurare. Dar în zadar: nu dovedește nimic.

— Cine știe... spuse domnul Repetto ca și cum ar fi meditat, și apoi: Oricum, avocatul urca, nu cobora; acesta este un lucru sigur, indiscutabil.

— Cum?

— Ei, știu asta din mărturia unei persoane care, la o adică, ar fi avut interes să spună mai degrabă contrariul: că se îndrepta spre mare.

Comisarul Stiffi nici nu clipi; spuse doar:

— Fiindcă veni vorba, nu cumva soția dumneavoastră, sau chelnerița, s-or fi dus sus să-i explice domnișoarei Porro...

— Le-am pus să spună că e vorba de un ziarist.

— Perfect. Să trecem atunci la altceva. După câte ați putut observa, ce conduită are această domnișoară Porro? Vreau să spun, în sfârșit... ce fel de fată e? O fată serioasă?

— Ei! depinde de ce înțelege fiecare... Fete moderne, dumneavoastră știți! O, să ne înțelegem, aici la pensiune nu! Aici n-am ce spune. Aici se poartă cum trebuie să se poarte. Ei, altfel nu aș ține-o aici, ce credeți? Dar e sigur că seara, pe plajă, când se plimbă cîntînd, în găștile alea, ei... și de multe ori dimineața, în largul mării, însoțită, într-o bărcuță... În sfârșit eu, dinspre partea mea, nu pot să zic nimic. Spun ce vorbește lumea.

Se auzi un pas pe pietrișul din grădină. Domnul Repetto privi afară:

— Iată-l pe inginerul Boselli. Eu vă las.

— Anunțați-mă, înainte de intrarea domnișoarei.

— Desigur.

Domnul Repetto ieși. Iar prin ușa cu geamuri dinspre grădină intră un tînăr în jur de treizeci de ani: înalt, cu pantaloni albi, cu bluză albastră tricotată, cu mînci pînă la cot, cu părul blond bine netezit, și cu mustați scurte, blonde. O fată serioasă și cinstită, nu frumoasă, dar simpatică și fără nimic original. Era inginerul Nino Boselli din Milano. Comisarul Stiffi se ridică și merse în înțîmpinarea lui cu multă cordialitate:

— Stimate domnule inginer, eu sînt comisarul Stiffi. Vă mulțumesc că ați venit imediat.

— Se poate!

— Am citit foarte atent depoziția dumneavoastră. Dacă nu greșesc, erați prieten intim cu avocatul Motta.

— Da, eram colegi de liceu.

— Deci, am să vă spun îndată... n-am venit aici cu prea mari speranțe de-a lămuri această dispariție. A trecut de-atunci mai bine de o lună, și dumneavoastră știți mai bine ca mine în ce punct ne aflăm. Am citit: credeți că prietenul dumneavoastră a murit înecat. Într-un anumit punct din depoziție, dumneavoastră, dacă nu greșesc, ați scris: *„dată fiind starea lui sufletească din ajun nu m-aș mira să se fi dus să facă baie într-un punct pustiu de pe țărm”*, sau ceva asemănător. E ade-vărat?

Inginerul aprobă. Comisarul Stiffi continuă:

— Așa că explicați-mi puțin acest punct. Ce însemnează *starea lui sufletească din ajun*?

— Mi se pare că m-am referit la aceasta în depoziție. A sosit aici foarte obosit. Era într-o sîmbătă după-amiază. Avusese de lucru toată dimineața la tribunal. Îl invitasem să-și petreacă concediul aici, în vila mea. Din păcate, sora mea invitasese apoi o prietenă, iar prietena aceasta adusesese cu ea încă două prietene. În felul acesta în vilă nu mai era loc, cel puțin pentru primele zile. M-am dus să-l aștept la gară, la acceleratul de 16,20. Plecase de la Milano la prînz. Se vede că nu se simțea bine, căci patru ore de drum îl obosiseră. Am venit aici la pensiune să lăsăm valizele și să stabilim camera. Și apoi, ne-am dus numai-decît la plajă. Eu insistam să facă neapărat o baie. Vei vedea cum o să te reconforteze, îi spuneam, dar n-a vrut. Nu și-a pus nici costumul. Stătea acolo tăcut, în mijlocul tuturor... În sfârșit, era prost dispus. Și poate că vilegiaturistii și toată

veselia aceea îl plictiseau. Seara, la mine acasă, s-a dansat pînă tîrziu. Și a fost la fel. El dansează rar, este adevărat. Dar îmi amintesc : era acolo o domnișoară, care insista atît : și el, nu și nu. Ne-am despărțit la două noaptea, în poarta vilei mele. El s-a întors la pensiune, împreună cu alți invitați care locuiau aici și la hotelul „Miranda”. Ne-am despărțit stabilind să ne revedem a doua zi dimineața la plajă. Apoi, în schimb... nu l-am mai revăzut.

După o pauză, inginerul reluă :

— Știi, Gino era un tip cam ciudat, cam închis. Avea des asemenea proaste dispoziții, și de aceea nu am făcut caz.

— Cine era domnișoara care insista să danseze ? Întrebă pe neașteptate comisarul Stiffi.

— Domnișoara Porro... Locuiește tot aici, sus, și este aceeași care...

Comisarul Stiffi îl opri pe inginer cu un gest, dîndu-i să înțeleagă că știe, apoi întrebă :

— Avocatul Motta era foarte intim cu această domnișoară ?

— Abia se cunoșteau.

— Sînteți sigur de asta ?

— Foarte sigur. Se văzuseră la Milano doar de două ori, în timpul carnavalului trecut. O dată acasă la mine, și altă dată am aranjat și am mers cu toții la cinema.

— Domnișoara Porro e prietenă bună cu sora dumneavoastră ?

— Cu sora mea ? Nu, nu este prietenă. La Milano, am cunoscut-o doar în iarna trecută și am

văzut-o de cîteva ori. Era prietena prietenilor noștri Tribaudino, aceia cu fabrica de produse lactate, știți...

— Domnule inginer Boselli, știu că sînteți un gentilom. Din dragoste pentru prietenul dumneavoastră vă cer să uitați o clipă această frumoasă calitate. Ce părere aveți despre domnișoara Porro ?

— Nu e nevoie să uit că sînt un gentilom. Domnișoara Porro este o fată cumsecade... O ! Dumnezeule ! Nu e de loc o călugăriță, dar este o fată cumsecade. Înțeleg foarte bine că dacă întrebați pe cei de aici, multă lume vă va da informații mai puțin binevoitoare... dar este vechea poveste ; o fată, pentru că se plimbă noaptea cu un tînar, trebuie să fie desigur o *cocotte*. Nu, credeți-mă, altfel mama mea nu ar admite să-i intre în casă. Nici chiar aici la mare.

Comisarul Stiffi suspină, apoi :

— Nu credeți însă că avocatul Motta, ajungînd aici, a început să aibă pe neașteptate o legătură cu această domnișoară ?

— Exclud aceasta în modul cel mai absolut.

— Știm sigur că avocatul Motta nu avea neplăceri de ordin financiar. Spuneți-mi acum dumneavoastră, care îl cunoșteati așa de bine, avea neplăceri de ordin... pasional ?

— Nu.

— Cum puteți să-mi răspundeți atît de hotărît ?

— Ei, mi-ar fi povestit, aș fi știut, aș fi înțeles... și apoi îl cunosc prea bine : nu era tipul.

— În perioada dispariției, sau chiar înainte, nu avea o legătură cu vreo femeie ?

— Nu a avut niciodată ceva asemănător. Era un romantic, un sentimental. Puțin închis, dacă vreți, puțin timid cu femeile.

Doamna Repetto ciocăni :

— Domnișoara Porro coboară scările.

Doctorul Stiffi se ridică și îl împinse pe inginer spre ușa dinspre grădină :

— Nu vă supăra dacă vă rog să mă așteptați afară ? Voi mai avea nevoie de dumneavoastră.

Marisa apărui în pantaloni de pânză galbenă de culoarea fildeşului, scurți pînă la genunchi și cu o bluză de mătase albă care lăsa să se întrevadă forma provocatoare a sînilor mari, dar minunat de ridicați și de rotunzi. Picioarele puternice erau goale, acoperite cu un puf auriu. Purta o pereche de pantofi de tenis, fără ciorapi. Veni hotărîtă în întâmpinarea comisarului Stiffi, care se prezentă :

— Nazzari, dela *Secolul*.

— Îmi pare bine ; Porro. Luați loc.

— Frumoasă vreme, spuse Stiffi, așezîndu-se alături de ea și oferindu-i o țigară : Mi se pare că sînteți foarte pasionată după aceste locuri, nu ?

— Sînt nebună după ele, rîse Marisa, deschizînd larg buzele date cu roșu portocaliu și descoperind dinții foarte albi, drepti și puternici.

— Ați luat micul dejun ? întrebă Stiffi privind gura aceea.

— Nu mănînc niciodată dimineața. Mănînc apoi foarte mult la unu. Stau în apă ore întregi.

— Destul ! Comisarul Stiffi izbi cu mîna în masă, și fără să se ridice, dar privind-o țintă în ochi continuă : Acum destul. Cu cine credeți că vorbiți ? Sînt comisarul Stiffi, dela Chestura din

Milano. Unde e avocatul Motta ? Dumneavoastră trebuie să știți !

Marisei i se tăie răsuflarea.

— Unde este avocatul Motta ? Răspundeți imediat sau vă arestez.

— Dar scuzați-mă... Marisa încercă să rămînă calmă. Scuzați-mă... dar am făcut deja o depozitie la Spezia...

— Ha ! ha ! ha ! ha ! depozitia... frumoasă treabă ! Depozitia aceea va fi ruina dumneavoastră. Ha ! ha ! ha !

Comisarul Stiffi rîse zgomotos legănîndu-se pe scaun, cu picioarele depărtate și înălțîndu-și privirea spre tavan.

Marisa protestă :

— Tot ce-am spus în depozitie este purul adevăr și sînt gata să o repet în fața oricui. Dumneavoastră nu mă puteți aresta. Eu nu sînt bănuită.

Comisarul Stiffi o fixă din nou și reîncepu liniștit, cu voce joasă :

— Asta o spuneți dumneavoastră ! Dar nu este adevărat. Sînteți bănuită. O țarancă, o băbuță care culegea salată într-o grădină v-a văzut, pe dumneavoastră și pe avocat, cînd urcați împreună pe o potecă, în dimineața aceea. E o biată femeie care nu citește ziarele și care habar n-avea de toată întîmplarea. Dumneavoastră, draga mea domnișoară, ați crezut că o să scăpați nepedepsită. Nu v-ați mișcat de la Lévanto... băi, canotaj, plimbări cu tinerii pe pămînt și pe mare... îngăduiți-mi s-o spun, da, distracție, sport, aer liber, fericire... și sufletul împăcat, conștiința curată... ha ! ha ! ha ! Dar ați greșit. Totul se plătește. Există întotdeauna

un ochi care veghează. De data aceasta s-a ivit o sărmană bătrână. Se află dincolo, în bucătărie. Dacă vreți s-o vedeți, dacă vreți s-o auziți, vă fac imediat cunoștință cu ea. Ce spuneți de asta ? Comisarul Stiffi așteaptă un moment, privind-o pe Marisa pe furiș, apoi reluu cu blîndețe : Băgați de seamă... vreau să vă fac o propunere. Întrucît nu sînt un cerber, vă dau un sfat. E mai bine să-mi spuneți adevărul. Tot, numaidecît, în acest moment și fără atîtea povești. Pentru că apoi e mai rău. Haide ! Ce a fost între dumneavoastră și avocatul Motta ?

Comisarul Stiffi nici nu terminase cînd Marisa izbucni în plîns și spuse printre hohote :

— Nimic ! Nimic ! V-o jur pe Dumnezeu, pe capul mamei mele, al tatălui meu și al surioarei mele ! Nimic ! Numai că, pe potecă și poate atunci ne-o fi văzut țărancă... dar era chiar în ultima clipă, și atunci probabil că l-a văzut fugind... ei bine, pe potecă, înainte de a ajunge la capela aceea mică a Madonei... el, pe neașteptate, ca un nebun, m-a luat în brațe, m-a strîns puternic și a încercat să mă sărute...

— Și dumneavoastră, atunci ? o zori Stiffi.

— Nimic, eu n-am vrut ! A fost atît de neașteptat totul că m-a înspăimîntat. Credeam că a înnebunit. Era foarte palid, buzele îi tremurau, avea ochii ieșiți din orbite. Eu însă mi-am păstrat cumpătul, și nu am arătat că mi-e frică... și pentru că îmi inspira milă, bietul băiat ! Am început să rîd, și i-am spus : „Ce faceți, domnule avocat ? Ați înnebunit ? Lăsați-mă ! Mă doare !” și continuam să rîd. Atunci el m-a lăsat încet, și a în-

ceput să plîngă fără să spună nimic ; îi șiroiau lacrimi mari pe obraz... Voiam să-l mîngîi, nu știu... dar nu am avut cînd. S-a oprit dintr-o dată din plîns, a scos un urlet și a luat-o la fugă nebu-nește pe potecă. Sosit la capelă, unde poteca se desparte (într-o parte merge sus la Grazie, în cealaltă începe să coboare) a pornit-o pe drumul care urcă și într-un moment a dispărut. Am alergat după el strigîndu-l, uitîndu-mă să-l văd răsărind din vreo parte. Dar după o jumătate de oră mi-era și foame, am coborît, sigură că nu era nimic și că o să-l revăd după masă. Cînd colo...

Povestind, puțin cîte puțin se calmase. În cele din urmă își șterse lacrimile și începu să-l privească din nou pe Stiffi sinceră, hotărîtă, fără nici o umbră de teamă... Cu același ton furios Stiffi spuse :

— Asta e tot ?

— Tot.

— Sînteți gata să repetați tot ceea ce mi-ați povestit, exact, de față cu martori ?

— Sînt gata.

— Dar înainte de plimbare, înainte ce a fost ?

— E scris în depozitie.

— Dar avocatul nu v-a făcut curte, în seara precedentă ?

— Curte ? ! Dacă vreți să o numiți așa... Dacă mă gîndesc acum bine, înțeleg că probabil nu i-am displicut. Dar vă asigur că în seara aceea nu am observat. Nu am nimic de adăugat. Unde este țărancă aceea ? Dacă spune adevărul, nu poate afirma că a văzut altceva.

Bătrîna nu exista, firește. Era o invenție genială. Dar comisarul Stiffi nu-și descoperea niciodată jocul, nici chiar după victorie.

— O s-o chem pe bătrînă cînd voi considera necesar s-o chem. Dar dumneavoastră de ce nu ați povestit toate acestea comisarului din Spezia ?

— Nu se întîmplase nimic, între mine și avocat. Nici măcar o sărutare. Mi se părea ridicol să povestesc un asemenea lucru.

— Ridicol ? Să admitem, de exemplu, că dumneavoastră ați spus adevărul : ei bine, nu știți ce importanță are depoziția dumneavoastră ? Depoziția dumneavoastră ar ajunge să dovedească că avocatul Motta era un dezechilibrat. Acum veniți cu mine, ridicăți-vă. Să mergem.

— Unde ?

— Ați putea să regăsiți pe potecă locul exact unde l-ați văzut pentru ultima dată pe avocat ?

— Firește că da.

— Atunci să mergem ; îmbrăcați-vă.

În timp ce comisarul Stiffi o interoga pe Marisa, domnul Repetto trecea de la tristețe la speranță, și din nou la tristețe. Trăgînd cu urechea la ușa coridorului, întîi se întristase din pricina tonului cordial și calm al conversației. Nu era nimic de făcut. Comisarul Stiffi venise pentru o anchetă superficială, formală ! Părerea că avocatul Motta murise mîncat de rechini nu va întîmpina rezistență, nici dezmințiri, și, în curînd, litoralul ligur și mai ales cel oriental vor fi părăsite de toți vilegiaturiștii ; excursioniștii din perioada conce-

diilor din august se vor revărsa pe coasta Adriaticei.

Apoi, auzind vocea severă a lui Stiffi, și în sfîrșit plînsul îndelungat și povestirea confuză a Marisei, începuse iarăși să respire : între avocatul Motta și domnișoara Porro fusese ceva : Motta se omorîse, rechinii nu aveau nici un amestec, se putea declara aceasta în cele patru vînturi.

Dar încă nu se sfîrșise interogatoriul cînd veni postașul. Iar printre scrisori, se afla un ziar : *La Squilla dell'Adriatico* (Clopotul Adriaticei) care ieșea săptămînal la Riccione, și era expediat pe numele lui, proprietarul pensiunii „Anna Maria”. Pe prima pagină a micului ziar era însemnat cu creion albastru un articol scris cu litere mari : RECHINII LA LEVANTO.

Articolul cita nota din *Corriere* și apoi, comentînd, deplîngea cu ipocrizie capcanele litoralului tirenian, în special ale celui ligur, și invoca diferite argumente care trebuiau să dovedească prezența rechinilor în marea Tireniană : adîncime mare în imediata apropiere a țărmului, curenți reci, navigația unor vapoare mari ; în sfîrșit reda mărturii ale navigatorilor și anecdote din toate timpurile.

Domnul Bonifacio Repetto era un om de vreo treizeci și cinci de ani, brunet, bine hrănit, bogat, avar și negustoros ; avea însă un mare defect : credea că este hotelier din întîmplare și că este o persoană, ba chiar o personalitate excepțional de inteligentă și de importantă. Nu degeaba se căsătorise cu o străină. Toamă de aceea rechinii îl îngrijorau ca și cum ar fi fost nu proprietarul

unei mici pensiuni la Lèvanto, ci a cel puțin douăzeci de hoteluri între Ventimiglia și Spezia.

Soția îl trezi din întunecata contemplare a artistului arătându-i farfuria cu peștele proaspăt adus de Bacicin.

— Bine. Ascultă ce trebuie să faci, îi explică diplomatul Repetto soției. Aici afară, e polițaiul acela în civil care-l însoțește pe comisar. Du-te afară cu farfuria, prefăcându-te că nu știi nimic, arată-i-o și spune-i că e un pește minunat, pescuit azi noapte.

Să tot fi fost zece dimineața când un grup, compus din comisarul Stiffi, agentul Gargiulo, inginerul Boselli, Marisa și Repetto, urca încet ultimele pante ale faimoasei poteci.

Se întrezărea deja printre măslini, la dreapta, sus, capela albă, și mai sus, verdele mai închis al primilor castani se contura pe cerul înalt, fără nici un nor.

În ușoara oboseală a urcușului, Marisa se întorcea din când în când să privească marea : o lespede inundată de aur. Iar acolo jos, în fund, când coamele și văile dealului acoperit de măslini îngăduiau, se zăreau șirul de stînci marine, valul care se izbea de țarm, porțiuni de plajă, cabine colorate și vilegiaturiști.

Apoi simțea cum se schimbaseră anotimpul, într-o singură lună : soarele mai puternic, aerul mai nemîșcat și mai cald. Își amintea de aerul din dimineața aceea, când urcaseră împreună cu avocatul.

Era în jurul prînzului ; era cald, dar bătea vîntul și aducea încă miresme de flori.

Acum comisarul Stiffi nu-i mai stîrnea nici un fel de teamă. Îl privi : săracul, ce greu urca ! Și când te gîndești că omul acela, cu două ore înainte, o făcuse să plîngă ! Marisa nu-și dădea seama, dar nu simțea ranchiună împotriva lui Stiffi. În fond era mulțumită că-și luase de pe inimă greutatea aceea și de a fi spus cuiva acel dram de adevăr pe care îl știa ea asupra cazului Motta. Cît despre țărâna bătrînă care culegea salată în grădină, reflectînd încet, încet, o cuprinse bănuiala că era vorba de o scomeală. Dar nu-i spuse nimic comisarului Stiffi.

Cînd ajunse exact la locul unde avocatul Motta încercase să o îmbrățișeze (recunoscuse locul pentru că își amintea că era la o cotitură ; erau acolo trepte de cărămidă dispuse în evantai, iar micuța capelă se afla cu treizeci de pași mai sus, la răs-pîntie), atunci se opri, îl chemă pe Stiffi și îi spuse liniștită :

— Uite, aici e.

— Mergeți sus, le spuse atunci comisarul Stiffi lui Boselli, Repetto și Gargiulo, arătînd spre capelă, noi venim imediat.

Cei trei ascultară. Comisarul Stiffi își scoase panamaua și își șterse încet sudoarea cu batista de mătase.

Hotărîse ca în acel punct s-o sperie din nou pe Marisa. Hotărîse aceasta, nu datorită bănuielii că Marisa i-ar mai fi ascuns încă ceva, ci din scrupule de conștiință și ca să-și facă datoria pînă la capăt, cu toată priceperea și zelul care îl caracterizau.

Numai că în timp ce-și ștergea sudoarea și privea marea printre pleoapele întredeschise, înțelese cu o limpezime desăvârșită că ar fi o oboeală zadarnică. Se gândi la masa pe care Repetto i-o oferise și pe care el nu o acceptase încă; se gândi la barbunii de care îi vorbise Gargiulo. Privea marea, măslinei, tot soarele acela, și deodată își dădu seama că se gădea la Sicilia, patria sa, și îi veni în minte și biroul din Milano, unde chiar în seara aceea trebuia să-și reia serviciul. Să-și reia serviciul? Deci, acum nu lucra? Făcea o plimbare? Nu, nu izbutea să se descopere vinovat; fata aceea era sinceră. O privi pe furis o clipă în timp ce își punea pălăria. Și, în ciuda oricărui gând, din obișnuință profesională, începu s-o interogheze din nou, când cineva strigă de sus, de la capelă:

— Domnule comisar! Domnule comisar! Repetto era cel care striga: Veniți repede sus, veniți să vedeți ce am găsit aici.

Marisa o rupse la fugă în sus pe pantă. Stiffi, din instinct (puțin pentru că nu era în stare să alerge astfel și i se părea ridicol să rămână în urmă, puțin și de teamă că fata, sosind, să nu reușească să ascundă sau să distrugă vreun indiciu) strigă:

— Stați pe loc, domnișoară.

— Marisa continua să alerge.

— Stați, nu auziți?! Vă ordon!

Atunci Marisa se opri. Și Stiffi, sever, fixînd-o de la o distanță de zece pași:

— Domol. Dumneavoastră veniți sus cu mine.

O ajunsese și urcă cu ea, încet, încet pînă la capelă.

Aici Gargiulo, cu brațele deschise, îi dădea înapoi, ca și cum ar fi fost vorba de o mulțime, pe Repetto și pe inginerul Boselli.

Capela era o clădire mică de cărămidă, albă, cu acoperișul de ardezie. Dincolo de grilaj era un spațiu foarte mic, un altar cu câteva vase vechi cu flori artificiale. Strecurînd un braț printre barele grilajului se puteau atinge vasele. O capelă ca multe altele din satele Italiei. Fresca, pe jumătate distrusă, o înfățișa pe Madonna delle Grazie, la al cărei sanctuar ajungeai pe potecă după încă o oră de mers.

— Ce este? întrebă Stiffi, sosind: mersese încet și nu era obosit.

— Hîrtii rupte, răspunse Gargiulo, dar domnul Repetto zice că a citit pe plicul acela galben numele avocatului Motta.

— Rămîneți cu toții pe loc! ordonă solemn comisarul Stiffi. Urcă pe treapta de piatră. Își sprijini fața de barele grilajului. Privi lung, apoi, întorcîndu-se spre agent, spuse:

— Gargiulo, deschide.

Grilajul era închis cu un lănișor ruginit și cu un lacăt. Gargiulo examinează o clipă lacătul; apoi scoase din buzunar o legătură de chei și deschise. Trase lanțul. Desfăcu grilajul.

Comisarul Stiffi păși înăuntru, privi atent în jur pereții capelei, altarul, vasele și luă în sfîrșit faimoasele hîrtii.

Era vorba de o jumătate de plic galben: în colțul stîng erau tipărite cuvintele: AV. GINO MOTTA, MEMBRU AL BIROULUI, împreună cu adresa și cu telefonul biroului din Milano. Erau

apoi multe fotografii, toate rupte. Apoi cealaltă jumătate a plicului galben.

Comisarul Stiffi așează totul pe altar și începu să reconstituie fotografiile. Lucru foarte ușor pentru că erau rupte numai în două.

Toate erau fotografii de femei, cele mai multe instantanee făcute în picioare. Stiffi îl chemă pe inginerul Boselli și îi arată fotografiile :

— Le cunoașteți pe domnișoarele acestea ?

— Da, răspunse inginerul Boselli destul de uimit. Aceasta este domnișoara Cressevich, dactilografa de la biroul său. Aceasta este micuța Tribaudino. Iar aceasta... este sora mea...

— Un moment, întrerupse Stiffi. Potrivind cele două bucăți ale plicului observase că aveau înăuntrul o fotografie, ruptă și ea dar o dată cu plicul. Scoase cele două părți ale fotografiei și potrivi una lângă alta.

Era o fotografie format carte poștală a lui Marlene Dietrich : cu o pălărie mare și cu o blană cu părul lung și fin, pe care diva o ținea strânsă cu mâna la gât. Pleoapele coborâte abia lăsau să se întrevadă ochii mari, lunguroși și plini de viciu. Buzele întredeschise țineau neglijent o țigare. Mîna era albă și moale, degetele prelungi, iar unghiile afundate în părul blanei. Comisarul Stiffi întoarse pe dos cele două bucățele, aranjîndu-le din nou una lângă alta.

— Scuzați-mă, domnule inginer, priviți aici. Acesta este scrisul avocatului Motta ?

Pe spatele fotografiei lui Marlene era scris, ușor, cu creionul :

Mater I.

Mater I.

Mater A.

Mater B.C.

Mater D.C.

O, regină mea

Doamna mea

Stăpîna mea.

Inginerul Boselli privi și spuse :

— Da. Este scrisul său.

Aceste fotografii rupte și aceste cuvinte misterioase constituiră singurul rezultat pozitiv al unor săptămîni întregi de cercetări asupra dispariției avocatului Motta.

La douăsprezece și jumătate comisarul Stiffi, coborît din nou la Lèvano, accepta invitația domnului Repetto și gustă excelentul pește, spre marea satisfacție a bunului Gargiulo. Seara cei doi se întoarseră la Milano. La cîteva zile după aceea mama avocatului Motta afla că domnișoara Porro fusese interogată îndelung, cu toată rigoarea ; că fusese executată o reconstituire minuțioasă și că nu exista nici o probă sigură ; dar că *sinuciderea prin înecare datorită unui dezechilibru mintal* apărea pentru autorități ca ipoteza cea mai probabilă.

Ceasul de la intrare sună dulce ora zece. În dormitoarele mari și întunecate, fetele adormiseră mai de mult. *Mère*¹ Duchesne mergea în sus și în jos, ușor, foarte încet, printre șirurile de pătuțuri albe ; spunea rugăciunea, asociindu-se în gînd

¹ Maica (fr.).

la rugăciunea celorlalte maici, care se auzea nelămurit, slab, la intervale regulate din capela îndepărtată.

În capelă călugărițele colegiului erau adunate pentru rugăciunea de seară. Totul se afla în întuneric, afară de inima roșie, iluminată de un bec interior, a statuii Sfintei Inimi, la dreapta altarului. Călugărițele, în veșminte largi și cu văluri, îngenuncheaseră ici și colo printre bănci, fiecare la locul pe care îl ocupa în timpul zilei, alături de propria-i clasă. Acum fetele lipseau; iar lungile intervale ale băncilor goale se rugau. Chipurile încadrate de marginile înguste și albe ale vălurilor, erau ațintite spre fața blândă a lui Isus, pe care inima o lumina de jos cu un ușor reflex roșietic. Se vedea numai barba blondă și gura: ochii se pierdeau în întuneric. Maicile se rugau grav, în genunchi, cu busturile și cu chipurile ridicate, cu mâinile împreunate, abia mișcând buzele.

Mater Inviolata, ora pro eis,

Mater Intemerata, ora pro eis

Mater Amabilis, ora pro eis

Mater Adorabilis, ora pro eis

Mater Boni Consilii, ora pro eis

*Mater Divinae Gratiae, ora pro eis.*¹

- ¹ Maică Neprihănită, roagă-te pentru ei
Maică Neîntinată, roagă-te pentru ei
Maică Preaiubitoare, roagă-te pentru ei
Maică Vrednică de iubire, roagă-te pentru ei
Maică a Bunelor Sfaturi, roagă-te pentru ei
Maică Plină de Har Dumnezeuiesc, roagă-te pentru ei (lat.).

Maica superioară, *Mère Fontanes*, spunea învoările „*Virgo Dulcissima*”. Și toate maicile în cor, în șoaptă dar atât de distinct încât părea că poți să numeri câte pronunțau cu accent francez, italian sau german, răspundeau : *Ora pro eis*.

După litanii, spuseră *Salve Regina*, *Crezul*, rugăciunile de credință, de speranță și de caritate. Se reculeseră un minut în tăcere, pentru un scurt examen de conștiință. Spuseră apoi rugăciunea de pocăință. Apoi un *De Profundis*, apoi zece *Requiemuri*. În sfârșit, *mère Fontanes* se ridică, închinându-se :

— *Benedictio Dei Omnipotentis, Patris, Filii et Spiritus Sancti descendat super nos et maneat semper*¹.

— *Amen*, răspunseră maicile, sfârșind să se închine. Și încet, încet, una câte una, se ridicară și ieșiră în ordine din bănci. Dar două rămaseră : departe una de alta, îngenuncheate în capela pustie.

Atunci o soră tânără și mărunțică se înapoie aproape alergând, și merse la una din maicile care rămăseseră și se aplecă la urechea ei șoptindu-i :

— Maică Motta, la *mère Supérieure* vrea să vă vorbească.

Cele două maici Motta se întâlniră în fundul Capelei, luară aghiazmă, îngenuncheară o dată într-o sincronizare desăvârșită și ieșiră în vestibul. Aici aștepta la *mère Fontanes*. Avea în mână un ziar îndoit :

¹ Binecuvântarea lui Dumnezeu Atoptuternicul, a Tatălui, a Fiului și-a Sfintului Duh să coboare asupra voastră acum și pururea (lat.).

— *Mes filles*, șopti cînd maicile ajunseră lîngă ea, *il faut prier. Prier beaucoup. Il paraît que ce sont les requins.*¹

Cele două maici Motta păliră. *La mère Fontânes* continuă tot în franceză :

— Da, rechinii. Vreau ca voi, cu ajutorul Domnului, să fiți deosebit de tari în această împrejurare. Acesta este *Il Corriere della Sera* din Milano, numărul de alaltăieri, 5 august. Puteți să citiți dacă vreți. Aveți dezlegare de la mine. Luați-l. Dacă fratele vostru, domnul avocat, a sfîrșit într-adevăr în modul acesta oribil, nu ne mai rămîne decît s-o rugăm pe Sfînta Fecioară ca bunul Dumnezeu îndurător să-l ierte și să-l primească în Lumea Dreptilor, cum l-a primit pe Jona cînd a ieșit din pîntecele chitului. Noapte bună. Dumnezeu să vă binecuvînteze. Rugați-vă.

Noaptea tîrziu, și poate în aceeași clipă, cele două maici Motta avură aproximativ același vis.

Maica Margareta, cea mai mare, dormea în dormitorul celor mici. Maica Clotilda, cea mai tînără, dormea în dormitorul celor mari.

Dormeau fiecare într-un pat de fier, înconjurat de un baldachin de pînză albă care le ascundea de fete. Se dezbrăcau în întuneric, îmbrăcau grosolanele cămăși de noapte închise la gît și la încheietura mîinilor, își puneau ciorapi de noapte (era vara, dar colegiul era în Elveția și era frig), se

¹ Copilele mele, trebuie să vă rugați. Să vă rugați mult. Se pare că este vorba de rechini. (Fr.)

vîrau în cearcafurile aspre și murmurînd rugăciuni scurte, adormeau numai decît.

Dar noaptea Demonul zboară și prin aceste case sfînte și pătrunde în baldachinele albe ale maicilor, pentru a le înspăimînta măcar în vis. Margareta văzu deodată apă multă. O mare adîncă, foarte adîncă, întunecată, cuprinsă de furtună. Ea se afla pe un vapor și nivelul valurilor urca și cobora în micile ferestruici rotunde (navigase, cînd era mică, într-o vară, între Genova și Barcellona). Nu era singură pe vapor. Era cu mama sa, cu tatăl său, cu sora sa, și se afla acolo și Gino, fratele său. Deodată văzduhul se întunecă, se aude un vuiet uriaș și urletul de groază al tuturor pasagerilor : forța apei sparse ferestrele. Valurile pătrund înăuntru. Vaporul se scufundă. Asta înseamnă moartea pentru toți. Ea vrea să spună o rugăciune scurtă : Isuse, Iosife, Maria, vă dăruiesc inima și sufletul meu, dar nu poate pentru că prin fereastră intră un rechin strecurîndu-se întocmai cum se strecoară printr-un inel un deget mare de la mîină, imens, și se aruncă asupra ei s-o devoreze. Cînd rechinul e gata s-o atingă cu capul său monstruos și cu gura, de groază se trezește, poate strigînd.

Își dădu seama că era un vis ; își făcu semnul crucii ; spuse imediat rugăciunea pe care nu o putuse spune în vis ; și se gîndi că văzuse rechinul într-o ilustrație din *l'Histoire Naturelle* volumul folosit la clasele mari ; numai la sfîrșit îi veni în minte pricina visului : Gino.

Gino ! Cu o cutremurare, ca și cum o voce ar fi avertizat-o că în acel moment sufletul lui Gino

se afla într-o groaznică primejdie, sări din pat, îngenunche pe podea și începu să se roage pentru el din toată inima, plângând și înălțându-și sufletul spre Dumnezeu, stăruind și implorînd pentru ca sufletul lui Gino să fie salvat.

Clotilde, în schimb, văzu doi rechini : foarte albi, se rostogoleau pe pajiștea verde din parcul colegiului. Pajiștea cu iarba tăiată scurt, era rotundă și convexă ca o cupolă turtită și cobora încet pe partea aleii.

Cei doi rechini se rostogoleau în sus și în jos, ca niște ființe omenеști, și se îndoiau și făceau mii de ghidușii și de grații. Dar erau dezgustători, oribili. Cînd se întorceau pe spate și își arătau pîntecul alb, rîdeau cu gurile căscate privind-o fix pe ea, Clotilde.

Clotilde era singură în parcul mare, așezată pe o băncuță de pe aleia pietruită, privea rechinii și simțea o spaimă atît de mare încît tremura din tot corpul, dar nu putea să se ridice, nu putea să se miște : era nevoită să-i privească mereu.

Apoi sună un clopot (sună poate ceasul din hol, departe : ea îl auzi trecînd prin dormitoare, prin scări și prin somn) rechinii dispărură și apoi numaidecît dispăru și pajiștea, parcul, visul și Clotilde continuă să doarmă. Iar dimineața, cînd se trezi, Maica Domnului, în bunătatea ei, nu-i îngădui să-și amintească un vis atît de urît,

NOTA EDITORULUI

Datorăm o explicație cititorilor noștri. Această povestire nu este, la drept vorbind, opera unei singure persoane.

Acum cîtva timp, am primit, recomandat, de la Torino un manuscris : trimițătorul, fiind un oarecare profesor Francesco Pallavera. Domnul Pallavera, care într-o scrisoare alăturată se autodefinește scriitor și om de știință, nu era complet necunoscut. Din curiozitate, am încercat să citim primele pagini ale manuscrisului : ne-au interesat și am fost constrînși să-l terminăm. Ne-am gîndit deci să-l publicăm.

Totuși, întrucît Pallavera intra prea brusc în subiect, presupunînd aproape că cititorul cunoaște faptele, și nu se îngrijea apoi să tragă concluziile, l-am rugat pe ziaristul Mario Soldati să scrie primul și ultimul capitol : primul pentru a aminti publicului dispariția avocatului Motta și împrejurările respective pe care după doi ani le-am putut uita cu toții ; ultimul pentru a da o explicație probabilă și o concluzie acestei povestiri ciudate.

Soldati s-a apucat de treabă, hotărît la început să dezvolte numai ideile lui Pallavera ; dar s-a gîndit între timp să consulte ziarele vremii, să realizeze o anchetă personală la Milano printre cîtiva dintre prietenii avocatului Motta. Rezultatele interesante ale unei astfel de anchete îl convinseseră că era mai bine să interpreteze și să elaboreze complet manuscrisul lui Pallavera : cu atît mai mult cu cît acesta ar fi cerut, oricum, o totală refacere din punct de vedere literar. Într-adevăr

stilul acelor pagini, pline de expresii neadecvate sau de prisos, este propriu culturii autodidacților, categorie căreia fără îndoială îi aparține Pallavera.

Deși regretăm că nu putem prezenta publicului originalul manuscrisului Pallavera, nealterat, a trebuit să admitem că la urma urmelor Soldati avea dreptate, și am lăsat totul pe seama lui, invitându-l apoi să introducă în povestire anumite pagini din manuscrisul de bază și unele adnotări științifice sau pseudoștiințifice, pe care Pallavera însuși a crezut că este bine să le adauge noii povestiri pe care Soldati i-a prezentat-o.

Iată scrisoarea care însoțea manuscrisul original al profesorului Pallavera :

*Stimate Domnule Editor,
Vă amintiți de cazul Motta ?*

Vara trecută, cele mai mari ziare din țară s-au ocupat de această misterioasă dispariție. Apoi, cum se întâmplă, neputînd furniza explicații, au tăcut. Și misterul a continuat.

A continuat pînă în ziua de 6 ianuarie, dată la care am cunoscut adevărul.

Stimate Domnule Editor, am folosit puține zile ca să scriu narațiunea pe care o anexez împreună cu fotografia mea și cu vreo cîteva portrete din ziare : vă rog deci să mă iertați pentru ușurința stilului și pentru eventualele greșeli de sintaxă. Dar aflați că dacă mă publicați, dumneavoastră :

1 faceți un lucru util multor persoane ;

2 aduceți omagiu unui adevăr științific, dar totodată foarte natural și ignorat pînă în ziua de

astăzi atît de marele public profan cît și de savanți din universități.

Vă rog să mă credeți.

*Al dumneavoastră foarte devotat și obligat
Profesor Francesco Pallavera
scriitor și om de știință
Via Giulio, 22 — Torino.*

Credem acum fără îndoială oportun să prezentăm povestirea profesorului Pallavera, așa cum a reelaborat-o Soldati. Păstrăm însă în birourile noastre manuscrisul original, la dispoziția oricui ar dori să-l consulte.

2

În dimineața zilei de sîmbătă, 27 iulie, 1936, XIV F., către orele zece, se termină procesul Cogliati-Cogliati, în rumoarea pe care avocații o făceau în pragul aulei ; se admiseră probele cu martori în procesul Robecchi-Tos, în timp ce judecătorii, distrați, șușoteau în spatele mesei înalte ; se confirmară deducțiile prin care în baza articolului 229 din Codul de procedură civilă era așadar amînat procesul Quirico-Borla, în timp ce perdelele luminate de soare de la ferestrele înalte erau unduite de vîntul cald de început de vară ; datorită absenței inculpatului, fu amînat după vacanță, schimbul de concluzii dintre Farinelli și Celesia, în timp ce o grabă veselă de a termina domina gîndul tuturor, ușieri, avocați, procurori, grefieri,

de a termina și de a merge pentru două luni la mare, la munte, la vila cumnatului la Brianza ; în sfârșit grefierul cu obișnuita voce șoptită și răgușită, de și se părea o adevărată minune că cei interesați o auzeau chiar de departe în vorbăria neîntreruptă a colegilor, chemă „Dominioni — Caputo... Dominioni — Caputo” și avocatul Gino Motta, înfășurându-se în togă, își făcu loc prin mulțimea care umplea coridorul, pătrunse în aulă, reuși să ajungă lângă masă și să-l audă pe președintele domn Președinte șoptind : „Dominioni — Caputo : îl amânăm ?” și răspunsul, tot șoptit : „Il amânăm.”

Tribunalul intra în vacanță. Colegii schimbau între ei ironii, glume, urări, saluturi de rămas bun. Judecătorii înșiși participau la veselia generală și, din când în când, în timp ce ședința se desfășura reglementar, răspundeau cu semisurâsuri și cu semne de înțelegere avocaților prieteni care îi interogau prin cuvinte scurte și vesele.

- Tu mergi cu mașina ?
- La Alassio ?
- La Cortina ?
- Te duci cu familia ?
- La Lanzo d'Intelvi ?
- La Passo San Giacomo ?

Judecătorii înțelegeau aceste întrebări mai mult după mișcarea buzelor decât după sunetul vocii ; și dorința le ajută perspicacitatea. Povârnișuri pline de verdeată, văi răcoroase în care aerul înțeapă și soarele arde fără să încălzească, izvoare înghețate printre mușchi și stînci, miros de pini, coaste abrupte, pietroase, piscuri, vînt, zăpadă, cercul

imens al Alpilor, creste îngrămădite și tăiate în toate sensurile de valurile unei mări în furtună împietrită pe neașteptate : toate acestea, plăji, cîmpii și lacuri liniștite, le vedeau și le doreau nerăbdători judecătorii, ușierii, grefierii, avocații și procurorii. Și provoca o veselie neobișnuită, ca o dorință de libertate chiar mirosul cunoscut de cerneală, de praf și de lemn vechi al aulelor ; chiar și înfățișarea aulelor, din dimineața aceea de sfârșit de iunie, chiar și soarele care intra prin ferestrele înalte și tumultul negru al avocaților în togă, asudați și gălăgioși.

Avocatul Gino Motta, înalt, gras, palid, cu ochelari și mustați, își șterse sudoarea și se întoarse spre grupul colegilor. Pe neașteptate, simți o strîngere de inimă, și o flacără caldă i se urcă în față : „Barabacci-Sampietro” murmurase grefierul și avocatul Cuesta apăruse, ieșind din mulțimea colegilor.

Avocatul Virgilio Cuesta era un vechi coleg și prieten al lui Motta. Era un bărbat înalt, mai înalt decât Motta : slab, dar puternic, osos. Blond, cu ochii cenușii. Fața roșie, sanguină și în ciuda vârstei tinere, brăzdată de cute drepte între pomeți și colțurile gurii. Când rîdea descoperea niște dinți albi, perfecți. Rîdea foarte des. În cercul colegilor era înconjurat de o faimă generală de mare don-juan. Deși lucra destul de mult și ca avocat, se spunea în glumă că dacă ar fi avut tot atîtea clienți cîte prietene avea, ar fi fost primul civilist din Milano.

Avocatul Cuesta înainta în aulă cu pași mari și rari. Toga stătea pe umerii săi ca pe o vedetă

de la Hollywood sau ca pe un băiat care și-o pune în glumă. Întîlnindu-l pe Motta, îl băt看 pe umăr ca de obicei și-i zise cu vocea sa joasă și tinerească :

— Bună, Gino ! Așteaptă-mă. Mergem să bem un vermut împreună.

— Bine, răspuse Motta încet. Nu-și revenise încă. I se tăiasse răsuflarea. Îi tremurau genunchii. Își simțea obrajii arzînd. De cinci zile, de luni seara, căuta prin orice mijloc să-l evite pe Cuesta ; și cînd era constrîns să-l întîlnească și să-i vorbească reacționa în felul acesta. Un vermut împreună ! Acum nu mai putea s-o șteargă.

După cîteva minute, Cuesta se întoarse de la bară. Lăsară togile, ieșiră din Tribunal.

— Am mașina aici, spuse Cuesta. Să mergem la Moka. Am o întîlnire cu...

Avocatul Cuesta era de felul său foarte distrat : se întrerupse pentru a căuta cu privirea propria-i mașină printre cele care umpleau piața : se întrerupse și nu continuă. Acum avocatul Motta ar fi vrut să știe cu cine avea întîlnire Cuesta la Moka. Se temea să nu fie vorba de o anumită fată pe care, de asemenea de luni seara, prefera să nu o revadă. Să-și întrebe prietenul ? Dar dacă era vorba chiar de fata aceea cu ce scuză să plece ? Nu avea să facă o figură și mai proastă ?

Se hazardă timid :

— Să știi că nu prea am timp... plec la douăsprezece fără cinci, știi. Și trebuie să mai trec pe la birou și pe acasă.

— O clipă, spuse rîzînd Cuesta. Ba așa o să ajungi chiar mai repede ; te duc la birou cu mașina.

După un minut, mergînd prin soare, prin îmbulzeala circulației, prin zgomotul asurzitor, printre scînteierile dese ale mașinilor pe lîngă care trecea depășindu-le, Cuesta frînă în fața localului „Moka-Sheriff“.

O femeie înaltă, slabă, blondă, îmbrăcată într-un *tailleur* de mătase *gris* deschis, aștepta la colț pe trotuar. Soarele făcea să-i strălucească părul ca aurul.

Ea. Chiar ea. Avocatul Motta ar fi vrut să se scufunde la mii de metri în pămînt. Începu să simtă din nou, și parcă mai chinuitoare, strîngerea aceea de inimă și roșeața aceea în obraji pe care le simțise la tribunal cînd îl întîlnise pe Cuesta. Cu toate acestea, întrucît era totuși o femeie, își scoase ochelarii cu o mișcare fulgerătoare și furișă. Avocatul Motta avea acest obicei de cîte ori se apropia de o femeie, orice femeie care nu era tocmai decăzută și respingătoare.

Fata veni în întîmpinarea celor doi avocați, care coborau din mașină. Surîdea în soare întredeschizînd ochii și încrețindu-și pielea feții. Poate nu era mai frumoasă datorită acelei strîmbături. Dar în lumina soarelui, în adierea vîntului și în veselia de-o clipă a orașului, părea mai simpatcă. Avocatul Cuesta o salută privind-o cu bucurie, tandru. Motta îi întinse mîna tremurînd. Dar Carla, fără să observe nimic, îl luă de braț și îi spuse tare :

— Ce mai faceți, ce mai faceți, domnule avocat ? Ați mai văzut-o pe Ines ?

Avocatul Motta simți că-i vine rău.

Dar Cuesta observă roșeața sa și împingînd-o pe față în bar, spuse :

— Lasă, lasă, Carla... să mergem !

— Ei, nu... ce-are a face, răspunse fata rîzînd. Sînt lucruri care se întîmplă !

Motta încercă să surîdă :

— Aa, da... de întîmplat se întîmplă... se întîmplă...

La bar, avocatul Cuesta comandă :

— Trei *bitter*, și apoi bătîndu-l pe umăr pe Gino, începu cu o voce profundă de bas și cu un aer tainic, glumeț : Se întîmplă tuturor bărbaiilor. Uite : Mie mi s-a întîmplat de atîtea ori. De cel puțin șase sau șapte ori... Este adevărat că întîlnindu-mă după asta cu femeia dezamăgită, întotdeauna am căutat s-o fac să mă ierte...

— Foarte bine, am înțeles ! îl întrerupse Carla, care izbucni în rîs.

Gino însă, ținea ochii în pămînt, convins că fata rîdea de el. Avocatul Cuesta continuă :

— ...Și totuși, o dată nu mi-a mers. Am încercat și răsîncercat : inutil. Și astfel, există o femeie care și astăzi... cine știe ce gîndește despre mine !

Dar Gino era convins că prietenul mințea din amabilitate, din bunătate și din milă pentru el.

— Atunci, încheie Carla rîzînd aproape convulsiv, în timp ce ieșeau din bar, atunci ce trebuie să-i spun lui Ines, domnule avocat ? Cînd mai facem o plimbare nocturnă cu mașina ? dar de data aceasta nu mai mergem la lacuri... să nu vă poarte ghinion !

— Regret, spuse Motta, dar azi iau vacanță. Mă duc la Lèvanto, la băi.

— Bine, atunci... la înapoierea dumneavoastră ! Răbdare ! Însemnează că Ines va aștepta !

Pentru a vedea bine treptele, se opri o clipă și-și puse din nou ochelarii. Urcă încet, suspinînd. Hohotele nemiloase de rîs ale Carlei îi sunau încă în urechi, îl mîhnneau, îi provocau o durere aproape fizică. Și acum, trebuind să-și ia rămas bun de la bătrîn, nu putea s-o evite nici pe dactilografă.

Avocatul Motta era substitutul unuia dintre cei mai mari specialiști în drept civil din Milano, bătrînul Bignami. Deci nu avea un birou propriu. Dar a fi substitutul lui Bignami însemna a fi în contact cu o mulțime de afaceri și a putea să cîștigi într-o bună zi tot ceea ce voiai.

Avocatul Motta își scoase ochelarii și intra.

Bătrînul era scufundat în fotoliul său, în spatele mesei de nuc. Herta Cressevich, dactilografa, stătea aproape așezată pe masă, cu un vraf de hîrtii în mîna. O triestină splendidă : foarte blondă, înaltă, cu umeri mari și cu trăsăturile feței de-a dreptul mongole. Era stupid de mîndră de protecția lui Bignami și-l trata pe avocatul Motta cu respect, dar și cu o oarecare indiferență. Avocatul Motta, se înțelege, era nebul după ea. Îi plăcea mai ales gura aceea puternică și mîndră, buzele care se îndoiu îndărătnic în jos. Ce nu ar fi dat avocatul Motta, nu spunem pentru un sărut, dar pentru un zîmbet al acelor buze ? Dar domnișoara Cressevich îi zîmbea numai bătrînului Bignami ;

iar avocatul Motta nu îndrăznea să-și arate propria simpatie.

Se salutară în grabă. Avocatul Bignami (un bătrinel alb, pe jumătate chel, smead, cu surîsul foarte viclean) strînse mîna lui Motta și vorbind în dialect milanez îi făcu cîteva recomandări în legătură cu băile. La sfîrșit, îi întinse și domnișoara Cressevich o mîină moale și schiță cu buzele o strîmbătură, care trebuia să fie un zîmbet.

Într-o altă cameră a biroului era o altă dactilografă, mai tînără și mai puțin importantă: Rosina. Era o milaneză brună, mică, dar grăsuță, solidă, cu o guriță și doi ochișori negri și vioi care rîdeau într-una. Rosina, dintr-o obișnuință glumeață, îi făcea continuu declarații de dragoste avocatului Motta. Se apleca peste mașină și cu mii de drăgălășenii și cu un glăscior de fetiță îi spunea: „Domnule avocat, mă duceți diseară la cinema? Domnule avocat, mergem să dansăm? Domnule avocat, mă iubiți?”

Dar avocatul nu o credea. Era sigur că Rosina îl lua peste picior. Se înfuria, trînteia hîrțile pe masă, striga la Rosina să termine, să tacă.

Rosina făcu o nouă încercare și în dimineața aceea. Cum intră avocatul Motta în cameră, îi sări aproape de gît:

— Domnule avocat! comoara mea! Și eu plec în vacanță astăzi! Plec în vacanță și eu! De ce nu mă luați cu dumneavoastră?

„Cît sînt de rele femeile!” gîndi Gino cu tristețe, aproape cu disperare. Și pentru că Rosina continua să-l mîngîie, îi puse o mîină pe șold și încercă să o desprindă, să o îndepărteze...

Rosina avea un șorțuleț de mătase neagră foarte fină; și, dedesubt, poate numai chiloții de milaneză. Fapt e că avocatul Motta la acel contact neted, mătăsos, cu talia moale și cu șoldurile bine făcute ale Rosinei, se răzgîndi numaidecît: prinse fata, de data aceasta ca să o îmbrățișeze. Rosina, sprintenă, îi scăpă din mîină, și alergă în colțul opus al camerei, rîzînd ca o nebună. Se vedea că era foarte mulțumită, că aștepta, că spera, în sfîrșit! Și oricare alt bărbat nu s-ar fi oprit aici.

Dar avocatul Motta (trecîndu-i curajul pe care i-l dăduse, pe moment, contactul cu carnea ei prin mătase) fu cuprins de îndoieli: „Rosina glumește. Rosina își bate joc de mine.” Își puse pălăria și o luă la fugă.

În timp ce străbătea anticamera, strigă fără să se întoarcă:

— La revedere, Rosina! Petrecere frumoasă!

Abia pe stradă, gîndindu-se la moliciunea șoldului Rosinei, se simți numaidecît mai puțin trist. Își puse iarăși ochelarii.

Soarele inunda străzile. Ce vesel era orașul! Perdelele albe și roșii ale magazinelor fluturau; din coroanele încă proaspete ale platanilor cădea pulberea florilor albe; și treceau mașinile de stropit domolind puțin cîte puțin reverberația orbitoare a asfaltului.

Avocatul Motta mergea cu pași iuți spre locuința sa care era în apropiere. Traversînd strada Manzoni, un poștaş pe bicicletă îl atinse ușor; se îndepărtă ca o săgeată fluierînd o melodie la modă. Avocatul se trezi că fluieră, continuînd melodia.

Era mulțumit că pleacă. Călătoria, sosirea, marea, domnișoare vilegiaturiste, viața de pe plajă, viața în libertate : „ocazii“ nenumărate.

„De data asta reușesc“, gîdea. Anul trecut greșise mergînd la munte : mai puține „ocazii“ ca la mare. Și acum doi ani a fost la mare, este adevărat : dar împreună cu mama. Și apoi, pe vremea aceea, nu era încă hotărît să-și înfrîngă propria slăbiciune : să profite de „ocazii“.

Dar acum !

Acum !

În anticameră, Giovanni, servitorul, se înclină teapăn la intrarea grăbită a avocatului Motta.

— Unde este doamna ?

— Sus.

Avocatul Motta urcă cîte patru trepte o dată. Pe palier o găsi pe bătrîna guvernantă.

— Iulia, unde e mama ?

— Este dincolo, pregătește valiza, domnișorule.

— Cum, valiza nu e încă făcută ?

— E gata, Gino ! strigă mama sa din cameră.

Gino deschise larg ușa. O văzu pe mama sa care cobora capacul valizei.

— Ai pus tot ?

— Da, Gino... da, dragul...

— Arată-mi puțin...

— Dacă îți spun că am pus tot !

Dar avocatul Motta vru să vadă.

Valiza era plină de lenjerie. Dar chiar în mijloc era un mic tablou. Era întors cu fața spre lenjerie : Gino îl recunoscuse și așa. Era o imagine veche a

Sfintei Inimi a lui Isus, înrămată și cu geam. O scoase din valiză și o aruncă pe pat. Apoi începu să închidă valiza. Mama, aproape furioasă, spuse :

— Gino !

Dar avocatul continua să închidă valiza.

— Gino ! Bagă de seamă ce faci ! Ai putea să și mori !

— Frumoasă urare ! De la o mamă ! Nu e rău !

Și după ce închise valiza, se întoarse să-și privească mama ; dar nu avu curajul să ridice ochii.

— Nu vrei să înțelegi, reîncepu mama mai blînd. La ce te gîndești ! *Estote parati*¹ a zis Isus.

— Foarte bine. Eu sînt mai mult decît pregătit. La revedere, măicuță.

— Fii atent cu noile cunoștințe, acolo la mare...

În acel limbaj temător și ipocrit pe care îl folosea mama sa, expresia *cunoștințe noi* însemna „femei“ și Gino nu dorea altceva decît să facă aceste cunoștințe : tocmai pentru aceasta se ducea la mare !

— Oameni care nu știi cine sînt... fete moderne !... Fii atent, te rog, Gino... fii atent !

— Da, măicuță, voi fi foarte atent. La revedere.

Se apropie doar puțin, întinzînd un obraz pentru sărutul de rămas bun.

Dar mama, cu o violență fulgerătoare, îl îmbrățișă cu amîndouă brațele, strîngîndu-l la piept și sărutîndu-l de mai multe ori pe obraji.

Avocatul simțea un dezgust nelămurit. O, de-ar putea să se sustragă acelei îmbrățișări ! Își freca

¹ Fiți pregătiți.

nasul de umarul femeii; vedea foarte aproape micile cute ale obișnuitului crêpe de Chine negru; simțea mirosul pe care îl cunoștea bine, miros amestecat de crêpe de Chine, apă de colonie și altceva. Simțea palpitând lângă pieptul său sinul ei mare, compact și moale ca o pernă. Și iată, simți o durere în inimă, o oboseală: ochii i se umplură de lacrimi. Fără să se gîndească, ba chiar, făcînd contrariul a tot ce gîndise pînă în clipa aceea, își strînse și el mama în brațe, îi înapoie sărutarea și plîns.

Și înainte de a pleca, redeschise valiza și puse micul tablou înăuntru.

Dar cînd intră, urmat de hamalul care-i ducea valiza, în holul gării, sub bolțile foarte înalte, printre marmurele strălucitoare, printre luminile palide și prin varietatea și agitatul du-te-vino al călătorilor, nu-și mai aminti nimic; nici de Cuesta, nici de Carla, nici de Ines, nici de mama, nici de tablou: cerceta în jur dornic să zărească vreo femeie care să răspundă privirii sale: o întîlnire, o apariție, o aventură! O! să observe încă de acum în hol o femeie printre o sută altele, să se facă remarcant de ea; și apoi, datorită acelei coincidențe care precedă poveștile de dragoste, să o regăsească în același tren!

Natural, pentru a nu pierde nici o ocazie, își pusese ochelarii! Dar din cînd în cînd, cum vedea o femeie, și-i scotea: ca apoi imediat să-i pună la loc; chinuit de o alternativă obișnuită și de neînvîns. Fără ochelari, nu vedea bine femeia, dacă

era urîță sau frumoasă, tînără sau bătrînă; cu ochelari, se temea să nu apară prea urît și să împiedice orice succes.

În rîndul de la ghișeu de bilete, ceva mai în fața lui, zări o femeie foarte înaltă, foarte blondă, foarte slabă și nu foarte tînără: o nemțoaică, desigur. Nu-i plăcea; dar răbdare; își scoase repede ochelarii. Întrucît nu era nici frumoasă, nici atrăgătoare, existau posibilități mai mari ca ea să cedeze farmecelor sale reduse.

Și apoi se putea împlini foarte bine să ia și ea tot acceleratul de Genova.

Avocatul începu deci să se aplece în afara rîndului ca să n-o piardă pe nemțoaică din ochi. Așa, fără ochelari, o vedea foarte confuz. Și era mai bine: o găsea mai puțin urîță. Și la urma urmelor nu era chiar atît de slabă. Picioarele, ei da, picioarele... apoi era foarte elegantă. Și pielea? Trebuie că avea o piele extraordinară.

Dar nemțoaica, cum ajunsese la ghișeu, se retrase și privi în jur dezorientată. Funcționarul repetă: „Domodossola, numărul 14, la dreapta, domnișoară.”

„Mulțumesc” și se îndepărtă neliniștită căutînd ghișeu 14.

Imediat avocatul își puse ochelarii și-o găsi urîțică pe nemțoaică; se bucură că pleca spre Domodossola, mai bine decît spre Genova; și începu iarăși să privească cu lăcomie în jur.

Mai erau puține minute pînă la plecare. Începu să străbată în grabă coridorul privind din dreptul fiecărei uși să vadă dacă era vreo femeie înăuntru.

În primele două compartimente, nimic. În al treilea erau două angajate : rîdeau și vorbeau cu doi tineri. În al patrulea... da, în al patrulea era o femeie tină, îmbrăcată în doliu. În fugă (astfel femeia nu ar fi avut timp să observe ochelarii, și, apoi, el se va întoarce fără), puse pălăria pe scaun, în fața femeii în doliu. Și continuă căutarea oboșitoare, cît putu mai iute, pentru a o lua înaintea altor călători în cucerirea de locuri alături de femei.

În fiecare compartiment în care era o femeie aparent singură, lăsa un semn : în primul pălăria, în altul valiza, în altul geanta de avocat.

Luase bilet de a doua. Dar, după ce vizită toate vagoanele de clasa a doua, ajunse la un vagon care era jumătate de a doua, jumătate de a-ntîi. Și nu putu să reziste ispitei de a privi și în vagoanele de a-ntîia. Femeile lîngă care depusese un semn lăsau mult de dorit, și se simțea de pe acum încurcat în privința alegerii. Cine știe dacă la clasa întîi...

La capătul trenului, cînd se uită în unul din compartimentele de clasa întîi, văzu o doamnă îmbrăcată în gri și violet. Aproape grasă ; părul cărunț dar fața roz, orbitele conturate și ochii mari, nemișcați, aproape prostiți. Cum o văzu optă pentru ea. Și era și singură în compartiment !

Trebuia să lase numaidecît un semn. Își dădu seama cu spaimă că le terminase. Să se întoarcă să le ia ? Și dacă venea în locul lui un alt bărbat ? Vai.

Avocatul Motta se arătă la fereastră (între timp, pentru că stătea cu spatele la doamnă, își scoase pe furiș ochelarii), chemă jurnalistul, cumpără niște

reviste și le puse pe canapea în fața doamnei. O privi un moment.

Doamna strînse buzele, făcu o mică strîmbătură, părea plictisită. Părul cărunț. Matură : patruzeci și cinci, cincizeci. Dar culoarea aceea roz a obrazilor, sînul acela plin, privirea aceea pe jumătate trufașă, pe jumătate idioată...

Avocatul Motta schiță o semiplecăciune în fața doamnei. Drept unic răspuns, doamna se întoarse cu o mișcare rapidă și precisă, spre fereastră. Avocatul nu se descurajă. Ieși din compartiment, ca să treacă să-și adune toate obiectele înșirate. Între timp trenul plecase.

Avocatul găsi controlorul și îl anunță că vrea să plătească diferența de la clasa a doua la a-ntîi. Și apoi, se gîndea, cu o bătrînă „e mai ușor“.

Abia se întorsese cu valiza, pălăria, geanta și mănușile, în compartimentul doamnei cu părul cărunț, că-l și cuprinse nerăbdarea să intre în vorbă cu ea, chinuindu-și imaginația ca să găsească un pretext. Din cînd în cînd o privea într-ascuns pe doamnă care, nemișcată și întoarsă tot spre fereastră, observa cum rămînea în urmă cîmpia lombardă. În sfîrșit, se auzi :

— Vagonul restaurant cu o singură serie !

Doamna reținu loc, la fel și avocatul.

După ce ieși slujbașul de la vagonul restaurant, avocatul, fără să mai chibzuiască mai departe, spuse cu voce tare :

— E bine întotdeauna să reții locuri... cîteodată mergi în vagonul restaurant, și locurile sînt ocupate..

Doamna se întoarse din nou, cu o mișcare neașteptată, spre fereastră. Părul său cărunț și cîrlionțat era adunat într-o mică masă compactă pe ceafă. Strîngea buzele cu o strîmbătură de nerăbdare.

Avocatul își simți gîtul uscat; inima începu să-i bată puternic. Își făcu curaj și ținîndu-se cu amîndouă mîinile de canapea, continuă:

— Este adevărat că în acest tren nu este prea multă lume, mai ales la clasa întîi... dar, știți, cîteodată merg în vagonul restaurant și cei de la clasa a treia... este permis, da, este permis... și atunci...

Doamna oftă o dată, puternic, lung, cu o semnificație foarte clară. Avocatul tăcu brusc; luă una dintre revistele pe care le cumpărase, o desfăcu, o ridică astfel ca să-și acopere fața și se prefăcu că citește.

Fantezia sa o vedea într-una pe doamnă: vedea strîmbătura ei aspră, de nerăbdare și dezgust. Dar, coborînd privirea sub revistă, zări picioarele doamnei în realitate: avea ciorapi de un gri lucios care lăsau să se vadă pielea roz și pantofii violet, cu șireturi din curelușe împletite, ca ale unui coturn, care îi strîngeau picioarele mici și groase.

Atunci oftă și avocatul. Și aproape fascinat, începu să fixeze picioarele doamnei.

În sfîrșit, doamna se ridică ca să meargă la vagonul restaurant. Gino o urmă îndeaproape, hotărînd cu foarte multă fermitate să se așeze la aceeași masă și să intre în vorbă.

Unele mese erau libere, altele erau ocupate parțial. Gino speră că doamna o să ia loc la una din cele libere: ar fi fost mai ușor să lege vorba. În schimb, doamna, fără să ezite, se așeză la o masă

unde mai erau două persoane. Mai rămînea încă un loc liber, chiar în fața ei. Avocatul Motta înaintă clătîndu-se o dată cu zguduiturile trenului, și cînd se apropie ridică privirea rugătoare spre chipul doamnei pentru a primi o încurajare.

Ea nu rămase insensibilă. Răspunse privirii. Îl fixă pe avocat înălțîndu-și sprîncenele și deschizînd ochii mari, surprinsă și jignită, ca unul care vede venind spre el o veche cunoștință pe care în urma unui conflict grav nu o mai salută.

Avocatul, umilit, își continuă drumul pe podeaua mișcătoare. Se opri la ultima masă care era goală. Se așeză pe neașteptate, întorcînd spatele vagonului. Își sprijini coatele, își acoperi ochii cu mîinile și repetîndu-și că totul era inutil și că singura bucurie a vieții sale era să mănînce, să bea și să doarmă, așteptă cu nerăbdare bogatul aperitiv care se servea cu dexteritate în vagoanele restaurant ale Companiei internaționale ale marilor exprese europene.

După cafea comandă un fernet dublu. Mîncase foarte mult, cu furie, în grabă și fără să mestece; și deja simțea o durere la ochi și la tîmpla dreaptă: obișnuita nevralgie, obișnuita indigestie.

După ce bău fernetul nu putu rezista ispitei; își puse ochelarii și se întoarse. În fața doamnei, pe locul după care jinduise avocatul, sedea un centurion din miliție; un bărbat înalt, rubicund, vesel, cu doi ochi scînteietori și cu dinți strălucitori. Relata ceva, vorbea tare adresîndu-se tocmai

doamnei căreia avocatul îi vedea umerii rotunzi, ceafa, părul cârlionțat și cărunt sub pălăria violetă.

Paharele, vesela, ceștile de cafea, farfuriile, sunau în freamătul ritmic al trenului, acoperind din când în când vocea puternică și clară și risul centurionului. Vagonul era în penumbră; perdeluțele lăsate; pe ici și pe colo se strecura soarele: straturi subțiri de pulbere de aur păreau suspendate la o înălțime medie.

Durerea de cap creștea în mod iremediabil, acum o să strice totul. Seara, când va sosi la Lèvanto, cel puțin vor fi fete frumoase; dar când te doare capul e nevoie de un efort prea mare ca să le faci curte. Și apoi durerea de cap se vede pe față. „Voi fi și mai urât, voi fi scos din luptă...” Și îl chinuia o altă problemă: „Cum o fi reușit centurionul să intre în vorbă cu doamna cu părul cărunt? Cum o fi reușit?”

Când părăsi vagonul restaurant, trecînd prin fața centurionului, îl privi cu aviditate, ca să-i smulgă secretul succesului. Hei! sigur, era frumos, puternic, mascul, degajat, strălucitor! Dar cine știe ce i-o fi spus doamnei, ca să intre în vorbă? Care o fi fost prima frază? Prima frază?

Numaidecît, ȝac, fără ezitări: un compliment, un compliment impertinent. Iată, și reușise. Ei! sînt foarte abili, acești donjuani... El, avocatul, greșise tactica. Cu femeile trebuie să fii direct, precis. O laudă, un surîs, ba chiar și o ușoară mîngîiere... ei, știi! totul s-a aranjat. Desigur, trebuie să ai și fizic pentru asta. Dar nu e de ajuns. Sînt oameni urîți care reușesc. Și sînt în schimb oameni

frumoși care nu reușesc. Alta este chestiunea. E nevoie de abilitate. Tactică. Tactică.

Avocatul se așeză comod pe propriu-i loc în compartiment, și închise ochii. Se gîndea la tactică și pentru ca să uite de durerea de cap. Era cald. Ațipi.

Se trezi pe neașteptate: doamna intra în compartiment. Avocatul deschise ochii, încă la vreme pentru a-l vedea pe centurionul care mergea mai departe pe coridor. Evident, o însoțise pe doamnă pînă aici și acum se despărțiseră.

Doamna își relua locul în fața lui Gino.

Gino se simți înșufletit, înflăcărat deodată. „Acum am înțeles cum trebuie să fac”, își spuse el. Tuși nervos. Și înșfăcînd revistele, le întinse doamnei, și-i spuse în grabă, fără să se gîndească, și dîndu-și seama de sensul propriilor cuvinte abia în ultima clipă, pe măsură ce vorbea:

— Scuzați-mă... înțeleg că am greșit. Scuzați-mă... înțeleg că o doamnă frumoasă ca dumneavoastră se plictisește să vorbească cu un bărbat urît ca mine... dar iată, vă ofer aceste reviste...

Atunci reapăru centurionul, cu o valiză în mînă, și intră în compartiment. Avocatul tăcu dintr-o dată. În timp ce avocatul îi înșirase acel frumos madrigal, doamna nu se mișcase, rămăsese ca și cum nu ar fi văzut și nu ar fi auzit.

În schimb, surîse imediat centurionului care după ce intră își puse valiza în plasă:

— Luați loc, luați loc aici, dragă domnule Pinnelli!

Iar centurionul se așeză alături de doamnă care continua:

— Erați în compartimentul din capăt, nu ? Închipuiți-vă că v-am întrezărit când m-am urcat... dar... erați într-un dulce conciliabul cu Titti care venise să vă salute... și eu, știți, nu voiam... și apoi, m-am gândit că oricum ne vom întâlni la restaurant... A propoz, mi-a venit o idee : acum când sosim la Genova, să-i trimitem o ilustrată lui Titti. Îi trimitem, nu-i așa ?

— Sigur că da, îi trimitem.

— Și una lui Cocci, bietul Cocci, ce draguț ! Cât am râs, ei ?

Conversația dură pe tonul acesta încă o oră ; pînă sosiră la Genova. Iar avocatul rămase tot timpul așezat pe locul său, acoperindu-și ochii cu o mină, fără să piardă nici un cuvînt din convorbirea rapidă dintre doamnă și centurionul Pinelli.

„Foarte bine, se gîdea el, cu toată durerea de cap, foarte bine : doamna și centurionul se cunoșteau dinainte... Foarte bine, centurionul e logodit. Foarte bine, doamna este o bună prietenă. Dar îndată ce vor coborî din tren, la Genova, cine știe unde vor merge să scrie ilustratele pentru Titti, pentru Cocci și pentru toți ceilalți... !”

Printre zăbrelele degetelor, avocatul o privea pe doamnă. Și apoi închidea ochii, și își imagina o cameră de hotel, la Genova.

La 16,20, când acceleratul se opri în gara din Lèvanto, nevralgia mai persista. Avocatul Motta coborî din tren în silă, și o porni încet, trist, lăsîndu-se depășit de ceilalți trecători, în cea mai

mare parte soți care veneau de la Milano sau de la Torino ca să-și petreacă duminica în familie.

Avocatul privi un moment în sus, spre cerul albastru și spre soarele înalt. Trenul plecase, dispăruse, se auzea îndepărtîndu-se prin tunel. În gara mică se simțea briza lîncedă a după-amiezii de vară și mirosul de mare.

Avocatul Motta suspină înaintînd încet în spațele hamalului cu valiza. Marea, plaja, grupurile vesele, domnișoarele în costume de baie, posibilitatea de a avea în sfîrșit o relație hotărîtoare... realitatea aceasta pe care luni și săptămîni de-a rîndul și-o imaginase și o dorise, era acum pe punctul de a o atinge, de a o realiza : venise vacanța, el mergea într-adevăr pe peronul gării din Lèvanto. Dar nu-l mai interesa nimic. Îl durea capul. Ar fi vrut să fie la Milano, acasă la el, în camera lui, în patul lui, în întuneric, să nu se mai gîndească la nimic, și să adoarmă. Desigur, se resemna el, pînă miine dimineată durerea de cap o să treacă. Dar i se părea de rău augur că ajunge în asemenea condiții.

Nino, inginerul Nino Boselli se afla acolo, așteptîndu-l lîngă grilajul de la ieșire, amestecat într-o mică mulțime de vilegiaturiști îmbrăcați în alb și în culori vesele, cu chipurile și cu brațele rumenite de săptămîni de soare. Avocatul Motta, palid, moleșit, simți cum îi sporește indispoziția.

Inginerul Boselli observă proasta dispoziție a prietenului său și încercă să o risipească :

— Acum lăsăm valizele la pensiune și mergem imediat la plajă. Îți pui costumul, faci o baie : și o să vezi că diseară vei fi alt om !

— Nu, e imposibil să fac baie ; nu sînt în stare, mi-ar face rău.

— Bine, o să-ți pui totuși costumul, ai să vezi ce bine ai să te simți !

— Am să-mi pun costumul.

Sosiră la plajă, coborîră pe poteca de scînduri care ocrotea picioarele de prundișul arzător, și se îndreptară spre cabine. Pe neașteptate avocatul Motta se opri : indică prin soarele puternic, în mijlocul plajei, o umbrelă mare sub care erau întinse nemișcate trupuri de femei.

— Cine sînt acelea ?

— E umbrela noastră, răspunse inginerul.

— Dar cine sînt domnișoarele de-acolo ?

— Sora mea, și trei prietene ale ei, care locuiesc în vilă...

— Eu le cunosc ?

— Nu, nu cred. Dar pe aceea, pe ultima din dreapta, aceea cu costumul verde... pe aceea o cunoști foarte bine : e domnișoara Porro, aceea de astă iarnă.

— Marisa Porro ? spuse avocatul, scoțîndu-și ochelarii.

— Da, Marisa. E atît de drăguță... Unde pui că stă chiar la pensiunea ta.

Inginerul Boselli începu să meargă din nou spre cabine. Avocatul îl urmă cu pași mai înceti : inima îi bătea puternic, se simți imediat foarte îngrijorat. O văzuse pe Marisa de trei sau de patru ori, iarna trecută, la Milano. Nu avusese de loc de-a face cu ea, nu făcuse nici cea mai mică încercare de apropiere ; dar dacă era adevărat că toate femeile îl tulburau, Marisa îl răscolea de-a

dreptul. Era fata cea mai veselă, cea mai simpatcă, cea mai simplă pe care o întîlnise vreodată. Astfel încît, chiar din primul moment, simțise față de ea nu dorința, nici speranța, ci datoria precisă, obligația de a-i face curte. Ca și cum glasul conștiinței i-ar fi repetat : „Înainte, lașule ! Imbecilule, înainte ! Ori asta, ori nici una !”

Dar tocmai această alegere cum nu se poate mai nimerită, tocmai această convingere că Marisa era adevăratul lui gen, paraliza voința bietului avocat. De fiecare dată cînd o întîlnise pe Marisa, într-un salon, într-un grup, la cinematograf, nu știuse să-i spună nimic. Înțelegea că Marisa avea pentru el o importanță uriașă ; și se temea să nu strice totul cu un singur cuvînt greșit. De aceea tăcea, o privea ; și gata.

O privea ? La drept vorbind nu o văzuse nicio dată foarte de aproape ; și nici măcar nu știa tocmai bine cum era făcută. Pentru că atunci cînd era ea de față nu îndrăznea să-și pună ochelarii nici măcar pentru o clipă. De data aceea, la cinematograf, renunțase să vadă filmul : timp de două ore ecranul fusese o pată argintie străbătută de umbre confuze, umbre pe care avocatul încerca să le interpreteze după dialoguri și după zgomote. Marisa ședea lîngă el ; ba chiar își apăsă brațul și piciorul stîng de brațul și piciorul drept al avocatului, le apăsă dulce tot timpul... O întîmplare, desigur ! se gîndea avocatul, o neatenție ! Sau de-a dreptul o răutate. Nici măcar nu-i trecea prin cap că Marisa, această fată atît de tînără, proaspătă, frumoasă și elegantă, ar putea să aibă simpatie pentru el. Oricum, cînd era ea de față, nu-și

punea niciodată ochelarii : pentru Marisa, el era mîndru să fie *un bărbat fără ochelari*. Și acum, pentru prima dată după atîtea luni, trebuia să apară în fața ei pe jumătate gol ?

Avocatul se imagină pe sine însuși în costum de baie : pielea albă, cu tot părul de pe piept și pe picioare, și cu puțină burtă : nici un pic de vigoare, de mușchi, de virilitate... Nu, nu, văzîndu-l Marisa o să izbucnească în rîs. Dacă exista cumva vreo speranță, era de ajuns o asemenea greșeală ca să compromită tot.

— Nu, mulțumesc, Nino, îi spuse el inginerului Boselli, care îi întindea o pereche de chiloți. Nu cred c-o să-mi pun astăzi costumul... nu mă simt bine, ți-am spus.

— Ești grozav ! Uită-te la mine ! Într-o clipă, inginerul Boselli își scoase tricoul, aruncă sandalele, își trase pantalonii și rămase în chiloți de baie. Sări din cabină pe plajă. Se îndreptă spre umbrelă.

Avocatul Motta, văzînd că se apropie fără scăpare clipa temută, ceru o țigare ca să se prezinte în fața Marisei și a celorlalte cu cea mai mare dezinvoltură posibilă. Nino se întoarse ca să ia țigări.

Avocatul rămase în mijlocul plăjii, în soare, în costumul lui gri închis, cu pălăria moale, cu boruri late, întors cu spatele spre umbrelă.

Deodată, auzi cum aleargă cineva pe prundiș, și un glas de femeie care striga :

— Domnule avocat ! Domnule avocat !

Se întoarse : era Marisa, în costum de baie verde, scurt și foarte strîns ; îi venea în întîmpinare, clătînd frumoșii ei cîrlionți blonzi.

— Bine ați venit. Ce faceți ! De cînd nu ne-am văzut ! Ce bine că ați venit ! și luîndu-l pe Gino de un braț îl conduse sub umbrelă.

Salutări, prezentări : Marisa nu înceta să se sprijine cu putere de brațul lui Gino. Iar Gino, îndărătnic, simțea sînul Marisei lipit de el, simțea trupul acela sănătos și înfloritor.

Marisa se aplecă să culeagă o scoică violacee. Gino vedea (fără ochelari, dar distanța era mică) spinarea aceea a ei, perfectă, netedă, arămie. Vedea pielea de pe spate și ar fi vrut să o mîngîie. Dar de ce l-a întîmpinat Marisa cu atîta entuziasm ? Într-adevăr avocatul nu știa cum să și-l explice. Era sceptic, neîncrezător. Se temea că Marisa vrea să-i joace vreo festă.

Dinspre cabine, împreună cu inginerul Boselli care se întorcea cu țigările, coborî un bărbat înfășurat într-un halat alb. Avocatul Motta nu îl văzu bine decît cînd ajunse la umbrelă și îi întinse mîna, prezentîndu-se :

— Palumbo.

— Motta.

Palumbo e un tînăr mușchiulos, brun, cu nasul puternic : un tip de atlet.

— Asul nostru, explică imediat Marisa, gloria plăjii !

— As ? întrebă avocatul, observîndu-l pe Palumbo, care surîdea cu bunăvoință.

— Sigur că da... dar dumneavoastră trăiți în nori, domnule avocat, nu vă interesați de sport ! Altfel ar fi fost de ajuns numele : Mario Palumbo : campion la o sută metri spate, două sute metri bras, patru sute stil liber !

Marisa enumera aceste merite cu inocență, poate chiar cu o împunsătură ironică la adresa lui Palumbo : pentru avocatul Motta fură tot atâtea lovituri de pumnal perfide.

O sută spate ! Două sute bras ! Patru sute stil liber ! Cum să concureze cu un asemenea adversar ? Iar acum își explica de ce era Marisa atât de afectuoasă : numai din răutate, ca să proclame apoi cu și mai multă cruzime supunerea sa față de campionul de înot.

Campionul de înot, după ce schimbă câteva cuate cu celelalte domnișoare, își scoase halatul în care era înfășurat. Apăru toracele său puternic, cu pielea netedă și brună. Pîntecul și soldurile înguste, strînse în chiloți negri, foarte scurți. Coapsele puternice. Picioarele solide. Căscă. Își întinse brațele musculoase. Spuse :

— Marisa, te rog...

Marisa se grăbi să caute într-o geantă care se afla sub umbrelă, scoase un fileu, din acelea care se folosesc pentru a ține părul în ordine și i-l dădu lui Palumbo care și-l puse pe cap potrivindu-l cu grijă. Apoi sări de două ori pe loc, cu picioarele strînse, ca și cum ar fi încercat elasticitatea corpului. Închise ochii pe jumătate, privi marea, și plecă brusc. Străbătu în fugă plaja și urcă iute o trambulină lungă ; făcu prin aer un salt înalt, și se aruncă

în apă cu capul în jos ridicînd un val mare de spumă.

Apăru departe. Avocatul Motta nici măcar nu-l vedea : dar îi auzi vocea :

— Foarte caldă ! Veniți !

Marisa se întoarse spre avocat, îi surîse respectuoasă.

— Mă scuzați, domnule avocat... Își potrivi o căscă de cauciuc verde, acoperindu-și cîrlionții blonzi și porni și ea în fugă, urcă sus pe trambulină și plonjă.

Avocatul Motta, cu moartea în suflet, își puse atunci ochelarii : văzu acolo departe în albastrul și în aurul valurilor o spumegare confuză și glasurile și rîsetele celor doi : Palumbo și Marisa se jucau în apă, înotînd. Avocatul Motta îl luă pe Nino deoparte și îl întrebă :

— Domnișoara Porro și Palumbo ăsta... fac ceva ?

Nino, pe moment, nici măcar nu înțelese. Avocatul insistă :

— Zic... ceva împreună ? Sînt... amanți ?

Nino îl privi uimit.

— Nu. De ce ? Nu. Cel puțin din cîte știu eu. Dar nu, nu cred. Și apoi, ce importanță are ?

— A, nici una, nici una, spuse avocatul și continuă să țină ochelarii la ochi și să privească orbit soarele și albastrul mării, deși îl dureau orbitalele de uimire, punctul verde și punctul negru care acum se ridicau acum dispăreau, ritmic, printre valuri și se micșorau, îndreptîndu-se spre orizont.

Era noapte. Pe cerul fără lună, stelele străluceau foarte liniștit. Lebedele, Vega, Artur, Antares și Ursa, și Steaua Polară, ignorînd viața noastră și ridicolele noastre neliniști.

Ici și colo, suspendate și imobile în abisul negru, năvoadele cu lumini ale pescarilor străluceau, desenînd și ele constelații. Din grădinile împrăstiate pe țărmul abrupt, o adiere ridica parfumul dulceag al iasomiei: perechile de îndrăgostiți mergeau tăcute, încet, între un sat și celălalt. În jurul gardurilor vii rătăceau licuricii: cîte unul traversa drumul cu zborul său ușor și dezorientat.

Iar cîntecul unui gramofon care venea din deșisul uneia din grădinile acelea se pierdea fără ecou în imensitatea întunecată, sub strălucirea tăcută a stelelor. Îndrăgostiții liniștiți abia întorceau privirea, abia observau prin frunzișul negru, ferestrele luminate ale vilei Boselli.

Era unu trecut și încă se mai dansa. Așezată pe un fotoliu de răchită, doamna Boselli, mama, lucra neobosită la un pulover de iarnă, un golf splendid pentru fiul său Nino, și ridica din cînd în cînd ochii pe deasupra ochelarilor ca să-și supravegheze fiica și să controleze ținuta generală a celui „tineret”, ca să nu întrecă măsura, luîndu-se cu dansul și cu libațiile.

Dar nu era nici o primejdie. Bătrîna doamnă Boselli (tipul opus bătrînei mame a avocatului Motta) avea două măsuri. Una pentru ceea ce se făcea la ea acasă, și o alta pentru ceea ce se făcea în afară. Dezaproba aspru în alte case, sau mai

rău, în localuri publice ceea ce permitea și aproape că aproba în propria-i casă. Nu era vorba de orgii, să fie clar. Dar, în sfîrșit, exista o libertate de limbaj, jocuri de societate mai mult sau mai puțin îndrăznețe, glume de tot felul, și pipăieli. Doamna Boselli nu găsea nimic de obiectat cu condiția să se întîmple sub ochii săi. Era mai bine să-și lase copiii să petreacă. Altfel, sfîrșesc prin a urî casa și a o ocoli. Iar în caz extrem, dacă un exces era pe punctul să se întîmple, ea era întotdeauna acolo gata să intervină, să-l împiedice. Cu toate acestea, nu este exclus ca în spatele înțelepte toleranțe a doamnei Boselli să se fi ascuns amintirea plăcută a unei tinereți fericite. Așa cum, în adîncul asprei severități a văduvei Motta, putea să se ascundă ranchiuna sau remușcarea unei tinereți care nu cunoscuse dragostea.

Cum se întîmplă cîteodată la petreceri, grupul se împărțise în două. Savina (tînăra Boselli) și cele trei prietene musafire la vilă flirtau cu niște tineri din Varese; Marisa, avocatul și înotătorul Palumbo alcătuiau celălalt grup. Iar inginerul Nino făcea naveta, ca un amfitrion desăvîrșit.

Avocatul, pentru a învinge cu orice preț nevralgia, nu mîncase seara. Într-adevăr, în jurul orei unsprezece, mîncarea din vagon fusese digerată; nevralgia trecu; și el se simți pe neașteptate ușurat, dar în același timp simți o mare slăbiciune în tot corpul, stomacul gol, capul ușor. Mîncă o supă, mîncă vreo cîteva tartine cu crevete și maioneză și bău, unul după altul, cîteva pahare cu vermut-gin pe care bunul Nino nu obosea să i le prepare. Bău pentru a căpăta puțină putere,

puțină viață. Dar nu atîta cît să capete curajul d
a accepta, în sfîrșit, invitația pe care i-o făc
Marisa, încă de la începutul petrecerii.

— Domnule avocat, dansăm împreună ac
tangou ?

— Domnule avocat, acest vals ?

— Un foxtrot, domnule avocat, iată un foxtro
mai ușor, veniți, conduc eu !

Iar către unu, cînd erau toți cam băuți :

— Gino ! Gino ! Dar de ce nu vrei ? Îți cer
dansul ăsta ca pe o mare plăcere ! Ți-l cer ca pe
o favoare ! Uite, îngenunchez în fața dumitale
Hai să dansăm !

La asalturile repetate ale Marisei, Motta, în-
căpățînat, răspundea de patru ceasuri încheiate :

— Nu.

— Dar de ce nu ? întreba Marisa, aproape
plîngînd de furie. Spune-mi măcar pentru ce ?

— Pentru că nu știu să dansez.

— Dar ți-am spus că nu contează. Nu mă face
să rîd. Hai, sus, să dansăm !

Motta ar fi vrut să spună da ; dar începuse să
zică nu de frică (frica de a face figură proastă
în fața Marisei, frica de a fi luat în rîs) și apoi
continuase, iar acum, după atîtea ore, trebuia prin
forța lucrurilor să-și țină cuvîntul... numai gîndin-
du-se la strigătele, la aplauzele întregului grup
cînd el ar fi cuprins talia Marisei !

Marisa avea o rochie de moar verde-pal, foarte
decoltată : spatele, umerii erau încă și mai fru-
moși, izbucnind tari și siguri din teaca întinsă și
delicată a mătășii. Iar cînd se apropia și îl lua de
mîină și se apleca spre el, încercînd să-l tragă la

dans, avocatul simțea parfumul pielii ei, parfumul
care ieșea dintre sînii mari și ridicați.

Numai Dumnezeu știe cît ar fi vrut să strîngă
trupul acela, să-și apese palma dreaptă pe spatele
ei gol, să-i simtă pielea, și să strivească sînii aceia
de pieptul său. Dar acum nu mai putea să zică
da. Acum trebuia neapărat să continue să refuze,
să păstreze o linie. Mîine apoi, poate... Dar nu, mai
bine nu. Nu. Nici în seara aceea, nici altădată.
Marisa era îndrăgostită de înotător : se vedea
foarte bine. Se vedea : priviri, surîsuri, aluzii... ei !
drace, un tînăr atît de voinic, frumos, viril. Un
mare campion. Ea, care e nebună după sport.
Foarte natural și inevitabil să se fi îndrăgostit de
Palumbo.

„Dar atunci de ce se-arată atît de dornică să
danseze cu mine ? Pentru ce ? Sînt două ipoteze“,
continuă să reflecteze avocatul, două ipoteze. Cea
mai bună e că Marisa vrea să glumească și să
rîdă de mine. Cealaltă ipoteză e că Marisa se gîn-
dește să se mărite ; iar eu — vîrstă potrivită, se-
rios, cinstit, profesiune sigură, familie bună, nume
frumos, bani — eu sînt prostul potrivit... A ! dar
dacă socotește că am să mă prind în cursă, se în-
șeală grozav. Vrea să danseze cu mine ? Ca să mă
excite ? Ca să mă seducă ? Ca s-o iau de nevastă ?
A nimerit prost.“

Dar o voce din adîncul conștiinței sau o simplă
privire a Marisei îi spunea că nu era neapărat
așa, fără îndoială. Atunci nu rămînea decît ipo-
teza glumei. Pentru că asupra unui lucru avocatul
nu avea dubii : Marisa era îndrăgostită de Pa-
lumbo, iar Palumbo de Marisa. Și dacă nu erau

amanți... Nu, poate avea dreptate Nino, nu erau ; încă nu erau. Dar vor deveni repede, foarte repede, poate chiar în noaptea aceea. Avocatul se simțea satisfăcut, închipuindu-și și dorind cu nerăbdare ca Marisa și Palumbo să devină amanți. Astfel măcar s-ar fi eliberat de datoria de a-i face curte Marisei !

La un moment dat, când Marisa încăpățînată continua să-l invite, el răspunse :

— Dar de ce vrei să dansați cu mine după ce ați dansat cu Palumbo și când ați putea să dansați în continuare cu el ? Ehe, dansul e ritm, dar și înotul este ritm : nu-i așa, Palumbo ? Trebuie să știi să respiri la timp ? Ritm ! Ritm ! un mare înotător e desigur și un dansator minunat. Și tot ritm sînt și alte lucruri ! Chestiune de respirație, de timp. Dansați împreună dumneavoastră doi ! Dansați ! Dansați !

Numeroasele pahare de vermut-gin îi dăduseră desigur vervă, dar o vervă aspră, minioasă, exagerată și impertinentă, asemănătoare cu limbuția unui copil răsfățat, într-o seară de proastă dispoziție ; când are tot felul de toane, își bate surioara, sparge farfuriile, se contrazice mereu, ține piept întregii familii strînsă laolaltă și sfîrșește prin a se culca nemîncat, în prada unui hohot de plîns isteric.

Vîrstă fericită, când lacrimile erau de-ajuns ca să-l scape de griji, iar o pernă umedă odihnea capul istovit cum n-avea s-o mai facă apoi nici chiar sînul celei mai îndrăgostite femei !

La unu și jumătate doamna Boselli începu să bată din palme, întocmai ca o hangîță de țară

cînd vine ora închiderii, fiindcă n-are autorizație și dacă trec jandarmii...

La două, invitații, adică Marisa, Motta, Palumbo și cei din Varese părăsiră cuminți vila. Dar aceștia din urmă se despărțiră imediat : erau grăbiți să ajungă la hotel. Marisa, Palumbo și Motta porniră încet, pe sub stele, numai ei trei.

Marisa mergea la mijloc. Ținea de un braț pe Palumbo, de celălalt pe Motta (Motta la început refuzase să-i dea brațul iar apoi sfîrșise prin a ceda) și cînta mergînd, cu toată vocea sa dulce și puțin răgușită de contraaltă :

Aș vrea să te iubesc ca atunci Noaptea și zina...

Vocea aceasta, contactul cu cotul gol și cu șoldul Marisei, adierile parfumate ale nopții de iunie, zgomotul ușor și regulat al valurilor izbite de stîncile de sub șosea, îl făceau pe Gino să simtă că are fericirea acolo, lîngă el, aproape, foarte aproape : cum nu o visase niciodată. Dar vocea catifelată a lui Palumbo continua :

Și-atunci ai fi a mea ca altădată...

Iar Gino cădea din nou în convingerea disperată că n-o să facă niciodată pasul acela, că n-o să obțină niciodată fericirea. Marisa și Palumbo se iubeau. Ajungea să-i auzi cum cîntau împreună. Nu era nimic de făcut.

La un moment dat, șoseaua ieșea în afară peste un fel de prăpastie ; în fund se afla marea. Ziua, trecătorii se aplecau peste zid și privesc : dacă este

agitată; marea izbește în surpătura aceea îngustă, ridicînd valuri spectaculoase de spumă.

Marisa, Palumbo și avocatul priveau. Stupoare ! O barcă plutea în mijlocul stîncilor, iar valul era iluminat de o lumină verde nemișcată, care părea că vine de sub apă. În transparența de smarald, se vedea fundul : stînci lucioase și netede, iar ici și colo, ca niște covoare, pete mari de mușchi și de alge. Barca neagră se legăna nesigură în lumina verde : iar clipocitul ușor al apei făcea ca algele de pe fund să se aplece ici și colo, leneșe și compacte, întocmai ca grînele sub adierea brizei.

Palumbo strigă :

— Ei, Bacicin !

— Sîntem aici la pescuit de raci ! răspuse în genoveză cineva din barcă. *Scia vegne anca lé, sciu Palumbo !*¹

— Da, da ! Să mergem : ce frumos ! spuse Marisa. Să luăm o barcă de colo de la cabine ! și tîrîndu-l pe Palumbo și pe Motta se îndreptă către o scărișă de piatră, care cobora spre plajă.

Gino se împotrivi ; se opri ; își desfăcu brațul din strînsoarea Marisei :

— Nu, domnișoară. Regret, dar nu pot. Sînt obosit. Mă duc să mă culc !

Insistențele Marisei și ale lui Palumbo nu folosiră la nimic. *Mă invită dintr-o încăpăținare politicoasă, dar în fond abia așteaptă să rămîna singuri. Eu unul nu țin niciodată lumînarea. E prea ridicol !*

¹ Veniți și dumneavoastră, domnule Palumbo.

Fugi în goană pe drumul mare, drept spre pensiune.

— Domnule avocat ! Domnule avocat ! Dar ce faceți ? Sînteți nebun ! strigau Marisa și Palumbo.

Avocatul, continuînd să alerge, aruncă o privire înapoi : Marisa și Palumbo îl chemau stînd neclintiti la capătul scăriței. Dacă într-adevăr ar vrea să merg cu ei nu ar sta acolo nemișcați, ar alerga după mine, ar veni să mă ia. Atunci strigă :

— Noapte bună ! Noroc la pescuit ! Petrecere frumoasă ! iar acum se gîndea numai la cameră, la patul în care se va refugia, încercînd să-și uite mîhnirea.

Grație poate numeroaselor pahare cu vermouth-gin, adormi imediat, fără să se gîndească la nimic. Și dormi cîtva timp fără vise.

Se trezi însă în plină noapte. Poate din vina alcoolului care dă un somn scurt și greu. Poate din cauza Marisei care trîntise ușa la întoarcere. Poate din pricina unui tînțar, unei pisici, sau unui strigăt în noapte... Avocatul se pomeni deodată cu ochii larg deschiși în întuneric, cu urechile ciulite în marea tăcere, foarte treaz.

În prima clipă, cum se întîmplă cînd schimbi patul, crezînd că se află tot la Milano, căută cu privirea lumina palidă a ferestrei drept în fața sa. O găsi în schimb la stînga. Își aminti atunci că este la mare, și auzi într-adevăr clipocitul liniștit al valurilor. Dar viața, ce era viața ?

Milano, Lèvanto, orașele, marea, anii și ultima zi nenorocită pe care o petrecuse, plecarea, trenul,

plaja, dansul, mama sa la Milano, doamna din tren, Marisa aici : o, cît erau de mici și de stupide toate ! Iar apoi se sfîrșea. Se sfîrșea într-un întuneric și o tăcere mai profundă încă decît întunericul și decît tăcerea care îi strîngea inima în momentul acela. Moartea. Toate acestea se vor sfîrși fără nici o noimă așa cum fără noimă începuseră. Și pentru ce trebuia să sufere astfel ? De ce trebuia să dorească mereu și să nu obțină niciodată ? Pentru ce erau pe lume atîtea femei frumoase care umblau cu atîția bărbați, iar el nu putea să fie unul dintre cei mulți ?

Prinsese perna cu amîndouă mîinile și o strîngea violent, furios. Iată, moartea era aproape, era prezentă. Era aici, în întunericul și în tăcerea nopții. Și nu avea o femeie alături, un trup moale și cald, o tovarășă plăcută în această călătorie amară și fără sens, o tovarășă drăgăstoasă care să învingă în atîtea nopți neliniștea morții. O, în felul acesta viața nu mai este stupidă (îl încredința un instinct sigur : nu mai este stupidă dacă strîngem în brațele noastre o ființă iubită ; sîngele curge, viața își urmează cursul.

Se ridică frenetic, merse la scaunul pe care era pusă haina, scoase pe dibuite din portofel un pachet de fotografii.

Ezită o clipă cu fotografiile în mînă. Dar stînd așa nemișcat în întuneric, în mijlocul camerei, îi era puțin frig. Avocatul se sui iarăși în pat și, după ce aprinse lumina, începu să se uite la fotografii.

Femei, femei : femei de tot felul, în costume diferite, cunoscute și necunoscute. Păcat, nu avea o fotografie a Marisei.

Dintr-un plic galben scoase o ilustrată cu Marlene Dietrich și începu să o privească atent.

Se ghemui pe brînci sub cearceaf și sprijinind ilustrata de pernă o fixa în lumina aceea slabă, în căldura aceea închisă. Iată, după puțin i se păru că pleoapele divei se mișcă, se deschid, se închid, ca pentru un semn de consimțire supremă.

Puse repede toate fotografiile pe noptieră, stinse lumina. Continuă, înfundîndu-și capul în pernă să o vadă mai bine pe Marlene. Vedeă mîinile ei moi, degetele prelungi, unghiile ascuțite. Mîinile se mișcau, erau gata să-l mîngîie, să-i prindă chipul și să-l poarte spre sîn... dar nu era adevărat : fruntea lui se freca de pînza pernei.

Deodată nu o mai văzu pe Marlene, și îi apărură în față Herta Cressewich, dactilografa lui Bignami. Iată, o strîngea în brațe ; își strivea gura de gura aceea îndelung disprețuitoare... Dar nu era adevărat : mușca perna cu dinții.

Ca o morișcă nebună, vedeă din ce în ce mai iute, mai iute, alte femei. Herta devenea Rosina, Rosina — Carla, Carla — doamna din tren, doamna din tren — Marisa. Cîteodată avea impresia fulgerătoare că strînge într-adevăr trupul unei femei : și numai decît acest trup dispărea. Avocatul era singur. Apoi, din nou, i se părea că nu mai e singur...

Era singur. Totul dispăruse. Auzi iar marea, clipocitul valurilor. Dar și marea asta, ce voia să spună ? Era și ea stupidă, mincinoasă.

Tăcerea și întinericul nu-l mai înfricoșau. De-ar veni totuși moartea. Moartea nu era mult prea diferită de viață.

Un cocoș cîntă departe.

Avocatul Motta își lăsa capul pe pernă; dar nici măcar nu avea poftă să plîngă, și adormi.

4

Gol, cu călcîiele ridicate, cu genunchii îndepărtați, cu brațele întinse și cu bustul drept, Mario Palumbo se îndoi încet pentru a douăzeci și cincea oară pe vîrfurile picioarelor. Cînd ajunse să-și atingă călcîiele cu fesele, spuse cu voce tare: „Douăzeci și cinci“ și țîșni în picioare ca un resort. Se duse la oglindă. Își umflă pieptul, își întări bicepșii. Se contemplă îndelung și, ca de obicei, cu satisfacție enormă. Ridică brațele, astfel ca să continue în sus linia propriului corp. Se închipui în momentul scufundării: un trup armonios, neted, bine legat: un singur bloc, un fus, un pește, un rechin. Chiar că nu pricepea de ce Marisa, care la urma urmelor nu era o fată foarte dificilă, de ce Marisa îi rezista.

Palumbo era un băiat orgolios. Îi făcea curte Marisei de cîteva zile, dar în secret. În public nu era mai amabil cu ea decît cu alte domnișoare. Nici nu căutase vreodată să rămînă singur cu ea. Astfel, noaptea trecută, insistase el cel dintîi să vină și avocatul Motta la pescuit de raci. Dar odată în barcă, singur față în față cu Marisa, în-

cercase lovitura, foarte sigur că va reuși: iar Marisa, rîzînd și glumind, nici nu voise să audă.

„Ce ciudat!“ gîndi privindu-se pentru ultima dată în oglindă. Își puse tricoul galben, pantalonii albaștri de în, sandalele. Ieși din cameră și merse hotărît la ușa Marisei. Ciocăni:

— Cine e? întrebă glasul Marisei.

— Eu, Mario. Deschide.

— Nu pot, sînt încă în pat, du-te. Ne vedem la plajă.

— Dar de ce nu deschizi?

— Pentru că nu am chef să mă scol. La revedere.

— La revedere.

Marisa auzi pasul de gimnast al lui Palumbo care se îndepărta pe coridor. Nu era culcată, se sculase, era îmbrăcată și se pregătea să iasă. Mințise pentru că de cîteva zile Palumbo începuse s-o plictisească. Să ne înțelegem. Palumbo nu-i era antipatic. În fond, nu-l excludea. Dar o irita acea cutezătoare siguranță de sine, prezența că ar fi irezistibil. Ca să-i cedeze, voia să-l vadă umil, rugător, măcar puțin nesigur ca toți ceilalți bărbați. Deocamdată îl prefera pe băiețoiul acela... Da, avocatul: atît de copilăros, timid, morocănos și stîngaci, dar care o privea cu ochi mari de miop plini de uimire și de respect ca și cum ar fi văzut în ea o regină. Gîndindu-se la avocat, Marisa simțea inima sa de fată sănătoasă și nepăsătoare topindu-se într-o duioșie neașteptată și necunoscută. Ar fi vrut să strîngă în mîinile ei chipul acela melancolic și îmbufnat; să-l mîngîie, să-l ia pe neașteptate, să-l uluiască cu o bogăție de dragoste

neinhibată pe care sărmanul nici măcar nu o presupunea și să-l vadă, astfel, în puține zile căpătând încredere în sine, înveselindu-se, devenind exigent și bărbat.

Și aici, trebuie să admitem, trecu prin mintea Marisei și gândul căsătoriei: dar ca o idee secundară și posibilă, ca o idee de luat în seamă în cazul când între ea și avocat ar fi intervenit raporturi noi, intime, satisfăcătoare pentru amândoi.

Privea de la fereastră. În cele din urmă, îl văzu pe Palumbo traversând grădinița și dispărînd pe străduța care ducea la plajă. Atunci coborî în sufragerie și comandă micul dejun.

Era târziu. Sufrageria era goală. Pe măsuțele acoperite cu fețe de masă albe se aflau resturile micului dejun al celor care locuiau la pensiune. Soarele, intrînd prin ferestrele mari, se juca pe cești și pe tacîmuri. În aer rămînea un miros de marmeladă, unt, cafea cu lapte. Și se simțea ceva nehotărît și părăsit, aproape ca amintirea unei dimineți trăite cîndva, a unei dimineți din copilăria depărtată.

Lucia, chelnărița, intră tăcută, puse tava cu cafea cu lapte în fața Marisei și ieși fără să spună nimic.

Marisa începu să mănînce. Deodată, ridicînd ochii, îl văzu în pragul ușii din fundul sălii, pe avocat, nemișcat, patetic, îmbrăcat în gri închis.

Avocatul se scotoci în buzunare, luă ochelarii, și-i potrivea pe nas și privi în jur ca să-și caute locul. Dar văzînd-o pe Marisa, își scoase imediat ochelarii și făcu cîțiva pași către masa mai apropiată. Marisa îl strigă:

— Bună ziua, domnule avocat! Ce faceți? De ce vă așezați așa departe? Veniți aici, veniți la masa mea. Sîntem singuri, să ne ținem puțin de urît!

Avocatul ezită:

— Mulțumesc... mulțumesc...

— Dar veniți, ce naiba, nu mă lăsați singură!

Intuind, slujindu-se de spătare ca de o balustradă, avocatul trecu de la un scaun la altul și reuși să evite mesele, și să ajungă, în sfîrșit, la Marisa.

— Luați loc aici, dragă domnule avocat.

Gino ascultă. Se așază. Masa era mică și el se trezi foarte aproape de Marisa. Putea s-o vadă bine și fără ochelari. Cît era de frumoasă, într-o bluză răcoroasă de muselină, cu sînul plin și de culoarea aramei, care se ghicea printre reverele albe apretate.

Marisa, pe de altă parte, observă chipul jalnic al avocatului. Palid, flasc, zdrobit. Cearcăne accentuate. Barba nerasă. Privirea absentă.

— Dar ce aveți domnule avocat? Nu vă simțiți bine?

— Nu, nu, nu-i nimic: am băut prea mult azi-noapte.

— Și de ce nu v-ați ras?

— La ce bun?

Marisa izbucni într-un rîs răsunător.

— Ah! Ah! Ce simpatic! Dar știți că sînteți foarte original! La ce bun să te bărbierești? Dar nu știți că fetelor nu le plac bărbații cu barba nerasă?

— Tocmai. Ce mă interesează?

— De ce ? Dumneavoastră nu vreți să placeți nici unei fete ?

— Eu ? Nu vreau ? Avocatul se opri nehotărît, și apoi, coborînd privirea și începînd să se joace cu miezul de pîine care se afla pe masă : Ei bine, dumneavoastră pot să vă spun...

— Spuneți, spuneți !

— ...dumneavoastră pot să vă spun pentru că-mi sînteți ca o soră...

— Da, dragă, și instinctiv Marisa puse o mîna pe mîna lui Motta ; dar acesta o retrase ca ars (credea că Marisa îl compătimea, și nu voia această milă : în același timp, însă, vorbea ca și cum ar fi vrut-o).

— ...sînteți ca o soră, pentru că poate mă înțelegeți... și mă înțelegeți astfel, fără a trebui să vă gîndiți la mine... pentru că, dumneavoastră vă gîndiți la... ehei, dumneavoastră aveți atîta lume la care să vă gîndiți !

Marisa izbucni din nou în rîs.

— Aflați că sînteți fantastic ! Formidabil ! Nu am înțeles nimic din ce mi-ați spus... Sînteți un avocat foarte bun, știu ! dar dacă atunci cînd vă faceți... *le aringhe* ¹...

— *Arringhe* ² murmură fără voie Motta.

— *Arringhe*, da, scuzați-mă, doi de r... sînt o mare ignorantă ! Dar dumneavoastră m-ați făcut să mă zăpăcesc : *le aringhe* sînt peștii...

¹ Joc de cuvinte intraductibil : *beringii*.

² Pledoariile.

— Și apoi nu pledez niciodată... Mă ocup *meramente* ¹ de procesele civile, continuă Motta, tot fără voie și fără să dea importanță.

Dar tocmai această declarație profesională, serioasă și modestă o încîntă și mai mult pe Marisa. *Mă ocup meramente de procese civile*. Ce simpatic ! Și apoi Marisa nu știa bine ce însemnează *meramente*. De aceea *meramente* îi plăcea atît. *Meramente* ! Ce frumos ! L-ar fi sărutat pe gură de entuziasm. *Meramente*. Palumbo nu ar fi știut să spună astfel *meramente* și nici chiar inginerul Boselli !

Să nu ne grăbim, își spuse totuși Marisa. Și pentru că terminase micul dejun, se ridică și luîndu-l pe Gino de braț :

— Să mergem, domnule avocat, veniți cu mine !

— Unde ? La plajă ? Nu, acolo nu merg.

— Dar de ce ?

— Pentru că nu vreau, lăsați-mă, vă rog.

— Iar eu, în schimb, nu vă las. Dumneavoastră sînteți trist, aveți ceva și trebuie să-mi spuneți ce. O să-mi spuneți. Nu vreți să mergeți la plajă ? Nu contează. Nici eu nu am chef să mă duc la plajă. Sînt sătulă. Mereu aceiași oameni... O idee ! Să mergem să facem o plimbare !

— O plimbare ? exclamă Motta năucit.

— Da, o plimbare, eu și dumneavoastră, noi doi singuri : veniți ? E foarte frumos aici pe munte pe poteca delle Grazie. Ne întoarcem la unu. O să fie foarte frumos, foarte frumos, nu spuneți nu ! Să mergem !

¹ Pur și simplu.

Avocatul simți cum i se strînge inima. Începea să întrevadă ca o fulgerare : poate Marisa avea o simpatie sinceră pentru el. O plimbare ? O plimbare pe munte ei doi singuri ? Dar asta era ocazia ! Era ocazia îndelung visată ! Și trebuia să se întîmple cînd se aștepta mai puțin ! Trebuia să i se întîmple tocmai în dimineața aceea cînd nu se răsese, cînd dormise puțin și prost, cînd era frînt de oboseală și slăbit. În momentul culminant încetase să mai creadă. Avocatul se gîndi iarăși la Carla, Ines, Cuesta, la excursia aceea nenorocită cu mașina.

Dar între timp Marisa îl luase de braț, și-l tîrîse afară din pensiune, în sus, pe un drum în trepte care urca printre case prin sat și apoi mai sus, pe poteca delle Grazie.

Soarele era înalt pe albastrul cerului. În timp ce avocatul urca tăcut în spatele Marisei, pe drumul abrupt de catîri, simțea cum membrele sale, moleșite și istovite de lunga sa viață citadină, începeau să-și dea drumul și să-și recapete vigoarea. Tîrît afară în grabă, își uitase pălăria. Soarele îi bătea în ochi, pe frunte, pe față : parcă pentru a arde rămășițele fantasmelor nocturne ! Din păcate, avocatul nu credea în însușirile soarelui. Altfel, ar fi fost de ajuns să se lase în voia acelei raze fierbinți și regeneratoare : modalitatea și momentul cuceririi Marisei nu l-ar fi preocupat. Dar astfel ! Urcînd, o contempla pe Marisa : părul blond în soare, formele bine desenate care apăreau sub bluza albă și pantalonii de plajă, fesele înalte și rotunde... Era aici, în fața lui, la doi pași, la

un pas : dar de neatîns, de neajuns, întocmai ca un miraj.

Avocatul se gîndea. Singuri în plin cîmp : și părea chiar că Marisa ar fi acceptat. Dar nimic nu se va întîmpla, nimic, nici de data aceasta. Se simțea foarte slăbit, nevolnic. Corpul acela pe care îl dorise atîta, acum îl înspăimînta : acum se gîndea doar cum să-l evite. Și desigur că ocazia nu se va mai ivi încă o dată. Desigur, Marisa avea pentru el numai un capriciu momentan ; supărată, jignită de atitudinea sa, se va întoarce chiar în seara aceea la Palumbo, și *amen*.

— Domnule avocat ! Mi-e teamă că tot soarele ăsta, așa dintr-o dată, să nu vă facă rău, spuse Marisa oprindu-se și privindu-l cu duioșie maternă, iar de vină sînt eu, pentru că nu v-am lăsat măcar să vă luați pălăria. Așteptați, să facem așa. Desfăcîndu-și din talie o basma mare de mătase, o potrive și o înnodă pe capul avocatului.

Gino simți degetele acelea atingîndu-i părul, fruntea. Iar basmaua avea parfumul corpului Marisei. Ah, dacă ar fi posibil și aici ca la tribunal, să amîne ! O idee : să se certe. Să o acuze că-l iubește pe Palumbo. Să declare că este gelos și că nu este dispus să împartă dragostea cu alții. Dacă reușea, se vor întoarce la pensiune fără a ajunge la momentul hotărîtor : îmbufnați, îndrăgostiți : iar apoi seara, seara ! Important era să amîne pînă seara.

— Ce-ar zice domnul Palumbo, spuse pe un ton dulce-acrișor, venind pe neașteptate alături de Marisa și oprind-o, ce ar zice prietenul dumneavoastră,

domnul Palumbo, dacă ar ști că ați venit singuri cu mine, să faceți această plimbare ?

Marisa îl privi mirată :

— Ce vreți să spuneți ? Nu poate să spună nimic, absolut nimic...

— De ce ? Nu e gelos ?

— Și de ce ar trebui să fie gelos ? Nu mi-e soț... și nici măcar logodnic...

— Soț nu, și nici logodnic, spuse avocatul, fixînd-o pe Marisa și surprinzîndu-se ciudat de energic. Credeți că nu am priceput ?

Iar Marisa, tot rîzînd :

— Sînteți fantastic, domnule avocat ! Dar știți că oricare altă fată ar fi jignită dacă v-ar auzi vorbind așa ? Ați priceput ? Ce ați priceput dumneavoastră ? Curaj ! Spuneți-mi !

— Ei bine, am priceput... am priceput că dumneavoastră și Polumbo vă înțelegeți foarte bine.

— Formidabil !

— Iar aseară, după ce ne-am despărțit, ați mers cu barca numai dumneavoastră doi singuri, pe timp de noapte, dumneavoastră amîndoi singuri în barcă...

— Ei da, sigur ! El, frumosul mamei ! Steaua de aur ! Domnule avocat dacă ați ști cît greșiți ! Ah ! dacă ați ști...

— Cum ? Negați ?

— Dar, scuzați-mă, nu vă amintiți că eu am insistat atîta să veniți și dumneavoastră cu barca ?

— Păi tocmai de-aia : ca să nu vă dați de gol, era așa, de moft. Dar eu înțelegeam...

— Dumneavoastră sînteți un prost și nu înțelegeți nimic ! Cînd vreau să merg singură cu un tînăr

în barcă i-o spun scurt și cuprinzător și mă duc fără atîtea povești ! Iar dacă insistam să veniți, era tocmai pentru că îmi făcea plăcere compania dumneavoastră, în timp ce m-aș fi lipsit bucuros să rămîn singură cu Palumbo ! Luați aminte ! Dar dumneavoastră nu, încăpățînat... Să mergem, să nu ne mai gîndim la asta. Sînteți un nătăflet, un mare nătăflet, asta sînteți !

În timp ce vorbea se juca cu o brățară de chihlimbar, scoțînd-o și punînd-o la încheietura mîinii. Îi căzu. Avocatul, instinctiv, și pentru că (în ciuda falimentului planului său) era mulțumit că Marisa îi vorbise astfel, se aplecă să ridice brățara. Dar era fără ochelari. Și pe pămîntul orbitor din pricina soarelui nu o văzu. Foarte umilit, bîjbîi atîngînd pămîntul cu vîrful degetelor în toate direcțiile.

— Aici, aici, la stînga... cum de n-o vedeți ?

Avocatul găsi brățara după pipăit. Se ridică, roșu la față de rușine.

— De ce nu purtați ochelarii mereu ? Întrebă Marisa afectuosă.

— Nu-i port aproape niciodată... îi pun numai cînd citesc, cînd lucrez...

— Știu asta, dar rău faceți. Credeți că vă stă rău cu ochelari ? Nu este adevărat, vă stă foarte bine. Aveți o față serioasă... și apoi... Marisa tăcu o clipă și coborî pleoapele surîzînd : ...apoi, cînd oamenii sînt aproape, foarte aproape, ochelarii se scot oricum...

Avocatul simți că îi urcă în gît ceva asemănător unui geamăt disperat. Poate sosise marele ceas, poate era acela ; fericirea atîrna de această unică

clipă. Simți glasul conștiinței care prin bătăile puternice și rare ale inimii îi spunea : „Acum, chiar în clipa asta, trebuie s-o îmbrățișezi, s-o săruți pe Marisa. Trebuie ! Trebuie !”

Și să nu fie-n stare ! Se gândea : „În cel mai bun caz, nu voi avea niciodată forța, virilitatea lui Palumbo...” Nu-i trecea prin cap că Marisa îl iubea tocmai pentru slăbiciunea lui, pentru virilitatea lui nedesăvârșită.

O privea pe Marisa scăldată în lumina soarelui, neclintită și surizătoare pe fundalul copacilor și al cerului. Și se simțea ca paralizat, lipsit de nervi și de mușchi. O vedea și o dorea pe Marisa. Ii simțea parfumul ! Nu putea să întindă mîna să-i mîngîie părul, să strîngă trupul acela cu forme pline și să se îmbete cu parfumul ei.

Nemișcați, tăcuți, se priviră amîndoi un moment îndelungat, Marisa era pe punctul de a surîde. Avocatul era palid, neliniștit, ca lașul în clipa în care trebuie să aibă curaj. Prin văzduhul tăcut treceau din cînd în cînd adieri de vînt, frunzele copacilor foșneau din pricina aceasta prelung.

— Să mergem, domnule avocat... sîntem abia la capelă, spuse în sfîrșit Marisa, și cu o mîna îi atinse umărul ca pentru a-l îndruma.

La atingerea aceea ușoară dar neprevăzută, el simți un curaj fulgerător : curajul orb și nebun care durează o singură clipă. Se gîndi : „Mă arunc.”

Și Marisa văzu aruncîndu-se asupra ei o ființă cu ochii ieșiți din orbite care o înșfăcă cu brațele, de parcă ar fi vrut să o devoreze. Ai fi zis că e un canibal înfometat sau, din pricina acelei bas-

male care-i înfășura capul, un pirat în timpul atacului unei corăbii. Marisa strigă :

— Lăsați-mă în pace, domnule avocat ! Ați înnebunit ? Ce faceți ?

Avocatul continua să o strîngă în brațe. Se întinse, se aplecă să o sărute. Înpăimîntată, Marisa făcu un pas înapoi. Gino o urmă, strîngînd-o mai puternic.

— Lăsați-mă, vă rog... mă doare !

Atunci el îi dădu drumul, sigur că o jignise și că o dezgustase pentru totdeauna. Continua să o privească, încetînd însă pe neașteptate să mai simtă vreo dorință. „E inutil, e inutil”, murmură o voce înăuntrul său. Și simți din nou, ca atunci cînd îl îmbrățișase mama sa, o nevoie de nestăpînit de a plînge, de a mărturisi că este slab și copil. I se puse un nod în gît. Ochii i se umeziră. Și începu să plîngă încet, încet, fără zgomot, în timp ce Marisa îl privea uimită. Dar de ce ? O, de ce nu putea ?

Fu o revărsare instantanee și confuză : minie, rușine, nevoie de a se reabilita în ochii Marisei. Mai bine să-l ia drept nebun decît laș, se gîndea el și găsea, oricum în asta, o ușurare. Deschise gura, scoase un urlet : un urlet lung și răgușit.

Văzînd imediat, după expresia îngrozită a Marisei, că efectul fusese obținut pe deplin, se gîndi că era mai bine să o lase încredințată că e nebun, și porni într-o fugă impetuoasă pe potecă. Cu capul în jos, aplecat înainte, urcînd treptele drumului de catîri cu salturi lungi, ajunse imediat la capelă. Acolo era o răspîntie : la dreapta cobora o cărare. Acum avîntul îl împingea să urce. Continuă să

meargă la stînga, în sus pe poteca delle Grazie. Sus, curaj, curaj cît rezistă inima, sus fără oprire, fără a privi înapoi, sus. Inima îi bătea foarte puternic. Respirația i se tăia la fiecare salt. Dar sus, sus: fără să se gîndească la nimic: „Sus, de parte de Marisa, de toți, să nu mă mai poată ajunge!”

Vedea cum fugeau sub pașii săi terenul roșcat-alburiu, pietrele treptelor, smocurile de iarbă. Simțea cum îi bătea sîngele în urechi, în gît. Când și cînd închidea ochii, gîndea: „Palumbo, nici măcar Palumbo nu ar putea să se țină după mine.”

Și iată, deodată, simți că i se învîrtește capul, că îi tremură și că i se îndoiesc genunchii: de-abia mai avea putere să intre în desișul unui aluniș, pe stînga potecii, să se arunce pe brînci, să închidă ochii, să-și lase capul pe pămînt.

Inima îi bătea, îi bătea și mai tare, sîngele îi izbea în tîmple, în gît, în orbite și i se părea că îl aude sfîrșind ca vinul roșu de Piemont în creier. Respirație profundă. Și încet, încet se domolește, se potolește. Obrazul i se odihnește pe un căpățîi ciudat: ierburi proaspete și moi amestecate cu foile fragile și uscate ale toamnei trecute. O, să sfîrșească, să sfîrșească astfel.

Fu o fericire scurtă. Avocatul Motta zăcu, nemișcat și năucit în aluniș, poate vreo jumătate de oră. Apoi toate gîndurile obișnuite și chinuitoare îi reveniră însă în minte unul cîte unul, aproape o dată nu măruntele pișcături în obraji ale frunzelor uscate, cu asprimile pămîntului, din care simțea ici o piatră, colo o ramură. Dacă ar fi putut să trăiască mereu acolo, zi și noapte, fără să

mănînce și fără să bea, fără să simtă nici o suferință fizică sau vreo indispoziție, stînd mereu acolo, nemișcat pe brînci în aluniș... atunci da. Dar trebuia totuși să coboare, să înceapă din nou să trăiască, să se întoarcă la pensiune, să-i revadă pe oameni, pe Marisa. Și chiar dacă presupunea că nu se va mai întoarce la pensiune, că va merge în altă parte și că nu se va mai întoarce vreodată nici la Milano, nici la birou, nici la mama sa; chiar dacă din acea clipă își va schimba viața și numele... chiar dacă va umbla vagabond și va cersî, ei bine, ce importanță avea? Va reuși să-și satisfacă neîncetata sa dorință de dragoste? De a ieși din sine însuși? de a scăpa de neliniștea aceea care îl împingea spre toate femeile?

Depart, în cîmp, se auzeau cotcodăcit de găini, strigăte de copii: din păcate, lumea era locuită, ceilalți existau.

Deodată un zgomot rapid crescînd, umplu tot văzduhul. Trecea un avion. Avocatul nu se mișcă, nu vru să privească. Avionul se îndepărtă, redînd locului iluzia de tihnă pe care o distrusese trecerea sa violentă și profanatoare. Ah, cum putea să lupte împotriva secolelor? Viața era oricum de neînvins.

Avocatul Motta se sculă; își puse ochelarii, hotărînd ca de atunci înainte să-i poarte mereu, hotărînd deci să renunțe pentru totdeauna la femei, și să trăiască cast, liniștit și resemnat, ca un călugăr care n-a depus încă jurămîntul. Și, să ne înțelegem, ca un călugăr adevărat, sincer, care nu păcătuiește nici cu gîndul. Își aminti de fotografiile pe care le avea în portofel și făgădui să se descotorosească de ele. Începu să coboare poteca

în pas cadențat. Dar când ajunse la capelă, își imagina întoarcerea la pensiune. Era aproximativ ora unu : toți vilegiaturiștii la masă, saluturi, glume, chipuri, și Marisa și Palumbo, și spaghetti : nu, nu, nu era în stare.

Există acolo o cărare care cobora spre mare, dar cine știe unde : poate la Framura : poate în vreun golfuleț. Ei bine, o să meargă pe ea, la întâmplare.

Dar înainte de a porni, privind capela, avu o idee. Scoase portofelul și trase din el toate fotografiile femeilor, și plicul galben în care era ilustrată cu Marlene. Le rupse pe toate în două. Apoi urcă treapta dinspre capelă și vîrînd brațul prin grilaj puse fotografiile rupte între două vase cu flori artificiale, pe micul altar. Privi fresca. Era Sfînta Fecioară. Chipul blînd trandafiriu pe fondul spălăcit și coșcovit și mantia roșie — negricioasă. Fără să vrea se gîndi că făcuse un fel de legămînt : legămîntul de a renunța la femei, de a nu se mai gîndi niciodată la ele. Îi veni în minte să facă și semnul crucii, dar rezistă ispitei. Deoarece *nu mai credea*, i se părea o farsă să se închine ; și ar fi vrut să se poată închina cu adevărat. Aruncă o ultimă privire Sfîntei Fecioare. Hotărît, începu să coboare pe drumeag.

Marea străluci pe neașteptate sub măslini, printre frunze : și foarte aproape. Avocatul se opri, surprins că ajunsese atît de repede. Era vîrfului unui mic promontoriu. Poteca cotea la stînga și ieșea iarăși din umbra măslinilor pe malul unui alt povîmîș : pămînt albicios, arid, spălăcit din pricina

soarelui. Ajungînd acolo, avocatul văzu un golfuleț mic, pustiu.

Taluzul de pămînt era susținut pe toată lungimea de o temelie de stînci mari, așezate pe prundișul plăjii. Nu era nimeni, nici vilegiaturiști, nici pescari. Totul, în soare, era pustiu, tăcut și nemîșcat, în afara valului care se izbea de mal și de zgomotul său solitar și răgușit. Cîțiva pescăruși se roteau ducîndu-se și venind între stînci și creasta valurilor : și din cînd în cînd răsuna strigătul lor, sălbatec și sinistru, între pereții golfului închis.

Poteca, asemănătoare unui drum de capre din înălțimea munților, se prăvălea în zig-zag și apoi murea printre stanele de piatră ale temeliei stîncose.

Marea era puțin agitată și de un albastru atît de dens și de proaspăt în prăbușirile valurilor scurte încît avocatul, sigur de data aceasta că nu va fi văzut, se gîndi să facă o baie.

În puține secunde, după ce coborî poteca, ajunse la stînci ; ajutîndu-se cu mîinile, trecu peste ele, și ajunse în sfîrșit pe plajă de unde golful îi apărea cum era în realitate. Din vîrfurile promontoriului într-adevăr el putuse să zărească numai ceea ce avea în față și într-o parte : nu ceea ce avea dedesubt, sau partea laterală a promontoriului. Acum îi apărură acestea : un perete foarte abrupt de stîncă închisă la culoare, netedă, uniformă. În vîrf era pădurea de măslini. Iar la bază, în loc de plajă, un lanț tumultuos de stînci care se întindeau în mare, valul trecînd peste multe dintre ele. La limita extremă a promontoriului, stîncile coborau în mare printre șuvițele mobile de spumă,

împiedicînd vederea golfului cu satele sale dese și cu îndepărtata strălucire a Genovei. Astfel, dincolo de bariera de stînci, părea că se află Oceanul: iar avocatul care se plimba pe plajă, învins de farmecul locului, fără să se mai gîndească deodată la baie, își închipui că golfulețul se afla într-o insulă nelocuită. Insula Misterioasă sau Insula Comorii, pe care de mic o cunoscuse din cărți.

Întorcîndu-se în sfîrșit cu spatele spre șirul de stînci, o porni încet pe același drum ca să meargă spre o bucată de plajă apropiată, pe care era în loc de pietriș, nisip fin. Dar repede se opri, fericit, și amețit parcă de singurătate și de soare, de vînt și de mare. Vîntul desprindea fulgi de spumă din creasta valurilor, îi ridica și îi purta ca pe niște nourași de pulbere, împrăștiindu-i prin aer. Din cînd în cînd cîțiva stropi îl nimereau pe avocat, care rămînea pe loc, lăsîndu-se înrourat, gus-tînd sărătura de pe față și închizînd pe jumătate ochii de fericire. Atunci i se părea, ascultînd bine zgomotul mării pe plajă, care îl împresura: i se părea că distinge, în acel zgomot, acum încet, acum puternic, după locul în care izbeau valurile, ceva ca o armonie confuză de glasuri, cînd îndepărtată, cînd apropiată, un acord prelung, nesigur, de voci răgușite și argintii, care însă păreau un singur glas, un singur glas auzit foarte de aproape, și în anumite clipe distingea cum se desprinde din acord și cum se ridică un fel de melodie lentă și egală.

Deodată, simți că nu mai este singur în golfuleț. Se întoarse și, cu un fior de groază, văzu în fața sa, la cîțiva pași, întinsă pe una din stîncile

de la suprafața valurilor o sirenă liniștită, care izbea piatra cu lovituri de coadă involuntare și animale.

Își rezema un cot de peretele cel mai înalt al stîncii iar celălalt braț îl ținea de-a lungul corpului pînă atingea aproape cu vîrfurile degetelor solzii desgustători de pe coapse. Dar acum îl ridică și privindu-l pe avocat, începu să mîngîie cu mîna muchia netedă de piatră așa cum o doamnă întinsă pe un divan mîngîie o pernă.

Era blondă, cu părul lung ondulat lăsat pe umerii largi și rotunzi. Sîinii erau mari, ridicați și de o tărie de necrezut. Avea chipul unei femei foarte frumoase. Surîdea în timp ce îl privea pe avocat cu ochii mari și cu buzele strînse. Și ceea ce provoca oroare nu era atît partea inferioară de pește ade-vărat și viu, ci tocmai ochii și surîsul, chipul omenesc, inteligent, de ființă care gîndește: provoca oroare gîndul că femeia aceea nu era femeie, ci dimpotrivă; că nu era decît un pește.

Ea continua să surîdă: și nu-și desprindea nici o clipă ochii din ochii avocatului. Avocatul ar fi vrut, dar nu putea, să nu o privească și el fără răgaz. Iar muzica aceea, care înainte i se păruse că vine din valuri, acum se vedea foarte bine de unde provine: cînta sirenă, cu gura închisă, în timp ce surîdea și-l privea fix.

Ochii săi verzi aveau în ei o lumină, un surîs întru nimic animalic. Părea să cunoască chinuitoarele dorințe ale avocatului și îi spunea cu privirea că ea putea să i le satisfacă. Să i le potolească pentru totdeauna. Privind țintă în ochii

acea, avocatul se gîndi : Ea ştie totul despre mine, ea are puteri depline asupra mea.

Şi simţi, după ce coada sirenei făcu un salt mai înalt şi căzu sonor pe stîncă, o frică şi totodată o dorinţă ca ea să dispară deodată scufundîndu-se. În acelaşi timp simţea atracţie şi dezgust pentru sirenă : voinţa de a se revolta, de-a o lovi cu o piatră, de a fugi. Şi era încredinţat că el era cel care trebuia să hotărască. Avea libertatea de a se arunca de o parte sau de alta. Atunci fixă coada monstruoasă : îşi puse ochelarii ca s-o vadă mai bine şi privi solzii laţi argintii, albaştrui care păreau acoperiţi de o secreţie uleioasă. O privea stăruitor, sperînd să fie în sfîrşit cuprins de atîta oroare încît să învingă insinuarea acelor ochi şi a acelor buze, să aibă forţa să se desprindă de plajă şi să fugă ! Iar un glas din lăuntrul lui, în timp ce cîntecul sirenei continua să-l învăluie, un glas spunea : „Nu trebuie, Gino. Nu trebuie. Priveşte coada. E rău. E rău. Fii tare, Gino, rezistă.“

Dar nu mai vedea de ce ar fi trebuit să reziste. De ce era rău ?

De ce ?

De ce să nu se supună îmbrăţişării acelor braţe albe şi moi ?

De ce să nu-şi lase capul obosit de o foarte lungă singurătate pe sînul odihnitor şi mîngîietor.

Acum nici coada nu-i mai provoca atîta repulsie : ba începea chiar să aibă o poftă ciudată de-a o simţi lîngă trupul său.

Fără să-şi dea seama, puţin cîte puţin, avocatul se apropiase de sirenă : acum cu un singur pas ar

fi putut s-o atingă. Şi deja pantofii şi pantalonii îi erau în apă.

Dar încă ezita. Nu curajul îi lipsea. De data aceasta nu-i mai lipsea curajul. Ba chiar simţea, ca printr-o neaşteptată răsturnare a conştiinţei şi poate printr-o revelare a sentimentului moral, că adevăratul curaj era să sară din apă, să plece de acolo, să fugă. Ezita tocmai din cauza aceasta : încă spera că va avea curajul necesar şi că va şti să renunţe la sirenă.

Deodată văzduhul tremură : năvăli peste el rapid ca un vuet. Sirena continua să-l privească pe avocat. Dar acesta ridicînd ochii, văzu un avion mare care trecea uruind pe deasupra pădurii de măsline şi care dispăru imediat dîncolo de promontoriu în timp ce uruitul era înghiţit de tăcere. Sirena nu observase probabil nimic.

— Cine eşti ? o întrebă atunci avocatul privind-o fix în ochi şi gata să se arunce în braţele ei.

— Juha, răspuse sirena, surîzînd şi descoperind un şir de dinţi foarte albi şi ascuţiţi.

— Juha ! repetă avocatul scoţînd un suspin puternic : şi în timp ce crodea că încă nu cedase, că se putea încă răzvrăti, simţi lîngă pieptul său sîinii aceia tari şi se trezi strîns de braţele acelea reci şi umede.

Gîndindu-se la coada care încă nu-l atinsese, se cutremură.

— Nu-ţi fie teamă, îi spuse atunci sirena. Cum vom ajunge dedesubt nu-ţi va mai fi frig.

După ce spuse aceasta, îl strînsă mai puternic : deslănţuindu-se, îşi vîrî coada între picioarele avo-

catului, o izbi din nou, i-o lipi de spate și sări cu el în mare, plonjînd.

Ajunși aici ne imaginăm foarte bine reacția cititorilor noștri. Ei vor fi ispitiți să arunce această carte cu supărătoarea convingere că au fost înșelați. Le cerem iertare : îi asigurăm pe cititorii noștri că este vorba, în fond, numai de depășirea unei dificultăți ușoare : și ca să-i ajutăm, publicăm integral următorul fragment din manuscrisul Pallavera.

DIN MANUSCRISUL PALLAVERA

Cel care fără să știe să înoate cade într-o apă adîncă moare înecat. Oare pentru aceasta știința neagă că înotul este posibil pentru corpul nostru ?

Totuși în istoria neamului omenesc, a existat desigur o lungă perioadă în care nimeni nu știa să înoate. Și pînă cînd s-a descoperit înotul, care este atît de simplu, învățații au susținut că omul nu poate să plutească.

Tot așa, pînă în ziua de azi, învățații susțin că omul nu poate trăi sub apă. Dar aceasta nu însemnează că omul nu poate respira sub apă. Însemnează numai că oamenii nu cunosc încă modalitatea de a respira sub apă, așa cum odinioară nu cunoșteau modalitatea de a pluti.

Respirația sub apă e foarte simplă, tot atît de simplă ca și plutitul. *E de ajuns să nu-ți fie frică și să faci exact invers decît îți comandă instinctul.* Celui care cade în apă fără a ști să înoate, instinctul îi poruncește să se agite dezordonat și fre-

netic, ca și cum ar vrea să fugă de apă ; și tocmai această agitație îl face pe nenorocit să se scufunde ; în timp ce, dacă s-ar lăsa în voia apei și ar sta nemișcat și calm conform principiului lui Arhimede, cu siguranță că ar pluti.

Astfel, cel care este obligat să coboare în adîncurile subacvatice din cauza vreunui accident sau întîmplări a vieții, își reține instinctiv respirația, forțîndu-se să nu lase să pătrundă apa. Își reține respirația crezînd că apa este moartea sa. În timp ce moartea sa este tocmai lipsa apei.

Tot ținînd buzele și nările ermetic închise, sîngele pe care plămîinii ar trebui să-l purifice cu ajutorul oxigenului, se otrăvește producînd moartea. În timp ce ar fi de ajuns pur și simplu să înghită prin trahee apă, care așa cum se știe, conține ceva mai puțin oxigen decît aerul, și ar continua să respire.

Trebuie într-adevăr să ne amintim că oxigenul atmosferic nu ajunge la plămîni printr-un canal, ci trece prin bronhii, care sînt un adevărat filtru al aerului.

Dacă printr-o operație, am extirpa dintr-un corp omenesc aparatul bronhial, acest corp ar înceta *ipso facto*¹ să trăiască, pentru că fără filtrul bronhiilor mediul atmosferic este tot atît de vătămător pentru sîngele nostru ca și mediul acvatic.

Dar bronhiile le avem !

Acum ce altceva sînt bronhiile omenești decît branhiile peștelui ?

¹ Prin faptul însuși (lat.).

Este vorba de aparate asemănătoare : spongioase, reticulate, lamelate, alveolare : capabile (prin intermediul unui proces chimic care ar ocupa prea mult loc ca să-l ilustrăm aici, și care de altfel este explicat în orice tratat de anatomie), capabile să filtreze aerul sau apa respingînd azotul, carbonul, hidrogenul etc. etc., toate substanțe vătămătoare pentru organismul mamiferelor, nici mai mult nici mai puțin decît pentru organismul peștilor, și lăsînd să treacă doar oxigenul, care este elementul indispensabil vieții omenești.

Desigur că între respirația aeriană și aceea acvatică sînt diferențe foarte importante și de natură să producă, dacă cineva trăiește mulți ani sub apă, schimbări substanțiale în organismul unui mamifer. Cazul avocatului Motta m-a interesat mai ales în această privință, și va constitui obiectul unui excelent studiu științific pe care îl voi publica curînd într-o broșură.

Deocamdată ajunge să amintim că omul, sub apă, nu simte frig și nu este strivit de presiunea apei de deasupra lui, la orice adîncime s-ar afla, *cu condiția să respire apă*.

În abisurile oceanice trăiesc animale delicate și foarte fragile ca sifonoforele, sau de-a dreptul transparente și moi, aproape ca hîrtia velină, ca larvele de *labichthys carinatus* : este vorba de ființe slabe, care ajung la noi fărăîmițate în năvoade și nu a fost niciodată posibil să fie pescuite în întregime.

Și totuși trăiesc la două mii de metri sub apă !

Oare omul, care este cu mult mai mare și mai puternic și, ca să zicem așa, coriaceu, nu ar trebui să suporte în mod firesc o presiune egală ?

Explicația este că respirația acvatică produce o schimbare automată în presiunea internă a măruntaicilor : o mărește, o înviorează, cumpănind presiunea externă a apei și restabilind un echilibru desăvîrșit.

Același lucru se poate spune despre frig. Ce este frigul decît o senzație de dezechilibru între temperatura internă a corpului nostru și temperatura mediului care ne înconjoară ?

Temperatura omului care respiră apă marină coboară imediat cu cîteva grade, atîngînd aproximativ temperatura singelui unui *carcharchinus*, sau a oricărui alt pește mare.

Ihtiomorfismul omenesc, dacă putem numi astfel acest adevăr tăgăduit pînă acum în mod universal, ihtiomorfismul omenesc este, deci, un fenomen tot atît de simplu ca și înotul. Dar desigur pentru ca înotul să fie recunoscut ca nepericulos și să fie practicat de oameni, au fost necesare credința și exemplul unui necunoscut îndrăzneț care s-a aruncat pentru prima dată într-o apă, mai adîncă decît înălțimea sa.

Un exemplu asemănător este necesar pentru ca oamenii să învețe să respire sub apă. Și eu însumi am încercat de mai multe ori : dar de fiecare dată răutatea și obscurantismul concetățenilor mei au întrerupt în momentul cel mai interesant experiența mea, scoțîndu-mă cu forța din apa unui fluviu, unei piscine, unei băi, unui lighenaș și spunîndu-mi apoi cu ipocrizie că mă *salvaseră*.

Nu relatez acest fapt din vanitate, pentru a-mi etala curajul, ci pentru a face apel *urbi et orbi*¹ ca să mi se permită, o singură dată, să realizez complet și integral, controlat de martori, dar fără să fiu deranjat cu nimic, experiența mea. Va fi de ajuns o singură dată. Ochii lumii vor vedea. De la dispreț, cum s-a întâmplat odinioară cu Newton, Galilei, Arhimede și Pasteur, se va trece la admirație. Și dorința mea nu va mai fi atunci să scap de supravegherea grosolană a acestui Institut, ci să mă sustrag laudei și plicticoaselor consecințe publicitare ale unei faime universale.

Nu pot admite într-adevăr că acest secol, care se preamărește atîta și se laudă că este secolul oricărui progres, oricărei invenții și îndrăzneli, al lipsei de prejudecăți, al disprețului pentru viață, să șovăie, în schimb, să se oprească și să se opună, plin de teamă, să intre cu gura deschisă într-o cadă de doi metri, aidoma băiețelului care strigă și dă din picioare agățat de brațele mamei în baia familială.

Progresul mecanic, descoperirea aviației, a radioului, a cinematografului sonor, a televiziunii și a astronauticii sînt, desigur, mari bucurii ale umanității: dar ce ați zice dacă pe planeta Marte ar trăi o altă umanitate la fel de avansată ca a noastră și care totuși nu ar cunoaște înotul? Sărmanul Marte! ați zice voi.

Sărman Pămînt! zic eu. Dar poate că Atotputernicul vrea să te mențină în această ignoranță

¹ În sensul de aici și pretutindeni (lat.).

pentru ca generațiile tale viitoare, cînd ihtiomorfismul va aparține practicii obișnuite, să deprindă umilința pe care trebuie să o ai în fața misterelor Universului, minunate și inepuizabile ca teorema lui Pitagora.

Cine dorește informații ulterioare poate veni să mă viziteze. Voi fi foarte bucuros să-l primesc. Sînt admiși vizitatori joia și duminica între orele 14 și 17.

În caz contrar, se poate vedea comunicarea mea *Bronhii și branhii*, prezentată Academiei dei Lincei, în August 1921, pentru ca să fie publicată în actele acelei Academii, dar care a fost respinsă în mod grosolan, ca toate celelalte opere ale mele; și publicată în sfîrșit în *Miscellanea pentru căsătoria Bersano — De Angelis, Saluzzo, 1924*, paginile 161 la 284.

Prof. Francesco Pallavera

5

Dacă teoria profesorului Pallavera ar fi fost falsă, avocatul Motta ar fi murit în cîteva clipe, pentru că în timp ce se prăvălea în mare, era într-atîta ocupat să sărute sirena, încît nu se gîndea să-și țină respirația. *Dar tocmai această uitare îl salvă.*

Prăvălindu-se pe spate, cu capul în jos, cu picioarele în sus, și cu greutatea sirenei pe piept, văzu cum suprafața mării, baldachin luminos, verzui, oscilant, se îndepărtează, se ridică, se întinde. Valurile, draperii mobile, coborau și pătrundeau

în apă. Și o coloană de bășicuțe învolburate, ca un fel de tub de aer, urma coborîrea sirenei și a avocatului spre adîncuri.

Soarele străbătea cu raze imense spațiul verde întocmai ca prin naosurile unei vechi catedrale; și suspendate ici și colo la jumătatea apei, algele păreau candelabre stinse.

După ce se scufundară primii metri, Juha își trase coada dintre picioarele avocatului, și mișcînd-o acum cu lovituri repezi înota spre fundul mării.

Dar puterea unei sirene nu este, la urma urmelor, atît de mare cît ne-o închipuim noi; de aceea Juha înainta aproape încet și în timp ce făcea efortul de a pătrunde valul gros împingîndu-l într-acolo pe avocat, era constrînsă să-și desprindă gura din sărutare și să respire gîfîind cît mai multă apă posibil.

Fericit că strîngea spatele ei mare, neted și vîscos, avocatul nici măcar nu-și dădea seama de osteneala pe care i-o provoca bieteii Juha. În timpul scufundării ochelarii îi săriseră. Iar acum fixa ochii sirenei foarte apropiați de ai săi, și surîdea de fericire, cu un surîs aproape idiot. Își lăsa picioarele să atîrne în sus prin apă, și să se tîrască voluptuos.

Încetînd să o mai strîngă și dînd din mîini și din picioare, i-ar fi ușurat desigur drumul. Dar sirena nu voia, sau nu putea, să-i sugereze aceasta: continua să înoate spre fund cu lovituri furioase de coadă, iar între timp privea neliniștită la dreapta și la stînga ca și cum s-ar fi temut să nu fie văzută sau să întîlnească vreun monstru.

Avocatul, cufundat în neașteptata voluptate, nu observa nimic. Văzu doar că nuanța ochilor, a părului și a chipului Juhei se schimbaseră și că se schimba încontinuu, pe măsură ce se scufundau.

Părul se făcuse portocaliu, apoi roșcat și în sfîrșit violet. Ochii, în schimb, o dată cu întunecarea treptată a valului, se deschideau și se luminau din ce în ce mai mult, argintii, aurii, scînteietori, înzestrați poate cu fosforescență, ca aceia ai peștilor din adîncuri. Și carnația ei, care sus în aer era palidă și verzuie, devenea albastruie, lăptoasă, atonică, de culoarea meduzelor.

Această transformare a culorilor îi plăcu foarte mult avocatului, pentru că i se păru un semn sigur al scufundării sale progresive și iremediabile: și gîndea și savura de pe acum ceea ce avea să facă îndată ce sirena se va opri: și cum avea să trăiască, apoi, toată viața, în vreo cavernă subacvatică, strîns astfel și înlănțuit de ea.

Deodată, sirena se opri brusc: dădu o lovitură de coadă transversală, făcu un semicerc cu avocatul sub ea și se opri după un tufiș de alge.

Avocatul se trezi: și văzu că Juha privea atent, cu ochi aproape felini, printre lamelele moi ale algei. Atunci voi să privească și el: suci capul tocmai la vreme ca să vadă o formă albă și alungită, care trecea pe deasupra algei, îndreptîndu-se spre suprafața îndepărtată.

O privi din nou pe Juha, ca și cum i-ar fi cerut o explicație. Dar ea, drept unic răspuns, îi zîmbi și îl sărută din nou pe gură, îndelung. Apoi reîncepu să înoate spre adînc.

După ce înotă și înotă, sirena își încetini în sfârșit viteza, se întoarse în poziție verticală rămânând dreaptă ca o femeie adevărată, și se desprinse din îmbrățișare : îl luă pe avocat de mână și-l conduse încet înainte. Și iată, avocatul simți ceva solid sub picioare. Privi. Era o stîncă foarte închisă la culoare : puțin mai departe, se vedea ceva ca un fel de rîpă, ca o treaptă înaltă. O lumină confuză părea că vine în penumbra aceea verzuie, dintr-o a doua rîpă, mai depărtată și mai adîncă.

Sirena lăsă mîna avocatului și înotă cu capul în jos pînă cînd ajunse la marginea acelei zări de lumină. Păru că cercetează locul, apoi se întoarse iarăși și urcă încet, unduindu-se spre avocat, invitîndu-l cu zîmbetul și cu mișcările mlădioase să coboare, să o ajungă din urmă.

Mișcările sale delicate erau ca niște mîngîieri de la distanță. Înota cu un braț întins înainte, cu celălalt atingea încet apa de-a lungul soldului, și ținea capul pe spate, sprijinindu-și un obraz pe umăr : ochii ei străluceau în penumbră, dulci și autoritari.

Avocatul se aruncă, se rostogoli cu o încetineală plăcută spre sirena, fu cît pe-aci s-o prindă, dar ea îi alunecă repede din brațe apoi începu iar să surîdă și să înoate în jurul lui.

Între timp, avocatul atingea încet stîncă cu picioarele. Sirena se îndreptă spre lumina celei de-a doua rîpe, care acum era ceva mai vizibilă și mai aproape. Avocatul o urmă mergînd pe stîncă, pînă ce îi apără înainte o vîlcea liniștită.

Tapisată în întregime cu alge moi și dese de culoarea smaraldului, stîncă era ca un leagăn mare, și te făcea imediat să te gîndești la o dulce odihnă. Ici și colo, agățate de pereții ierboși și legate de alge, desigur de mîna Juhei, se vedeau noduri luminoase, unele portocalii, altele azurii, care-i păzură avocatului polipi sau țipari¹.

Juha alunecă încet spre brazda centrală a văii, se întinse pe alge, și privind în sus prin lumina aceea calmă, surise din nou avocatului.

Din nou Gino se aruncă făcînd un salt mare fără primejdie în golul lichid. Și-o fixase drept țintă pe Juha : coborînd încet, voia să se oprească în genunchi în fața ei. Dar greși măsura și ajunse mult mai departe : acolo unde valea se deschidea ca un balcon deasupra unei mari întunecimi fără margini.

Dar aceasta nu-l înspăimîntă, ba chiar îi făcu plăcere. Așezată astfel deasupra abisului, valea era într-adevăr refugiul pe care și-l imaginase ani îndelungați în solitarele sale deliruri nocturne, rușinîndu-se apoi ziua să se mai gîndească la ele : o sihăstrie voluptoasă, foarte departe de toți și de toate, o cavernă de delicii într-o solitudine de orori.

¹ Polipi, țipari ! Savantul zîmbește în fața acestei nomenclaturi ...gastronomice ! Era vorba probabil de cefalopodul de mare adîncime, în cazul luminii portocalii, și de meduza abisală (*periphyllum*) în cazul luminilor azurii. Este știut că toate animalele din adîncuri sînt prevăzute cu puternice aparate fosforescente.

(F. Pallavera, adnotare originală)

Se întoarse și o văzu pe Juha care îl aștepta, nemișcată printre alge. Avocatul îi surise. Era ciudat cum nu simțea nici o nevoie să vorbească. Scufundați în lichidul acela dens și nesfârșit, în acele lumini și culori minunate, o tăcere enormă îi înconjura, și îi satisfăcea.

Avocatul își scoase pantofii, ciorapii, pantalonii, haina, cu mare trudă își trase de pe el toată lenjeria : le strânse pe toate laolaltă și le lăsa să alunece în întuneric.

Se întoarse din nou. Și începu să se târască de-a bușilea pe patul de alge, spre Juha...

Rege, stăpîn. Plin de un orgoliu senin și nemăsurat.

Aceasta a fost prima senzație.

În brațele sale, Juha fremăta fericită, cu capul răsturnat pe spate, cu părul violaceu împrăștiat deasupra algelor, cu ochii închiși : din cînd în cînd ridica cu greutate pleoapele, iar pupilele sale de aur apăreau voalate și lîncede.

Avocatul, în schimb, ținea ochii deschiși ca pentru a se convinge că nu visa, și nu înceta o clipă să privească chipul sirenei : să se uite la Juha era plăcerea cea mai mare, cea mai puțin sperată, cea mai nouă. Descoperea că este în stare să facă fericită o altă ființă. Divina sirenă era un biet obiect, era o sclavă cu care el ar fi putut să facă ceea ce ar fi vrut. El îi oferea bucurie : deci ea avea nevoie de el.

Avocatul fixa chipul acela albăstriu, orb, agonizant, agitîndu-se pe algele moi, implorînd aproa-

pe milă : și atunci îi veni poftă să o bată, să o chinuie, pentru a se răzbuna parcă pe ea pentru lunga așteptare, și pentru toate femeile pe care le dorise zadarnic. Obosit, în sfîrșit, își lăsa capul pe umărul sirenei și rămase astfel o vreme, liniștit și nemișcat, fără nici un gînd.

Cînd reîncepu să gîndească, prima reflecție fu că sirena era mare, poate mai mare decît el. Acum alunecase alături de ea, își odihnea capul între gîtul și umărul ei și cu un braț o ținea îmbrățișată. Celălalt braț i-l ținea sub spate iar cu mîna o mîngîia acolo unde pielea netedă și lipicioasă se întărea pe neașteptate ca niște unghii dese și începeau solzii. Era plăcut să-ți treci mîna de la piele la solzi într-un gest de mîngîiere și apoi s-o iei în sus și să simți solzii cum rezistă, cum se ridică.

Între timp ea îl strîngea în brațe. Și, deodată, avocatul simți că același gînd de mai înainte, și anume că Juha era fericită, nu mai trezea în el un orgoliu voluptuos, ci o umilință voluptuoasă. Începu să mîngîie și să sărute sirena, bucurîndu-se la gîndul că este sclavul ei, un biet obiect, un instrument al plăcerii sale.

Viața, universul i se părură pline de o singură ființă : Juha. Ea era stăpîna, regina. Nimic altceva nu mai avea importanță. Și Juha însăși, acum, părea să consimtă, pentru că primea mîngîierile și sărutările avocatului cu un calm abia întrerupt de ușoare tresăriri de coadă.

În valea liniștită apa era foarte caldă ; sau cel puțin, foarte caldă i se părea avocatului, ale cărui bronhii, adaptîndu-se din ce în ce mai bine

la funcția lor naturală de branhii, sfârșiseră prin a coborî temperatura din cap și a mări presiunea măruntaielor.

În apă era aproape temperatura plăcută și caldă dintr-o baie : și avocatul simțea cum se eliberează și se descompune.

Încetul cu încetul Juha deveni neliniștită, membrele ei începură să-i tresară, unduind. În sfârșit, cu o lovitură de coadă, se îndreptă și țîșni prin mijlocul apei spre centrul văii. Vîslind instinctiv cu brațele, avocatul urcă spre ea și îmbrățișînd-o o făcu să se întindă lîngă peretele de alge observînd atunci rezistența și densitatea apei : care ea însăși, în întregime, constituia de jur împrejur un culcuș moale. Sub o presiune puternică, valurile se despărțeau și-i lăsau să treacă : dar dacă le împingeau ușor, ele îi respingeau, ca niște perne mari de fulgi pe care le apeși...

Își dădu seama deodată că dormise. Dar Juha, poate, nu dormise, sau se deșteptase mai înainte : îi zîmbea, întredeschizînd buzele late și îl fixa cu niște ochi care acum nu mai păreau de aur, nici de argint, ci împrăștiu scînteieri ca diamantele. Avocatul privi vales în jur : verdele algelor era mai închis și mai viu, din felinarele polipilor se desprindeau raze mai precise.

Ridicînd privirea spre bolta groasă de apă, văzu că nu mai este verde-închis și diafană, în ciuda grosimii ei, ci neagră, compactă : abia luminată, ici și colo, de scurtele reflexe pe care algele și polipii văii le trimiteau de jos, reflexe ce se stingeau imediat în întunecimea foarte densă.

Avocatul Motta înțelese : acolo sus deasupra apei coborîse noaptea.

Juha surîdea privind-o, și poate, în tăcerea plăcută, urmărirea fiecare gînd al său.

Avocatul se întreba dacă oamenii care respiră aer și iubesc femeii fără coadă vor fi încercînd o fericire atît de mare. El stătea pe brînci, cu ochii în ochii Juhei, și gîndea că ar fi murit bucuros, într-atît era de fericit. Simțea într-adevăr o sfîrșeală în toate măduarele, o slăbiciune nesfîrșită : foame, desigur, pentru că din noaptea trecută nu mai mîncase. „Poate că sirenele nu mănîncă, se gîndi el : și ce aş putea să mănînc eu aici sub apă ? Voi muri deci de foame și de slăbiciune, dar nu conteam, voi muri bucuros.“

Nu terminase bine acest gînd, și Juha prinse prin apă un somn mic alungit, de grosimea unui deget. Era un somotei transparent și rezistent, ca de celuloid, și plin de o materie densă, alburie. La capăt era închis, dar pe la coadă ieșeau tentacule scurte care se agitau foarte repede : adevărate elici care împingeau și conduceau vietatea de-a curmezișul valurilor.¹

¹ Aici este descris de Soldati (pe bună dreptate cu termeni profani, pentru că tot așa au apărut ochiului profan al avocatului Motta) pteropodul, sau *cuvierina columnella*, numită astfel datorită formei sale, și în onoarea marelui nostru Cuvier : moluște care trăiesc și se mișcă foarte repede la orice adîncime, apărute de acea cochilie care este subțire și transparentă, dar tare și greu de spart, asemenea cristalelor Rollino. În mod impropriu mulți savanți le numesc moluște Zeppelin.

(F. Pallavera, adnotare originală)

Rîzînd, sirena îi arătă avocatului somoteiul. Apoi, ținînd strîns cu mîna tubul transparent, prinse cu degetele celeilalte mîini tentaculele care ieșeau pe la capăt, le smulse, scoase afară molusca și prezentă avocatului pe palma deschisă ceva lunguiet și albicios, foarte asemănător cu partea moale a unei stridii. Avocatul se gîndi numai decît s-o mănînce. Dar nu îndrăzni. Atunci Juha luă cu două degete molusca, deschise gura, o lăsă să cadă printre dinții ascuțiți și o mîncă ea.

Văzînd aceasta, avocatul simți deodată că-i crește foamea. Nu se mai gîndi la moarte. Se întoarse pîndind prin apă apariția unui alt somotei.

Juha zîmbi, alunecă printre picioarele avocatului, țîșni înainte. Cu o lovitură de coadă se îndepărtă spre gura văii, acolo unde aceasta se deschidea deasupra abisului imens. Căută sub o stîncă răsărită printre alge și se întoarse puțin după aceea la avocat ținînd strîns între brațe și sîni o adevărată grămadă de somotei.

Dar nu se opri în mijlocul văii unde avocatul rămăsese să o aștepte. Continuă să meargă spre interiorul muntelui, și înotînd se întorcea spre avocat și îl invita limpede cu privirea și cu surisul s-o urmeze.

Avocatul o urmă : și o văzu despicînd algele, și dispărînd în peretele gros. Apropiîndu-se, observă o crăpătură pe care Juha o lăsase strecurîndu-se. Încercă : îi apărură o serie de perdele dese și grele ; și ajunse într-o mică peșteră, care deasupra, dedesubt și de jur împrejur, era închisă de stîncă golașă, de nepătruns.

Sus, agățat de un colț de stîncă, strălucea unul din obișnuiții țipari luminoși, din aceia albaștri : dar era desigur de o calitate mai rară, pentru că ajungea singur să lumineze întreaga peșteră, și cu toate acestea puteai să-l privești fără răgaz și fără să te supere : o lumină liniștită de safir.

Juha puse somoteii pe mușchiul care acoperea un colț al peșterii, și așeză peste ei o piatră mare ca să-i țină pe loc. Apoi, luîndu-i unul cîte unul de sub piatră, extrăgea moluștele din teci și le dădea avocatului, care le mîncă pe toate foarte lacom și cu mare plăcere. Aveau un gust mai sărat și mai tare decît stridia : un gust de stînci, de iod, foarte bun.

După ce termină somoteii, Juha scotoci printre alge și scoase un crustaceu mare, argintiu. Sparse carapacea în două apăsîndu-l pe un colț al stîncii, așa cum rupe gospodina lemnele pe spătarul unui scaun : apăru carnea albăstrie și compactă. Gino acceptă bucuros și această carne și i se păru gustoasă și hrănitoare.

Juha mîncă o dată cu el. Apoi, după ce își potoliră foamea, se lungiră printr-o înțelegere instinctivă pe culcușul de alge care se afla în fundul peșterii, îmbrățișîndu-se și iubindu-se iarăși.

Astfel își încheie avocatul Motta prima noapte din viața sa subacvatică, dormind foarte liniștit.

Tot mai distingeau zilele de nopți după culoarea bolții marine, dar nu se gîndi nici măcar o clipă că ar fi putut, ori că ar fi trebuit să le țină so-

coteala. Nu întotdeauna, de altfel, neagra strălucire nocturnă se schimba în cea deasă și întunecată transparență verde de culoarea sticlei care era semnul zilei: câteodată se schimba într-un cenușiu palid și întunecat, o lumină de criptă: ziua venise, dar desigur acolo sus norii acopereau soarele.

În acele zile era absolut necesar, și era și mai plăcut ca de obicei, să rămână refugiat în mica peșteră și să nu despică perdeaua groasă de alge care ascundea atât de bine intrarea acestuia.

Ieșea numai Juha. Dar ea ieșea în fiecare zi și în fiecare noapte și întotdeauna în timp ce avocatul dormea.

Trezindu-se, foarte adesea el n-o găsea alături. Atunci se ridica, se ducea lângă perdeaua de alge, o rărea cu mâna, cum face sălbatecul cu paiele colbei sale, și cerceta valea.

Era pustie. Polipii portocalii și albaștri străluceau risipiți pe pereții verzi. În fund, se deschidea prăpastia imensă, ca un triunghi negru. Câte un pește luminos, galben de topaz, fugea prin apă schimbând neliniștit ruta prin mișcările neașteptate ale cozii. Iar ochii mari ai polipilor se roteau încet ca și cum ar fi stat la pîndă, sau rămîneau ficși, cuprinși parcă pe neașteptate de somn. Era ceva sinistru în valea aceea, ceva de loc părăsit și de groază: ți se părea că de la un moment la altul ar fi putut să apară un monstru. Avocatul simțea că i se strîngea inima, închidea bine perdeaua de alge, și aștepta neliniștit întoarcerea Juhei.

Ea se întorcea aproape întotdeauna încărcată cu hrană. Și erau moluște, crustacee, stridii, sifono-

fori, cefalopozii, meduze, țipari transparenți, preropozii în spirală: animale cu forme și culori foarte ciudate și cu gusturi excelente. Și grămezi gelatinoase de icre de pește, icre de orice fel și de toate dimensiunile.

Odată Juha întârzie îndelung și avocatul era pradă neliniștii. Dar cînd apărură ea, surîzătoare, gîfîind, avea în brațe ceva ca un cordon mare, roz: o plantă de corali vii. Juha se așeză pe patul de alge, rupse o ramură de corali și o întinse avocatului care o mîncă imediat. Era fragedă și crudă, ca o prăjitură cu migdale și zahăr ars: și avea un gust între acru și dulceag, care îi amintea de țelină, de năsturel, de reventul crud, însă mult mai plăcut.

Privindu-l în timp ce mîncă, Juha surîdea și se odihnea întinsă pe alge. Avocatul înțelese că era foarte obosită, și că trebuie să fi mers foarte departe, ca să ia corali. O sărută cu duioșie pe frunte și pe ochi... Și, de data aceasta, rămase el treaz, în timp ce ea dormea. Și o privi îndelung, cu inima plină de dragoste și de recunoștință.

Juha nu se îndepărtase niciodată în timp ce Motta era treaz sau dormea afară în vale. Juha se îndepărtase întotdeauna lăsîndu-l în interiorul peșterii: și de fiecare dată Gino, dacă se deștepta înainte de sosirea sa, găsea perdeaua de alge pusă la loc cu grijă.

Pentru că nu puteau vorbi, această prudență, și poate și un instinct care îl ajută în mod natural pe cel care trăiește sub apă, îl convinseră că o mare primejdie amenința încontinuu fericirea lor.

Ce anume era, n-ar fi știut să spună. Când Juha era alături el nu se mai gîndea la nimic, o vedea întotdeauna fericită și surizătoare, și uita de fiecare dată existența misteriosului pericol.

Dar cînd se trezea din somn și se regăsea singur, începea să nascăcească cu închipuirea, să facă presupuneri. Îl năpădeau amintiri înspăimîntătoare din lecturile copilăriei. Se gîndea la o năvală a rechinilor ; sau la acel înspăimîntător cetaceu alb de dimensiuni colosale, de o sălbăcie fără seamăn și de o viclenie diabolică, numit Moby Dick. Se gîndea la vreun polip enorm și scîrbos împotriva căruia nu puteai să lupți. Și începea din nou să cerceteze valea printre alge. Dar era mereu același spectacol, pustiu, halucinant și sinistru. Nu apărea niciodată nimic nou.

Pînă și tăcerea aceea totală și de necrezut care, în prezența Juhei, părea foarte plăcută și aproape că-l făcea să audă o muzică suavă, pînă și tăcerea aceea cînd Juha era departe devenea curînd insuportabilă, nu mai era tăcere : era un zgomot asurzitor și chinuitor, de clopote foarte apropiate. Pentru că nimic nu sugerează imaginea unui zgomot atroce, care acoperă auzul, mai mult decît tăcerea absolută, tăcere de neauzit sus, în aer. Mărilor, oceanele care comunică între ele și sînt o singură masă lichidă de la oricare abis pînă la oricare suprafață, păreau atunci că se unesc pentru cîteva clipe într-o enormă vibrație sonoră. Apoi, apărea din nou senzația tăcerii : și avocatul aștepta, tremurînd de groază, întoarcerea Juhei.

Într-o zi, într-o zi cenușie în care cerul de sus era, poate, iarăși acoperit de nori, avocatul se

trezi și, văzîndu-se singur, merse la intrarea peșterii și se aruncă pe brînci sub perdeaua de alge scoțînd capul afară pînă desluși valea. Adoptase această metodă mai prudentă pentru a se uita afară în timp ce Juha lipsea pentru că, de cîtva timp, înțelesese că pericolul creștea. Absențele Juhei erau din ce în ce mai scurte. Ea îl ducea să se joace în vîlcea din ce în ce mai rar și numai noaptea. Și înainte de a ieși, nu uita niciodată să cerceteze îndelung printre alge.

Odată, cînd avocatul, din neatenție, era gata să iasă întîi, ea se repezise la el, îl trăsese violent de lîngă perdeaua de alge, și, cu o față furioasă și amenințătoare, pe care el nu i-o mai văzuse niciodată, privindu-l cu ochii scînteietori de mînie, îl împinsese înapoi în peșteră, îl împinsese în culcuș, și punîndu-i coada pe piept îl ținuse astfel, pe loc, timp îndelungat.

Prin urmare, avocatul privea atent printre alge valea pustie. Observă că era ziuă și că nu era soare. Și oftînd, tocmai voia să se retragă în fundul peșterii și să încerce să adoarmă, cînd văzu, la o distanță apropiată, un crustaceu mic stacojiu înotînd cu greu spre adînc, ca și cum ar fi căutat o ascunzătoare printre alge.

Ajunsese aproape să atingă algele : de sus apăru un pește de mărimea unei pisici, care amintea în mod ciudat de pisică și prin forma sferică a capului, prin ochii galbeni și rotunzi, prin gura mare, plină de dinți, prin nasul turtit și prin două aripioare lungi cu franjuri, ca niște mustăți, de o parte și de alta a gurii. Corpul peștelui era negru : dar toate aceste amănunte erau luminoase :

mai, ales dinții, ascuțiți, îndoiți și lungi ca niște iatagane fosforescente. Peștele-pisică sosi înotînd cu gura căscată, ca și cum s-ar fi pregătit să înghită imediat crustaceul. Acesta, care între timp ajunsese aproape la marginea algelor, în loc să facă un ultim efort ca să se vîre în desiş, în mod inexplicabil se opri. Peștele pisică se aruncă asupra lui: încă un salt și și-ar fi înfipt colții în el. Dar tocmai în momentul acela, din coada crustaceului porni, explodînd în apă, un nuraș de lichid roșcat care lovi în plin botul peștelui-pisică. Cîteva momente Gino nu mai văzu altceva.

Apoi revăzu crustaceul: urca din nou vîslind din greu cu numeroasele sale picioare și înconjura într-o spirală lentă nurașul roșcat, care se rărea ca fumul provocat de o împușcătură. Apăru în sfîrșit corpul peștelui-pisică. Zăcea nemișcat pe algă, cu gura tot căscată: lichidul roșu era otrăvitor și îl ucisese în cîteva clipe.

Crustaceul se întoarce și începu să coboare prudent spre corpul peștelui-pisică. Năsturașii negri și lucioși ai ochilor săi fixau prada cu lăcomie. În acest timp toate părțile luminoase ale peștelui se stingeau repede: semn că o dată cu viața se pierde și fosforescența. Și astfel semăna din ce în ce mai mult cu o pisică adevărată de pe pămînt, cu o pisică neagră care doarme liniștită lîngă sobă.

Sub gura crustaceului atîrnau moi niște antene. Cînd ajunsese lîngă capul peștelui-pisică, el îndreptă aceste antene, le întări ca pe niște ace de insectă și înotă avînd drept țintă cadavrul, desigur pentru a-l străpunge și pentru a-i suge sîngele.

Dar instinctiv, Gino înhățase piatra sub care Juha punea somoteii, și ieșise cu avînt din peșteră: înainte ca crustaceul să vîre acele în corpul peștelui-pisică, aruncă piatra peste el și îl ucise strivindu-l de stîncă.

Acum peștele-pisică murise de tot. Gino îl luă delicat de coadă, străbătu valea, și ajuns la deschizătură, lăsă să alunece micul cadavru în abis.

Apoi se întoarce încet spre peșteră. De cîtă vreme nu mai ieșise singur în vale! Privi în jurul său, și își dădu seama că nu încearcă nici un fel de frică. Nu înțelegea de ce se temuse atît de mult timp. Văzu, sus, pe jumătate ascuns între alge aproape pe marginea văii, un burete. Juha nu folosea bureți. Avocatul se gîndi că putea să-l folosească drept căpătîi, deși algele erau desigur foarte moi.

Avocatul urcă cu lovituri de brațe pe lîngă peretele verde, ajunse buretele, și începu să-l desprindă de stîncă. Deodată, simți apa deasupra capului său clătinată de un val. Privi: bolta cenușie fremăta în întregime. Însăpăimîntat, lăsă buretele, ca să se întoarcă în peșteră, dar un fluviu roșu apăru deasupra capului său: un fluviu, o cataractă, o ploaie de animale mici, stacojii, lungi, subțiri ca niște săgeți și nedeosebite, deși mai mici, de minunatele moluște în formă de somn care nu lipseau niciodată de la masa lui.¹

¹ Era vorba, evident, de așa numiții *chetognati* sau *sagittae*. Trăiesc în familii de mii și mii de indivizi, mergînd în bancuri, de la suprafață spre abisuri și invers. Culoarea lor aproape de suprafață e palidă și trandafirie și devine din

Torentul de săgeți roșii trecu rapid, pieziș, prin vale. Și abia dispăruse spre adâncul negru, că din aceeași direcție, ca și cum le-ar fi urmărit sau ca și cum săgețile ar fi fugit înspăimântate de apropierea lor, apărură o ceată de sirene.

Îl văzură imediat pe avocat : și surîzând înotără spre el. Avocatul era foarte mulțumit. Până atunci crezuse că Juha era singura sirena care trăia în mare. După bucuria pe care o încercă văzînd atîtea sirene, înțelese pe neașteptate că, după primele zile, Juha începuse să-l plictisească. Și desigur groaza, cînd rămînea singur, se datoră acestei izolări de societatea celorlalte sirene, acestei claustrări la care Juha (cine știe de ce, poate din gelozie) îl constrînsese. Precauțiile, pe care le lua ea, nu erau deci datorate fricii de un pericol, ci voinței de a-l ascunde pe avocat.

Celelalte sirene, un grup poate de vreo douăzeci, erau întru totul și cu totul asemănătoare Juhei. Cozile argintii, carnația albastrie, părul violaceu. Dar ochii lor nu erau toți la fel, erau unele care îi aveau mai mari decît Juha. Una îi avea depărtați, verzi și înspăimîntători, plini de o lumină de smarald.

ce în ce mai roșie pe măsură ce coboară în adîncime. Sînt prevăzuți, de o parte și de alta a cozii, cu aripioare transparente asemănătoare ca formă cîrmelor unei torpile. Aceste aripioare vibrează cu o viteză foarte mare, freamătă și produc astfel acea mișcare de propulsie care împinge bancurile acestor moluște ca niște torente neașteptate de-a curmezișul valurilor.

(F. Pallavero, adnotare originală)

Intrară toate în vale înconjurîndu-l pe avocat, și după privirile mirate și surprinse cu care se uitau la pereți, la fundul moale de alge și la luminile colorate ale polipilor, Gino înțelese că ele nu cunoșteau locul.

O sirena ceva mai mică și mai slabă decît celelalte se apropie de Gino, îi surîse, îl îmbrățișă, îl sărută pe gură : apoi cu un gest neașteptat, îi luă ceva de pe cap... Gino nu știa că are pe cap acel lucru : o cîrpă, o țesătură albicioasă, nu înțelegea ce.

Vai ! își amintea încă faptele vechi din viața sa, cărțile citite cînd era copil ; dar deja începea să uite faptele recente. Era batista cu care Marisa îi legase capul, în dimineața aceea îndepărtată, ca să-l apere de soare. În perioada de toropeală trăită alături de Juha în peșteră, nu-și dăduse niciodată seama că păstrase batista aceea, iar acum cînd sirena cea slabă i-o smulsese de pe cap nu-și mai aducea aminte ce era. Nici măcar de Marisa nu-și mai amintea.

Sirena slabă era foarte frumoasă și avea o expresie mai veselă, mai vioaie și mai rea decît a Juhei. Cu scuza de a-i lua ciudata țesătură, avocatul se aruncă spre ea. Sirena aruncă înapoi brațele îndepărtînd batista. Între timp, avocatul își ajungea adevăratul său scop, adică o săruta din nou pe gură.

Dar sirena slabă dădu repede batista unei alte tovarășe. Și instinctiv avocatul se aruncă asupra acesteia, o sărută și pe ea. Și așa mai departe. Într-o clipă, sirenele se așezaseră în cerc, și își treceau batista din mîină în mîină pe la spate, iar

avocatul, trecînd de la una la alta cu scuza batis-tei le săruta pe toate.

Acum își dădea seama : deși nu erau frumoase, erau tot atît de deosebite între ele ca și femeile cu picioare : unele aveau părul mai deschis, altele mai închis.

Ochi, chipuri, surîsuri, alternau rapid sub sărutările avocatului : iar acesta înotînd iute și tre-cînd de la una la alta, începu să primească puter-nice lovituri în spate pe care sirenele i le dădeau cu cozile. Pînă cînd acestea îl trimiseră pe avocat de-a curmezișul cercului, jucîndu-se cu el cum te joci cu o minge.

Acum nu-l mai atrăgea în mod deosebit cea slabă, ci aceea cu ochii de smarald. Încearca să sară cît mai des spre ea. Avea ochii foarte mari, verzi, scînteietori : era grasă, sîni mari îi atîrnau, părul său era de un violet mult mai închis, aproape ne-gru. Îi surîdea vag avocatului de fiecare dată cînd acesta sărea spre ea, și nu uita de fiecare dată să-l lovească peste mijloc cu o neașteptată și abilă țîș-nitură de coadă.

În sfîrșit avocatul nu se mai reținu, prinse și îmbrățișă coada sirenei grase : dar aceasta și-o liberă și-l lovi cu ea peste față atît de puternic, încît el căzu încet fără simțire în fundul văii.

Își reveni numaidecît, și înțelese că nu pățise nimic ; dar deschizînd ochii o văzu în fața sa pe Juha și ceva mai departe, despărțite, toate sire-nele care o priveau cu chipuri ironice pline de re-proș, stînd pe loc în mijlocul apei cu ușoare un-duiri de coadă.

Juha era foarte tristă : lăsă ochii în jos și două lacrimi îi brăzdară obraji.

Stînd jos, nemișcat și uimit, ca un copil prins în greșală, avocatul privea cînd spre Juha cînd spre sirene, și se gîndea dacă era mai gravă vina sa față de Juha, de a fi ieșit din peșteră și de a o fi trădat atît de ușor, sau vina Juhei față de si-rene, de a fi ținut ascuns în valea aceea un bărbat.

Privind-o pe Juha, avocatul avea remușcări. Dar își spunea că dacă Juha nu s-ar fi întors, el ar fi trăit mult mai bucuros cu sirena grasă cu ochii de smarald, sau cu cea mică, slabă. Și se temea ca ceata de sirene să nu plece pe neașteptate așa cum venise, lăsîndu-l singur cu Juha, trebuind astfel să ia de la cap acea plicticoasă viață con-jugală.

De aceea, cerceta cu neliniște chipurile sirenelor, încercînd să înțeleagă ce vor decide.

În sfîrșit Juha, care plîngea mereu, se aplecă înspre el, întinzîndu-i o mînă ca pentru a-l ridica ; dar n-apucase să-l atingă, cînd interveni sirena slabă cu surîsul său răutăcios : o îndepărtă pe Juha cu un brînci, apoi îl luă pe avocat de sub-tiori și-l ridică. Atunci ceata sirenelor se împărți în două grupuri : unul o înconjură pe Juha, celălalt pe avocat.

Avocatul se găsi între două sirene : una îl luă de mîna dreaptă, și cealaltă de stînga.

La fel văzu că făceau în celălalt grup cu Juha.

Sirena slabă țîșni în mijlocul apei din vale spre deschiderea neagră, întoarse grăbită privirea în urmă și apoi porni scufundîndu-se în prăpastie.

Cele două grupuri o urmară. Trecînd, avocatul aruncă o ultimă privire emoționată liniștiților pereți verzi, amintindu-și de prima dată cînd îi văzuse, cuib de efemeră fericire. Apoi, deodată, nu mai văzu decît spinările și cozile sirenelor : înotau în apa neagră mergînd oblic spre fund, ca și cum ar fi vrut să atingă centrul oceanului.

Nu ar fi știut să spună de cît timp înotau sirenele, purtîndu-l spre abis. În formație unghiulară, alternîndu-se la vîrf, despicau valurile mai repede decît izolate. Avocatul venea în mijlocul grupului, tras de două sirene care îl țineau de mîini, așa cum alunecă pe zăpadă începătorul între doi patinatori mai pricepuți ; dar voia să le scutească de oboseală pe cele două crude călăuze, și se sforța să înoate și el cum putea, lovind picioarele în ritm cu cozile apropiate.

Și își amintea cînd, în copilărie, doica și mama lui, ridicîndu-l de mîini, îl făceau să coboare scările vechiului imobil din strada Gesù fără să atingă treptele, din palier în palier. Era foarte frumos, i se părea că zboară : că planează plăcut într-o foarte lungă călătorie prin întunecimea lichidă.

Pe măsură ce coborau, întunecimea apei creștea. La fiecare privire rapidă spre înălțime, Gino vedea cum pălește treptat slaba transparență cenușie, ca și cum acolo sus ar fi coborît o noapte neașteptată : și înțelese că în curînd vor începe să călătorească în acele adîncuri în care noaptea este eternă, și nu mai păstrează nici un indiciu și nici o amintire a vieții de la suprafață.

Acum, loviturile cozilor mișcau în apa neagră miriade de copepozi fosforescenți aprinzîndu-i ca pe niște scînteii. Avocatul observă că respiră o apă diferită : o apă plină de microbi care, răscoliți, se aprindeau ca apoi să se stingă imediat. Cîteodată, pe dîra sirenelor care îl precedau, copepozii îi intrau în gură încă aprinși : senzație curioasă, ca atunci cînd respiri o rază prăfuită de soare, care străbate o cameră în penumbră.

Dar zona copepozilor se termină și călătoria continuă într-o obscuritate completă ; se mai vedeau doar cozile solzoase ale sirenelor, care străluceau din cauza unei fosforescențe naturale.

Nu înotau de mult timp în această ultimă regiune a oceanului, cînd deodată se opriră și într-o mare învălmășeală, amestecînd cele două grupuri, se îngrămădiră una în alta ca o turmă ce întîlnește un obstacol neașteptat, și rămaseră nemișcate privind toate cu ochi luminoși spre o singură direcție.

Avocatul ieși printre umerii sirenelor care erau în fața lui și privi și el.

O formă lungă, alb lăptoasă, apăruse la stînga în mijlocul obscurității ; se apropia, foarte repede, creștea, urca mergînd drept și peste puțin trebuia să taie drumul sirenelor.

Gino recunoscu în forma lungă și albă un rechîn : botul ascuțit, partea dorsală înaltă, nemișcată, tăioasă, ridicată ca o pînză : și coada mare dădea, la scurte intervale, lovituri puternice, re-

gulate, imprimînd corpului său lung o viteză mult superioară vitezei sirenelor.

Îngrozit în prima clipă, Gino se liniști, privind chipul sirenelor apropiate. Nu păreau de loc înspăimîntate, mai degrabă curioase și aștîtate, iar cîte una chiar surîdea.

Rechinul se apropia arătîndu-și partea dreaptă. Gino îi văzu unul din ochi : foarte mic, miop : o gaură neagră de sfredel. Și dincoace de prima aripă dorsală apărea un antebraț de culoare albăstrie : un braț gol și o mîină de om, ca mîina unui marinar care ține scota ascuns de velă.

Ajungînd în fața sirenelor, rechinul se cabră, se rostogoli arătîndu-și gura îngrozitoare plină de dinți care părea că rîde, și prezentă cealaltă parte : atunci se văzu o sirenă, așezată cu coada pe una din aripile pectorale, ținîndu-se cu un braț de aripa dorsală.

Sirena slabă ridică brațul spre ea, în semn de salut, și îi surîse.

Dar sirena rechinului nu surîse, și nu răspunse. Simplu, mîngîie cu mîina liberă pîntecele alb al rechinului. Ca la un ordin, rechinul dădu o lovitură de coadă, țîșni în beznă, urcă fulgerător în zigzag și se îndepărtă, înghițit de bolta groasă, lucioasă și neagră.

Întorcînd capul în sus, sirenele urmăriră dispariția tovarășei lor cu rechinul. Rămaseră astfel cîteva clipe, privind în direcția aceea, și apoi schimbară între ele surîsuri ciudate, ironice. După aceea, formînd din nou cele două grupuri în jurul Juhei și lui Gino, reîncepură să înoate spre adîncuri.

Așa cum de la înălțimea unei trecători călătorilor nocturni le apare în depărtare ceața luminoasă a unui mare oraș, tot așa avocatului și sirenelor le apărură în fundul obscurității lichide o îndepărtată lumină difuză.

Sirenele se îndreptau spre locul acela și lumina devenea repede mai mare și mai vie. Și în curînd Gino înțelese despre ce era vorba.

Imensul întuneric oceanic pe care îl străbătuseră, se termina cu o margine neagră de stîncă, de jur împrejurul unei mari gropi luminoase.

Groapa era mare ca un oraș, și era tăiată vertical în pereți din piatră fosforescentă, albicioasă.

Ajungînd în sfîrșit cu sirenele pe marginea gropii, lui Gino i se păru că se uită de pe înălțimea unei cornișe colosale spre interiorul unei vechi arene ruinate de secole : treptele prăbușite, rîndurile de scaune rupte, orice arhitectură dispărută, rămînea doar un mare cerc de ziduri inaccesibile, toate găurite de spărturi și guri negre, ieșite în afară spre dărîmături.

Și aici de jur împrejur în pereții marii gropi suboceanice se deschideau găuri negre ca un stup de peșteri sau de cripte. Piatra era netedă, calcaroasă, încît părea lavă ; și prin apele dense emana o lumină palidă, obosită, verzuie : asemănătoare slabei transparente a acelor geamuri foarte groase care luminează cîteodată criptele.

În lumina aceasta de somn veșnic și nemîngîiat, înotau ici și colo, sirene și bărbați, ducîndu-se și venind de la cripte la piața centrală a mulțimii. Chiar în mijlocul pieții se odihnea o balenă de culoare închisă ; și sprijinită de balenă ca pe un

munte de perne, dormea o sirenă enormă de cinci sau șase ori mai mare ca celelalte. Părea o mamă adormită, printre o mulțime de copii abia născuți. Era în vîrstă, avea părul cărunt și creț, iar uriașa sa coadă albăstrie, întinsă și scufundată în noroiul moale din piață, se ridica și cobora în ritmul respirației din timpul unui somn neliniștit, propagînd de jur împrejur, în apa gropii, o pulsație de valuri ușoară și regulată.

Astfel toate ființele care trăiau în marea groapă erau în continuu înștiințate de prezența Reginei, și aproape că respirau din însăși respirația ei.

Avocatul văzu acum că în marea groapă erau foarte multe sirene și foarte mulți bărbați. Dar în acel moment dormeau, și aproape toți erau împe-rechiați, un bărbat și o sirenă, un bărbat și o si-renă : fiecare pereche în una din infinitele cripte : cel puțin așa părea la prima vedere.

Dîndu-și seama că nu este singurul om viu sub apă, printre sirene, Gino se minunase la început ; dar, după o scurtă reflecție, aceasta i se păru cît se poate de firesc.

Toți aceia care sus pe pămînt sînt considerați de opinia publică dispăruți în abisurile mărilor și oceanelor, toți aceia pe care lumea îi crede îne-cați : naufragiați, înotători, navigatori, zburători peste ape, scafandri ; toți aceia care au coborît în mare vii și după puține secunde au respirat apă cedînd în fața revenirii unui instinct ancestral ; pe toți aceștia sirenele obișnuiesc să-i găsească și să-i tîrască în Marea Groapă, unde trebuie să-i ofere drept pradă bătrînei Regine.

Coborînd încet în curbă cu grupul sirenelor și atingînd pereții gropii, Gino observă uimit pește-rile, celulele : în fiecare, grupuri sau perechi, se-deau adormiți bărbați și sirene. Drept culcuș nu aveau nici alge, nici bureți ci noroiul moale și trist, pentru că la acea adîncime nu există nici benton și nici plancton.

În somn, poziția nenorociților era impudică și totodată disperată.

Gino văzu doi bărbați care ocupau una din peș-teri, și nu aveau sirene alături. Unul dintre ei era treaz, celălalt stătea întins cu fața-n sus, pe mar-ginea peșterii, și dormea : dar avea un ochi des-chis și fix, un ochi de sticlă.

Atunci Gino își aminti și îl recunoscuse, și odată cu el îl recunoscuse și pe tovarășul său.

Erau Coli și Nungesser, pe care lumea îi credea morți în încercarea de a zbura peste Atlantic. Nungesser, cu fața ca ceara, blond, frumos, pri-vea nemișcat cu ochii lui mari, albaștri în sus, contemplînd posomorît grosimea enormă fără lu-mină.

În zadar căută Gino, apropiindu-se de el, să-i surîdă, să-l facă să înțeleagă că-l recunoscuse, să-l zguduie. Blindul erou privea fără încetare în sus, nemișcat : ai fi zis că e de piatră, dacă nu ar fi ridicat mîna să-și netezească părul blond și lung, pe care apa i-l împingea mereu în față, cum face cu algele. Își netezea părul spre spate cu o miș-care înceată și distrată, continuînd să privească în sus, mereu, spre același punct, cum ar fi făcut în zbor conducînd aparatul. Dar în cele din urmă lăsa să-i cadă brațul moale, de-a lungul trupului.

Era, în fixitatea încăpăținată a privirii sale, ceva de om neresemnat, neîmblinzit: era denunțarea unei suferințe de nesuportat, certitudinea de a fi victima unei nedreptăți foarte grave și, poate, un reproș continuu, orgolios și zadarnic adresat înaltului, spre punctul acela.

Gino se gândi la propria-i soartă, care nu era la urma urmei foarte deosebită, și simți că i se strânge inima.

Dar ceva ca un val imens zgudui apa. Toate sirenele și bărbații, treziți pe neașteptate, ieșiră din cripte. Freamăte dese străbăteau valurile în toate direcțiile. Gino se întoarse și văzu: Regina se trezise.

7

În jurul frunții sale înalte și autoritare, părul argintiu părea o diademă. Orbitale îi erau vinete și pline de o umbră sedefie. Ochii verzi-deschiși. Își îndreptase bustul enorm, sprijinindu-se cu o mână de capul balenei; privea în jur nerăbdătoare. Iar gura sa mică, aspră, disprețuitoare, părea că muștră poporul disperat care locuia Groapa pentru tardiva sa ascultare.

Gino văzu coborînd prin apă un pește imens de forma unei pelerine, care se îndoia și se unduia ca o parașută, un soi de pește cartilagos, desigur, de jur împrejurul căruia atârnav multe sirene agă-

țate de lobii pelerinei. Tărau animalul în jos cu greutatea lor.¹

Dar nu ajunseseră încă la fund când începură să pornească descărcări tăcute de scînteie electrice între noroi și pelerina groasă și vie. Sirenele, evident obișnuite cu fenomenul, fremătară toate dar nu slăbiră strînsoarea. Animalul, după ce-și epuiză încărcătura de electricitate, începu să se răsucescă violent, căutînd să se îndoiască în formă de cornet, ca și cum ar fi vrut să înfășoare un corp invizibil. Dar sirenele, luptînd și înotînd cu putere, îl țină în fața Reginei.

Regina luă un harpon vechi, care zăcea în noroi sub balenă. Ținti. Dădu lovitura. Străpunse corpul peștelui cartilagos, între cele două coarne mici pe care acesta le avea între ochi, aproape ca un nas dublu. Sirenele slăbiră strînsoarea. Victarea tresări ca un cearceaf la o adiere neașteptată. Se lăți, deveni rigidă; și căzu încet pe fund.

Din mulțimea deasă de sirene și de bărbați care asistau la scenă, ieși atunci un bărbat înalt, slab și vînjos care ținea o secure: desigur rămășița vreunui naufragiu ca și harponul. Cu puține lovituri omul tăie un colț al pelerinei: o felie de aproximativ doi metri pătrați, și cu ajutorul sirenelor

¹ Acesta este cefalopodul gigant, numit (din cauza formei sale ciudate și a coarnelor pe care le are între cei doi ochi) *manta birostris* sau pește-diavol. Ajunge cîteodată lățimea de șase metri, și cîntărește pînă la o tonă și jumătate. Trăiește în apele tropicale. Se pare că are o carne foarte gustoasă, și indigenii o consumă foarte mult. Aceasta mai ales în Hawaï, unde se numește *hehemanu*.

(F. Pallavera, adnotare originală)

oferi această bucată Reginei, care o prinse cu amîndouă mîinile și o duse la gură.

Din bucata de carne picura sînge albastrui. Regina o mușcă cu gura sa mică și rea, și apoi începu s-o înfulece de jur împrejur, ca pe o plăcintă mare.

Picături mari de sînge cădeau încet și se descompuneau în apă; dar sirenele cele mai apropiate și omul vînjos înotau în jur, căutînd pe întrecute să le înghită, înainte de a dispărea.

Din cînd în cînd, Regina, după ce desprindea cu o mușcătură o bucățică și-o lua dintre dinți cu degetul mare și cu arătătorul o dădea cînd unei sirene, cînd alteia. Ele țîșneau mîndre și fericite de a se hrăni cu o fărîmă din minunata hrană regală.

Fiecare bucată era pentru Regină o înghițitură; dar pentru una din supusele sale reprezenta o masă mai mult decît îndestulată.

Regina consuma bucata mare de pește cartilaginos cu lăcomie, cu iuțeală; deodată se întoarse, cercetă mulțimea, așa cum cercetează gospodina un coteț plin, căutînd puil pe care vrea să-l taie. În sfîrșit, întinse o mîină, dînd la o parte sirene și bărbați, prinse de tors un tînăr gol și imberb, de statură mică dar cu forme splendide, pe care trăsăturile feței îl arătau a fi japonez.

Îl aduse foarte aproape de ea, îl puse călare pe una din mamelele sale, și apoi îi dădu ultima îmbucătură din pește cartilaginos.

Japonezul înhăță bucățica și începu să muște cu lăcomie. Regina se așeză și se întinse pe spinarea balenei somnoroase, sprijinindu-l delicat cu o mîină pe la spate.

Gino îl privea pe japonez uluit. La început tremurase pentru soarta lui, crezînd că Regina voia să-l ucidă și să-l mănînce. Dar acum, instinctiv, îl invidia: și nu putea să-și desprindă privirea de la picioarele acelea care strîngeau sînul imens ca pe un cal de călărie.

Îl trezi sirena slabă, luîndu-l violent de braț; și chiar mai înainte de a putea înțelege ce se întîmplă, se văzu înconjurat de sirene care îl tîrîră și îl depuseră însfîrșit pe noroi înaintea Reginei.

Alături de el, tot ca o acuzată era Juha.

Regina însă nu-i privea. Îl observa surîzătoare pe micul japonez, se distra grozav văzîndu-l mîncînd.

Gino o fixa pe Regină: dorea ca să-l ia și pe el cum îl luase pe japonez. Și în sinea lui o ruga cu ardoare să aplece înalta frunte încununată cu argint și să îndrepte privirea-i crudă spre el.

Dar Regina continua să surîdă micului japonez. Gino era disperat. Dacă ar fi putut ar fi strigat, chemînd-o. Să se miște nu îndrăznea. Privi în jurul său, în sus, în toate părțile. Întregul popor al Marii Gropi asista acum nemișcat și fascinat la distrația Reginei. Șiruri dese de sirene, în mijlocul apei, priveau prin lumina vie, abia mișcînd cozile. Și bărbați, bărbați, împreunați cu sirenele, sau stînd în picioare pe fundul mocirlos, priveau cu toții într-un delir extatic.

Gino începu din nou s-o privească pe Regină, și să se roage: „Ia-mă, te implor, te rog stăruitor, ridică-mă, ia-mă, apoi ucide-mă, dacă vrei, dar ia-mă. Eu sînt nedemn. Sînt un vierme. Dar ia-mă. Să fiu atins de mîna ta atotputernică! Să mă

scufund în imensitatea moale a cărnii tale. O stăpână ! O Regină ! Ia-mă !”.

Astfel se ruga bietul avocat ; iar în clipa aceea

la meridianul din Greenwich cronometrele indicau orele 2,17'33" ale dimineții de 8 august 1936 d.C...

În clipa aceea, pe pământ, într-un loc acoperit cu munți și cu lacuri, numit Elveția, într-un colegiu ținut de Maicile foarte demne de respect ale Congregației Sfintei Inimi a lui Isus, maica Margheritta Motta, sora avocatului, se trezi deodată dintr-un vis îngrozitor, și cu un fior, ca și cum un glas ar fi avertizat-o că în acea clipă sufletul lui Gino se afla în vreo primejdie îngrozitoare, sări din pat, îngenunche pe podeaua rece și începu să se roage pentru el din toată inima, plângând și înălțându-și sufletul spre Dumnezeu stăruind și implorându-l pe Domnul să salveze sufletul lui Gino.

Regina nu întorcea privirea. Atunci, cu o lovitură de braț, Gino se ridică în apă : și pentru că toate sirenele și bărbații din jur rămăneau nemișcați, continuă să înoate înălțându-se spre Regină. Acum, iată, vedea : înota deasupra cozii sale : fundul apei era albastrui, metalic, scînteietor. Deodată fundul deveni alb ca laptele : înota deasupra pîntecelui Reginei. Avocatul privi în sus : chipul Reginei se apropia, creștea într-un mod de necrezut. Dar ea îl privea mereu pe japonez și nu-l observa pe avocat.

El privi mamela liberă care se întindea ca o colină albă, deasupra capului său. Continuă să înoate.

Ajunse la înălțimea mamelei. O, consistența moale în care să se afunde, era aici, foarte aproape : două trei lovituri de braț ! Avocatul nu ezită. Dar atunci, înștiințată poate de deplasarea apei, Regina se întoarse și îl văzu. Îl prinse cu o mîna de jumătatea pieptului, îl ridică. Pentru o clipă avocatul văzu în fața sa fruntea Reginei, ochii verzi, orbitele veștede, zbîrcite și acoperite cu o umoare vîscoasă cu reflexe sîdefii. Ea îl examină puțin pe avocat, ca și cum l-ar fi evaluat. Apoi surîse, îl puse în noroi alături de Juha, și-i mătura pe amîndoi cu un singur dos de palmă.

Avocatul încercă un neașteptat, un disperat sentiment de inferioritate : Regina îl refuzase. Ar fi vrut să moară. Se-ntoarse ca s-o revadă pe Regină ; dar Juha îl luase de braț și îl împiedica cu violență. Înotînd cu lovituri furioase de coadă ea îl tîra acum pe avocat, urcînd cu el spre suprafață.

Ore în șir urcă prin apele întunecate, lăsîndu-se tîrît de Juha ca o mortăciune.

Străbătura zona microbilor fosforescenți și își aminti de marele rechin care trecuse ducînd cu sine sirena : acum i se păru că înțelege ciudătenia acelei sirene. Revedea gura îngrozitoare, capul rechinului, ochii mici și răi, corpul alb, lung, în formă de fus care mergea drept, despicînd repede valurile...

Puțin cîte puțin, bolta apelor începu să se lumineze. Soarele era de-asupra lumii. Gino simți că i se strînge inima. I se părea de nesuportat să tră-

iască cu Juha ; dar, și mai rău, să se întoarcă pe pământ.

Apăru în sfârșit, pe povârniș, lumina vie și verde a văii. Nu se schimbaseră nimic : algele erau groase și dese ca înainte, iar polipii azurii și portocalii răspindeau în jur razele lor liniștite. Dar ce tristețe, ce deprimare ! I se părea că se întorsese într-un mormînt în care erau pictate plăcerile și frumusețile unei epoci trecute ; pictate doar și imposibil de reînviat, de luat de la capăt.

Și totuși, cum ajunseră în vale, Juha îi surîse, îl sărută îmbrățișîndu-l dragăstoasă ; semn că îl iubea, tot ca înainte, ba poate și mai mult.

Inutil. Totul, de acum, îi era cunoscut. Nici nu mai simțea măcar la atingerea cozii și a solzilor ei, aceea teamă, aceea groază, aceea admirabilă așteptare a bucuriei.

Se întoarseră în peșteră. Și pentru că Juha, cu o blîndă violență, îl culcă pe vechiul culcuș, Gino cedă cu tristețe. Și aceeași plăcere, care, odată, fusese atît de mare pentru că era liberă și nevinovată ca un joc de copii, acum i se păru un viciu : acte voluntare și mecanice, pe care corpul le executa, dar pe care mintea le refuza, mintea trează, străină, ațîtată de alte imagini.

Curînd rămaseră unul lîngă altul, separați și nemișcați, fără să se atingă. Gino o privi cu ură, cu plictiseală ; apoi se întoarse pe partea cealaltă, căutînd singurătatea în somn.

Trezindu-se nu o mai găsi alături. Imediat se gîndi să fugă. Se ridică, străbătu perdeaua de alge, ieși în vale, privi în jurul său : nimeni. Iute, îno-

tînd, străbătu valea, ajunse la pragul abisului. Și era gata să se scufunde, cînd simți că deasupra capului său apa se deplasa încet. Ridică privirea și văzu foarte aproape, chiar deasupra sa, stînd locului cu o ușoară unduire a aripilor ventrale, un rechin mare și alb care îl privea de sus cu ochisorii săi vioi, pe jumătate ascunși în grăsimea botului.

Gino rămase nemișcat, fascinat ; și, cînd răspundea privirii malițioase a rechinului, care părea că-i surîde și că-i face cu ochiul, cînd îi cerceta cu o curiozitate irezistibilă corpul, torpila aceea enormă cu curbe perfecte, pe care pentru prima dată o vedea așa de aproape. Il atrăgea mai ales pîntecul peștelui, foarte alb, lucios și vîscos. Încercă o neașteptată dorință de a se lipi de el, de a-i simți greutatea, volumul, vîscozitatea.

Ochii mici și negri ai rechinului continuau să-l îmbie ; și părea să arate, în jos, chiar spre pîntec. Gino își dădu seama că rechinul înțelegea și încet încet se apropie de el...

DIN MANUSCRISUL PALLAVERA

La acest punct, amintirile avocatului Motta devin din păcate destul de confuze și deocamdată nu am reușit încă să extrag din ele o povestire propriu-zisă.

Este științific dovedit că rechinii poartă foarte des, agățate de pîntecul sau de spatele lor, paraziți, mari chiar cît un om, cunoscuți îndeobște sub numele de pești ventuză.

Nu provoacă deci nici o uimire faptul că rechinul alb s-a putut obișnui să fie călărit de avocatul Motta.

În toate insulele Polineziei, legendele locale vorbesc de fete neprihănite, copile de sînge regesc, care, în fiecare an, se căsătoreau cu Rechinul-Zeu. De sigur, cum se întîmplă întotdeauna cu legendele, și acestea au o bază, un început de indiscutabilă realitate științifică.

Ignoranții vor putea fi uimiți că avocatul nu a fost devorat imediat de Huos, sau de un alt rechin. Dar oricine posedă cunoștințe despre rechini, știe că ei atacă doar obiecte de culoare deschisă, și că au groază de orice obiect de culoare închisă. Negrii se pot aventura foarte siguri chiar în apele cele mai năpădite de rechini. Ori, avocatul Motta era, cum se știe, foarte păros; și pe acești peri, în timpul șederii destul de îndelungate în peștera Juhei, se formaseră cruste din săruri de iod și rizopozi foarte mici, care îi îmbrăcaseră pînă la urmă tot corpul într-o cămașă compactă brună-verzuie.

Avocatul Motta, cînd îl întreb de perioada *rechineană* din viața sa subacvatică, se încurcă după puține cuvinte. Poate se rușinează, neconvins încă de absoluta mea indiferență științifică. Sau poate într-adevăr, perioada aceea a fost pentru el o lungă rătăcire, un fel de letargie a facultăților intelectuale.

Oricum, din interogatoriile mele repetate și ajutîndu-mă cu supoziții îngăduite, am putut să obțin următoarele informații :

Văzînd că sirena nu se întorcea, atunci cînd Huos (astfel îl vom numi pe rechinul alb) se pregătea să părăsească peștera, Motta se sui călare pe el și din acel moment începură să conviețuiască.

Huos se uni curînd cu o mare ceată de rechini. Nu era posibil altfel, pentru că deși rechinii trăiesc uneori și izolați, din cînd în cînd se strîng din nou în rînduri dese în vederea vreunei acțiuni de vînătoare, război sau pradă.

Avocatul nu-și amintește cum și unde a întîlnit Huos ceata : dar are imaginea clară a unui șir de spinări gri, albastrii, albicioase, printre care o revăzu și recunosc, agățată de rechinul său, pe sirena pe care o întîlnise înainte de a coborî în peșteră.

Mai greu, *et pour cause*¹, îmi este să-l fac să vorbească pe tema alimentației. Cum se hrăneau rechinii ? și în special Huos ? și el însuși, avocatul, în timpul acelei perioade ?

Măcelurile sălbatice constituiesc din păcate regimul obișnuit și necesar al unui rechin. Dar celui care cercetează cazul cu mintea liberă și cu ochi de savant, rechinul nu i se va părea nici mai mult nici mai puțin feroce decît oricare altă ființă. Pentru că și privighetoarea se hrănește cu viermi și cu bace ucizînd cu o cruzime egală cu a rechinului ființe mai mici și mai slabe.

Și oare de ce vițeei nevinovați, care în fiecare dimineață, în toate metropolele și satele pămîntului, sînt masacrați în mod barbar pentru hrana oamenilor, sau ridichiile albe care sînt smulse din

¹ Și pe bună dreptate (fr.).

brazda lor grasă de pământ, provoacă mai puțină milă decît un marinar care cade dintr-o șalupă și este devorat de rechini ?

„Nu putem, chiar dacă sîntem savanți, să uităm că sîntem oameni“, astfel vor obiecta cei încrezuți. Dar, tocmai, să nu uităm că sîntem oameni ; și chiar dacă simșim totuși, într-o parte a ființei noastre, infinit mai multă milă pentru marinar, să ne amintim că avem un suflet, și că acest suflet (spre deosebire de sufletul animalelor) nu moare niciodată ; în timp ce trupul nostru moare oricum, victimă a unor animale implacabile, fie ele rechini, sau bacili.

Amintirile avocatului Motta devin mai precise doar spre sfîrșitul perioadei rechineene.

8

În ziua aceea, Huos urcase, apropiindu-se de suprafață. Gino, călărind rechinul, revăzu tavanul verde luminat de soare ; de data aceasta nu se unduia, nu arăta măcar nici cea mai mică încrețitură. Se întindea neted, unit, diafan, foarte calm.

Huos mergea în zig-zag, indolent, poate la vreo zece metri de suprafața apei.

Stînd călare pe el, Gino îl mîngîia. Simțea vibrînd sub el trupul acela tare și solid, simțea sub coapse pielea rigidă și brăzdată a monstrului, și simțea cum în mîinile sale aripa înaltă și cartilaginooasă fremăta ca o aripă vie. Dar acum strîngerea și mîngîierea rechinului erau pentru Gino acte inconștiente, instinctive și irezistibile. Se gîn-

dea... poate că nu se gîndea la nimic, nu mai era capabil să se gîndească. Se simțea asemenea unuia dintre acei mari și scîrboși pești ventuză sau paraziti care înfloresc, agățați de rechini. Și i se părea, acum, că viața sa nu se mai putea schimba, atîta nevoie avea de contactul neîntrerupt cu Huos.

Și lui Huos îi plăcea să se simtă călărit ; adevărat, cînd Gino îl mîngîia, se arcuia tot și sarea, fremătînd pînă în vîrfurile aripilor.

Cîteodată Gino îndrăznea să se desprindă și, învîrtindu-se pe sub rechin, avea curajul să-l privească în ochi și să se uite de aproape la gura lui enormă. Huos îl recunoștea, își strîngea ochii mici, negri, îngropîndu-i și mai mult în carnea groasă și albă, își mișca încet falca descoperind dinții îngrozitori și rîdea.

Deci, în ziua aceea liniștită și însorită, Huos hoinărea la o adîncime mică, sub suprafața mării. Cînd deodată se opri. Înțepeni, agițînd ușor aripile ventrale, nemișcat, în poziție oblică, îndreptat spre suprafață, spre punctul unde plutea o pată alburie.

Din instinct, sau poate pentru că se învățase, Gino se desprinsese de Huos, lăsîndu-l liber să alerge spre pradă.

Rigid și drept ca un fus, Huos, se îndepărtă încet îndreptîndu-se în sus, spre pata albă.

Ajunsesese aproape la jumătatea drumului dintre Gino și pată ; deodată sări și plecînd ca o săgeată ajunse prada și-și înfipse colții în ea. Înotînd încet, Gino se apropie ca să vadă mai bine. Era stîrful unui cal alb.

Gino îl văzu pe Huos învîrtindu-se furios în jurul stîrfului, mușcînd din el, sărînd afară din

apă și căzînd din nou, smulgînd de fiecare dată bucăți mari de carne. De jur împrejur, aerul cădea în apă, într-un joc răsturnat de spumă și stropi, care cîteodată înconjurau și ascundea stîrvul. Începeau să se întrezărească pete închise de sînge care pluteau împărștiate în jur.

Gino se apropiase mai mult și observa totul. Deodată, îl văzu pe Huos retrăgîndu-se, scufundîndu-se furios, înotînd înapoi, și tîrînd după el întregul stîrv; dar după puțini metri, o forță superioară îl atrase din nou la suprafață.

Agitîndu-se, clătîndu-se, sărînd încolo și încocoace, cînd înainte, cînd înapoi, cînd ieșind din apă cu tot corpul, cînd aruncîndu-se cu capul în jos în mare, în văzduhul albicios, scînteietor și furibund, Huos părea înnebunit. Dar de fiecare dată o forță misterioasă îl atrăgea din nou la suprafață.

Chila roșie a unei ambarcații apăru sus, liniștită, suspendată pe suprafața verde; și, între chilă și încheștarea furioasă dintre strîv și Huos, era o funie groasă, întinsă, care vibra.

Gino, de groază să nu fie zărit de pescari, se grăbi să se scufunde din nou. Cînd se gîndi că a coborît destul, se opri și se întoarse să privească. Acum barca era aproape, din ce în ce mai aproape de Huos și acesta se zbătea încă, dar cu sărituri și salturi tot mai slabe.

Pete întinse de sînge, de data aceasta sîngele lui Huos, care evident fusese prins cu o undiță mare ascunsă în stîrv, pluteau în jur. Iar barca, de-a curmezișul apelor verzi, liniștite, trimitea o umbră imensă, piezișă, unduitoare.

În cele din urmă, Huos fu tras lîngă bord; chila bărcii se înclină; umbra, ca un pendul enorm, străbătu spațiul lichid. Huos fu tras cu încetul afară și Gino nu-l mai văzu.

Barca începu să se miște; o elice mare se învîrtea la pupa. Se învîrtea pe loc. Apoi, după ce fu fixată cîrma, porni, se îndepărtă foarte repede, dispăru.

Gino înota la jumătatea apei, singur în luminozitatea verde, și aștepta. Încet, încet, poate fără să știe, începu să se ridice.

Cînd ieși la suprafață, cerul era curat și senin, fără nici un nor. De o parte, pînă la orizont, se întindea marea, netedă ca un lac. De cealaltă, nu departe, erau munți trandafirii și azurii. De jur împrejurul marelui golf, o fișie adîncă de păduri mîrginea plaja. Se vedeau sus, la jumătatea povîrnișului, risipite printre munți, sate și sute de case, iar prin aerul răcoros venea un dangăt de sărbătoare: ca o muzică îndepărtată trecea ușor, nesigur, și se îndepărta cu briza pe mare. Duminică. Desigur acolo pe pămînt era duminică.

Avocatul privi, ascultă, și deodată se trezi cu ochii plini de lacrimi. Fără să înțeleagă, privea munții și satele, asculta dangătul îndepărtat și plînsul îi umfla pieptul; deci, după toate cîte pășise, era încă viu?

O bărcuță albă se contură în sclipirea soarelui pe suprafața netedă; venea dinspre plajă spre larg; pe banca înaltă, o fată în costum de baie vislea cu spatele spre orizont.

Pentru prima dată, avocatul Motta văzu fără emoție apropiindu-se o femeie.

Era brună, sveltă, și părea foarte tânără.

Lui Gino i se părea că se întorsese pe pământ mort; pentru prima dată se gândi că o femeie era și ea o ființă și că avea și ea o viață indiferentă și o frumusețe inutilă, aceeași frumusețe a apei netede și albastre, a cerului, a caselor răspândite sus, printre munți.

Puțin câte puțin, fata se apropia de avocat. Micșorase ritmul vîslitului și în cele din urmă se opri. Lăsa să atîrne vîslele de-a lungul marginilor bărcii și brațele de-a lungul picioarelor svelte; se întoarse încet să contemple orizontul.

Nu-și reținu un strigăt ușor, de uimire și de spaimă, văzînd pe neașteptate că din apă, foarte de aproape, o privea, nemișcat, șiroind de apă, un om bărbos, cu pielea aproape verzuie și cu ochi negri, uimiți de nebun. Părea să nu aibă nici măcar costum de baie; trupul său păros și acoperit cu crustă, formată parcă din alge mici și foarte dese, se confunda cu marea.

Pe bordul bărcii, Gino vedea ceva scris într-o limbă de neînțeles. Gîndindu-se totuși la pescuirea lui Huos, se gândi vag la coastele americane, australiene, neozelandeze. În orice caz, trebuia să facă un efort și să-și amintească o limbă. Privind fata și cerul și marea și ascultînd sunetul clopotelor, presimți vag un cuvînt. Un cuvînt: îl avea acolo, pe vîrful limbii, un cuvînt...

Fata îl privea în tăcere, și nu îndrăznea să pună din nou mîna pe vîsle.

Morning, gîndi deodată Gino și :

— *Good morning*¹, spuse surîzînd fetii. Aceasta surîse și ea, răspunzînd :

— *Yes, thank you*². Îmi pare rău, dar nu mai știu să vă spun altceva. Nu înțeleg. Sînt italiancă.

— Și eu sînt italian, spuse avocatul, amintindu-și : și deodată, cum se întîmplă cînd fixezi o ornamentație sau cînd ochiul distrat descoperă tîrziu motivul, citi inscripția de pe bordul bărcuței : Angiolino.

— Credeam că sînteți american, spuse fata. Sînteți obosit ? ați înotat ceva, văd. Vreți să vă odihniți puțin ? Sprijiniți-vă.

Avocatul nu răspunse imediat. O privea surprins. În sfîrșit spuse :

— Bună ziua, domnișoară. Mulțumesc, scuzați-mă, în ce an sîntem ?

— Cum, în ce an sîntem ? Fata îl privi și gîndi : am înțeles, e nebun. Dar nu-i fu frică. Ochii bărbosului nu amenințau, nu erau răi ; mai degrabă melancolici, obosiți și pierduți.

— Da, în ce an al lumii sîntem ?

— O mie nouă sute treizeci și șase ! spuse fata rîzînd. Nu știati ?

— O mie nouă sute și treizeci și șase ! repetă bărbosul, încercînd parcă să-și amintească ceva. Nu-mi amintesc. Nu-mi amintesc. Nu-mi amintesc. Dar acela, și ridică din apă un braț verzui, din care picura apa și arată coasta și munții, acela, ce pământ e ?

¹ Bună dimineata (engl.).

² Da, mulțumesc (engl.).

Fata izbucni în râs :

— Am înțeles. Nu vă amintiți nici măcar unde v-ați cufundat azi dimineață ca să faceți baie !

— Eu vin de foarte departe, domnișoară, spuse atunci bărbosul. Vin din fundul mării. Am văzut sirenele și... și aici Gino suspină trist.

— Ah ! de aceea, spuse fata, sînteți tot verde ! Dar unde v-ați tăvălit de v-ați aranjat în felul acesta ?

— În fundul mării, v-am spus, repetă Gino calm și solemn. Spuneți-mi deci unde ne aflăm ?

— Sînteți un tip interesant, pînă la urmă. Dar pentru că jocul o distra, întinse și ea brațul spre pămînt și răspunse pe un ton declamator : Aceea, vedeți, este Versilia. Aceia sînt Alpii Apuani. Iar aceea este pădurea de pini. Înainte, drept în fața dumneavoastră este Fiumetto. Acolo jos, vedeți, e Forte. Forte dei Marmi. Mulțumit ?

— Mulțumesc. Atunci sîntem poate în Italia ? Sau greșesc.

— Italia, Italia sută-n sută ! Deci nu sînteți obosit ? Șederea acolo jos, în fundul mării, mi se pare că v-a cam... va cam dărîmat puțin !

— Așa e, aveți dreptate. Simțeam ceva dar nu m-am gândit la asta. Așa trebuie să fie, Sînt obosit. Foarte obosit.

— Sprijiniți-vă atunci. Vă duc la țărm. Spunînd aceasta și rîzînd mereu, înhăță vîslele, le scoase din apă, le ridică : Să mergem, e tîrziu. Eu trebuie să mă întorc.

— Nu mulțumesc. Nu spuneam aceasta. Aș putea să înot încă multe zile, poate mulți ani. Sînt obosit, nu știu... aș vrea să mor.

— La ce bun asemenea gînduri negre ? Nu vedeți ce dimineață frumoasă ? și privindu-l, deodată, nu-i mai veni să rîdă : Într-adevăr, nu vreți să vă sprijiniți ?

Bărbosul clătină din cap, privind-o țintă.

— Atunci plec. La revedere. Și numai bine !

Zîmbi : scufundă vîslele în apă ; întoarse repede bărcuța și începu să vîslească puternic îndreptîndu-se către țărmul îndepărtat.

Vislind, întorsese spatele spre țărm și-l privea pe avocat. Și el se gîndi să ridice o mîină ca s-o salute ; dar nu o făcu, pentru că toate astea i se păreau o minciună, o prefăcătorie. Cum să-i spună și el la revedere, cînd nu simțea nici o voință și nici o nevoie. Avea pentru fată multă simpatie și multă recunoștință. Dar de ce s-o revadă ? I se părea mai frumoasă și mai plăcută tocmai așa, cînd se îndepărta micșorîndu-se, în bărcuța ei albă, în seninul albastru și în soare.

Din munți tot se mai auzeau bătăi rare de clopot, și se pierdeau încet pe mare.

PRINDEREA UNUI RECHIN LA BOCCA DI MAGRA

Prezența rechinilor în apele noastre fusese semnalată încă din iulie trecut. Un vas de pescuit cu motor, proprietatea inginerului Baroni, pleca acum o săptămînă din portul nostru, avînd la bord pe însuși inginerul Baroni și un grup de tineri prieteni ai săi, cu scopul precis de a controla veridicitatea suș-ziselor zvonuri. Vasul de pescuit era utilat pentru eventuala pescuire a monstrului : remorca deci

cu ajutorul unei funii lungi stîrvul unui cal alb, în care fusese ascunsă o undiță mare, fabricată anume în acest scop la Marsilia.

Croaziera nu dăduse rezultat ; pînă cînd în dimineața aceasta, în timp ce vasul de pescuit se găsea în drum spre casă, la puțini kilometri de coastă, în fața localității Forte dei Marmi, un rechin mare înghiți momeala, și angajă o luptă furioasă, însîngerînd apa din jur.

Dar funia era prinsă de un troliu cu motor. Și în scurt timp, rechinul, extenuat, fu ridicat la bordul vasului de pescuit. Era un exemplar splendid, lung de aproximativ șapte metri, aparținînd speciei „lamia” sau rechinilor albi. Foarte probabil, un specimen care părăsise ceata sa și ieșise din Marea Roșie, prin canalul de Suez, pe urma vreunui vas de-al nostru care se întorcea din Africa Orientală.

Știrea nu trebuie să-i impresioneze pe vilegiaturiiști. Dimpotrivă, trebuie să se știe că rechinii albi, fie din cauza temperaturii apei, fie din necesități alimentare, nu se pot statornici în mările noastre. Așadar, faptul că rechinul pescuit este tocmai un rechin alb demonstrează că este vorba de un caz cu totul excepțional. Oricum, monștrii de o asemenea mărime nu îndrăznesc niciodată să se aventureze spre țarm, în ape prea puțin adînci unde se tem să nu se împotmolească.

Scheletul rechinului va fi trimis Muzeului Național din Florența.

(Din ziarul *La Nazione*, 29 septembrie 1936.)

UN OM LIPSIT DE MEMORIE PE COASTA DE LA PORTOFINO

Ieri dimineață, în punctul cel mai pustiu al coastei promontoriului de la Portofino, acolo unde șirul de stînci coboară brusc în mare, exact între San Fruttuoso și Punta Chiappa, vameșii din Camogli, care se găseau prin partea locului cu o motobarcă, au observat un individ complet gol, întins pe una din stînci.

Apropiindu-se, vameșii se găsiră în fața unui om cu înfățișare foarte ciudată : foarte păros, cu barba neîngrijită și cu un fel de crustă verzuie pe tot corpul. Vîrsta aparentă, circa patruzeci de ani.

Individul asistă la apropierea motobărcii tăcut, nemișcat, privindu-i pe vameși cu ochi de nebun. Interogat asupra identității sale, afirmă de mai multe ori că nu-și amintea nimic, absolut nimic.

Întrebat de unde venea, vorbea de rechini și de... sirene ! În sfîrșit cerea vameșilor ceva de mîncare.

Fiind vorba, evident, de un caz de amnezie totală, bărbosul a fost transportat chiar în cursul zilei de ieri la ospiciul din Cogoleto, unde a fost pus sub observația psihiatrilor.

Fenomene de neașteptată pierdere a memoriei se întîlnesc cîteodată la supraviețuitorii naufragiilor, dată fiind zguduirea nervoasă pe care au suferit-o, și postul la care au fost supuși. Medicii afirmă, într-adevăr, că bărbosul, lipsit de memorie, nu mîncase de cîteva zile.

Între timp au fost inițiate cercetări pentru a stabili identitatea.

(Din ziarul *Il Lavoro*, 3 octombrie 1936)

Domnișoara C. L. venită pentru băi la Fiumetto, lângă localitatea Forte dei Marni, povestește că în dimineața zilei de 28, luna trecută, găsimu-se singură pe o ambarcație, a întâlnit, foarte în larg, un înotător gol, care desigur este una și aceeași persoană cu bărbosul fără memorie găsit la puțin zile după aceea pe coasta de la Portofino. Pentru că nimeni nu l-a văzut pe individ pe uscat, trebuie presupus că el, pentru a străbate distanța aceea destul de lungă, a folosit o barcă pe care o ținea ascunsă în vreun loc de pe coastă.

Domnișoara C. L. afirmă că și ei bărbosul i-a făcut imediat impresia unui nebun, și redă cuvinte nu foarte deosebite de acelea pe care le-au auzit vameșii din Camogli. De altfel, se pare că la Cogoleto bărbosul continuă să vorbească de rechini și de sirene cu infirmierele și cu doctorii, fără să-și amintească vreodată ceva.

Cercetările asupra identității sale sînt pînă azi tot fără rezultat. Cineva a formulat ipoteza că ar fi vorba de sărmanul avocat Motta, dispărut în mod misterios acum trei luni, la Lèvanto. Dar din păcate bărbosul, abstracție făcînd de culoarea părului, prezintă caracteristici fizice absolut diferite de acelea ale regretatului avocat.

Sîntem îndreptățiți să credem că în curînd bărbosul va fi transferat, ca un interesant obiect de studiu, la Ospiciul Regal din Torino, unde de la cazul lui Bruneri încoace alieniști celebri s-au specializat în studiul fenomenelor de amnezie totală.

(Din ziarul *Il Telegrafo*, 5 octombrie 1936)

— Iată despre ce este vorba, spuse în cele din urmă N. D. Costanza Taino di Taino, văduvă Motta : și scoase din geanta sa mare de postav negru o scrisoare, și o înmînă vărului, excelența-sa generalul Bertolotti, care se așezase în fața ei pe canapea. În bogatul salon burghez, canapeaua și fotoliile erau acoperite cu huse deschise, de vară. Soarele celui iunie torinez se strecura prin jaluzelele închise. Bătrîna doamnă, sosită de la Milano cu rapidul de unu și treizeci, se dusesese imediat acasă la veri, spre marea zăpăceală a bătrînului general și a fiicei sale Pina, care niciodată nu s-ar fi așteptat la o asemenea vizită, și care nu fuseseră pregătiți ci doar tulburați de telegrama primită cu două ore mai înainte : SOSESC ASTĂZI VOI VENI IMEDIAT LA VOI AVÎND NEVOIE DE SFAT ÎMPREJURARE FOARTE GRAVĂ SĂRUTĂRI COSTANZA

După dispariția fiului său, bătrîna doamnă nu se mai mișcase de la Milano. De altfel, erau ani și ani de cînd nu mai venea la Torino ; iar generalul și fiica sa o vedeau, cam o dată pe an, dacă se duceau la Milano pentru Tîrg.

În timp ce tot¹ Pina, în vîrstă de patruzeci de ani, nemăritată, neprihănită dar în același timp modernă, sportivă, infirmieră, pianistă, alpinistă și membră a unor societăți de binefacere, își împreuna mîinile cu un aer îngrijorat, dar cu toate acestea foarte ferm, arătînd că era gata să dea

¹ În dialect piemontez : fată.

orice sfat, să intervină cu toată energia, să înfrunte orice eventualitate, tatăl său își scoase ochelarii, și-i puse pe nas și, cu mâinile tremurând din pricina arteriosclerozei, deschise scrisoarea și citi cu voce tare :

Collegno, provincia Torino
12 iunie 1937

Nobilă și prea stimată Doamnă,

În calitatea mea de capelan al Ospiciului Regal Național din Collegno, mă adresez Dumneavoastră ca să vă informez, deși sînt îndreptățit să presupun că vestea a ajuns pînă acum la urechile Dumneavoastră.

Acum cîteva zile, cum se întîmplă în fiecare an cînd sosesc primele călduri, o parte din cei internați în Ospiciul Regal din Torino, cu sediul în strada Giulio 22, au fost transferați în această veche și apropiată reședință de la Collegno, unde eu, în chip nevrednic, am grija duhovnicească a locatarilor săi.

Am avut astfel prilejul ca printre alți bolnavi, să-l cunosc pe excelentul profesor Francesco Pallavera și pe un prieten al său, de care s-au ocupat vara trecută cronicile ziarelor și a cărui existență nu a fost desigur uitată de Excelența-Voastră : vreau să spun bolnavul cunoscut în general cu numele de „omul fără memorie de la Portofino“, care timp de cîteva clipe a părut că nu putea fi altcineva decît prea iubitul Dumneavoastră fiu, considerat dispărut, avocatul Luigi Motta.

Din păcate știu foarte bine că diferiți prieteni ai avocatului, veniți imediat, în mod expres, la

Cogoleto, după găsierea sa, au exclus absolut categoric că ar putea fi vorba de avocatul Motta. Mi se pare, cu toate acestea, că *mater quae una filium vere noscit filium suum*¹, mama care singură poate într-adevăr spune că recunoaște rodul propriului pîntec, trebuie neapărat să-și îndeplinească datoria de a controla de *visu*² inexistența acestei identități, pe care excelentul profesor Pallavera, despre care am amintit mai sus, o susține cu ardoare de cîteva luni.

Dumneavoastră îmi veți spune, și pe bună dreptate, că nu se poate ține cont de părerea unuia din scumpii noștri bolnavi, fie chiar și de a celui mai bun... *Sed in amentibus quidem veritas quandoquoque*³, adică : uneori adevărul sălășluiește chiar în nebuni. Vă invit deci, deoarece cunosc credința Dumneavoastră foarte cucernică și firea Dumneavoastră mărinimoasă care nu s-a dat în lături de la a oferi Domnului Dumnezeuului nostru viața lumescă a două fiice, să binevoiți a mă vizita imediat în această casă a așteptării și a durerii. Dacă probabilitatea ca vizita dumneavoastră ar putea reda prin recunoaștere, sănătatea spirituală a bietului nostru bolnav și în același timp un fiu propriu sale mame, dacă această probabilitate — spun — ar fi doar infinitezimală, ei bine această probabilitate nu ar trebui neglijată.

¹ Mama care este singură în stare să-și cunoască cu adevărat copilul (lat.).

² Cu propriii ochi (lat.).

³ Dar uneori adevărul se întîlnește chiar la nebuni (lat.).

Credeți-mă, *ex corde Jesu*¹, al dumneavoastră prea obligat și devotat, care vă așteaptă cu încredere.

Teol. Pietro Rubioglio

— Ei... ei... ei... făcu generalul nedumerit, scoțându-și ochelarii și izbindu-i de scrisoare, ei... ei... ei...

— Ce părere ai, Carlo ? întrebă printre lacrimi văduva Motta, care în timpul lecturii plînsese și mai tare de fiecare dată cînd revenea numele fiului.

— Dă-o încoace, spuse *tota* Pina, încruntînd sprîncenele și, luînd scrisoarea din mîinile tatălui, o privi scurt și apoi conchise : Desigur, desigur, dacă un preot scrie așa...

— Asta spun și eu ! strigă pe neașteptate văduva Motta printre lacrimi. N-o să fie el ! N-o să fie ! O știi, o simt. N-o să fie, nu e el. Nu poate fi. Dar știți, Carlo, Pina, din scrupule de conștiință, ca să nu am nimic să-mi reproșez. Am făcut atîtea. O voi face și pe asta ! Pentru sărmanul meu... pentru micuțul meu ! Sînt niște... nebuni... dar o mamă nu ezită față de nimic. Nu crezi, Carlo ? Nu crezi, Pina ?

— Ei, fără îndoială... spuse generalul aprobînd.

— Desigur, desigur, spuse Pina, suspinînd.

— O mamă se agăță de orice ! continuă văduva Motta. Și eu mă agăț de tot. E un fir. Un fir subțire, subțire, slab, slab, un nimic... dar trebuie

să mă duc acolo. Am venit la voi mai întîi pentru că la vîrsta mea, trebuie să mă scuzați, nu sînt în stare să fiu singură într-un moment asemănător...

— Vai, dar bine Constanța !

— Mătușă, Constanța ! spuseră tatăl și fiica împreună. Iar generalul puse o mîna pe genunchiul bătrînei doamne, care, cuprinsă de un nou val de emoție, puse mîna neagră înmănușată în bumbac negru pe mîna arteriosclerotică a generalului și, ținînd-o acolo, spuse :

— Mulțumesc, Carlo... Mulțumesc ! Știam, venind aici, că am să vă găsesc cu sufletul bun, ca întotdeauna. Nu vă puteți da seama ce mult curaj îmi dați.

— Pina, spuse atunci generalul, adresîndu-i-se fiicei : Donini este tot la Collegno ?

— Se înțelege, profesorul Donini.

— Atunci putem să mergem imediat. Directorul Ospiciului de la Collegno, profesorul Donini, era maiorul meu medic în timpul războiului... îl cunosc foarte bine. L-am întîlnit chiar acum cîțiva ani, sub porticuri. Pina, putem să plecăm imediat. Și chemînd-o pe bătrîna guvernantă care între timp apăruse la ușă : Maria, cafeaua pentru Doamna Constanța... Curaj, Constanța !...

— Mi se pare foarte ciudat, aș zice extrem de ciudat, ba chiar imposibil ! spuse profesorul Donini cu vorbirea sa zgomotoasă, aruncînd stropi de salivă deasupra instabilei sale bărbi negre. Și aceasta credeți că ar fi o scrisoare a capelanului nostru ? Cercetă scrisoarea : Pînă una alta, ei, pînă una

¹ Din inima lui Isus (lat.).

alta, aflați că nu este scrisul său... aceasta e sigur ! (Apăsă pe sonerie.) Acum să vedem, oricum, să vedem... luați loc, vă rog, excelență, doamnă, domnișoară.

— Ii puse pe cei trei să se așeze pe fotoliile de piele din vorbitorul vast, în penumbră, și zise unei infirmiere care trecea :

— Să vină imediat don Rubioglio !... sau... nu, nu ! Mă duc eu. Așteptați-mă, vă rog, și dispăru aproape alergînd, înalt, mare, cu halatul alb fluturînd, pe o ușă cu geamuri care dădea înspre grădină.

Văduva Motta, generalul și tota Pina se așezară îndurerăți, în așteptare.

— Dumneavoastră ați scris scrisoarea asta ? întrebă profesorul Donini intrînd într-o odăiță liniștită de la mezanin, cu pereții plini de cărți.

Un preot tînăr, cu părul à la Umberto, cu fața rotundă și roșie, cu haină lucioasă de alpaca, cu gulerul deschiat, se ridică din spatele unui birou și se grăbi să murmure.

— Bună ziua, domnule director.

— Spuneți-mi dacă dumneavoastră ați scris scrisoarea asta ?

— Nu, domnule director, spuse puțin înspăimîntat preotul, îndată ce aruncă o privire pe foaie, vedeți și dumneavoastră că nu e scrisul meu...

— Și totuși hîrtia asta cu antet, hîrtia asta este a dumneavoastră, provine de aici... hîrtia și plicul provin de aici...

— Ce vreți să spun ? Nu pot să-mi explic.

— Nici dumneavoastră nu puteți să vă explicați ? Dumneavoastră, deci, mă asigurați, îmi ga-

rantați nu numai că nu ați scris această scrisoare, dar că nu știți nimic despre chestiunea aceasta ?

— Absolut nimic.

— Și știți cum a dispărut această hîrtie din biroul dumneavoastră ?

— Nu știu, domnule director.

— Bine, bine, dacă îmi garantați dumneavoastră.

— Vă dau cuvîntul meu de preot.

— Și de astăzi înainte, cînd ieșiți, închideți întotdeauna cu cheia sertarele biroului în care vă țineți hîrtia...

— Ah ! deci dumneavoastră credeți ?...

— Și gata cu vizitele la Pallavera ?

— De ce credeți că a fost Pallavera ?

— Da, cred... Din cauza dumneavoastră i s-a urcat la cap lui Pallavera...

— Ba nu din cauza mea... se grăbi să se scuze preotul, dar profesorul Donini continuă violent, acuzîndu-l și pe capelan :

— Ba da, ba da, l-ați ascultat ceva cam prea mult... Manuscrisul dat editorului, vizitele ziariștilor...

— Cum vizitele ziariștilor ?

— Ei da, alaltăieri, acel ziarist trimis de editor... Poate să zică mulțumesc că nu eram eu aici, că altfel îl asigur că nu ar fi intrat ! E inutil, dragă teologule, sînt douăzeci de ani de cînd fac meseria asta : am ceva experiență la nebuni. Și în primul rînd pe nebuni nu trebuie să-i ațiți. Ați înțeles ?

— Dar eu...

— Da, da, și dumneavoastră... Sînteți tînăr și vă aflați de puțină vreme în mediul acesta. Închi-

deși sertarele cu cheia. Cum și-a procurat Pallavera hîrtia cu antet? Nebunii colindă, ați înțeles, colindă!

Și spunînd acestea, profesorul Donini, la fel de violent precum intrase, ieși din camera capelanului care se bîlbîia.

— Sînt dezolat... într-adevăr dezolat! Dar este vorba de un echivoc. Cu brațele larg deschise și ridicare, profesorul Donini se năpustise în vorbitor. Capelanul nu a scris această scrisoare.

— Dar cum? întrebă *tota* Pina indignată.

— Vreunul dintre internați... poate Pallavera însuși... a reușit, nu știu cum, în timpul nopții... cum spun, este vorba de o întîmplare regretabilă, care a scăpat supraveghierii noastre severe... a reușit să intre în posesia hîrtiei cu antet, să scrie, și să pună la poștă această scrisoare. Dumneavoastră trebuie să mă scuzați.

Generalul, *tota* Pina și văduva Motta rămaseră foarte impresionati, dar puțin convinși. Se priviră între ei și insistară, deși cu timiditate, cerîndu-i profesorului alte explicații. Profesorul începu să răspundă agitat și apoi, deodată, ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic, continuă:

— ...De altfel, eu nu am nimic împotriva ca dumneavoastră să vă dați seama personal, de... să-i zicem, identitatea... și chiar, am și dat ordin pentru ca acei... și arată spre interiorul ospiciului, astfel veți putea controla *de visu*, cum spune scrisoarea...

Văduva, generalul și *tota* Pina avură o mică tresărire simultană și se întoarseră spre ușa dinspre grădină.

— Să nu vă temeți. Este vorba de doi bolnavi perfect inofensivi. Să nu vă fie teamă. Răspund de ei personal. Și apoi, eu îmi cunosc oamenii... Deși nu este nevoie, deci, nu este nevoie... Pentru că, atunci cînd omul fără memorie a sosit de la Cogoletto, fusese deja stabilit că nu putea fi vorba din păcate de bietul avocat. Deci, cum spun...

— Dacă dumneavoastră credeți, zise văduva Motta, și se ridică. Pe neașteptate, la gîndul de a se găsi dintr-o clipă în alta în fața unui nebun care, semănînd sau nu, îi amintea de fiul său, i se făcuse frică: frică cine știe de ce, dar frică. Și voia să plece de acolo: Dacă dumneavoastră credeți, dacă dumneavoastră socotiți că este inutil... Eu nu insist.

— Nu, nu, nu, nu!... reluă profesorul Donini, obligînd-o să se așeze din nou. Eu sînt acela care insistă. Eu, lăsați-mă să spun... Este meseria mea, sînt psihiatru de douăzeci de ani... De pe vremea cînd în război, și excelența-sa, aici de față, își amintește, am fost rănit... încă nu exista casca... ei bine, în aceste lucruri, ca să nu te mai gîndești... Știți, e ca în timpul nopții: o formă, o formă, un început de anomalie... monomanie... pe care îl avem cu toții, da, pot spune cu toții, e ca în timpul nopții, cînd sîntem culcați, și stăm la îndoială dacă am închis ușa cu cheia sau nu. În fond sîntem siguri că am închis-o dar îndoiala tot vine. Iată unicul remediu... Acesta zic... din punct de vedere terapeutic! Unicul remediu e să te scoli, să mergi la

ușă, să controlezi dacă este într-adevăr închisă ; și să rămii exact cinci minute încheiate cu mâna pe cheie. Eu, vedeți, eu însumi fac întotdeauna așa. Deci, e mai bine ca dumneavoastră să vă dați seama, doamnă ! Pallavera prezintă această anomalie : el susține că se poate respira sub apă. Trăiește cu această idee fixă. Citește cărți, consultă ziare, colecționează decupaje din ziare, toate cu unicul scop de a furniza probe pentru teza sa. Este necesar să fie supravegheat pentru că îndată ce se află în prezența elementului lichid, fie chiar și apa dintr-un lighenaș, el încearcă să se arunce înăuntru cu capul în jos și să înghită. Ei ! Monomanii pseudoștiintifice... da ! E o formă. o formă așa... Nu-i nimic de făcut. Ori, iarna trecută, la reședința din strada Giulio, Pallavera l-a cunoscut pe omul fără memorie din Portofino. Acesta susține, la rîndul său, că ar fi trăit în fundul mării, nici mai mult nici mai puțin, decît în compania sirenelor ! Dar Pallavera, și aici profesorul se adresează melancolic văduvei Motta, avea deja o părere bine înrădăcinată în minte asupra dispariției sărmanului dumneavoastră fiu. Văzîndu-l pe necunoscut, este foarte explicabil, spun foarte explicabil din punct de vedere psihiatric, ca să-l identifice imediat cu bietul avocat... Dar iată-i !

În acel moment apăruseră în cadrul ușii cu geamuri, pe fundalul însoțit al grădinii, cei doi tovarăși de recluziune, îmbrăcați în alb și însoțiti de un infirmier. Pallavera cărunt, slab, îndoit. Bărbosul fără memorie înalt, botos, drept. Îndată ce îl văzu, văduva Motta respiră o dată adînc, un adevărat suspin de ușurare, se sprijini

de brațul generalului, și închizînd ochii cu putere începu să clatine energic din cap și să șoptească încet, cu dinții strînși :

— Nu e, nu e, nu e, spuneam eu că nu e.

Cei doi internați priviră fix înaintea lor în sala semiîntunecoasă, fără să înțeleagă.

— Dragă Francesco, spuse profesorul Donini mergînd în întîmpinarea lor și părăsind pe neașteptate vorbirea sa confuză pentru un ton mîeros, convingător, ipocrit, cum te adresezi copiilor cînd vrei să-i duci cu vorba, dragă Francesco, iată aici unele personalități care doresc să vă cunoască.

Politicos, Pallavera surise, se înclină spre general, spre *tota* Pina, spre văduva Motta și spuse încet :

— Cu cine am onoarea și plăcerea să vorbesc ?

— Sînt niște doamne și domni care vor să vă cunoască, dragă Francesco, reluă psihiatrul adresîndu-se lui Pallavera cu un ton blînd, care celorlalți li se părea ironic și viclean, pentru că de cînd ați trimis acea relatare unui editor și de cînd sînteți vizitat de ziariști, se pare că ați devenit un om important... Și chiar domnul teolog al nostru a scris o scrisoare... și îl privi pe Pallavera pe furie ca și cum ar fi vrut să obțină dovada că într-adevăr el fusese cel care trimisese scrisoarea.

Dar bătrînul internat nu arată nici un fel de tulburare. Ridică ochii albaștri foarte deschiși și ciudat de tineri în spatele ochelarilor mărginiți cu aur, și spuse liniștit, fixîndu-l pe profesorul Donini :

— Scrisoare ? Ce scrisoare a scris domnul teolog ?

— Hai, hai, dragă Francesco, surîse atunci profesorul Donini, bătîndu-l pe umăr, sîntem prieteni vechi, nu ? Ar fi trebuit să mă înfurii, ar fi trebuit să vă cert... Ei da ! Dar în schimb, cum vedeți, întrucît știam că vă va face plăcere, am primit-o totuși pe doamna, și am satisfăcut dorința pe care ați exprimat-o atît de bine în scrisoarea dumneavoastră...

— Regret, domnule director, dar nu înțeleg despre ce vreți să vorbiți.

— Hai, Francesco, curaj ! Spuneți cîteva cuvinte doamnei. Fiți amabili cu doamna care a fost atît de gentilă și a venit de la Milano anume pentru dumneavoastră.

— Pentru mine ?

— Cel puțin, așa cum doreți dumneavoastră.

— Nu înțeleg, scuzați-mă... continuă cu o can-doare de neschimbat bătrînul, și se întoarse timid și politicoș spre doamnă : Atunci, vă rog să mă iertați, doamnă. Trebuie să fie vreo neînțelegere la mijloc... Vă asigur că eu nu știu... Pentru că, mă scuzați, dumneavoastră sînteți ?...

— Sînt mama bietului avocat Motta. Iată cine sînt. Și vă pot asigura că această persoană, arată înspre bărbos, care rămăsese nemișcat în prag, nu are nimic de-a face cu fiul meu, ați înțeles ?

— Atunci dumneavoastră sînteți ? Mama ! Dumneavoastră sînteți ? Doamna Constanța Taîno di Taîno, văduvă Motta ? Pallavera făcu un pas înainte, privind-o uluit și fericit pe bătrîna doamnă ; și, din pricina bucuriei neașteptate, ochii săi albaștri părună și mai deschiși și mai tineri. Cît sînt de fericit că vă văd ! Este un an, știți, de

cînd aștept clipa aceasta... Da, un an, pentru că știți... se opri un moment, înaintă iarăși un pas mic și, făcînd cu ochiul și surîzînd malițios, continuă cu voce mai joasă, ca și cum i-ar fi făcut o confidență numai văduvei Motta... pentru că știți, încă de cînd am citit din ziare informația că fiul dumneavoastră, domnul avocat aici de față... și făcu un semn înspre bărbos... nu putuse fi găsit, am avut ca un fel de inspirație, că el se dusesse să *facă încercarea*... Cînd am citit apoi în ziare că fusese găsit un, mă scuzați, dar... sînt cuvintele ziarelor, mă scuzați doamnă... un om fără memorie pe coasta de la Portofino, imediat, în mod firesc, am făcut legătura între cele două fapte... Și înainte de a-l vedea cu ochii mei și de a constata științific chestiunea, am știut că era vorba de aceeași persoană. Ce vreți ? dragă doamnă, eu am dedicat sărmana mea viață studiului acestor fenomene, sau mai bine acestui fenomen : pentru că în esență este vorba de un singur fenomen pe care lumea se încapățînează să-l nege... Dar acum, fiul dumneavoastră aici de față va aprinde din nou făclia și va lumina tenebrele...

Văduva Motta, care pînă la acest punct ascultase impasibilă și disprețuitoare, și poate cu un surîs de ironie pe vîrfurile buzelor, avu o mișcare de nerăbdare și binevoind abia să acorde bărbosului o privire piezișă (sau poate nu avea curajul să-l privească mai bine) exclamă :

— Vă repet că eu nu am văzut niciodată această persoană !

— Desigur, desigur reluă imediat Pallavera foarte liniștit, se înțelege ! De la dumneavoastră

nu mă așteptam la alt răspuns. Vi se pare că nu l-ați văzut niciodată ! Vi se pare ! Și așa trebuie să fie ! A trăit trei luni pline pe fundul oceanului, și este dovedit că organismul omenesc, din pricina respirației acvatice, suferă schimbări profunde, de neșters, și pierde amintirea vieții anterioare imersiunii. Faptul că dumneavoastră nu-l recunoașteți imediat este o dovadă că este vorba chiar de el. Ar fi o nenorocire dacă l-ați recunoaște ! Nu ar mai fi el : ci un altul care îi seamănă ; sau nu ar fi trăit în fundul mării. Acesta era avocatul Motta, dragă doamnă. Acesta era fiul dumneavoastră ! Timp de trei luni a respirat apă. Nimeni nu mă poate contrazice în ce privește schimbarea ! Este încă mult că nu i s-a schimbat culoarea părului. Priviți-l, doamnă. Priviți-l... Cu un avînt neașteptat se apropiase de bătrîna doamnă, și o luase de un braț, ca pentru a o duce spre bărbos. Dar profesorul Donini, care, ca toți medicii de nebuni, era fizicește foarte puternic, interveni, respingîndu-l pe Pallavera :

— Ajunge acum, Francesco. Da, ai dreptate. Acesta este avocatul Motta. Dar acum ajunge. Și îl însoți pe Pallavera pînă la infirmier, bătîndu-l pe umăr, liniștindu-l. Apoi, se întoarse spre general și spre doamne, reluînd cu voce joasă : Trebuie să ai răbdare și să-i tratezi astfel ! E rău să-i contrazici, dar e rău și să le dai prea mult frîu liber ! De altfel cred că ajunge, nu ? Să mergem ?

Generalul și văduva Motta aproară din cap. Toți împreună, în tăcere, se îndreptară spre ușă.

Dar cînd ajunseră înaintea bărbosului, acesta încet, cu ochii întredeschiși, spuse pe neașteptate și cu calm :

— Mamă.

Toți, în afară de Pallavera, simțiră că li se face părul măciucă. Instinctiv, infirmierul îl luă de braț pe bărbos. Dar, în liniște, acesta deschise din nou ochii, o privi pe doamna care nu avusese timp să-și revină și continuă tot cu voce joasă :

— Mamă, tu ești mama mea.

Bătrîna doamnă nu rezistă loviturii, scoase un strigăt :

— Gino ! Gino ! Ajutor ! Unde ești Gino ! și clănțănind din dinți, cu toate măduarele zguduite de un tremur violent, nimeri în brațele profesorului Donini și ale Pinei.

— Du-i, du-i de aici ! porunci profesorul Donini infirmierului. Dar văduva Motta, agățîndu-se de brațele care o susțineau, se adresă direct bărbosului și spuse, printre dinții care-i clănțăneau :

— Nu, nu... să nu plece... Dumneavoastră nu sînteți nebun... Dumneavoastră sînteți un pungaș ! Un escroc ! v-o spune o ma...a...mă... Și o mamă nu greșește niciodată ! Dumneavoastră sînteți aici din pricina vreunui viciu ! Viața murdară... cu femeile, da !... Desigur că v-a produs o boală cerebrală... Iar acum vreți să treceți drept fiul meu, care în schimb era neprihănit, înțelegeți ? Neprihănit !

— Liniștiți-vă, doamnă, liniștiți-vă, spunea Donini susținînd-o.

— Acum ajunge, Constanța, implora totă Pina.

— Constanța ! Constanța ! repeta generalul.

Dar văduva Motta recăpătase putere : dacă nu ar fi ținut-o, aproape s-ar fi aruncat asupra bărbosului :

— Neprihănit ! înțelegeți ! neprihănit ! la treizeci și doi de ani ! ca atunci când avea cinci ani și a mers la prima împărtașanie ! Ai înțeles acum, de ce nu se poate să fii fiul meu. Ai înțeles ? Fiul meu este acum în Paradis ! În Paradis !

Și începu să ridă convulsiv, disperat, cuprinsă de o bucurie frenetică, în timp ce răsturna capul, privea cu ochii holbați tavanul, și repeta printre rîsete :

— Ești în Paradis ! Gino ! În Paradis ! Te văd, ești în Paradis !

— Trebuie lăsată să-și ușureze sufletul, spuse Pallavera care o privea cu mult interes, în timp ce bărbosul (care din ziua găsirii sale sub stîncile de la Portofino nu mai fusese văzut surîzînd) părea amuzat de scenă.

— Du-i de aici, am spus ! repetă profesorul Donini infirmierului.

— Da, da, calmați-vă, să mergem, spuse Pallavera. Și, luîndu-l el însuși pe bărbos de un braț, se îndreptă cu acesta și cu infirmierul spre ieșirea grădinei : Bună seara, domnilor și doamnelor. Și mulțumesc.

Dar în ultimul moment, bărbosul se întoarse iarăși și spuse repede, de data aceasta într-adevăr cu voce și cu privire de nebun :

— Mamă. Nu am fost în Paradis. Ci în fundul mării.

— A fost ! a fost ! a respirat ! strigă atunci Pallavera, urlînd și el ca un nebun ; și evitîndu-l pe

infirmierul care-l ținea imobilizat pe bărbos, ieși în grădină și începu să sară ca o capră pe iarba crudă a răzoarelor. Dar veni în fugă un grup de infirmieri, atrași de strigăte și de zarvă și începură să-i tîrască pe cei doi internați, trăgîndu-i și îmbrîncindu-i. Văduva Motta fu culcată pe o canapea. Profesorul Donini urlă spre o călugăriță care tocmai sosea :

— Bromural, maică, te rog, bromural !

O oră mai tîrziu, exact după orarul cotidian, Pallavera și bărbosul ieșiră din pavilion, urmăriți de la distanță de infirmierii lor și se îndreptară încet spre obișnuita plimbare, sub umbra vechilor platani liniștiți.

În aerul cald plutea tihna de după-amiază a primăverii tîrzii : clădirile masive și joase, tăcerea cîmpurilor din jur țineau locul departe de secolul neliniștii, îl țineau în tăcerea vremurilor cînd Regatul însemna numai Piemontul, iar Sardinia era singura colonie. Și chiar urletele triste, ascuțite sau răgușite, care veneau cînd și cînd din pavilionul agitațiilor, păreau, în soarele și în liniștea după-amiezii, că se îmblînzesc, că se armonizează aproape cu strigătele cocoșilor care se auzeau din gospodăriile de dincolo de împrejmuire.

— Fiul meu, spuse Pallavera, suspinînd adînc și luîndu-l de braț pe prietenul fără memorie, fiul meu, acum încep să mă îndoiesc că în această lume domnește dreptatea, și că adevărul poate fi întotdeauna deosebit de ceea ce este mincinos. Dar din cauza aceasta credința noastră nu este zdrun-

cinată. Omul poate respira apa. Eu știu acest lucru. Tu, l-ai dovedit. Divina Providență a vrut ca eu și cu tine să ne întâlnim. Iar oamenii nu vor înțelege prietenia care ne unește astăzi : ba o vor defăima și o vor batjocori. Dar ce importanță are ? Această prietenie este un adevăr veșnic, ca teorema lui Pitagora. Deși, poate și mai frumoasă și mai mîngîietoare decît teorema lui Pitagora. Pentru că sîntem oameni, sîntem suflete prizoniere ale unui biet trup, și așteptăm cu nerăbdare cîndă ziua eliberării. Mai degrabă, singurul lucru pe care nu mi-l explic este scrisoarea.

— Ce scrisoare ? întreabă bărbosul.

— Scrisoarea adresată mamei tale. Cine a scris-o ? Domnul Teolog ?

— Nu, maestre.

— Dar cine ?

Atunci pentru a doua oară din ziua găsirii sale sub stîncile de la Portofino, bărbosul surîse :

— Ziaristul. Acela trimis de editor. Cînd am rămas singur cu el, aici, în grădină... Avusesem gîndul acesta, luasem hîrtia din biroul domnului teolog. I-am dat-o și l-am rugat să scrie mamei mele, să-i scrie ca și cum ar fi fost un teolog, și să-i spună să vină aici. Promiteți că veți face aceasta ? l-am întrebat. Promit, mi-a spus. Și s-a ținut de cuvînt. Din păcate nu a servit la nimic. Eu aș fi vrut, prin această recunoaștere, să servesc cauza, maestre. Din păcate, nu m-a recunoscut. Nici eu, dacă trebuie să fiu sincer, nu am recunoscut-o ! Am jucat o comedie : pentru cauză !

Dar Pallavera surîdea, extaziat, pierdut într-un gînd al său.

— Nu contează ! exclamă, nu contează ! Ziaristul și-a ținut cuvîntul ! Aceasta este oricum o mare mîngîiere ! Am spus eu că omul ăsta era de-ai noștri. Ce om cumsecade ! Are încredere, băiatul ăsta... Păcat că îi lipsește curajul ! El ar putea, vezi, el, cu poziția lui, ar putea să facă experiența. *Un ziarist respiră apă.* Toată lumea ar crede. Păcat că-i lipsește curajul !

FUGĂ PRIN ITALIA

lui Jucci Kellermann

Marți 14 septembrie 1943

Plecarea din Roma. Este încă întuneric. Adio, Jucci. Învingînd pesimismul, ne gîndim că, de Crăciun, cel mai tîrziu, cel mai tîrziu, vom fi din nou împreună. Dar, și așa, este prima noastră mare despărțire. Azi noapte am stat în tăcere, vreme îndelungată, la una din ferestrele care dau în strada Gregoriana. Peste acoperișuri și terase, o lună foarte liniștită. Cît de iremediabil depărtate par canonadele bătăliei de acum cîteva zile! Acum, cu adevărat, s-a întîmplat ceva. Lună. Tăcere. Blîndețe. Dar știm, auzim : totul este altfel. Nemții stăpînesc orașul. La Salerno — americanii. De cîți ani așteptam aceste momente! Rupînd tăcerea și vorbind cu tristețe îi spun lui Jucci : „Am trăit mai mult în aceste cîteva zile decît în ultimii doi sau trei ani“. Jucci spune da și suspină. Cu brutalitate, în aceste cîteva zile, un întreg trecut, frumos sau urît, frumos sau urît, s-a desprins de noi. În tăcere, privind umbra și lumina lunii pe strada Gregoriana, în liniștea neclintită, în aerul călduț de septembrie, simțim că acesta este unul din momentele grave ale vieții noastre, în care, cum spunea Byron, destinul își schimbă caii.

Totodată avem o altă senzație, aproape opusă. Această ultimă noapte, această tihnă, această lună înaltă și strălucitoare, ne amintesc ceva : ni se pare că am mai trăit cîndva clipa aceasta. Și, deodată, ne dăm seama că este o amintire literară, din liceu. Ultima noapte a lui Ovidiu la Roma, înainte de a pleca în exilul din care nu trebuia să se mai întoarcă !

*Cum subit illius tristissima noctis imago
Quae mihi supremum tempus in Urbe fuit,
Cum repeto noctem, qua tot mihi cara reliqui,
Labitur ex oculis nunc quoque gutta meis.
Jamque quiescebant voces hominumque canumque
Luna que nocturnos alta regebat equos :
Illamc ego sus-piciens et ab hac Capitolia cernen,
Quae nostro frustra juncta fuere Lari...¹*

Plecarea din Roma. Este încă întuneric. Rămii cu bine Jucci. Orele 6,27 : trenul de Avezzano — Sulmona.

Tren foarte plin : pornește cu o întârziere de două ore. Femei care pleacă din Roma să caute de

¹ Ori de cîte ori îmi vine în gînd prea trista amintire a acelei nopți care a însemnat pentru mine ultimul timp petrecut la Roma, Ori de cîte ori îmi aduc aminte de noaptea în care am părăsit tot ce mi-e drag Și astăzi încă îmi alunecă lacrimi din ochi. Tăcuseră și glasurile de oameni și lătrăturile de cîini Și în înalt luna mîna ecoul nopții, Dar privind-o de jos și apoi zăbind turlele Capitoliului Zadarnic așezate aproape de casa mea. (Lat.)

mîncare și se întorc. Discuții în tren : ură față de nemți, fraternitate generală.

Sîntem treizeci de persoane îngrămădite într-un spațiu rezervat în mod obișnuit pentru opt. Cîțiva stau în plasele de bagaje. Toate ușile sînt deschise și de-a lungul întregului tren sînt unii care călătoresc așezați pe pragurile scărilor, cu picioarele spînzurate în gol, sau ghemuiți pe trepte, ținîndu-se cu o mînă de mînere. Acoperișurile vagoanelor, tampoanele, burdufurile, tenderul, mașina, sînt acoperite cu călători zdrențuroși și numai în cămașă.

Cea mai mare parte din ei sînt soldați, care se întorc la casele lor, travestiți cum au putut mai bine în haine civile. Chiar și Agostino, tovarășul meu de călătorie, este în aceeași situație. Vine de la Udine, unde regimentul său, după ce a luptat împotriva nemților și după ce a ascuns camioanele și armele în parcul unei vile, a fost lăsat liber din ordinul colonelului. Agostino are familia evacuată la Torella dei Lombardi, un sat mare din Irpinia, la sud de Benevento și la vest de Avellino. Eu merg cu el. Dacă voi fi oprit și întreat, voi spune că mama mea e evacuată și ea la Torella, la rudele lui Agostino, și că mă duc să stau împreună cu ea.

Oprire lungă la Mandela, așteptînd locomotiva electrică spre Tagliacozzo. Un neamț cu cască, cu pușcă mitralieră și cu un impermeabil care-l camuflează, merge în sus și în jos pe peron.

Arsoli. Ne e foame. Mîncăm pîine muiată în apă.

Tagliacozzo. Mîncăm un măr, așezați pe pămînt, în umbra gării. Din biroul șefului de gară, în spatele unei perdele care acoperă intrarea, aud glasuri : vorbesc de fuga regelui și a lui Badoglio, de ce fac nemții. Intru : mă prezint șefului de gară și unui oarecare domn Rapolano care nu are un braț. Schimb de politețuri. Mărturisesc că îmi este foame. Domnul Rapolano, foarte amabil, mă conduce la o cîrciumă murdară, imediat lângă gară. Nu e nimic de mîncare. Îi spun lui Rapolano că aș vrea să cumpăr un pahar pentru călătorie. Rapolano, asigurîndu-mă că hangiuul nu ar vinde paharul cu nici un chip, dibaci, cu singurul braț care îi stă la îndemînă, întîi spală paharul la robinetul de la bucătărie, și apoi mi-l strecoară în buzunar. Este primul furt.

La Bugnara, o stație înainte de Sulmona, șeful de gară, foarte scund, întîrzie plecarea trenului pentru că nu găsește fluierul.

În compartimentul nostru intră doi bărbați înalți, voinici, blonzi, amîndoi îmbrăcați în gri deschis și cu pălării de paie cu boruri late, pe cap. Costumele sînt noi și la fel. Ne vorbim la ureche, cît se poate de încet, aproape îmbrățișîndu-ne. Sînt doi grenadieri din Triest. Au luptat contra nemților în afara porții S. Giovanni înspre strada Casilina, chiar din seara armistițiului. Au luptat timp de două zile, adică pînă vineri, 10, la orele 11 dimineata, fără ca nemții să fi putut înainta un singur pas. Numeroși morți și răniți de partea germană, foarte puțini de-a noastră. Grenadierii făcuseră mai mult de cinci sute de prizonieri germani ; nemții numai șapte prizonieri de-ai noș-

tri. Vineri la 11 dimineata a venit ordin să nu mai lupte; iar la 5 după-amiaza să predea armele nemților și să schimbe prizonierii. Cei doi grenadieri sînt umiliți, disperați, furioși. Vor să se ascundă în vreun sat, printre munții din Abruzzo și să pună din nou cît mai curînd mîna pe arme, împotriva nemților. Nu se gîndesc să se întoarcă acasă, se gîndesc doar să se răzbune, să participe la victorie.

Sulmona. Noaptea în gara devastată. Un tînăr care doarme între bancă și zid într-o odihnă perfectă. Luna încă nu-l atinge. Strălucește de murdărie. Băieți zdrențăroși dorm vlăguți lîngă zid. Într-un vagon de bagaje sunet de acordeon.

Miercuri 15 septembrie

Zori. Trenul nu mai pleacă. Focuri printre ruinele gării. Grupuri în jurul focurilor. Mă învîrt încolo și înapoi, mă amestec printre grupuri.

O armată, o națiune în descompunere. Rare, din păcate, chiar printre cei din nord, pasiunea antigermană și demnitatea habsburgică a celor doi grenadieri triestini. Notă dominantă la toți acești tineri: tristețe, scepticism, sau veselie, ca să nu se gîndească. Confuz, se simt trădați, și totodată trădători.

Acum nu mai cred în nimic. Fiecare vrea să ajungă la propria casă, în propriul pat, lîngă mamă, lîngă iubită. De la sud la nord. De la nord la sud. Nici unul care să meargă în sud pentru că în sud există libertate. Nu se văd jandarmi, nici militari,

nici gardieni: numai feroviarilor: singurii rămași în picioare, singurii care își fac încă slujba. Simț al datoriei, abnegație: tradiția din secolul nouăsprezece a feroviarilor noștri. Își transmit foarte des meseria din tată în fiu. Un bloc, de la familie la stat. Și astăzi, cu această excepție, statul italian a dispărut, s-a fărâmițat, s-a pulverizat. Este numai un imens conglomerat de familii.

Este ora 7. Se așteaptă locomotiva. Sosește. Dar nu putem pleca încă.

Plecăm. Nu plecăm. Locomotiva e stricată. Un grup de pasageri se revoltă și-l amenință pe șeful gării, care se hotărăște să dea drumul trenului oricum. Mecanicii se tem și sînt de altă părere.

Ora 10. În sfîrșit trenul pleacă: e atît de încercat încît nu poate face decît zece kilometri pe oră.

Oprire la Idrodacqua. Mulți călători profită de oprire pentru a jefui o livadă. La șuieratul trenului, se opresc, dar fără să se grăbească și se urcă liniștiți în trenul care a pornit.

La intrarea în Pettorano, primul tunel de pe linia Sulmona-Castel di Sangro. În tunel mă simt rău, din lipsă de aer. Mult fum. Trenul merge foarte încet.

Peisajul se schimbă. Nu mai sînt livezi, grădini, ogoare cultivate. Ci un munte fără vegetație, pleșuv, numai pășuni uscate și întinderi mari de piatră, fără un copac, un tufiș, o casă.

După Pettorano, un tunel scurt, apoi unul mai lung. Criză de inimă, mai puternică. Masaje. Înainte de a intra într-un al treilea tunel, trenul se oprește: Agostino și cu mine hotărîm să conti-

nuărn drumul pe jos, și coborâm. O potecă îngustă, pietroasă, care merge de-a lungul liniei. Soarele arde, aerul este cald, apăsător. Pettorano se vede în fund, dincolo de urcușul pe care îl străbat cele două tunele depășite. Mergem. Ne este foame și sete. Avem sentimentul că acum într-adevăr a început aventura. Întîlnim un salahor de la căile ferate. Nu spune că ieri, sub aceste tuneluri blestimate, au murit șapte persoane.

Obosiți, înfometați, sosim la Pettorano. La primele case ni se indică o cîrciumă unde ni se spune că vom găsi de mîncare. E o cămăruță mică, murdară, scundă, cu pereții goi și coșcoviți. În fund: o fereștrică înaltă, înspre vale. Nici fețe de masă, nici farfurii, nici tacîmuri. Cîteva pahare, puțin vin și gata. Proprietarul Mr. D'Alessio, este un italo-american repatriat.

De la fereastră, vedem jos, la jumătatea coastei, la intrarea în tunel, unde coborîsem, trenul nostru, tot oprit, mic, deșirat, ca un trenuleț jucărie. A trecut mai mult de o oră. Dacă lucrurile merg așa, pariez că noi ajungem la Castel di Sangro înaintea trenului.

În cîrciumă trei soldați, doi calabrezi și un sicilian. Vin de la San Quirico d'Orcia, unde regimentul lor, un regiment de mortiere divizionare, s-a predat, din ordinul colonelului, unei patrule de nemți.

Prietenie cu Mr. D'Alessio. Italo-american tipic. Smead, puternic, dezinvolt, rîzînd ușor și zgometos, cu dinți de oțel. Fără bretele, cu cureaua lăsată pe șolduri, pălăria pe ceafă, și cămașă albastră, o *Arrowshirt*. Bogat: cîrciumă, case, pămînt. Vor-

besc cu el în engleză. Efect mare asupra țărânilor. A sosit ora triumfului său! Îmi face cu ochiul mie și consătenilor. Apoi Mr. D'Alessio îmi dă de înțeles bănuiala lui că eu aș fi un parașutist, un spion american.

Se face tîrziu. Trebuie să pornim la drum. Căutăm în zadar un automobil, o motocicletă, o camionetă, o moto-furgonetă cu trei roți. Am plăti oricît. Inutil. De groaza nemților, care trec și pe drumurile acestea, oamenii au ascuns toate mijloacele de locomotie, și nu le scot cu nici un preț.

Trebuie deci să ne mulțumim cu un catîr care să poarte geamantanele. Mr. D'Alessio, din ce în ce mai cordial, cu surîsuri crescînde de înțelegere. De acum nimeni nu-i mai scoate din cap că eu și Agostino sîntem parașutiști americani. Ajută la înșeuarea catîrului și la legarea valizelor. La sfîrșit, învingînd propria avaritie, ne oferă vin și brînză. Plecăm. Ni se alătură cei trei soldați din San Quirico. Pe drumul satului, în fața cîrciumii, se adună o mulțime care ne salută cu entuziasm. Mr. D'Alessio urlă: „*Come back! Come back! Soon! We are waiting for you!*”¹ Îi fac fiice sale două complimente în engleză, urîndu-i să-și găsească bărbat printre soldații americani, și să plece repede în America. Fata nu știe englezește. Tatăl foarte încîntat îi traduce. Pornim, în uralele populației.

Îndată ce ieșim dintre case, reapare muntele ars și traseul căii ferate.

¹ Întoarce-te! Întoarce-te! Hai, te așteptăm (engl.).

Drum de catîri pînă la Rocca Pia. Stînci risipite și tufișuri joase. Urcăm în tăcere. Îi privesc pe băieții aceștia care vin cu noi și care vor merge așa, pe jos, și în tăcere, pînă în Calabria și în Sicilia. Au în inimă, ținta, casa și tristețea negîndită și nedistinctă a celui care a fost înșelat și trădat.

*L'honnête homme trompé s'éloigne et ne dit mot.*¹

La Rocca Pia, spre orele 17. Satul este închis ca într-o strungă. Posomorît, murdar, o piață mare, fără formă, și o șosea care urcă spre munte, printre casele cu ziduri dărăpănate.

Omul care ne-a însoțit de la Pettorano cu catîrul ne spusese că aici, la Rocca Pia, vom găsi, ca să continuăm drumul pînă la Roccaraso, oricîți catîri vrem. În schimb, nimic. Ni se spune că toți catîrii sînt la lucru, pe cîmp, de azi-dimineață, iar la întoarcere sînt oboșiți și nu mai pot merge. Încercăm să-l convingem pe omul din Pettorano să ne însoțească. Nimic. Pentru nici o sumă. Ba chiar se teme că se face tîrziu și vrea să se întoarcă imediat. Insistăm. Răspunde grosolan, desface lucrurile noastre de pe catîr, le pune jos în mijlocul drumului și ne părăsește brusc. Facem o nouă încercare cu oamenii din sat, căutînd un catîr, un mijloc de locomoție oarecare, sau măcar un însoțitor, care să ne ducă bagajele pînă la Roccaraso. Nimic, nimic. În acest sat atmosfera este ciudat de neîncredătoare și de neospitalieră. Sol-

¹ Omul cinstit înșelat se îndepărtează și nu spune nimic (fr.).

dații care au urcat cu noi de la Pettorano nu se grăbesc: hotărîți încă de la început să rămîină peste noapte aici, au găsit o fînărie, și s-au instalat. Dar noi vrem cu orice preț să ajungem la Roccaraso înainte de începerea camuflajului. De altfel, aici nu mai este loc pentru noi. Satul, este plin de evacuați.

Zărim o camionetă care e gata să plece. Ne avîntăm. E un inginer care merge chiar la Roccaraso! Și ar avea loc. Dar refuză, în mod foarte grosolan să ne ia și pleacă.

Se face tîrziu. Un preot tînăr și cu ochelari, parohul, a strîns lumea-n piață. Ne apropiem. Preotul tocmai vorbește. Prind din zbor fraza aceasta: „...dacă lira coboară, în loc să cerem două sute de lire pentru slujbă, însemnează că vom cere trei sute. Ei, de nevoie!...”

Cerînd permisiunea îl întreprup și liniștit îi descriu situația noastră, îi cer ajutor. Nu-mi răspunde. Mă privește și nu deschide gura. Nu-i mai cer ajutor ci doar un sfat. Nimic: nu vorbește. Mă privește prin ochelarii de aur cu o privire albă, stinsă, care nu exprimă absolut nimic. E extraordinar! Mă adresez atunci grupului de săteni adunați roată în jurul lui, cam vreo zece persoane. Nu-mi răspunde nici unul. Toți tac și mă privesc atent, aspru, neîncredători. Cine știe ce-or fi gîndind că sînt! Ne întoarcem spre centrul pieții. Soarele e gata să apună. Nu avem nici ce mîncă, nici unde dormi, nici nu putem continua drumul. Acum regretăm că am coborît din tren.

Sosește în piața de pe șoseaua principală dinspre Pettorano o cărucioară cu un catîr mînat de

un țăran și însoțit de trei soldați napolitani în salopetă și de un al patrulea, un filfizon cu fular de mătase roșie. Merg spre Roccaraso. Cerem voie să punem sus valiza. Plecăm.

Catîrgiul tipic. Descoperim repede că nu e țăran; ci un soldat foarte bine travestit. E un om cinstit. A furat de la armată încălciocă și catîrul și a dichisit totul de minune.

Urcuș spre Roccaraso.

Discuții în timpul urcușului, pe șoseaua provincială. Filfizonul cu fular roșu denigrează armata italiană; e un soldat din trupele auto, napolitan. Și vine de la Bologna. Ceilalți trei, și mai ales cel mai serios, unul slab cu mustăcioară, îl contrazic. Catîrgiul, mult prea viclean, se abține. Cei trei ostași (sînt din divizia *Ravenna* și vin de la Roccastrada) încep să-mi spună „domnule căpitan”. Declar că nu sînt ofițer, ci ziarist. Zîmbesc, nu cred, și după o oră de mers împreună încep să-mi spună în schimb „domnule maior”, iar lui Agostino „domnule locotenent”. Protestăm mereu; dar în zadar.

Soldații îmi arată un ciudat „certificat de bună purtare” care le-a fost eliberat la Roccastrada cînd a fost dizolvată în mod oficial Divizia. E o foaie reproducă la ciclostil în care se declară că soldatul cutare al lui cutare (e scris numele și prenumele) și-a făcut pînă la capăt datoria, și că e trimis în concediu nelimitat.

Ceea ce surprinde este varietatea modurilor în care a avut loc capitularea: altă dovadă că nu au existat directive unice și Înaltul Comandament nu a dat ordine. Acești trei soldați, în afară de filfi-

zonul din trupele auto, sînt foarte cumsecade și simpatici; toți trei au luptat în Rusia cu divizia *Ravenna*. De ce Italia trebuia să sufere această soartă? O merita? Nu o meritau desigur acești băieți.

Un prieten, care trăise cîțiva ani în străinătate, îmi spunea: „Există două lucruri pe care străinii nu le vor crede niciodată despre Italia: că literatura noastră este interesantă și că soldații noștri sînt viteji.” Și iată, această prăbușire. Încă o dată calomniile par justificate. Dar noi știm că nu este adevărat, sau cel puțin că nu este niciodată adevărat în măsura în care cred străinii. Îi cunoaștem pe soldații noștri; și cunoaștem lungă înșelătorie căreia i-au fost victime: falsitatea educației lor patriotice, sărăcia echipamentelor, insuficiența armamentului, incapacitatea și reaua credință a comandanților lor, care nu au știut sau n-au vrut să-i facă să lupte împotriva nemților.

Fascismul, datorită retoricii sale, reușise să ne facă să credem că nu mai iubeam Italia: părea că acel naționalism a ucis în noi prin reacție dragostea de patrie. Acum, în fața acestei minii, acestei dureri, acestei umilințe, ne dăm seama că, dimpotrivă, iubeam Italia mult mai mult decît am fi bănuțit vreodată. Și gîndul la ceea ce ar fi putut să fie și nu a fost, gîndul la ce ar fi fost astăzi Italia dacă armata noastră nu ar fi capitulat, este pentru noi un chin de nesuportat.

Apare un șir de camioane nemțești, care vin din sens contrar. Ceva mai departe, pe o margine de rîpă, e un țăran cu un vițel care paște. Însăpămîntat, țăranul își pierde capul și aruncă vițelul în-

tr-o prăpastie, temîndu-se că i-l vor lua nemții. Vedem vițelul rostogolindu-se pe povîrnișul abrupt și sărind din stîncă în stîncă pînă în fundul văii.

Sîntem numai la o mie de metri altitudine, dar lipsa de vegetație îi dă, celui care este obișnuit cu Alpii, impresia unei înălțimi mai mari: două mii, două mii cinci sute. Cu marea deosebire că aici nu există aerul de la două mii cinci sute de metri, nici priveliștea ghețarilor, nici mireasmia pășunilor, nici zgomotul îndepărtat de clopote al turmelor. Munți săraci. Munți care pentru mine nu sînt munți.

Ajungem la devastatul Piano delle Cinque Miglia. Amintiri din Turul Italiei. Se înoptează. Nici o casă. Spaima că va începe camuflajul. „Sînt nemți la Roccaraso?” îi întrebăm pe ciobani. Ne răspund vag și contradictoriu: oricum un lucru este sigur, după ce începe camuflajul este periculos să-i întâlnești pe nemți. Arestează, interoghează, deportează. Vom sosi înainte de începerea camuflajului să găsim unde să petrecem noaptea? Toți (sîntem șapte) mergem în cărucioară. Iar catîrul merge în trap bun. Număr cu aviditate kilometrii de pe borne. La ultimul urcuș cobor și merg înainte cu doi ostași. La răspîntia dinspre Revisondoli, las un soldat ca să-i anunțe pe cei care ne urmează și continui să merg cu celălalt în sus, spre sat.

S-a făcut noapte adîncă. Simțim miros de oi, auzim clinchet liniștit de clopoței. Dincolo de îngrădirile rustice, ghicim tuntele sub cerul liber. Primele case din Revisondoli. Toate ușile închise. Or fi nemți în sat? Continuăm să mergem, pre-

gătiți pentru orice, tot în fugă. În sfîrșit o piațetă, uși deschise, lumini care străbat din case, femei în praguri și chiar copii care întîrzie la joacă, pe întuneric, în liniștita noapte de vară. Strigăte, risete de copii: sentiment de pace și de siguranță, înțelegem că sîntem salvați. Gîfîind, nu de frică, ci fiindcă uncasem în pasul acela, întrebăm:

— Sînt nemți aici?

— Nu, nu, bieții de voi, nu vă fie frică! răspunde corul femeilor, interpretînd greșit gîfîitul nostru. Și ne spun că sînt nemți, da, dar jos, la Roccaraso, la postul de control.

Găsim adăpost pentru noapte la hotelul *Reale*. Mîncăm. După ce mi-am instalat „ostașii mei” în salon, și după ce m-am convins că au cu ce se înveli, ies cu Agostino să fac cîțiva pași pe esplanadă. În grădinița cu plante puse în cutii din fața hotelului, stau în fotolii de răchită domni și doamne, un grup mic. La trecerea noastră șușotesc.

Traversăm esplanada pînă la aleea de castani. Ne apropiem de parapetul care domină de sus valea largă de la Roccaraso. Acolo, jos, cîteva lumini: poate gara, poate postul de control nemțesc. Luna, care este înaltă și plină, probabil că mărește înfățișarea locului pentru unul care, ca mine, nu l-a văzut niciodată în timpul zilei. Spinările pleșuve și ondulate ale munților, fără vîrfuri și piscuri, se înalță de jur împrejur, iar dincolo de acești munți se ghicesc alții, și alții, la infinit, și toți monoton de pleșuvi și de ondulați. Nu adie vîntul. Ne așezăm un moment pe o bancă de fier.

Ce pace. Și ce tristețe. Este întocmai ca o mare durere personală, ca moartea mamei, ca trădarea unei femei iubite; una dintre acele dureri fără leac. Chiar și despărțirea de Jucci, îndoiala în privința clipei revederii, nesiguranța călătoriei și a soartei noastre nu mă chinuiesc în acest moment. Ne gândim doar la un singur lucru. Am vrea să nu fi văzut niciodată această zi, să ne fi născut în oricare altă epocă din istoria noastră.

Luna, munții, noaptea liniștită de septembrie. Nu mai pot suporta această tăcere.

Joi 16 septembrie

Plecăm în zori, același grup din seara precedentă. Pentru a nu trece prea mulți prin fața postului de control din Roccaraso, trimitem înainte cu cărucioara toate lucrurile noastre, pe catîrgiu și pe cel mai tânăr dintre ostași. Agostino, eu și ceilalți doi o luăm pe scurtătură. Ne dăm întâlnire pe șosea la doi kilometri după Roccaraso; sau, în cel mai rău caz, la intrarea în Castel di Sangro.

Scurtătură. Două femei cu un catîr ne servesc drept călăuză. Facem un ocol departe de gara din Roccaraso, continuăm să ocolim prin pajiști uscate și arse; în sfârșit șoseaua. Cărucioara nu se vede. O fi și trecut?

După pod, valea se strânge, se adâncește: șoseaua aleargă pe fund, paralelă cu torrentul. Păduri mari de pini și de castani pe amândouă laturile. Un de-

pozit de lemne făcute stînjeni. În aer, mirosul pinilor.

În urma noastră un uruit de motoare. Ne întoarcem: una, două motociclete, încă departe. Nemiți. Și apare, din spate, un șir de automobile. Mergem fără să ne mai întoarcem.

Iată motocicletele, automobilele, într-un uruit, ne depășesc. Privim cu coada ochiului. Un comandament german, desigur. Motocicliști cu puști mitraliere. Mașini descoperite cu ofițeri superiori în față, iar la spate, în fiecare, câte patru soldați așezați, cu pieptul drept, înșurubați parcă pe scaune: drepte, în fața lor, puștile par și ele înșurubate în caroserie. Impresie de rigiditate, ca niște jucării. Numai că, fiecare dintre ei, de la motocicliști la colonei, cu o ușoară dar precisă deplasare a capului pe gît, în momentul trecerii prin fața noastră, ne privește: ne cercetează, în aceeași clipă, atît cît le trebuie să judece că, evident, nu este cazul să se ocupe de noi. La urmă trec două mașini închise: sclipesc înăuntru chipiuri înalte, cu ceaprazuri. Generali. Închid coloana alte automobile descoperite, cu soldați repeni pe bănci, mulți motocicliști. Ne ținem răsuflarea pînă la ultimul, și mergem aplecați, tîrînd picioarele, privind, în jos, drumul din fața noastră. Au trecut. Din nou tăcerea, soarele, mirosul plăcut al pădurii. La Castel di Sangro, la cîteva ore după aceea, voi afla de la un neamț că în dimineața aceea a trecut feldmareșalul Rommel împreună cu feldmareșalul Kesselring, îndreptîndu-se spre Salerno.

Continuînd să mergem, începem să fim puțin îngrijorați, din pricina cărucioarei care nu se zărește de loc. Unul dintre ostași ne atrage atenția că individul care mîna catîrul era grăbit să ajungă în satul lui, Rio Nero, care e la cîțiva kilometri după Castel di Sangro. Bine, ne gîndim : vom găsi soldatul cu lucrurile noastre la intrarea în Castel di Sangro, cum ne-am înțeles. Dar cînd sosim la Castel di Sangro, obosiți după marșul lung sub soare, cu dureri la picioare, nici urmă de cărucioară sau de soldat.

Castel di Sangro e mult mai mare decît mă gîndisem eu. E un orașel. Ne despărțim : îl lăsăm pe unul de gardă la intrare în sat iar noi colindăm încolo și înapoi, de-a lungul și de-a latul, pe drumuri și prin piețe. După două ore de cercetări zadarnice ne regăsim frînți și plini de dușmănie la intrarea satului. Deci, catîrgeul și băiatul ne-au tras pe sfoară și au plecat cu lucrurile noastre ! Cei doi soldați care pînă atunci avuseseră încredere oarbă în tovarășul lor, crezîndu-l absolut incapabil de o astfel de acțiune, acum sînt și ei deprimăți.

Zgomotul unui bombardament îndepărtat. Strigăte și înghesuială de femei nepieptănate. Se pare că bombardează Isernia.

Iată reapare liniștit și zîmbitor, soldatul nostru. Îl îmbrățișăm. Totul e în ordine. A găsit de mîncare. Spaghete. Aici, într-o casă, cum ieșim din sat. Pornim.

Pe pod, în soare, o întîlnire. O fată slabă, sveltă, elegantă, îmbrăcată ca o vilegiaturistă. O cunoaștem. Este o fată din Roma, o actriță, Nicoletta Parodi. Îmbrățișări și sărutări sub ochii uluiți ai

soldaților noștri. Mergem toți împreună să mîncăm spaghete la domnul Beato, care este gazda noastră.

După-amiază îi părăsim pe cei trei soldați, care merg înspre Napoli. Căutăm nerăbdători un mijloc de locomotie ca să pornim mai departe. Mașină, camion, furgonetă, cărucioară, orice. Nu găsim nimic.

În piață, într-o cafenea, acostez un motociclist neamț, cerîndu-i să ne ducă pe mine și pe Agostino cu motocicleta sa cu ataș pînă la Benevento. E un băiat frumos, slab, bronzat, zîmbitor, cu părul ras și cu pantalonii scurți : are un aer de om sănătos, sportiv și de familie bună. Îmi dă o veste care mă îngheață, dar la care mă prefac că mă bucur :

— *Die Amerikaner kaputt in Salerno !*¹

Dar, din păcate, nu mă prefac numai din prudență, nici din calcul viclean ca să mă ducă la Benevento. Acest neamț este, pentru mine, un dușman, un dușman al Italiei. Dar, cu greu un dușman se poate prezenta în forme mai atrăgătoare, mai simpatice. Iar eu încerc o plăcere morbidă, secretă, de a vorbi cu el în nemțește și de a mă preface că sînt prietenul său. O plăcere intimă de a mă contrazice, ca atunci cînd te culci cu o femeie pe care nu o stimezi și care îți place tocmai pentru că nu o stimezi. Nu o fi oare analog sentimentul care i-a împins pe unii intelectuali italieni înspre fascism și nazism ?

¹ Americanii au fost zdrobiți la Salerno ! (Germ.)

Cît despre călătorie, nimic de făcut. Mă lămu-
rește că nici un neamț, dacă este singur, nu are
voie să transporte civili. Pe de altă parte, dacă
ia pe motocicletă un camarad, nu mai este loc
pentru noi doi. Se apropie cîtiva ștregari; re-
pede, neamțul se apleacă spre ei, îi mîngîie pîn-
tește, le dă caramele și biscuiți, și comentează în
gura mare, cu o bonomie ostentativă:

— *Tedeschi niente male pampini piccoli. Tetes-
chi folere molto bene pampini piccoli.*¹

Chipul și expresia acestui soldat sînt, cum am
spus, atît de simpatice încît nu mă îndoiesc o clipă
de spontaneitatea lor.

Acum el îmi adresează mie și celorlalți care sînt
de față, un surîs larg, salută și iese din cafenea
întunecată în piața însorită. Încalcă pe motoci-
cletă, cu un uruit, se îndepărtează. Nu-l voi mai
vedea niciodată. Va rămîne în amintirea mea toată
viața, cu zîmbetul său foarte dînăr, cu încrezăto-
rul său strigăt de victorie.

Un nebun? Mi-l amintesc pe Stefi, un băiat ti-
rolez de optsprezece ani, care în ianuarie 1940 se
chinuia fiind nerăbdător să meargă la război:
„Linia Maginot! bum bum!” și se făcea că sprî-
jină pușca pe brațul stîng.

Un alt nebun?

Germania a greșit mult și are vini grave.

Dar:

¹ Nemți nimic rău copii mici. Nemți prea iubit copii
mici (într-o italiană stîlcită în text).

*Frumoasă vitejie, ori de cîte ori te întîlnesc
Spiritul meu se bucură ca de o împlinire fericită
Și nu crede că ești de disprețuit
Chiar dacă ai crescut și ai fost cultivată în șoareci.*

La cinci după-amiază nu am găsit încă nimic.
Trebuie să mergem mai departe cu orice preț. În-
chiriem două biciclete de damă, foarte stricate.
Lăsăm o mie cinci sute de lire garanție pentru
fiecare, hotărîți firește să nu le aducem înapoi.

Nicoletta și doi domni cumsecade, prieteni de-ai
săi din Castel di Sangro, ne însoțesc pînă la răs-
crucea de la Alfedena.

Ne oprim să-i salutăm și tocmai atunci lui Agos-
tino i se sparge cauciucul. Este prima din lunga
serie de pene. Cauciucurile sînt vechi, prăpădite,
numai petece.

Soarele a coborît între timp dincolo de munți.
Lipim camera. Apoi ne luăm rămas bun de la Ni-
coletta. E un moment de emoție.

O lungă îmbrățișare în aerul răcoros și curat
al apusului de munte, în tăcerea cîmpiei. „Mult
noroe!” ne strigă de departe Nicoletta, iar noi
pedalăm cu putere spre Rio Nero, în timp ce se
înnoptează.

Trebuie neapărat să ajungem la Rio Nero îna-
inte de-a începe camuflajul. Șoseaua e numai urcu-
șuri și coborișuri scurte care se alternează și, cîte-
odată, este presărată cu pietriș. Dacă ni se sparg
cauciucurile sîntem pierduți. Pe neașteptate, în în-
tuner, se cascadează în fața noastră o gaură enormă
produsă de o bombă. Abia avem timp să frînăm.
Ne aflăm în apropierea unui viaduct, obiectiv evi-

dent al unui bombardament recent. De jur împrejur, pe cîmpuri, găuri de bombe.

Rio Nero Sannitico. Puține case prăpădite de o parte și de cealaltă a șoselei care străbate satul în lungime.

Ni se arată „hotelul”. O cameră mare plină cu paie și foi de porumb, unde dorm șapte sau opt pompieri, adică *paznici contra focului*, refugiați din Roma. Apoi, bucătăria, mare și comodă. Două fetișcane, foarte frumușele și foarte simpatice. Bunicul, și aici, este tot un italo-american repatriat. Prietenie imediată. Bunicul începe să ne privească cu șiretenie; apoi se înclină, se apleacă peste masă, se apropie de urechea noastră și șoptește:

— Trăim vremuri în care trebuie să-ți ții gura și să nu vorbești. Lumea nu trebuie să înțeleagă ce gîndești tu.

Dar este primul care uită prudența pe care o recomandă, deoarece continuă:

— Să aștepti! Trebuie să știi să aștepti în tăcere. Iar apoi, cînd va veni momentul, vei vorbi și vei striga... *Hallo friend!*¹

— *Hallo friend!* răspundem atingînd paharele. Iar bătrînul strînge din ochi, îi face mici, mici și aplecîndu-se din nou la urechea noastră, conchide:

— Eu asta spun. Dacă e s-alegi între doi stăpîni, unul bogat și altul sărac, e mai bine să-l servești pe cel bogat, nu?

O astfel de înțelepciune li se va părea multora tristă, sceptică, iremediabil *italiană*. Nouă însă

¹ Noroc prietene! (Engl.)

ne face o impresie contrară. Robul care știe că este rob face primul pas spre libertate. Acest bătrîn italo-american ar avea tot dreptul să-i numească pe americani prieteni și aliați, dar preferă să-i numească stăpîni și să se declare slugă. Există în el mai multă detașare, mai multă limpezime, mai multă demnitate amară decît în toți domnișorii din capitală. Și apoi, în acele semne din ochi, în acea expresie șireată, aș vrea să spun *figarescă*, există o altă socoteală: ca și cum ar spune: sub un stăpîn bogat te îmbogățești, și deci devii liber mai repede decît sub un stăpîn sărac.

Mîncăm foarte bine. Glumim îndelung cu cele două fetișcane. În sfîrșit ne culcăm.

Agostino nu simte ploșnițele și doarme. Eu nu închid ochii. Curînd am toată ceafa mîncată. Și toată noaptea trec autocamioane nemțești, făcînd un zgomot infernal pe drumul îngust din fața hotelului. Mă uit, de fiecare dată, și controlez cu îngrijorare dacă merg în sus sau în jos. Dacă merg în sus, mă gîndesc cu naivitate, însemnează că se retrag. Dacă merg în jos, însemnează că rezistă. Dar autocamioanele se alternează în cele două direcții într-un număr aproape egal.

Vineri 17 septembrie

Orele 4. Bătrînul ne cheamă. Are cafea caldă. Plecăm în aerul rece și întunecat.

Șoseaua aleargă pe o creastă cu urcușuri scurte și coborîșuri lungi. De jur împrejur, un imens peisaj deschis: munți golași, arizi, se îngrămădesc

pînă la orizont, coaste prăpăstioase se prăvălesc în văi stîlcoase. Il Sannio, Samniții...

S-a și luminat. Dar e frig. Și soarele întîrzie să răsară. Impresie de nord, de munte. Bucuria bicicletei. Bucuria bicicletei la munte. Regăsim, în vîntul care ne lovește fețele, în efortul pe care îl fac picioarele noastre pe pedale și degetele noastre pe frîne, încrederea din adolescența noastră. Și ca atunci, cînd la orice bucurie neașteptată uităm timp de ore și de zile întregi obiceiurile orașului, grijile studiilor, constrîngerile familiale, tot așa se desprinde acum de noi ca prin farmec toată această viață, o viață întreagă de ani și ani, de muncă și de lene, de mici mîngîieri și de compromisuri continue, de renunțări, de trădări, de lășități; iar armistițiul, capitularea, aliații care se află la Salerno, dezastrul patriei noastre, nu sînt, în acest moment, în timp ce pedalăm în aerul rece și negricios, sus pe brîna acestor munți sălbatici, nu sînt din păcate decît un pretext pentru bucuria noastră: nu sînt decît o mare eliberare, în aventură, de o viață falsă și meschină: o regăsire neașteptată a tineretii noastre. Ne amăgim într-adevăr c-am fi foarte tineri. Credem că am aruncat departe, cu o scuturare de umeri, tot trecutul nostru și că mergem în întîmpinarea americanilor ca spre o nouă viață.

Ne spunem, e adevărat, că sîntem fericiți pentru că în sfîrșit au debarcat americanii și că mergem în întîmpinarea libertății. Dar în adîncul nostru, în secret, și în ciuda a tot ce sperăm de la americani, simțim că nu e numai asta: simțim că sîntem fericiți și pentru că evenimentele extra-

ordinare ne-au dat acel curaj pe care de atîta timp nu-l avusesem; curajul de a termina cu o viață care nu ne plăcea, și de a pleca cu ușurință, într-o frumoasă dimineață, cu bicicleta și cu cîteva rufe de schimb.

Scîrțîie frînele, scrișnesc roțile pe pietrișul munților. După fiecare urcuș scurt, acolo unde șoseaua se unește cu cerul, e o priveliște irezistibilă, fără oprire. La fiecare coborîre îți vine să cînti.

În sfîrșit, sîntem în fundul unei văi, dincolo de care reîncepe o singură pantă lungă de cîteva kilometri. Primele urcușuri repezi le facem în șa. Ne încrucim cu un șir de camioane nemțești care vin deci din sud. Sînt multe. Trecerea durează mai mult de o oră. Trupe, materiale, chiar și tunuri. Oamenii sînt negri de praf și par foarte obosiți. Nu rîd, nu cîntă, nu vorbesc. Au fețe triste, contractate de oboseală. Ne privesc ca și cum nu ne-ar vedea. Miroase a retragere. Gîndindu-mă din nou la *Die Amerikaner kaputt in Salerno* scoatem un suspin de ușurare.

La jumătatea urcușului, lui Agostino i se sparge cauciucul. Îl reparăm cu răbdare, sub soarele înalt în timp ce camioanele continuă să treacă învîluindu-ne în praf la fiecare trecere. Dar tubulețul de lipici s-a rupt: reparația e obositoare, nesigură.

Un mare camion-bucătărie urmează la distanță convoiul care e departe acum. Mașina mare merge atît de încet încît, întorcîndu-ne înapoi o bucată de drum, mergem alături, intrăm în vorbă cu șoferul și îi cerem soluție de lipit. Soldatul ne privește ca înspăimîntat (însăimîntat de noi!) și nu ne răspunde nimic. Are o față slabă, scofilită,

două brazde lungi, drepte, de la pomeți la barbă, părul cărunt, ochii holbați. Pare un bătrîn. Și poate este un bătrîn. Bubuind, camionul-bucătărie își continuă drumul său lent iar noi plecăm din nou cu cauciucul pe jumătate dezumflat. La fiecare două sute de metri trebuie să coborîm și să pom-păm. Trebuie să continuăm astfel pînă vom găsi soluție. La Isernia, ne spunem, la Isernia. Iar pînă la Isernia nu mai sînt decît cinci kilometri.

Spre capătul povîrnișului, în timp ce oprim pentru obișnuita pompare, apare de pe un drum și vine înspre noi un țaran cu părul roșu, înalt, slab, înspăimîntat. Are în mînă smochine, și ni le oferă vorbindu-ne în germană.

— Nu sîntem nemți, îi spunem.

Dar el nu crede, și continuă să ne vorbească în germană, afirmînd că fusese prizonier în Austria multă vreme, în timpul celui-alt război. Smochinele sînt grozave. Vrem să i le plătim. Dar el nu primește. Îi mulțumim și-l salutăm, lăsîndu-l cu ideea lui greșită.

Valea verde a Iserniei. Șoseaua începe să fie asfaltată. Cîmpia pare bogată, foarte bine cultivată. Dar este o tăcere ciudată în aer. Și nu se vede nici un țaran, nici un trecător, de l-ai plăti în aur. Casele țărănești care mărginesc șoseaua sînt închise și pustii. Acum, gîndindu-ne iarăși la țaranul înspăimîntat care vorbea nemțește, ne dăm seama că probabil el este unicul locuitor al zonei, pe o rază de cîțiva kilometri. De ce această părăsire? Ce s-a întîmplat?

Înțelegem îndată ce ajungem la podul dincolo de care se ghidește Isernia. Podul este neatins. Dar

de jur împrejur, un peisaj lunar. Nu există metru care să nu fie ars, răscolit de bombardamente. Nimic nu mai este verde. Copacii negri, strîmbați, răsuciți. Pămîntul cenușiu. Firele electrice și de telegraf șerpuiesc peste șosea. Stîlpii rupți, doborîți. Traversăm podul. Este aproximativ unsprezece dimineața. Groază de priveliște și teamă să nu fim surprinși de un bombardament. Totuși, înaintăm spre oraș în căutarea unui biciclist. Ajungem aproape de gară. Un morman de ruine. Nu este nimeni. Miros de stîrvuri. Evident, orașul a fost părăsit. Ne oprim muți, nehotărîți, în fața ruinelor, în soare, în marea tăcere. Doi cîini slabi țîșnesc pe neașteptate de pe cîmpul apropiat, trec drumul, și se îndepărtează, intrînd în oraș.

Un fîșit ușor în spatele nostru: e un om pe bicicletă, pare un muncitor. Ne privește cu aer întunecat, bănuitor. Îl întrebăm dacă are soluție. Răspunde aspru și grosolan că nu. E limpede că-i e teamă de noi. Teamă ca cererea noastră, în acel loc, în acea singurătate, să nu fie doar un pretext ca să-l oprim. Și se îndepărtează, pedalînd cît poate mai repede. Dispare și el, ca și cei doi cîini, printre dărîmăturile orașului.

Hotărîm să nu intrăm în Isernia. Ne înapoiem cam o sută de metri, la răspîntia dinspre Benevento, și continuăm să mergem pe jos cu un cauciuc de la bicicleta mea dezumflat.

N-au trecut zece minute și totul s-a schimbat. De la moarte la viață. Cîmpul este verde, păsările cîntă, apa curge printr-un canal de-a lungul șoselei, întîlnim femei care lucrează într-o grădină.

Puțin mai sus, este o moară. Intrăm în moară mereu în căutarea soluției de lipit. Nu există. Dar locul este atât de frumos, răcoros, curat, încât ne gândim să ne oprim acolo. Este apă din belșug. Bem, ne spălăm, mâncăm, vorbim cu doi băiețandri care lucrează la moară. O terasă de ciment avînd deasupra un acoperiș, perpendicular pe torent. Vedem jos torentul domolindu-se în oglinda unui lac mic, închis de digul morii și înfundat între două rișe acoperite cu tufișuri dese, foarte verzi. Îți vine să te scufunzi în micul lac și să faci baie. Îți vine să nu mai pleci de acolo. Iernia și podul sînt dincolo de o mică colină. Ororile distrugerii apropiate măresc, prin contrast, acest sentiment de pace, de bunăstare, de siguranță. Cît timp am rămas pe terasă într-o dulce somnolență ?

Cineva trece cu bicicleta pe șosea. Ne trezim, alergăm înspre el și-l întrebăm strigînd dacă nu are soluție.

Îl recunoaștem. Este muncitorul pe care cu puțin înainte îl văzusem intrînd în Iernia. Acum duce pe ghidon o oală mare de aramă. Dezamăgire. Ne reluăm locul pe terasă. Dar o voce ne atrage atenția.

— Aveți sfoară ?

Este tot muncitorul cu bicicleta. S-a întors. Coboră de pe șosea. Intră în moară, vine înspre noi :

— Aveți sfoară ?

— Da, pentru ce ?

— Pentru că dacă aveți sfoară, se poate repara și fără soluție.

Și, foarte iute, sub privirile noastre uluite, repară spărtura fără lipici, fără petec, fără glasp-

pir, fără nimic ; cu o bucățică de sfoară. Foarte simplu : îndoaie camera de aer unde este spărtura, face o strangulare și o leagă tare. E o reparație foarte folosită în Italia meridională, ne explică muncitorul însuși, puțin după aceea, însoțindu-ne, și se numește *pupatella*. Într-adevăr, camera de aer, cu strangularea sa în vîrf, pare o păpușică cu cap.

Muncitorul ne însoțește înspre Cantalupo, pînă la jumătatea drumului. Ne povestește toată viața sa. E napolitan, căsătorit, cu copii. Comis-voiajor, vînzător ambulant, mecanic, o dată a făcut o mică avere cu o întreprindere de ape minerale. A fost pînă și-n închisoare. Pentru că vindea în piețe fără autorizație. Acum, timpurile sînt grele. La Santa Maria Capua Vetere casa sa este bombardată. Refugiat cu familia întîi la Iernia, și apoi aici sus, într-un sătuleț de munte. Oala... ceea ar fi o oală a lui, pe care în graba mutării de la Iernia, nu avusese timp să o care cu ei. Acum se dusese s-o ia.

Avem senzația vagă că oala nu este a lui și că a *șterpelit-o* dintre dărîmături. Spune că Iernia este complet părăsită, sînt cadavre pe drumuri. Locuitorii, după primul bombardament, au fugit iar acum nu au nici măcar curajul să se întoarcă ca să-i îngroape pe cei dragi. Sîntem constrînși să presupunem că în alte părți ale Italiei ar fi existat acest curaj.

Un cîmp de aviație bombardat și părăsit. Barăci incendiate. Carcase de avioane. Îl salutăm pe muncitorul care o ia pe un drum lăturalnic. Nu-l vom uita grație „păpușicii“.

Zece kilometri de coboriș lin. Sosim la Cantalupo pe la unu și jumătate, foarte flămânzi.

Hangiu civilizat, ca înfățișare și maniere. Ne înțelege din zbor. Ne introduce în camera din spațele bucătăriei și ne servește, după câteva clipe, cu o ciorbă minunată și cu Radio Londra. În jurul radioului, cu hangiu, se adună trei țărani. După comunicatul de la Radio Londra, bătălia de la Salerno pare încă îndoielnică. Dar hangiu nu șovăie, nici prietenii săi. Victoria aliaților, după ei, este sigură.

Plecăm din nou către ora trei după-amiază. Peisajul, între Cantalupo și Boiano, și după Boiano pînă la răscrucea de la Vinchiatturo : vale întinsă, fertilă, cultivată, civilizată, se văd mereu case țărănești și plopî înalți și platani care mărginesc șoseaua. Parcă n-ar fi Italia meridională. Și caracterul oamenilor se potrivește cu peisajul. Găsim la Boiano ospitalitate imediată, foarte civilizată, și mai ales inteligentă. Pînă și o înghețată excelentă. În Abruzzi ne-ar fi rîs în nas dacă am fi vorbit de înghețată.

Într-adevăr, de la Cantalupo, totul e schimbat, primul semn fiind fața surizătoare a hangiuului. S-a terminat cu casele posomorîte și murdare din piatră, cu chipurile bănuitoare și întunecate ale locuitorilor văii. Ferme mari, aerate, pictate în roz și galben. Iar oamenii ne fac o primire amabilă, afectuoasă, napolitană. Dar napolitană, în sensul cel mai bun, pentru că la Napoli ospitalitatea poate fi și indiscretă și intrigantă.

La Boiano am fost îndrumați la un atelier mecanic și ne-am aprovizionat cu tot ce doream ca

să reparăm cauciucurile : soluție, glaspapir, petece vulcanizate și bucăți de cauciuc.

În lumina apusului defilează acum pășunile și cîmpurile verzi și fermele colorate. Agostino ar vrea să se oprească și să ceară adăpost pentru noapte. Eu mi-am pus în minte să dorm la Sassinoro, primul sat important, și îl silesc să continue.

Nu aș fi presupus niciodată că după răspîntia de la Vinchiatturo peisajul o să se schimbe. O fi poate și efectul apusului soarelui. Fapt este că încep dealurile necultivate, o pîrloagă pustie, și viaducte bombardate.

O casă de țară pe stînga. Sleit, Agostino mă imploră să ne oprim. Casa e sus pe deal, la o sută de pași de la drum, pe jumătate ascunsă printre copaci. Pare pustie. Nu îmi place, și accelerez pedalatul. Agostino, înjurînd, se ține după mine.

Trebuie să ajungem la Sassinoro, înainte de-a începe camuflajul. O dată cu apropierea acestuia începe și frica de nemți. De câteva ore am văzut atît de puțini, cîte un camion din cînd în cînd, încît aproape am uitat de ei. Nu mai întîlnim case. Agostino mă întreabă de ce nu am vrut să mă opresc la casa aceea de țară. Nu există un de ce. Locul de dormit îl alegi prin instinct. Trebuie să ai încredere în prima impresie.

Oprim un țaran. Pînă la Sassinoro, spune, sînt opt kilometri. Dar fiți atenți ca aici, într-un cătun, sînt nemți și trag. Au furat grîu, ulei și porci de la o fermă.

Agostino îmi reproșează că era mai bine să ne fi oprit acolo. Acum asta este, insist, continuăm pînă la Sassinoro.

Pedalăm, pedalăm. Pînă una alta aproape că s-a întunecat.

O împușcătură foarte aproape. Continuăm. Dar iată un grup de case, probabil cătunul despre care vorbea țaranul. Nici nu poate fi vorba să ne oprim aici : într-o grădină de lîngă case am observat imediat două camioane mascate cu ramuri.

E complet întuneric. Pedalăm din ce în ce mai repede. O cotitură. O barieră. Traversînd liniile așternute cu pietriș, abia încetinim, doar pentru a întreba din mers o umbră care se află lîngă cantonul feroviar :

— Cît e pînă la Sassinoro ?

— Patru kilometri, este răspunsul.

Reiau viteza, dar Agostino strigă că i s-a spart cauciucul. Cobor. S-a spart pe pietrișul de la trecerea de nivel. Sfat scurt, în șoapte : nu-i altceva de făcut decît să-i cer cantonierului să dormim la el. Între timp, cantonierul, umbra de adineaori, coboară spre noi.

E un omuleț slab, mic, cu vocea firavă, cu aerul înspăimîntat. Ne răspunde arțăgos, fără să spună nici da, nici nu : bombăne fraze dezlinate, ca și cum ar vorbi în sinea lui : dar între timp ne conduce spre canton. În prag, în lumina unei lămpi cu carbîd aprinsă înăuntru, un copil mic, o fată de vreo zece ani, și un cățeluș care latră furios.

Puțin cîte puțin cantonierul, dîndu-și seama că nu are într-adevăr de ce să-i fie frică de noi,

pare mai amabil și mai binevoitor. Ne invită la cină.

Povestea tristă a cantonierului. Soția moartă ; cinci copii : doi departe, unul lucrează la calea ferată ; cei de aici sînt cei mai mici. Au aerul bolnăvicios, ca și tatăl. Se plînge de nemți care i-au luat tot. Povestește în amănunt scena. Au venit dimineața devreme, cînd copiii dormeau încă. I-au luat totul, uleiul, făina și găinile.

— Acum cum o s-o scot eu la capăt ?

Și spaima războiului care se apropie, care va trece prin părțile acelea, și datoria sa de feroviar care îl împiedică să se miște de aici, să-și ia copiii și să se refugieze în munți, ca toți ceilalți.

După cină, deși noi facem mofturi, ne pregătește patul jos pe o saltea.

Spre ora zece auzim un declic, clopoșelul începe să vibreze. După vreo zece minute sosește trenul. E un tren foarte lung : supraîncărcat, ca de obicei, cu soldați fugari. Sînt îngrămădiți, înghesuiți pe vagoanele de marfă. În întuneric se ghicesc în fiecare vagon învîlmășelile de oameni. Toți strigă, cîntă cît îi ține gura. Cantonierul, mergînd cu felinarul său de-a lungul trenului oprit, îi descoperă la întîmplare ici și colo, o clipă, în pata luminoasă, nesigură : corpuri, membre, chipuri întinse în timp ce cîntă, pe care, după aceea clipă întunericul le acoperă din nou.

Din locomotivă coboară fiul mai mare al cantonierului, un băiat de vreo cincisprezece ani, slab, trist, bolnăvicios și el. Printre urlate și cîntece, trenul pleacă din nou, încet, și se îndepărtează în noapte.

Fiul mai mare cincează în grabă. Ne culcăm cu toții. Spunându-ne încet noapte bună, cantonierul, cu vorbirea sa îndurerată și amabilă, mă sfătuiește să îndur chiar căldura, dar să nu deschid cu nici un preț fereastra sau ușa, pentru că intră țințarii, și cam bîntuie malaria.

Mă arunc pe pat alături de Agostino și încerc să adorm. Deci în familia cantonierului toți au friguri. Simt că mă mușcă ceva. Mă uit, sînt ploșnițe. Bîzîit de țințari. Rozături de șoareci. Afară, cîinele chelălăie continuu. Iar din aparatul pentru transmisiuni ori pentru schimbarea macazelor (o cutie mare așezată la cîțiva centimetri de capul meu) se-aude un zgomot intermitent, exasperant, ca de arc care sare, se destinde, se freacă, se oprește, stă locului un minut sau două, și apoi începe din nou să sară, să se destindă, să se frece. Agostino doarme, și nu știu cum face. În sfîrșit, aud un bombardament îndepărtat. Mă ridic, ies să văd. Iese și cantonierul.

Este un clar de lună minunat. Cantonierul îmi spune că se bombardează înspre Benevento, și îmi arată departe, pe cer, niște punctișoare luminoase și mobile.

Bombardamentul încetează. Cantonierul intră în casă. Rămîn afară și mă plimb de-a lungul căii ferate. Mă opresc. Privesc. Ascult. Noaptea. Luna. Liniștea adîncă. Un greier.

Și ca întotdeauna în nopțile cu lună, la țară, simțind că mă pierd, șoptesc un fel de rugă, un fel de rugăciune scurtă care să stăpînească, oarecum, neliniștea și misterul :

Dulce și luminoasă este noaptea și fără vînt...

Și iarăși mă gîndesc la Roma. La despărțire. La viitor. La această întîmplare neînsemnată și a mea. Iar sensul vieții mi se pare și de data aceasta mai aproape de o explicație, în neliniștea, în blîndețea, în pacea misterioasă a nopții decît în caracteristicile și în motivele evenimentelor. Și oricît de îngrozitoare ar fi aceste evenimente, și oricît de mari nenorocirile Patriei mele, mi se par mai aproape de o explicație nu cînd mă gîndesc la vinile anumitor oameni și la meritele altora, sau cînd mă gîndesc la guverne, la războaie, la luptele dintre clase sau dintre popoare, ci cînd contemplu în timpul nopții liniștea nemișcată a lunii și cerul imens, cînd simt deasupra mea adierea vîntului și durerea morții și a vieții, care sînt unite, pentru totdeauna, în ființa mea și în tot ce mă înconjoară.

Sîmbătă 18 septembrie

Este încă întuneric cînd străbatem în viteză pustiul Sassinoro.

La primele licăriri ale zilei, o fermă : o femeie ne vinde un coș cu douăzeci și patru de ouă cu cincizeci de lire, și trebuie să ne certăm ca s-o facem să le accepte. Voia să ni le dăruiască sau oricum să ni le vîndă cu o liră unul. Ne crede soldați fugari, care se întorc acasă, și vorbește de fiul său, care este prizonier și nu se poate întoarce. De aceea voia să ne dăruiască ouăle. Mîn-

căm imediat patru și legăm coșulețul cu celelalte pe portbagajul bicicletei mele.

La Morcone cumpărăm ardei galbeni și roșii. Apoi, după câțiva kilometri, ne oprim lângă o moară electrică acționată de un generator cu țiței : generatorul a fost așezat în mijlocul drumului. Într-o casă apropiată, o bucatărie spațioasă și veselă, cu pardoseala din plăci de ceramică decorată. Mîncăm cartofi noi fierți, pe care ni-i oferă gospodina.

Capătul platoului de deasupra localității Benevento. În timp ce pedalăm pe șoseaua paralelă cu valea, asistăm la un bombardament, ca la un spectacol. Avioane în picaj bombardează în fundul văii o uzină părăsită.

Coborîm spre Benevento cu toată viteza și continuăm să mergem foarte repede pe falsa cîmpie din fața orașului. În soare și în negura ușoară din vale, distingem, dreaptă în fața noastră, cupola catedralei.

Aeroportul este bombardat, distrus, abandonat ; apropiindu-ne de gara din Benevento, întîlnim găuri de bombe tot mai dese și mai mari. În multe porțiuni a fost lovită însăși șoseaua : trebuie să încetinem, să coborîm și să urcăm cu greu ridicăturile întinse de pămînt moale care umple gropile.

Traversăm calea ferată printr-un pasaj subteran care a rămas întreg ; de jur împrejur, pămîntul este răscolit de gropi enorme ; peste tot sînt grămezi de dărîmături, amestecuri de lucruri stricate.

De acum peisajul nu se mai schimbă. Fiecare metru pe unde trecem a fost bombardat. Dar tocmai

pentru aceasta, ne obișnuim repede. O peliculă cinematografică s-a desfășurat de-a latul străzii, nu se zărește bobina : panglica neagră se continuă de o parte și de alta, cît vezi cu ochii, printre ruine. Pare o glumă, chiar o greșeală de punere în scenă, deoarece conform oricărei logici, sub bombardament celuloizul arde.

Piața gării. Bulevardul drept care merge spre podul de peste Calore și spre orașul vechi. Toate casele sînt distruse. Probabil că orașul este părăsit. Pînă acum nu am întîlnit pe nimeni. Tăcere. Ne dăm seama, deodată, de duhoarea de cadavru. Cu fiecare mișcare de pedală, devine mai intensă. Am vrea să ne întoarcem, să facem un ocol. Dar nu avem alt drum : ca să mergem la San Giorgio trebuie să trecem podul de peste Calore. La jumătatea bulevardului, o bătrînă, vie, stă jos nemișcată pe marginea trotuarului. E îmbrăcată în negru. Își ține capul între mîini. Pare, că nu aude nimic. Nu ne privește, nu privește.

Puțin mai înainte, în timp ce duhoarea de cadavru crește într-una, în sfîrșit ființe omenești : două feițe desculțe, nepieptănate, care se învîrtesc în tăcere printre dărîmături, scotocesc ici și colo, ridică obiecte, cu mișcări rapide și ușoare de animal. Încetinem ca să le privim mai bine. Sînt două țigănci.

Împrejurimile podului sînt ciuruite de bombe mari și mici. E uimitor că podul nu a fost distrus. Dincolo de pod, sus pe digul fluviului, este orașul vechi. De departe, privind cupola catedralei, presupusesem că aceste cartiere vor fi fost cruțate. Dar este tocmai invers. Casele mici, vechi, înghe-

suite una în alta, sînt o singură grămadă imensă de dărîmături; iar strada principală, îngustă și întortocheată, care suia de la pod pînă la piața catedralei, este acum un drum de trecere săpat printre ruine.

Sîntem obligați să coborîm de pe biciclete și să mergem scufundîndu-ne în praful gros al drumului. Duhoarea de cadavru este acum una cu aerul pe care îl respirăm. Ici și colo, printre dărîmături, ghicim fragmente de firme, de obiecte din vitrine: un bust femeiesc de ceară roșie cu perucă, un fotoliu alb emailat, pantofi, o mașină de cafea expres; și în timp ce împingem cu greutate bicicletele pe urcuș, ne gîndim că acolo, în praful des, mai moale decît nisipul, acolo era un frizer, aici un droghist, un cizmar, un bar. De ce oare duhoarea de cadavru are un gust dulceag și face să-ți lase gura apă?

Sub dărîmături, la un metru de noi, trebuie să fie numai cadavre. Soarele arde. Transpirăm. După țigănci nu am mai văzut pe nimeni. Numai noi doi sîntem singurele ființe vii în acest oraș pe care îl străbatem. Dar avem certitudinea că se va termina, și împingem bicicletele care se înfundă în praf cu tot cauciucul și cu geanta. Sosim la catedrală, care a rămas în picioare. Începînd de aici, orașul nu mai pare bombardat: după ce trecem de piață, stradă se lărgeste și înaintează, dreaptă, printre două rînduri de case neatînse. Vedem, la trei sute de metri, multe camioane oprite, și soldați nemți care se agită între camioane și case. Pe fațada catedralei un afiș enorm scris cu litere mari: *Trăiască Mussolini eliberat.*

O să ne oprească nemții? Continuăm, hotărîți, și de cum strada se face netedă, urcăm în șa.

Nemții vin și se duc în tăcere între camion și case, intră în magazinele părăsite, ies de acolo cărînd cu ei tot ce găsesc, și încarcă în camioane. Ici și colo, o santinelă supraveghează acțiunea, sprijinindu-și pușca mitralieră de brațul stîng.

Pedalăm iute printre cele două rînduri de camioane, uitîndu-ne la nemți cît mai puțin posibil, privindu-i abia în treacăt, ca și cum, procedînd astfel, am putea trece neobservați.

Un italian, un țaran, îi ajută pe nemți să încarce valuri de stofă. Încetînim, doar atît cît trebuie ca să-l întrebăm pe țaran în șoaptă care este drumul spre San Giorgio.

Țăranul, evident înspăimîntat pentru noi, aruncă o privire semnificativă înspre nemți și ne face semn cu bărbia să mergem drept înainte și iute.

Cartier modern, un mare boulevard. Casele, vilele, bisericile, sînt neatînse. Pedalăm mai repede. Un neamț, cu o valiză și un palton civil sub braț, merge pe strada paralelă cu boulevardul și ne privește îndelung.

Și în sfîrșit sîntem în afara orașului. La prima casă țărănească, Agostino se oprește și bea apă murdară de la un puț. Agostino e sleit, dar îl conving să se urce iarăși în șa. La un kilometru mai sus zărim, dincolo de un gard viu, înalt, care mărginește strada, o fermă. O luăm pe partea care duce la ea. În fața fermei, o femeie spală rufe. Întrebăm dacă are vin și de mîncare. Femeia răspunde că da, cu un semn foarte ușor,

Un umbrar des este sprijinit de fermă. Este un umbrar făcut în întregime din foi de tutun întinse la uscat. Dedesubt, la mijloc, este o masă pusă pentru prînz. Într-o parte, un şir de butoaie pline cu must. Iar în fund, pentru a închide parcă liniştitul ocol şi pentru a invita la odihnă, o grămadă mare de foi de porumb.

Avem cu noi ouă, ardei, şi cutioare de carne. Țăranul, un bătrîn zbîrcit, cu aer de narcotizat şi cu profil aztec, desfundă, în timp ce aşteptăm ciorba, o sticlă de şampanie. Şampanie o numeşte el. Se mişcă încet, rosteşte cuvintele rar, cu ochii întredeschişi, vorbind parcă în somn.

Este vinul cel mai bun pe care l-am băut în viaţa mea. Rosé, uşor. Făcut, explică țăranul, jumătate din struguri negri şi jumătate din struguri albi. Roz, uşor înepător şi foarte sec. Are puţin gustul așa-numitei *champagne nature*. Înainte de masă bem o sticlă. Apoi, în timpul mesei alte câteva sticle.

Plăcere — fiică a năliniştii. Prin contrast, după ororile de la Benevento, înţelegem cît poate fi de dulce şi de scumpă viaţa.

Se bombardează, acum, nu departe de noi : sînt mitraliate poate camioanele nemţeşti pe şoseaua principală. Dar şi bombardamentul ni se pare vesel, liniştit, ca pocnitorile de la sărbătoarea satului, cînd se aud departe pe cîmpul plin de soare. Țăranul, fără să se ridice de la masă, ne arată acolo la doi paşi o uşă care se deschide în deal : o grotă, săpată în tuf, pentru păstrarea vinului. Dacă bombardamentul se apropie, ne explică el, o să mergem acolo. Continuăm să mîncăm. Cu ță-

ranul şi cu femeia sînt doi copii mici, foarte mura-dari, dar sănătoşi, durdulii, foarte vioi.

După ce terminăm masa, țăranul ridică un braţ, smulge de deasupra capului cîteva frunze de tutun şi îşi umple pipa. Ne vine poftă să facem ca el şi cerem voie. Consimte : acesta închis la culoare, ne explică el, este tutun tare, serveşte la fabricarea ȳgărilor numite „toscanne”. Acesta, mai deschis, este „Macedonia”. Smulgem puţin de ici, puţin de colo, facem un amestec. Ne exaltă acest belşug, această anarhie provizorie. Am urît întotdeauna Monopolul Regal. De ce nu este liberă fabricarea tutunurilor ? Fiecare plantă de tutun este numerotată, fiecare foaie numărată. Fiscul exercită controale din cele mai severe. Acum totul, în Italia, chiar şi monopolul acesta, este distrus ; dar gîndul că am scăpat, fie şi pentru puţin timp, de monopolul acesta blestemat, ne umple de bucurie şi nu ne gîndim cît este de mică o asemenea bucurie şi cîte nenorociri ne costă. Bem mereu vin rosé şi fumăm pipă. Tutun deschis şi tutun închis, amestecate. Sîntem fericii.

Ne întindem pe foile de porumb. Căldură, amorţeaă, îndestulare. Ni se pare că sîntem în Mexic, în Venezuela sau în acel eden rustic de care vorbeşte Melville, o insulă din Pacific, acum o sută de ani.

Pe sub pleoapele îngreunate, îl privesc pe țăranul care fumează, la umbra frunzelor de tutun. Probabil că fumează așa de dimineaţa pînă seara. Iată cum se explică aerul său adormit, ca al unui bătrîn *peon* din Xochimilcho, îndobitocit de marijuana. Xochimilcho, marijuana, sînt prins, în-

tr-un mod foarte plăcut, de un somn iute și profund.

Cînd ne trezim, soarele a și ajuns la jumătatea drumului spre apus. Copiii îi ajută pe mama și pe tatăl lor să stroșească boabele de struguri în vase. Tocmai atunci sosise un băiat mai măricel, un alt fiu al țaranului: își spală picioarele și apoi strivește și el strugurii.

Cumpărăm o cantitate enormă de tutun pentru o sumă derizorie, reparăm un cauciuc care între timp se dezumflase, plătim și plecăm din nou întristați: la trezirea noastră farmecul dispăruse.

Șoseaua este străbătută acum, într-un sens și în celălalt, de șiruri aproape neîntrerupte de camioane nemțești. Este drumul pe care se fac mișcări de trupe de acoperire pentru frontul de la Salerno. Foarte frecvente camioanele Crucii Roșii. Trec, direct spre front, autocamioane încărcate cu soldați care cîntă cît îi ține gura. În picioare, ghemuiți, cu puștile în mîini, cîntă — roșii la față, cu părul în vînt. Or fi trupe pe care le trimit în linia întîia și cărora le-au dat să bea. La Salerno, ar trebui să-i împingă pe americani în mare. Îmi amintesc ce-am văzut acum cîteva luni, în mai, în jurul orei șapte dimineața, pe colinele de lîngă Albano. În aerul curat și liniștit, un cor în ritm perfect de marș, iar în pauzele ritmate, sunetul cadențat al pașilor. O companie de rezervă, soldați de înălțime inegală, și de o vîrstă cam înaintată, prea slabi sau prea grași, mulți cu ochelari. Mergeau severi, țepeni, ca grenadierii lui Frederic, și

cîntau pe două sau pe trei voci, cu tempo și intonația exacte, ca niște coriști din Bayreuth.

*Auf der Heide
blüht ein kleines
Blümlein,
und das heisst
Erika.¹*

Urîndu-i, nu am putut totuși să nu-i admirăm. Ce este Germania? De ce marea sa putere este hărăzită să se pervertească în război? În dimineața liniștită, profundă, corul se îndepărta, se îndepărta și cadența pașilor; și ne gîndeam din nou la chipurile acelea turtite, serioase, osoase, cu ochelari, la privirile acelea albastre, la părul acela blond: auzeam din nou depăntate, dincolo de pădure, vocile armonizate în marș; de ce, Doamne, acelorași ființe cărora tu le-ai dat darul unei Credințe atît de mari, le îngădui apoi ca trecînd prima ta poruncă, să fie împotriva aproapelui, mai sălbatice decît fiarele?

Se bombardează. Avioanele aliate sînt acum vizibile, destul de jos, aproape deasupra noastră. Camioanele nemțești se opresc brusc, trupa coboară și se risipește pe cîmpuri, se ascunde în șanțuri.

O bombă explodează foarte aproape de noi, suflul ne aruncă la pămînt. Un țaran bătrîn cu barba albă și ascuțită, iese dintr-o casuță și aleargă să se adăpostească sub un copac: se lipește de trunchi, tremură din cap pînă în picioare și privește în

¹ Pe cîmpie / înflorește o mică / floricică / și ea se numește / Erika. (Germ.)

sus, printre foile copacului, urmărind zborul aparatelor.

O familie de țărani străbate în goană câmpul arat. Toți, chiar și copiii, duc ceva în spate, saci, lucruri, vase de bucătărie. O femeie duce pe cap o saltea mare. Privim stupefiați, ținându-ne răsuflarea : cine știe de ce ni se pare că am mai văzut scena aceasta. Ni se pare că timpul stă pe loc și că tot pe loc stau, în atitudinea și în gesturile goanei, și fapăturile care fug cu bieteile lor zdrențe : și mi se pare că fustița roșie a unei fete, și părul nepieptănat al unei femei s-au ridicat întinse și nemișcate în vânt, pe fundalul îndepărtat al copacilor și al norilor coboriți, pe care apusul îi colorează în violet. În vreun ziar vechi ilustrat, pe care-l răsfoiam într-o după-amiază plicticoasă din copilăria noastră, acolo poate am mai văzut această scenă și aceste chipuri : era o xilografie colorată, *Les horreurs de la guerre*¹. Mila se contopește cu amintirea ; iar vechea înduioșare în fața acelor imagini de basm se împletește cu profunda uimire de a le redescoperi adevărate. Deci era chiar așa ? Acel rău imens, acele nenorociri îngrozitoare, care loveau fără motiv pe cei neapărați și nevinovați, erau adevărate ? Și emoția pe care am încercat-o când eram copii, numai închipuindu-ni-le, era justificată ? Vai mie, da ! Isus plînsese în grădina Ghetsemani, fusese biciuit și răstignit, iar durerea și dragostea noastră nu erau o nebunie.

¹ Ororile războiului (fr.).

S-au îndepărtat avioanele, am pornit-o iarăși la drum. Dar, aproape imediat, lui Agostino i se sparge cauciucul. Intrucit soarele a apus, ne hotărîm să căutăm neapărat găzduire pentru noapte. Coborîm la o fermă, care se află în fundul unei vîlcele, la cinci sute de metri de șosea. Țăranul ne spune foarte politicoasă că este dispus să ne găzduiască, dar ne sfătuiește să căutăm adăpost în altă parte, înspre San Giorgio, pentru că ferma este alături de un mare depozit de muniții nemțesc (arată o colină apropiată plantată cu măsline) și în fiecare noapte vin avioanele și încearcă să lovească depozitul.

Mă urc pe bicicletă și continui să merg singur spre San Giorgio în timp ce se înnoptează, ca să caut adăpost. Agostino mă urmează pe jos ; nu mai are răbdare să-și repare bicicleta.

Depășesc, la o răscruce, un punct de control. După inscripțiile complicate și după santinelele înarmate pînă-n dinți, înțeleg că șoseaua secundară, care se desparte în acel punct de cea principală, duce la depozitul de muniții.

Cîțiva kilometri mai departe, case nelocuite. San Giorgio ? Găsesc un om care tocmai lasă oblonul unui garaj. Nu, nu este San Giorgio, e un cătun. Îi cer omului să ne lase să dormim în garaj. Nu se poate cu nici un chip. Ba ne spune chiar că voi găsi cu greu și la San Giorgio. Aproape toți vin în sat pentru treburile lor ziua, iar seara se întorc să doarmă în casele de pe cîmp. Se tem de bombardament. Inceputul camuflajului se apropie și pedalez, nu foarte vesel, cu patruzeci la oră spre San Giorgio.

San Giorgio della Montagna este o șosea frumoasă, largă și dreaptă, cu căsuțe joase de o parte și de alta, și cu o biserică în capăt : are înfățișarea unui târgușor de cîmpie, lombard sau piemontez. Nu este adevărat că toți locuitorii își petrec noaptea pe cîmp. Ici și colo, în fața cîte uneia din aceste căsuțe, sînt oameni așezați care stau la aer. Se întrezăresc camere luminate cu acetilenă sau cu lumînări, și mese puse. Îmi recapăt speranța, încetinesc, și privesc în jur atent.

Privirea mea cade pe o casuță din cărămizi închise, cu înfățișare foarte nordică, cu proporții exacte. Are trei uși cu geamuri cu cărămizi ieșite în afară, iar între cornișă și partea de sus a ușilor firma : FIERAR, UNELTE AGRICOLE. Așezat pe un scaun în fața ușii centrale stă un bătrîn frumos, cu părul alb a la Umberto și cu mustățile albe. Fierarul, desigur. Alături de el un bărbat de vîrstă mijlocie, uscățiv. Fumează, discutînd între ei.

Mă opresc, mă apropii, povestesc obișnuita și scurta noastră istorioară (trebuie să o găsim pe mama care este refugiată la Torella, în provincia Avellino, la rudele prietenului meu), anunț venirea apropiată a lui Agostino și cer ospitalitate pentru noapte. Bătrînul, care e îmbrăcat ca un muncitor, nu țărănește, mormăie un răspuns vag, nesigur. Deodată, privindu-mă fix îmi spune :

— Dar dumneavoastră nu sînteți de prin părțile astea, nu este adevărat ? De unde sînteți ?

— De la Torino.

— Chiar de la Torino ?

— Da, sînt torinez pur sînge, de ce ?

— Ei, de ce... bătrînul zîmbește și mă privește binevoitor, și nu îndrăznește să vorbească. După accentul său napolitan, dar nu neșlefuit, ba corect chiar și atenuat, ca al acelor meridionali care au trăit mult în nord, mi se pare că intuiesc adevărul.

— Pentru că poate dumneavoastră, adaug, dumneavoastră cunoașteți Torino, nu ?

— Ei, dacă îl cunosc... răspunde bătrînul, înroșindu-se de plăcere ; apoi, devenind din nou serios, mă cercetează cu privirea și mă întrebă : Dar dumneavoastră sînteți chiar din Torino ?

— M-am născut în strada Ospedale 20, *via Ospidal vint. Chiel a sa 'ndova ch'a l'è via Ospidal ?*¹

— Ei, dacă știi !

— *Veul-lou ch'ai parla 'n dialet ? a lou parla chiel 'l dialet ?*²

— Nu, nu vorbesc, dar înțeleg tot. Am stat mai mult de douăzeci de ani la Torino.

— Aha, poate... la Fiat ?

— Exact, spuse bătrînul, roșind din nou, cu evidentă mîndrie față de omul care stătea alături de el. Întîi la Savigliano, și apoi la Fiat. Sînt pe jumătate torinez și eu. Dar sînt de aici, de la San Giorgio della Montagna. Și într-o zi m-am întors și am deschis atelierul acesta pe care îl vedeți. Torino, piața San Carlo, piața Castello, strada Roma, piața Carlo Alberto... Și carnavalul. Și zilele roșii la bariera San Paolo, la Dingotto...

¹ Strada Spitalului, douăzeci. Știți unde vine strada Spitalului ? (Dialect torinez.)

² Vedeți că vorbesc în dialect ? Dumneavoastră nu vorbiți în dialect ?

Prietenia se înjgheabă repede. Oferă ospitalitate, casă și masă. Prietenul, care este un biciclist și are prăvălia alături, trimite un băiat cu bicicleta în întâmpinarea lui Agostino. Îi mulțumesc fierarului cu efuziune.

— Nu îmi mulțumiți, protestează el, sîntem toți unul pentru altul. Altfel ce mai e solidaritatea? și conchide repetînd aproape în sinea lui: Solidaritate... solidaritate...

Agostino sosește puțin după aceea și găsește cina gata. Mîncăm afară, la lumina unei lumînări, în timp ce se înoptează și camioanele nemțești încep iarăși să treacă zgomotoase, dese, în cele două direcții. Macaroane, ton și ceapă, ardei cu untdelemn, vin, fructe.

Trece o motocicletă condusă de un soldat neamț: pe scaunul de la spate un *balilla*¹ cu fes și pantaloni scurți.

— Trebuie să mai vedem încă asemenea lucruri! comentează bunul bătrîn clătînd din cap și, pentru că s-a și făcut noapte, ne invită să intrăm în casă. Închide ușile cu pilașori mari de fier, un blindaj autentic pe care-l asigură din interior cu bare grele, și între timp spune:

— Dacă nemții vor să intre, au nevoie de tun!

Ne-a pregătit două paturi admirabile, cu cearceafuri și pături. Agostino se dezbracă, se aruncă deasupra și adoarme numaidecît. Eu ies din nou cu fierarul. Am auzit zgomotul unei discuții chiar în fața casei și mergem să vedem despre ce este vorba.

¹ Membru al organizației fasciste de tineret.

În întunericul adînc un mic grup. Încet, încet distingem niște oameni și niște femei din sat, niște copii și doi nemți dezarmați care caută adăpost pentru noapte. Unul dintre ei mîngîie capul unui copil și repetă de mai multe ori faimoasa frază:

— *Prafo pampino: noi teteschi niente male pampini piccoli...*

Fierarul mă ia de un braț și mă convinge să intrăm în casă. Închide iarăși cu barele, meticolos. Apoi mă sfătuiește să mă duc la culcare, profitînd de aceste puține ore dinainte de ieșirea lunii și de începerea muzicii.

Înspre miezul nopții, într-adevăr, mă trezesc explozii depărtate. Ascult atent fără să mă scol. Aud un bubuit aproape continuu; dar nu reușesc să înțeleg dacă sînt camioanele de pe stradă sau avioane. Din camera alăturată se ivește fierarul în cămașă, cu lumînarea aprinsă.

— Sosesec, spune. Și ne scoală. Îl urmăresc într-o curticică în spatele casei, și într-un adăpost foarte frumos săpat în stîncă unui deal care se ridică perpendicular și închide curticica pe partea opusă casei.

Se apropie uruitul avioanelor și exploziile bombelor. Pămîntul se cutremură. Bătrînul vorbește liniștit: despre sine, despre soția și despre copiii pe care îi are la țară, despre speranțele și temerile sale. Este un om cum rar întîlnești acum: idei limpezi, sentimente simple și puternice; isteria și nelegiuirea secolului nostru nu îl ating. Pentru el, cuvintele au o valoare. *Solidaritatea*. Um om din secolul al nouăsprezecelea.

Exploziile încetează, avioanele se îndepărtează. Fierarul ne anunță că se vor întoarce. Dar ieșim din adăpost. Agostino se duce să se culce. Eu și fierarul, fiecare cu câte o găleată, mergem să luăm apă proaspătă.

Puțul este pe partea cealaltă a șoselei, în mijlocul grădinilor. Lună peste grădini, peste măslini, peste apa rece ca gheața care se revarsă din găleată. Argint, prospețime, tihnă. Scîrțîitul scripetelui de departe, continuu, ca în surdină, uruitul camioanelor.

După ce am umplut gălețile ne oprim să vorbim aici. Fierarul povestește : era prieten cu Bocchini, excelența-sa Bocchini, șeful poliției fasciste, care era și el din satul acesta, San Giorgio della Montagna. Fierarul știe tot despre Bocchini, și vorbește îndelung despre el.

— ...Iată, vedeți, avea un mare viciu care îl stăpînea : femeile. Și slujba sa de polițist și-o făcea în întregime cu aceste femei. Prindea, cum se spune, doi iepuri deodată. Distracția și munca. Avea toate aceste femei... da, femei, femeiuști, tîrfe, în sfîrșit. le punea să colinde, și îl informau, și așa știa el tot ceea ce voia să știe... Nu era rău de altfel. Dar, se știe, în situația aceea...

Încet, încet, în papuci, cu gălețile noastre grele, străbăteam din nou grădinile, intrăm în casă. Dar nu ne este somn, nici lui, nici mie. Și ne urcăm pe delușorul din spatele casei, ne așezăm pe un zid mic la marginea unei livezi. Și îl ascult mai departe, ore întregi, fumînd, pe fierarul care îmi povestește despre celălalt război, despre Torino, despre Fiat, despre toată viața lui. De trei sau patru ori, cînd

vin avioanele să bombardeze, coborîm în adăpost doar pentru cîteva minute, și tocmai în ultimul moment. Sîntem anunțați, de fiecare dată, cu o anticipație precisă și suficientă de piuitul găinilor din coteț. Pentru că noi nu am putea să distingem uruitul îndepărtat al avioanelor de acela continuu al camioanelor de pe stradă. Nu ar putea s-o facă nici cel mai expert soldat. Dar găinile pot : în mod regulat, cu o jumătate de minut înainte de a se auzi explozia primei bombe, se trezesc, se agită, piuie nervoase.

Duminică 19 septembrie

Trezirea la orele șapte. Soția fierarului, sosită acum de la țară, ne prepară o cafea foarte bună. La opt sîntem în șa. Prietenul ciclist a reparat camerele.

Străbăteam în viteză podul de peste Calore, lăsăm în urmă șoseaua asfaltată și o luăm pe drumul plin de praf dinspre Taurasi. Nu sîntem încă siguri dacă trebuie, sau nu, să trecem pe la Paternopoli. Aceste drumuri secundare sînt indicate foarte sumar pe harta noastră ; iar Paternopoli, numele acestui sat, sunetul numelui acestui sat, Paternopoli, ne fascinează. „Fuga la Paternopoli“, ne repetăm în continuu : ar fi un titlu foarte frumos pentru o carte. Dar toate numele acestor sate au un farmec ciudat. Paternopoli, Taurasi, Gesualdo, Fontanarosa, Villa Maina, Frigento, Taverne di Frigento, Sant'Angelo dei Lombardi, Torella dei Lombardi, Guardia Lombarda, Nusco. Același pei-

saj se transformă rapid sub ochii noștri ; și pe măsură ce ne îndepărtăm de podul de peste Calore și de șoseaua asfaltată, avem impresia că înaintăm într-o natură fabuloasă și veche, asemenea celei din tablourile lui Salvator Rosa și Massimo D'Azzeglio, sau din Ariosto ilustrat de Doré. Copaci mari, păduri încălcate, prăpăstii foarte dese, cîmpuri încărcate cu grîne care nici măcar nu par cultivate, văi mici și spinări lungi de dealuri care se succed și se întretaie în mii de direcții, și luminișuri neașteptate, unde curge printre pietre firul de apă al unui mic torent. Irpinia, se numește această regiune, și nu o cunoașteam. Cît de variată și de frumoasă este Italia !

Poate se adaugă la farmec faptul că ne știm acum aproape sigur în afara oricărui pericol și aproape de sfîrșitul fugii noastre (ar trebui să ajungem la Torella înaintea serii), în timp ce continuăm totuși să fugim ; și continuă acea teamă nelămurită de primejdie care aproape că transformă aventura noastră într-un spectacol pe care ni-l dăm nouă înșine. Sîntem încă în mijlocul nemților ; iar americanii sînt aproape. Dar de nemți, pe care putem să-i găsim încă la fiecare cotitură, avem acum aceeași teamă pe care o are un copil din Melbourne, văzîndu-i la cinematograf ; iar în americanii, pe care îi vom întîlni peste cîteva zile, dacă nu chiar cîteva ore, avem aceeași nemărginită speranță pe care am început s-o avem într-o seară depărtată de noiembrie, cînd trista și leneșă noastră viață romană a fost zguduită pe neașteptate : adunați în casa unor prieteni, ghemuiți și strînși roată în jurul radioului, bînd și închinînd, am ascultat

toată noaptea anunțul care părea de necrezut : debarcare la Alger, debarcare la Oran.

În dragoste, așteptarea și despărțirea sînt momente vagi, incomplete, nehotărîte ; hotărît, concret este, prin comparație, momentul posesiunii. Și totuși acelea, nu acesta, sînt momentele sublime. De ce ?

Ne gîndim că secretul constă tocmai în acea nedeterminare, în acel caracter incomplet, în acea nehotărîre. Așa cum în momentul despărțirii cel care iubește deși posedă încă propriul bun, *aproape* l-a pierdut, tot astfel, în așteptare, îl dorește încă, în timp ce *aproape* îl posedă. Acest *aproape* este viitorul apropiat, într-un caz mai trist, în celălalt mai vesel decît prezentul, ceva care invadează prezentul și-l lărgeste. Pare astfel că timpul se oprește, spațiul depășește limitele, iar natura noastră, liberîndu-se de controlul acestor doi tirani, trăiește o singură dată în nesfîrșita condiție a îngerilor.

În timp ce bicicleta mea aleargă ușoară pe drumuri singurate și prăfuite, iar în dreapta și în stînga mea se desfășoară încet, ca un dublu scenariu al călătoriei lui Siegfried, acest feeric peisaj, gîndesc, ba chiar știu că momentul cel mai fericit al fugii va rămîne acesta. O voce tainică îmi atrage atenția să nu mă încred în viitor : nu va fi cum credem noi, noi care îi urîm atîta pe unii oameni și-i invocăm atîta pe alții. Invocarea, o dată cu apariția celor invocați, și ura, o dată cu dispariția celor urîți, vor părea o exagerare. Americanii, odată vii și adevărați în jurul nostru, nu vor mai fi cum ni-i imaginam. Ne vor dezamăgi. Și nu va fi vina

lor. Prea lungă a fost această așteptare, prea înnebunitoare, pentru ca așteptându-i, să nu le fi atribuit puțin câte puțin o putere supranaturală ; iar acum, fără să ne dăm seama, pretindem să ne elibereze nu numai de nemți, ci de noi înșine, nu numai de o politică oarecare, nu numai de robia cetățenească, ci și de robia particulară și lungă cât viața oamenilor care se numește păcat originar.

La răspîntia dinspre Taurasi mi se sparge cauciucul. Soarele s-a și ridicat pe cer ; și ne așezăm jos ca să-l reparăm, la umbra unui dig scurt. Căldură ușoară și plăcută, zumzet de insecte, clopote îndepărtate. Chiar și aici, în plin câmp, se simte că este duminică.

Un pas cadentat. Reparam cauciucul dovedind mult zel și o oboseală vizibilă. Apar trei soldați nemți, și un băiat italian înalt, slab, blazat, cu ochelari, tipul adevăratului *tinăr catolic*, care le servește drept călăuză. Italianul este îmbrăcat în pînză cachi, are o banderolă albă la braț și o muschetă pe umăr. Nemții, trecînd prin fața noastră, ne aruncă o privire ; și tinărul catolic ne privește ; dar înfățișarea noastră de oameni preocupați pe plan tehnic și faptul că mînuim într-una cauciucul, camera, supapa, pîrghiile, pompa, lighe-nașul cu apă, soluția de lipit, petecul, îi conving că nu sîntem indivizi periculoși sau că oricum nu vom merge foarte departe. Liniștiți, după o clipă de ezitare, grăbesc pasul, îndepărtîndu-se înspre San Giorgio.

Urcăm iarăși în șa și abia facem vreo sută de metri, cînd un urlat sălbatec sfîșie văzduhul. Ne oprim înfricoșați. Urlatul părea că vine dintr-o

pădurice apropiată, la capătul micii văi pe care o străbate șoseaua. După o clipă de tăcere, un alt urlat identic cu primul : dar urmat acum de o avalanșă furioasă de cuvinte nemțești. Trebuie să fie un ofițer sau un subofițer care le vorbește unor soldați în pădurice. Cunoscut puțin germana și nu știu ce-or fi însemnînd acele cuvinte. După tonul isteric, furios, violent, ar putea în aceeași măsură să-i mustre pentru vreo vină sau să-i îndemne la luptă. În liniștea dimineții de duminică, în soarele căldut de septembrie care aurește copacii și pa-jiștile, în aerul nemișcat și curat, acea voce ne-omenească, guturală, stridentă, sfîșietoare, care provine de la o ființă apropiată de noi dar invizibilă și este adresată altor ființe invizibile, ni se pare aproape simbolul sau semnul întregului rău ome-nesc. Ceva ca strigătul neașteptat și sălbatec de război al unui trib de canibali, în paradisul terestru al acelor insule din Pacific unde se aventurau pri-mii exploratori, crezîndu-le nelocuite.

Feldwebel-ul își încheie acum discursul cu două sau trei urlete distincte. Începem să auzim din nou ciripitul păsărilor, zumzetul insectelor în soare, freamătul vîntului, clopotele depărtate. Altceva nimic. Rămînem cîteva clipe cu ochii ațintiți spre păduricea în care se ascund desigur nemții ; dar nu mai auzim altceva. Nici o pocnitură de călcîie, nici un țacănît de armă, nici un pas, nici un glas, nimic. Încet, în tăcere, alunecînd pe praful drumu-rilor de care, ne reluăm călătoria. Aproape de Taurasi, ajungem din urmă un grup de soldați ita-lieni. Pentru că șoseaua chiar la intrarea în sat este în pantă foarte abruptă, coborîm de pe bici-

cletă și mergem împreună cu ei. În cămăși, desculți, îmbrăcați la fel cu atîția alții pe care i-am întîlnit, se întorc și ei pe jos la casele lor, în Calabria sau în Sicilia. Merg peste cîmpuri, în caz extrem pe drumuri secundare ca acesta, niciodată pe cele asfaltate.

Primele case din Taurasi încep pe la jumătatea pantei, iar aceasta se termină într-o piațetă, pe care o și întrezărim, cu o fîntînă și o mică biserică. Chiar la intrarea în piațetă, un tînar brun, scund, nepieptănat, îmbrăcat tot în negru, vine în întîmpinarea noastră, a noastră și a soldaților, și cu ochi rătăciți și cu glas peremptoriu ne poruncește să ne oprim :

— Stai ! Cetățeni, frați, luptători, pe loc ! Opriți-vă !

Unul încearcă s-o ia la fugă. Tînarul îl ia de piept și-l obligă să se oprească. În piațetă este un grup de alți tineri îmbrăcați în negru, nemișcați, care ne privesc. Celălalt reîncepe, strigînd amenințator ca omul care nu admite să nu fie ascultat :

— Opriți-vă ! Voi care ați luptat și ați suferit, veniți toți aici. Veniți aici și ingenuncheați în fața fratelui vostru luptător, mort pentru patrie !

Soldații, plecînd capul ca în fața inevitabilului, se supun tăcuți gestului autoritar al tînarului care arată spre dreapta, în piațetă. Agostino și cu mine ne privim, înspăimîntați, fără să înțelegem totuși. Ne trece prin minte bănuiala că e vorba de o capcană. Pînă acum mersese totul așa de bine. Să cădem în plasă tocmai acum, la sfîrșit, la doi pași de Torella ! Totuși, nu vedem uniforme, nici nemțești, nici fasciste. Înaintăm încet, în urma soldați-

lor. Vedem că intră toți în biserică, împinși cu forța de tînarul agitat. Intrăm și noi, ultimii.

— Ingenuncheați ! strigă tînarul.

Toți ingenunchează. Sub altarul principal, care este luminat de cîteva șiruri de lumînări, vedem în spatele unui cristal imaginea de ceară a unui sfînt îmbrăcat ca soldat roman, sfîntul Espedito sau sfîntul Pancrazio.

— Sfîntul Espedito, ne șoptește la ureche unul dintre soldați. Prinse cu piuneze de jur împrejurul ramei de cristal, vedem o mare cantitate de hîrtii de cinci lire. Și nenumărate alte hîrtii de cinci lire la baza fiecărei lumînări. Nici eu, nici Agostino nu am ingenuncheat. Poate pentru aceasta băiatul palid, scofîlcit, cu ochi mari albaștri, se apropie de noi și, arătînd înspre sfînt, ne șoptește timid :

— Priviți ochii și genele, dar priviți bine... se mișcă ! încet, încet ! Se mișcă ! Apoi se apropie mai mult, atingînd aproape cu buzele urechea mea, și șoptește tremurînd ca și cum ar spune ceva în mare taină : Alaltăieri, de ziua Sfîntei Maria, obrajii aveau un colorit *nu poco cchiù rosso*... iar pielea *accà*, arată orbita, sub ochi, era *nu poco cchiù viola* ! ¹

Nu îndrăznește să pronunțe cuvîntul *miracol* ; pentru supranatural are totodată adorație și groază, conform sensului păgîn al lui *sacer*. Agostino, care este și el napolitan, nu dă importanță. Dar eu, uluit, îl privesc pe băiatul palid, îi privesc pe tinerii sicilieni și calabrezi ; stau toți ingenuncheați, îl

¹ Puțin mai roșii... aici... puțin mai violetă (dialect napolitan).

fixează pe sfântul Espedito cât se poate de firesc, îi mulțumesc că i-a ajutat să ajungă pînă aici, îl roagă fierbinte să-i ajute să ajungă pînă acasă.

Aceasta este religie ? E numai superstiție ? Mistere ale Italiei ! Aș zice că este mai mult decît o superstiție și mai puțin decît o religie. Sau aș spune că nu este religie, așa cum noi, evrei sau creștini, concepem religia, conștiința păcatului originar, distincția între bine și rău, opoziția între un Dumnezeu bun și un demon rău ; ci poate o credință încă păgînă pentru care zeii sînt numeroși, și buni sau răi, după împrejurări. Oricum, este posibil să-i înveți socialismul pe oamenii aceștia ? Ei încă nu sînt creștini : este posibil să-i înveți pe ei socialismul, care ar trebui să fie o critică și o reînnoire a creștinismului ?

Creștinul este un om care de secole, de-a lungul generațiilor, a fost educat să distingă, în orice situație, binele de rău, și să pună, în această distincție, propria-i demnitate. Italienilor din Italia meridională le lipsește tocmai această educație și această demnitate ; de aceea ei adoră viclenia, și cea mai proastă părere pe care o pot avea despre un semen al lor nu este că acela ar fi rău ci că este neghiob.

Există desigur și reversul medaliei : frica lor păgînă are un farmec, o spontaneitate, o virtute poetică, de care celelalte popoare sînt lipsite. Cine nu ar invidia, pentru o clipă, candoarea acestor tineri îngenuncheați în fața sfântului Espedito ?

Dar a uita defectele lor în fața unui asemenea spectacol este un estetism culpabil ; înseamnă să nu-i consideri italieni sau nici măcar oameni : în-

tocmai cum au făcut unii scriitori englezi rafinați, care îi admirau și îi iubeau pe italienii din sud ca pe pisici sau ca pe cîini, ca pe niște ființe primitive, mici și adorabile, fără moralitate și fără demnitate ; dar ar fi fost indignați să găsească asemenea trăsături de animal în vreun compatriot de-al lor.

Dacă îi iubim deci într-adevăr pe frații noștri din Italia meridională, trebuie să fim neînduplecați cu toată afecțiunea.

Sau este o înfumurare și aceasta ? Isus nu a inventat nimic nou ?

Aruncîndu-le o ultimă privire acestor băieți îngenuncheați în fața sfântului Espedito, nu mai am curajul să mă cred apostol. Dumnezeu să mă ajute, să mă apere și să mă ierte dacă m-am crezut mai aproape de el decît alte suflete, dacă m-am gîndit la alte suflete ca și cum nu ar fi și ele tot un mister inviolabil.

Ieșim din biserică și pornim pe strada principală a satului. Niște bătrînei (notabilitățile locului, cu hainele curate și de modă veche) stau în grup în afara caselor. Ne apropiem și întrebăm care este cel mai scurt drum pînă la Torella.

Imediat, ca și cum am fi aruncat un chibrit într-o grămadă de paie uscate, se încinge între ei o ceartă frenetică, în legătură cu drumul cel mai scurt spre Torella. După cinci minute de zăpăceală generală într-o deasă încrucișare, îngrămădire și contrazicere de itinerarii propuse, scandalul ia formă de dispută. Predomină două partide : primul condus de un bătrînel foarte slab, cu pălărie de panama, haină de alpaca gri, și baston în mînă,

care topăie încoace și încolo în mijlocul drumului strigînd cu voce cloncănitoare, indicîndu-ne nouă prin virgulele fulgerătoare ale bastonului îndreptate în toate direcțiile orizontului, cotituri, răs-pîntii, scurtături, poduri și treceri obligatorii; al doilea partid este condus de un bărbat mare, obez, îmbrăcat în negru, cu o pălărie neagră de fetru pe cap, care stă tot timpul așezat pe un taburet invizibil, în fața unei porți mari, care încearcă să-și domine adversarul cu glas puternic, deși ră-gușit, exagerînd și prelungind intenționat o tuse furioasă, de nestăpînit, care îi întrerupe propria vorbire.

Din tot acest conflict, și din părerile care se bat cap în cap, ne este imposibil să deducem cea mai mică indicație. Urcăm iarăși în șa, mulțumim și plecăm. Ei continuă să discute. Chiar de departe, îi mai auzim în urma noastră pe cei doi șefi care ne urlă fiecare itinerariul său propriu. Mă întorc o clipă, și văd că s-a ridicat și obezul și că strigă acum cu glas puternic, tronînd printre oameni în mijlocul drumeagului.

Cum ieșim din Taurasi, uruit de avioane pe cer, explozii apropiate. Este unsprezece, ora obișnuită a bombardamentelor.

După cîțiva kilometri sîntem din nou imobili-zați: un alt cauciuc s-a spart. Intrăm într-o vilă veche în stil baroc, transformată acum în fermă, reparăm, mîncăm și cu mare plăcere aflăm de la țaran, de fel din Romagna, dar trăit mult prin părțile Neapolelui, că sîntem mult mai aproape de Torella decît am fi sperat. Itinerariul este simplu: Fontanarosa, Gesualdo, Villa Maina, Torella. Nu

se poate greși. Țăranul ne sfătuiește ca între Fontanarosa și Gesualdo s-o luăm pe drumul vechi, evitînd astfel camioanele nemțești și eventualele mitralieri din avion.

Urmăm sfatul. La Fontanarosa, unde găsim cîteva case distruse de bombardamente, angajăm trei ștregari să ne arate drumul cel vechi spre Gesualdo. Este în pantă, presărat cu pietre mari, aproape un drum de catîri. Mergem pe jos și fle-cărîm cu ștregarii. Vorbesc de Fontanarosa. Satul a fost lovit, au fost morți; apoi nemții au făcut razii, l-au luat pe cutare și pe cutare. Cel mai mare dintre ștregari se laudă că ascultă asiduu Radio Londra.

Aparate aliate uruie deasupra capului nostru, iar bombele nu întîrzie. Ne aruncăm într-o livadă de măslini, ne întindem lîngă o ridicătură de pămînt și așteptăm să treacă. Băiatul mai mare spune că lui și întregii sale familii nu le este teamă de bombe.

— Boierilor, spune el, le este frică: au făcut bani, au jupuit lumea și acum le e frică de moarte. Dar noi în schimb sîntem veseli și mulțumiți!

Pe creasta unei coline ajungem aproape de Gesualdo, îi lăsăm să plece pe ștregari. Ne urcăm pe bicicletă și în cîteva minute sîntem la Gesualdo. Nu străbatem satul, cotim prin jur. La puțul unde coborîm să bem apă, niște oameni ne salută cu urale și ne strigă că trebuie să ai curaj cu nemții.

— Aici la Gesualdo, explică el urlînd, le-am spus-o de la obraz nemților, i-am făcut să vadă

că nu ne era teamă de ei și astfel au plecat și aici nu au făcut nimic !

Cît pe aci să nu înțelegem de ce acești burghezi pașnici în vilegiatură, sau mici proprietari din partea locului, se obosesc să se laude, fără ca noi să le dăm vreun pretext, să arate atîta curaj. Apoi ne trece prin minte adevărul. Este vorba de un fenomen psihologic comun oricărei populații atunci cînd o armată se retrage, iar cealaltă care înaintază este aproape.

Ocolind Gesualdo, străbaterăm o uliță îngustă printre cocioabe și ziduri mici, pînă cînd ieșim la loc deschis. Este un bastion înalt deasupra caselor. Vedem deschizîndu-se în fața noastră o vale mare, înverzită toată, iar pe la jumătatea dealului, pe versantul opus, Agostino, cu lacrimi în ochi, recunoaște și îmi arată în sfîrșit Torella.

Ne grăbim pe coborișul dinspre Villa Maina, care este în fundul văii, fără să frînăm și fără să ne temem. Șoseaua este acoperită cu un strat gros de pietriș. O să spargem cauciucurile ; dar de acum nu mai contează ; chiar dacă ultimii kilometri ar trebui să-i facem pe jos, vom sosi la Torella, în timpul serii. Nu mai privim peisajul. Privim doar șoseaua care aleargă foarte repede sub roata din față, pietrișul care sare în părți.

Pe la Villa Maina nu trecem, ne oprim un moment lîngă o veche întreprindere de ape termale, astăzi părăsită. Între pavilioanele joase și șosea este o vie : și un băiețandru bine îmbrăcat, adevărat tip de domnișor în vacanță, mănîncă struguri. Îl întrebăm de drumul care duce la pod.

În cîteva secunde sîntem la pod și apoi începem urcușul. Lucru extraordinar, în ciuda șoselii foarte proaste, și a vitezei nebune, cauciucurile, acum numai petece, nu s-au spart. Urcăm panta lungă, o parte pe bicicletă, o parte pe jos ; dar ne dăm jos doar cînd ne iese sufletul ; cum ne-am odihnit sărim din nou în șa și continuăm sînd în picioare pe pedale, legănîndu-ne, ca Trueba și Verwaecke.

Cînd intrăm în Torella se înnoptează. Casa lui Agostino se află tocmai în punctul cel mai înalt al satului ; și trebuie să-l străbaterăm în toată lungimea. E un sat mare. Străzile, piețele, sînt pline de lume. Mulți sînt unchi, veri, rude și prieteni de-ai lui Agostino. Dar sîntem murdari de praf ; lac de sudoare ; pedalăm cu capul în jos, gîfîind, pufăind : așa străbaterăm satul și nimeni nu-l recunoaște pe Agostino. În piața principală, un tanc și o patrulă nemțească.

Casa lui Agostino este un turn vechi cu ziduri groase înclinate : ultima bucată de drum care merge pînă acolo este un fel de scară de piatră. Nu mai sînt prăvălii pe de lături, nu mai sînt oameni care să se oprească în fața caselor. Nu e nimeni. Urcăm bicicletele pe umeri și alergăm furioși în sus pe trepte. Ajunși lîngă turn, găsim ușa închisă. Agostino, gîfîind, strigă cît poate de tare :

— Mamă ! Mămico ! Mămico !

Așteptăm cîteva clipe. În tăcerea răspîntiei pustii, în penumbra liniștită a amurgului, auzim doar gîfîitul nostru puternic. Apoi un pas iute, o ușă trînită. Sus, o fereastră înfundată în zid se deschide

violent. O fată brună iese la geam, ne privește, se întoarce, strigă :

— Mamă ! Mamă ! e Agostino.

Torella dei Lombardi
Duminică 26 septembrie, ora 19

Am sosit acum o săptămână, exact către ora aceasta. Stau la pat în casa lui Agostino. Sînt bolnav de colită, am febră.

De ieri seară nu mai sînt nemți aici ; dar americanii nu au sosit încă.

Timp de o săptămână, în fiecare zi, am auzit tunul din ce în ce mai aproape. Progresiva exasperare a așteptării. Să te ridici noaptea, să mergi la fereastră, să privești lumina, fulgerele bătăliei dincolo de colinele negre din Nusco ; și să numeri camioanele, tancurile nemțești care merg spre nord, și să le numeri pe cele care merg spre sud.

Satul nu mai are lumină electrică ; nemții au aruncat în aer centrala de la Montemarano.

Ascultăm Radio Londra la un mic aparat cu pile electrice construit de un student la politehnică, prieten cu Agostino. Este aici și un partizan croat, făcut prizonier și deportat la Torella.

În toate zilele, de la unsprezece dimineața pînă la trei sau patru după-amiaza, am asistat la bombardamentele pe care avioanele aliate le făceau în jurul Torellei. Era ca proiectarea unui film documentar. În cadrul ferestrei, precedate de un uruit, aparatele apăreau pe neașteptate, se învîrteau pe dealurile din Sant' Angelo și din Frigento,

coborau. Auzeam explozia bombelor, și în timp ce aparatele se îndepărtau și ieșeau din cadrul ferestrei, vedeam ridicîndu-se de la pămînt panașuri lente de fum, care se întindeau în spirale dese și compacte de forma unor enorme ciuperci albe.

Alaltăieri, înspre prînz, în casa mătușii lui Agostino a sosit un preot mic, gras, plin de praf, congestionat, cu o batistă la gît, cu un baston și cu o valijoară în mînă. Era parohul din Nusco. Zice că americanii sînt pe punctul de a sosi. Nemții au instalat o baterie chiar pe terasa casei sale parohiale. Locuitorii satului s-au evacuat, el a alergat să se refugieze aici.

Torella nu este ca Gesualdo ; sau cel puțin nobilii și burghezii din Torella nu sînt lăudaroși ca aceia din Gesualdo. Sînt mai degrabă indiferenți în cel mai înalt grad, și foarte fricoși. Nu le pasă nici de nemți, nici de aliați, nici de italieni. Se gîndește fiecare la treburile sale, certîndu-se unul cu altul, bîrfîndu-se, vorbindu-se de rău între ei. Există în sat diferite partide sau facțiuni, și chiar unele familii, cum este și cea a lui Agostino, sînt împărțite în două sau mai multe facțiuni și există frați care nu-și vorbesc și nu se salută. Este un farmacist care, căsătorindu-se cu fiica unuia dintre cei doi doctori din sat, refuză adesea să dea medicamente clienților celui alt doctor.

Toți, în sat, chiar și cei mai săraci, sînt destul de bogați, pentru că toți posedă pămînturi ! iar prin părțile acestea, pămînturile sînt foarte rodnice. Dar toți, chiar și cei mai bogați, trăiesc mizerabil, în murdărie și în neorînduială. Un observator su-

perficial s-ar înduioşa, crezînd că satul acesta este locuit doar de ţărani săraci, exploataţi de vreun stăpîn care trăieşte la Napoli sau la Roma. Adevărul este că stăpîni sînt ei înşişi, toţi, şi aşa de avari încît par, ba chiar sînt înfometaţi. Dacă cineva ar vrea să-i înveţe socialismul pe aceşti oameni, ar trebui mai înainte de toate să-i convingă să fie ceva mai îndurători cu ei înşişi, cu trupurile şi cu sufletele lor, pe care le neglijează, din dragoste pentru bani.

În sat există o singură fîntînă, construită, ca să scutească cheltuiala pentru instalarea conductelor, chiar pe locul unui vechi izvor, foarte departe de centru. Această fîntînă a fost construită în 1884 şi rămîne şi astăzi edificiuul cel mai modern din Torella. Iarna, locuitorii nu o folosesc pentru că le este frică să nu alunece pe drumurile îngheţate : stau închişi ermetic în case, două sau trei luni, şi preferă să bea zăpadă topită sau apă de la puţ.

Am văzut o fermă la ale cărei ferestre geamurile erau înlocuite cu carton : aceasta nu în urma războiului ; ci, mi s-a spus, încă de cîţiva ani. Proprietarii, ţărani bogaţi, preferă să trăiască în întineric şi ziua, decît să se obosească chemînd un geamgiu şi să cheltuiască bani pentru punerea geamului.

Dar adevăraţii conducători, adevăraţii stăpîni ai acestor oameni avari, certăreţi şi egoişti, sînt preoţii. Numai la Torella, care numără doar puţin mai mult de trei mii de suflete, sînt şapte. Triadă-vesc pe drumurile murdare de scîrnă, de dimineată pînă seara. Stau în cafenele, joacă cărţi, hoinăresc,

flecăresc, rîd prosteşte. Sînt urîţi, murdari şi neruşinaţi. Unii înalţi, foarte slabi, bălăbănindu-şi mîinile descărnate, cu degetul mare şi cu arătătorul alungite peste măsură nu ştiu datorită cărei obişnuinţe secrete sau cărei degenerări. Alţii graşi, enormi, cu ochii urduşi şi cu nasul borcănat, se mişcă încet, clătînîndu-se, susţinîndu-se greu pe picioarele subţiri care se întrezăresc sub anteriorul scurt şi descheiat. Unul, preotul paroh, umblă îmbrăcat ca în secolul al XVIII-lea, cu pantalon de mătase, vestă de damasc, tricorn împodobit cu şnururi şi cu ciucuri violeţi. Toţi apoi, în mod notoriu, au o groază de copii ; iar servitoarele şi „nepoatele” care trăiesc în casa parohială sînt concubinele lor.

Mi se strînge inima. Ce autoritate pot avea asupra credincioşilor asemenea slujbaşi ai lui Dumnezeu ? Ce lege morală să insufle din amvon ?

Mă gîndesc la sărmanii parohi din munţii mei, păstori rari şi izolaţi ai unor văi întinse, fiecare dintre ei îngrijindu-se cîteodată de sufletele cîtorva sate foarte depărtate între ele, mă gîndesc la viaţa lor neobosită, la bunătatea lor, la credinţa lor, la privirea lor curată şi înflăcărată, pe care nu o puteam susţine fără să am remuşcări pentru păcatele mele şi fără dorinţa de a mă pocăi. Sînt, şi unii şi alţii, preoţi ai unei aceleiaşi religii ? Identic este, vai, cuvîntul, dar spiritul nu ar putea fi mai deosebit. Un paroh din Val D'Aosta seamănă infinit mai mult cu un pastor norvegian decît cu unul din aceşti *prèveti*. Nu degeaba ultimii sfinţi pe care Italia i-a dat bisericii sînt piemontezii : Cottolengo, Don Bosco, Don Orione.

Ora 12. Stau tot la pat, cu febră. Se pare că americanii sînt la doi kilometri de aici, la răscrucea dinspre Sant'Angelo. Nu cred. Nu-i cred pe oameni ăştia pentru că prea des povestesc născociri. Este adevărat că surorile lui Agostino îmi arată, ca dovadă, o cutioară americană, plină cu biscuiţi şi caramelle. Tot nu cred.

Dar la orele paisprezece, Agostino năvăleşte în camera mea foarte agitat, strigînd :

— Scoală-te ! De data asta e chiar adevărat ! Au venit !

— I-ai văzut tu ?

— Da, i-am văzut... Am fost cu bicicleta pînă la terenul de sport... Au venit, sînt pe punctul să intre în sat, vor trece pe aici !

Aş vrea să nu-l cred. Aş vrea ca americanii să fie mereu gata să sosească şi apoi să nu sosească niciodată. Mă ridic, îmi pun un halat de casă peste pijama, un impermeabil peste halat şi un palton peste impermeabil. Îmi clăntănesc dinţii de frig, din cauza febrei. Simt că ceva, peste cîteva clipe, cînd îi voi vedea, cînd voi vedea cei dinţi americani, ceva va muri în mine. Va muri speranţa în sosirea americanilor, lucrul cel mai frumos. De aceea nu aş vrea să cobor, nu aş vrea să-i văd. Întocmai ca atunci cînd sună ceasul, cînd este ora să ne sculăm, şi ne întoarcem pe partea cealaltă şi ne prefacem faţă de noi înşine că dormim ca şi cum am putea să prelungim un vis întrerupt, aş vrea, timp de cîteva clipe, să mă revolt încă, să nu cred în vestea adusă de Agostino.

Dar trebuie să ne stăpînim, să renunţăm. Trebuie să avem curajul de a îmbrăţişa realitatea aceea faţă de care ne-a angajat propria noastră fantezie. America îndepărtată, proslăvită şi invocată, America aceea care îmi aminteşte adolescenţa şi prima experienţă din viaţa mea, America aceea este aici, se întoarce ea la mine pentru că eu nu m-am întors la ea. Simt, înţeleg într-o clipă, că „păcatul tinereţii” s-a sfîrşit, că s-a sfîrşit definitiv, aşa cum cineva înţelege că este treaz tocmai pentru că doreşte să-şi continue somnul. Şi din milă faţă de mine însumi, din respect pentru aceste sentimente care au fost ale mele, mă hotărăsc şi cobor. Voi merge în întîmpinarea americanilor şi voi căuta să trezesc, măcar să simulez în interiorul meu acelaşi entuziasm ca atunci cînd, la douăzeci de ani, sosind la New York pentru prima dată, am văzut ridicîndu-se spre cer din apele nemişcate lanţul alb al zgîrie-norilor.

La încrucişarea a trei ulicioare, sub vechiul turn al casei lui Agostino, se află un mic grup de oameni, în aşteptare. Mă amestec printre ceilalţi, mă strîng în palton, tremurînd din pricina febrei. Aud urale, strigăte de bucurie. Îmi spun că nu voi uita niciodată ceea ce voi vedea peste puţin.

Iată, la capătul drumului care se deschide înspre cîmpie, după cîteva căscioare se iveşte o camionetă şi înaintează încet, cu viteza unui pas omenesc, precedată de vreo douăzeci de soldaţi în şir indian. Merg indiferenţi, cu pas uşor şi prudent, cu pasul — gîndesc imediat şi cine ştie de ce — cu pasul picioarelor-roşii în prerie. Acum îi văd pe primii : au căşti mari şi ghetre, ghetrele americane

din timpul Războiului de Secesiune. Merg privind triști în jur, neîncrezători, indiferenți la aplauze. Sînt plini de praf și transpirați. Par obosiți, ca după un marș lung. Au chipuri urîte și crude, cu pielea de un roșu-închis, nasuri acviline, mari și strîmbe. Nici unul nu zîmbește. Este posibil ca americanii să fie astfel? Mulți dintre ei aruncă cutioare și țigări mulțimii care se repede și și le dispută frenetic. Este evident că soldații împart toate lucrurile nu dintr-un imbold spontan sau din convingere, ci supunîndu-se unei dispoziții de propagandă. Sosind, americanul trebuie să dea impresia că aduce prosperitate. Par plictisiți, asta e, plictisiți că fac războiul, plictisiți că au debarcat în Italia, plictisiți că eliberează popoarele, plictisiți de entuziasmul și de primirea noastră.

Alături de mine, Agostino nu observă nimic, urlă ca un obsedat, bate din palme și insistă să ies și să le vorbesc englezește etc., etc. Eu am chef să mă întorc sus, să mă sui în pat, și să-mi închipui că este încă ieri. Întocmai ca o tînără de pe vremea bunicilor noastre, destinată de părinți în mod irevocabil să fie soția cuiva pe care îl cunoscuse cu mulți ani înainte, în copilărie, și care acum se întoarce de departe, după o lungă absență; după ce fata, în interminabila așteptare, îl visase și-l adorase, cînd îl vede, în sfîrșit, viu și atît de diferit de imaginea pe care o păstrase sau pe care și-o făcuse despre el, ar vrea să fugă, să se închidă într-o cămăruță, să se arunce pe un pătuț și să plîngă disperată. Apoi înțelege că datoria ei este să surîdă, să-l întîmpine, să întindă mîna și obrazul viitorului tovarăș al întregii sale vieți, lucru pe care

îl și face, după o singură ezitare scurtă pe care cei de față o iau drept pudoare: la fel contemplu eu, în ulicioara acelui sat care nu este al meu, sosirea primilor soldați americani.

Și eu simt un fel de impuls al datoriei. Agostino mă împinge în față. Și deoarece camioneta se oprește la cîtiva pași de noi, în mijlocul răspîntiei, cu șoferul nesigur poate în privința drumului, îmi fac curaj, mă strecor printre oameni și, cu un avînt forțat, ajung pînă la șofer, un băiat mare, voinic, blond, rozaliu și îl îmbrățișez, îl sărut pe obraji. Băiatul rîde. În sfîrșit, unul dintre ei care rîde. Și este un rîs deschis, bun, foarte simpatic. În sfîrșit! Vorbesc cu el în engleză, îl întreb din ce stat este. Este din Oklahomă. Mulți, îmi explică, în această divizie, sînt din Oklahomă: și mulți sînt indieni. Indienii, adaugă, *good fighters*, buni luptători. Acum îmi explic impresia neplăcută pe care am avut-o văzîndu-i pe primii soldați: erau într-adevăr americani, dar de fapt erau pieiroșii! Băiatul cumsecade, după ce discută cu mine cîteva minute în mod foarte cordial și după ce îmi oferă țigări pe care le refuzai, îl cheamă pe locotenentul său și mă arată, explicîndu-i că eu vorbesc *a very good english*¹.

Fac cunoștință cu locotenentul. După nume înțeleg că este de origină irlandeză. Mă întrebă cînd am plecat nemții și dacă au aruncat în aer un anumit pod: scoate o hartă și îmi arată podul de la Villa Maina. Îi spun ce știu, apoi ne salutăm, și mă întorc în pat.

¹ Foarte bine englezește (engl.).

După circa o oră, un zgomot infernal, explozii continue și foarte dese de tun calibru mic. Mă ridic, mă îmbrac, mă duc să văd. Au instalat o baterie în piață, pe bastionul dinspre vale, și trag înspre pădurile de jos, între Villa Maina și Gesualdo. Locotenentul irlandez este aici. Mă lămu-rește că trag ca să vadă dacă nemții răspund, și să-și dea seama dacă între Villa Maina și Gesualdo mai sînt nemți.

Marti 28 septembrie

Febra aproape a încetat dar vreau să stau în pat pînă la prînz. Spre orele zece, sosirea neprevăzută și neașteptată a prietenilor mai dragi Leo Longanesi, Steno și Riccardo Freda, fugiți și ei din Roma la cîteva zile după mine. Leo, cu stilul său pitoresc, foarte viu, povestește repede întreaga sa fugă, care este plină de peripeții, de primejdii grave și de episoade comice, mult mai interesantă și mai variată decît a mea. Relatarea durează peste trei ore, pînă în momentul cînd trebuie să ne așezăm la masă. După-amiază ies din casă, mă rad, și-l găsesc instalat în casa parohului pe locotenentul irlandez. Dar este un tip cam tăcut, aspru și sever. Poate că, la fel cu toți irlandezii din America, nu-i prea iubește pe italieni.

Miercuri 29 septembrie

Împreună cu Leo, cu Steno și cu Freda, am hotărît să facem un grup. Ne vom încerca norocul împreună. Trebuie să mergem la Napoli, să facem

ceva, măcar să ne cîștigăm existența pînă cînd va fi eliberată Roma.

Facem cunoștință cu trei soldați americani foarte simpatici : unul care acasă la el este farmacist iar aici aparține de Crucea Roșie, un altul care este tinichigiu, și al treilea care este veșnic beat. Farmacistul se numește Stanfield, și este din Saint-Louis, Missouri. Tinichigiul, Roberts, și e din Pittsburgh, Pennsylvania. Sînt buni, amabili, omenoși. Personaje vii dintr-un film de Will Rogers. Ajunge să privești chipul lui Roberts, surîsul său candid și cordial, pentru a înțelege măreția Americii, forța morală și religioasă a Americii. Dacă americanii sînt așa, speranțele noastre nu vor fi dezamăgite.

Joi 30 septembrie

Petrecem dimineța în via lui Agostino, mîncînd struguri, smochine, brînză, pîine, ouă proaspete. E un soare splendid. Nu este nici cald nici frig, se stă aici de minune.

Seara oferim o cină celor trei prieteni ai noștri americani. Gălăgie, rîsete, vin, tescovină și rom, *we have a really good time*¹ și capătăm multe speranțe. Ce sperăm ? Nici măcar nu știm ce. Dar sperăm. Ajunge. Sîntem aproape fericiți.

Vineri întîi octombrie

Napoli a fost eliberat. Începem să fim nerăbdători, vrem să plecăm de la Torella. Este foarte

¹ Ne distrăm cu adevărat (engl.).

greu să obții permis și un mijloc de transport. Până acum toată engleza mea nu a folosit la nimic. Spre seară, în casa verilor lui Agostino, îl cunosc pe căpitanul Peterson (sau Patterson), un tânăr rafinat, foarte instruit, fost student al Universității din Princeton. Ne împrietenim. Două ore mai târziu vine la cină la noi, în compania unui coleg, maiorul Hansen din Omaha, Nebraska.

Hansen este un bărbat frumos, înalt, blond, su-rizător, foarte bine instruit și el. Este de profesiune cântăreț, bariton. Dar un cântăreț serios, un adevărat muzician, fără urmă de cabotinism. Este greu pentru noi italienii să ne imaginăm un astfel de cântăreț. Numai cuvântul bariton sau tenor ne poate face să strîmbăm din nas. Hansen este exact contrariul a ceea ce gîndește un italian, cînd se gîndește la un bariton. Cine a citit *In doi se cîntă mai bine* de Cain, să-și amintească de personajul acela care este bariton, dar este și inginer și un om adevărat, cu sentimente și pasiuni autentice, nu un cântăreț îngîmfat.

După masă, Hansen cîntă pentru noi. Are o voce frumoasă și puternică și cîntă foarte bine : cu multă școală, dar și cu multă naturalețe. Cînd ia acutele, expresia chipului său nu se contractă, nici nu se deformează. Cîntă niște *spirituals* uimitoare. Eu și prietenii mei îl ascultăm tulburați, extaziați. Ca în cealaltă zi, cînd am cunoscut farmacistul și cu tinichigiul, regăsim aici o Americă pe care am visat-o, o Americă pe care o iubim. Acea era America simpatică, umană, cotidiană, din filmele care descriu viața celor umili. Aceasta este

America inteligentă și cultă, America celor mai buni romancieri ai săi, care au știut să primească și să perfecționeze tradițiile locale ale culturii clasice engleze.

Într-adevăr, timbrului răgușit, contratimpurilor exasperate și dezlănțuirilor interpreților negri de tipul Armstrong, Hansen le substituie o voce pură și răsunătoare, o armonie măsurată, un sentiment mai reținut și mai pudic. Ne gîndim la Monteverdi și la Bach. Amatorii de discuri îl vor fi preferînd pe Armstrong. Ce contează ? Nu o să ne rușinăm niciodată că sîntem europeni.

Dar un domn foarte bogat din Torella, care din întîmplare este proprietarul casei în care ne găsim, gazda deci, își manifestă și el dezaprobarea ; din alte motive, se înțelege. Într-adevăr, tocmai cînd era mai frumos, se apleacă la urechea mea, sătul de atîta reculegere, și arătîndu-mi-l pe ofițerul care cîntă și pe celălalt care stă lîngă el, îmi șoptește cam prea tare :

— *Ma 'i sigarette quanno i' cacciano ?*¹

Sîmbătă 2 octombrie

Foarte amabil, maiorul Hansen ne procură un permis de liberă trecere pentru Napoli și ne însoțește la parcul american de mașini. Întîlnește aici pe un vechi coleg de școală, locotenentul Rydman și el din Omaha, Nebraska. Sînt prieteni intimi și nu știau că fac parte din aceeași divizie. Uimire, bucuria celor doi regăsindu-se. Și totuși, o simplă

¹ Dar țigările cînd le scot ? (*Dialect napolitan.*)

strângere de mână și nimic mai mult. Mă gîndesc puțin rușinat că l-am îmbrățișat și l-am sărutat pe șoferul camionetei. Peste multe și multe secole, cînd Statele Unite vor fi invadate de mexicani, iar chinezii și argentinienii vor veni să-i elibereze, cine știe dacă americanii își vor fi schimbat caracterul și dacă un descendent al lui Hansen nu-l va îmbrățișa pe primul aliat ?

Cred că nu.

Duminică 3 octombrie

La șapte, plecăm, cu un camion, împreună cu trei soldați americani. Locotenentul Rydman, gri-juliu și patern, ne-a oferit cafea și a supravegheat personal plecarea noastră.

La zece, noi și soldații americani am și dat gata proviziile pe care buna mamă a lui Agostino ni le pregătise. De aici înainte vom cunoaște foamea.

Eboli este complet distrus.

La răscrucea de la Pesto, coborîm din camion. Conform instrucțiunilor lui Rydman, ne încredințăm așa numitului *Military Policeman*, care dirijează circulația : acesta ne va urca în vreo mașină ce merge la nord, spre Napoli.

Ne așezăm pe marginea șoselei și așteptăm. Este amiază. Soare. Cald. Cîmpie. Acesta este punctul cel mai sudic pe care l-am atins în fuga noastră.

Așteptăm stînd pe marginea șoselei. Sîntem transpirați, prăfuiți, însetați, înfometăți. Nu vorbim. Fumăm și urmărim mișcările și evoluțiile elegante,

ca niște pași de dans, pe care polițistul cu cască albă le face în centrul răsîntiei, în mijlocul acestui pustiu, ca și cum s-ar afla în Times Square.

Este înalt, slab, svelt. I-am arătat permisul nostru, ne-a tratat cu amabilitate. Sîntem siguri că totul va merge bine.

Cine joacă şah mă va înțelege.

Toți oamenii, inclusiv cei mai norocoși și cei mai fericiți, au din când în când zilele lor triste. Zile când inima li se umflă de amărăciune din pricina unor dezamăgiri și umilințe mici sau mari. Zile când viața pare o bătălie pierdută. Și îmi închipui că fiecare, mai ales dacă a ajuns la o anumită vîrstă, își are leacul său mai mult sau mai puțin prompt, mai mult sau mai puțin eficace.

Dar cel care este jucător de şah chiar ocazional și mediocru ca mine, știe foarte bine că aceasta este o reconfortare infailibilă : să te așezi în fața unei table de şah și să uiți lupta adevărată a vieții, substituindu-i lupta închipuită a unei partide bune, jucate desăvîrșit, după toate regulile, împotriva unui adversar puțin superior sau puțin inferior nouă. Aici, înșelătoriile nu sînt posibile. Aici, totul este limpede. Totul este logic. Totul este matematic. Și din cei doi, pierde numai cel care grește întîi, gîndind ceva mai puțin decît celălalt.

Ne ridicăm de la joc zăpăciți și satisfăcuți. Recunoaștem, de fiecare dată, cu o lealitate sigură, forța adversarului, dacă sîntem bătuți : a noastră, cu un orgoliu senin, dacă am învins. Ne întoarcem

acasă, sau la lucru, refăcuți. Oricum ar merge, ne spunem că există totuși unele adevăruri : adevăruri în afara noastră, de neschimbat, din moment ce se reflectă pînă și în modestia unui joc, care, fără a angaja nici banii și nici pasiunile noastre, ne-a umplut complet cîteva ore din viață.

Dar pentru cel care locuiește la Roma și nu suportă inevitabila tristețe și meschinărie a unui club oarecare sau a unei asociații cu localuri proprii, este din ce în ce mai greu să găsească o cafenea unde să se joace şah.

Cîndva exista Cafeneaua Breccia. Era la mică distanță de Porta Pia : în strada XX Settembre, în fața Ministerului de Finanțe. De cîteva ani a devenit un bar oarecare, dar mai mic, unde jucătorii de şah nu mai sînt admiși. La protestele mele viguroase, noul patron răspundea :

— *E che li tenevo a ffa? Si prendevano tutto il posto, staveno tutto il giorno, e nun consumavano gnente!*¹

Astfel, după lungi cercetări, am avut în sfîrșit norocul să dibuiesc o cafenea mizeră, pierdută pe strada San Giovanni Decollato, în acel cartier al vechii Rome, cuprins între această stradă și strada Sant Anastasia, mic podiș între Campidoglio și Palatino, înțesat de case și de biserici vechi, insulă neatinsă ca prin minune în deșertul de asfalt al demolărilor, lîngă fundalele de carton ale marilor

¹ Și ce puteam să fac? Ocupau toată încăperea, stau toată ziua, și nu consumau nimic. (Dialect roman.)

blocuri în care se află sediul administrației guvernamentale.

Șahiștii pasionați care se adună aici, organizați fără pretenții într-un club numit Giancarlo Dal Verme, sînt muncitori meșteșugari, funcționari, pensionari, negustori. Se mulțumesc cu camera din spatele prăvăliei : mare și cu tavanul înalt, dar goală și fără ferestre. În mijlocul unui perete, față în față cu arcada de la intrare, prin care dă în cafeneaua propriu-zisă, un dulap cu sertare, și fiecare sertar cu lacătul său : fiecare membru are piesele sale. Totuși, jucătorul necunoscut și nestabil este la nevoie bine primit și fără multă vorbă. Cîteva mese de fier, vreo douăzeci de scaune și table de șah uzate, aruncate fără rînduială, pe dulap. Vara, ar fi totuși frumos să joci afară ! Cafeneaua expune măsuțele sale pe trotuarul din strada San Giovanni, colț cu strada Bucimazza. Locul este răcoros, aerisit. Circulație de mașini aproape de loc. Dar, nici aici, patronul nu e de acord : înțelege să rezerve mesele de afară adevăraților consumatori, și trebuie să-i mulțumim că îi lasă pe șahiști să folosească odaia din spatele prăvăliei.

Alaltăieri, deci, simțind că am nevoie de leacul periodic al unei partide de șah, am părăsit cu o hotărîre neașteptată întreprinderea unde lucram, am sărit în primul taxi, am străbătut în fugă orașul și am debarcat încă o dată în portul aproape clandestin din strada San Giovanni Decollato.

Am jucat șah toată după-amiaza, în camera mizeră din spatele cafenelei prăpădite. La sfîrșit, cînd

ne hotărîrăm să terminăm, adversarul meu, pe care îl cunoșteam din vedere fiindcă mai jucasem cu el și în alte dăți, în loc să mă salute, ca de obicei, cu jumătate de glas, și fără să-și ridice spre mine privirea atrasă încă de tabla de șah, ținu să se prezinte :

— Sînt profesorul Pelegatti, spuse el, profesor de literatura italiană din Ferrara, dar emigrat la Roma ; de aproape treizeci de ani sînt funcționar la Ministerul Învățămîntului.

— Încîntat de cunoștință, răspunsei, cu o oarecare uimire, întinzîndu-i mîna. Eu sînt...

— Dumneavoastră nu trebuie să vă prezentați. Vă cunosc de la televiziune. Tocmai pentru aceasta aș vrea să vă vorbesc, dacă nu vă stingheresc. Putem să ieșim. Dacă doriți, vă însoțesc o bucată de drum.

— Ar fi mai bine, spusei.

Într-adevăr, jucătorii din jur își ridicau spre noi chipurile lor, năucite de calcule pe care dialogul nostru începea să le supere.

— Trebuie să-mi vărs focul, începu profesorul, cum ajunserăm afară. Credeam că partida îmi va fi de ajuns. Dar din păcate simt că nu. De data asta mi-au făcut-o prea de tot. Mă scuzați, că vă inoportunez, nu-i așa ? Dar am văzut emisiunile dumneavoastră, știu că și dumneavoastră sînteți admirator al marelui meu concetățean. Și cînd v-am văzut intrînd, mi-am spus că v-a trimis vreun vrăjitor bun... Veniți atît de rar ! În sfîrșit, dumneavoastră sînteți singura persoană din lume în fața căreia pot într-adevăr să-mi vărs focul. Mă scuzați, nu ?

Cu toată ciudăţenia introducerii, era foarte simpatice. Mai ales expresia lui posomorâtă şi îndurerată, vorbirea lui întretăiată şi cu vocalele deschise, pasul lui legănat şi tîrşit, arătau o fire opusă aceleia duşmănoase, acre şi închise, pe care mi se păru-se că o ghicesc la el în timpul partidelor. Pe una din sprîncene, o cicatrice ciudată, dreaptă, pe care nu i-o văzusem niciodată şi care de altfel nu părea complet vindecată, făcea, în combinaţie cu trăsăturile arcuite şi rotofee ale feţei sale, o impresie opusă aceleia pe care o fac de obicei cicatricile: nu era sinistră, ci tinerească şi aproape comică. În sfîrşit, trebuie să spunem, pentru a explica complet simpatia mea neaşteptată şi dorinţa de a-l asculta, că el la joc îmi era net superior: cu puţin — dar categoric. Din şase partide, el câştigase în ziua aceea patru. Celelalte două: una remiză, şi doar una câştigată de mine. Rana mîndriei mele de şahist era astfel vindecată de cererea lui de a mi se destăinui.

— Trebuie să ştiţi, începu el, că locuiesc la capătul lumii. Spun la capătul lumii, pentru că Ministerul Învăţămîntului este tocmai la marginea oraşului: la capătul cartierului Trastevere, în timp ce casa mea este la Acqua Acetosa. Nu stau acum să vă explic pentru ce. Un singur cuvînt este de ajuns: am soţie, şi soţia mea este din Roma, femeie cumsecade, dar din Roma. A moştenit apartamentul de la o mătuşă, şi aşa, de treizeci de ani, stăm aici. Aş fi nebun dacă l-aş schimba. Numai că, în fiecare dimineaţă, trebuie să fac aproape trei sferturi de oră cu tramvaiul ca să vin la minister şi tot atîta la două, ca să mă întorc acasă. Vi s-a în-

tîmplat să treceţi pe o stradă ani şi ani fără să observaţi niciodată o anumită clădire, un copac, o prăvălie, care erau totuşi foarte la vedere, pe strada aceea?

— Desigur că mi s-a întîmplat. Cred că i se întîmplă oricui.

— Misterul este cum de ne dăm seama într-o bună zi! Deci, după cel puţin... lăsaţi-mă să socotesc 1947, 1958... deci, după cel puţin unsprezece ani, în care zi de zi, de cîte două ori, am trecut cu tramvaiul pe lîngă piaţa Regina, am observat abia anul trecut, în luna iulie, un birt cu firma: „Birtul Ariosto”. Dumneavoastră trebuie să ştiţi, v-am şi spus-o, de altfel, că sînt un admirator fanatic şi exclusiv al marelui, foarte marelui, nemăsuratului, sublimului meu concetăţean. „Birtul Ariosto”! Cînd, în dimineaţa aceea de vară, ridicînd ochii de pe ziar, am văzut pentru prima dată firma, m-aş fi luat la palme de furie că nu o observasem înainte. Pentru că, după toate aparenţele, firma era veche de cel puţin cinci ani, şi tot aşa vitrinele: un birt prăfuit, aproape ruinat. Dar e mai bine aşa! Praful, părăsirea aceea, aerul modest şi melancolic contrastau, este drept, cu restul pieţei şi al cartierului, cu modernitate şi cu strălucirea magazinelor din preajmă, cu vioiciunea străzii Alessandria, care începe chiar acolo la colţ, şi care este poate strada cea mai veselă şi mai activă din întreaga Romă: şi evocau imediat, graţie unui asemenea contrast, tocmai casa lui Ariosto de la Ferrara, care, înainte de exilul meu la Roma, adică pînă acum treizeci de ani, era un colţ de rai, că-

suța pierdută în singuraticul și tăcutul cartier Mirasole, înconjurată de acele grădini, adevărate cîmpii în inima orașului, datorită cărora urbea noastră este unică în lume: astăzi, în schimb, casa lui Ariosto este sufocată între niște case înalte, fabrici, garaje; umilită de zgomotul circulației, expusă vizitelor grăbite ale turiștilor distrați.

Așa. Cum am văzut deci acea firmă magică, „Birtul Ariosto”, am luat o hotărîre. Peste cîteva zile, soția și fiicele mele plecau în vilegiatură, iar eu, ca de obicei, rămîneam singur la Roma. Bine! O să mînc, dimineața și seara, la „Birtul Ariosto”. La întoarcerea de la minister voi coborî în piața Regina. Din tramvai, în acele puține secunde ale trecerii, cercetasem interiorul semiîntunecat, și observasem covoare verzi și cîteva mese și jucători de cărți. Foarte bine. Voi petrece lungile seri ale verii din Roma, la „Birtul Ariosto” jucînd cărți. Patronul, îmi spuneam, o fi desigur ferarez. Ne vom împrietenii. Într-un fel o să fie ca și cum m-aș întoarce la Ferrara. Eram fericit.

Ei bine, știți apoi cum se întîmplă! Omul propune și Dumnezeu dispune. Totul a mers anapoda. Soția mea s-a îmbolnăvit și fetițele au plecat singure în vilegiatură. Eu le numesc tot fetițe, dar sînt de măritat toate trei. Soția mea a rămas cu mine la Roma. Cînd, în sfîrșit, s-a vindecat, eram atît de aproape de concediul meu încît am mai așteptat încă vreo cîteva zile, și am pornit spre Vidiatico împreună. Adio veselie și libertatea unei veri solitare! Adio, mai ales, „Birtul Ariosto”.

Dar, veți spune dumneavoastră, *quod differ-tur...*?¹ Și, într-adevăr așa mi-am spus și eu. Birtul era acolo. Îl vedeam în fiecare zi, de două ori pe zi, din ce în ce mai părăsit, mai prăfuit, mai mizer. Odată și o dată mi se va prezenta totuși ocazia potrivită! Și așa amînam. Dar la un moment dat, eram sigur, nu voi fi lipsit de o plăcere care între timp, tot amînînd, părea să crească peste măsură.

— Acum o săptămînă, a continuat el, pe neașteptate, am văzut o scară sprijinită de vitrina birtului. Cîteva borcane pe jos. Doi zugravi se agita prin jur. Vor curăți firma și mostrele din vitrine și de la ușa, mi-am spus. Și mi-am mai spus: ei, ce să-i faci! Pentru că mie „Birtul Ariosto” îmi plăcea așa. Este drept că oricare altul ar fi spus: era și timpul!

Deocamdată, ca din cauza unei presimțiri ascunse, apariția aceea a zugravilor nu mi-a plăcut. După-masă, acasă, mă gîndeam din cînd în cînd la asta și eram, de fiecare dată, fără să înțeleg de ce, din ce în ce mai îngrijorat. A doua zi era duminică. Dimineața slujbă. După-amiază, cinema. La întoarcerea de la cinema, încercai să le conving, pe soția și pe fiicele mele, să trecem pe bulevardul Regina. Dar n-a fost chip. A doua zi dimineață, luni, la șapte și treizeci și cinci, din tramvai, am văzut cu uimire și plăcere că nu se schimbaseră nimic. Obloanele, ca întotdeauna la ora aceea, erau lăsate. Oricum, fațada birtului nu suferise trans-

¹ Ce diferență e (lat.).

formări; nici măcar nu fusese curățită. Îmi rămânea o îndoială. Ce căutau acolo, simbăta, scara și zugravii aceia?

Cîteva ore mai tîrziu, întorcîndu-mă acasă cu tramvaiul, către două și jumătate, mă lămurii. Firma „Birtul Ariosto” fusese luată: nu mai exista. Zugravii erau iarăși acolo, și lucrau de zor, zugrăvind fațada. Fără să mă mai gîndesc la întîrzierea cu care voi ajunge acasă și la reproșurile amarnice ale soției mele, coborîi la prima stație, mă întorsei fugind înapoi, intrai în birtul care, pe dinăuntru, fusese zugrăvit din nou de cîteva zile.

Un bărbat tînr, dar solid și necioplît, cu părul creț și negru, și cu un gît ca de taur, discuta cu un electrician care monta niște *appliques* în formă de scoică, într-un colț al sălii. Toți pereții erau roz, de culoarea pastei de dinți. Înfuriat, strigai aproape în gol, fără să mă adresez nimănui în special: „Dar de ce a fost luată firma? De ce? Cu ce vă supăra?”

Speram că mi se va răspunde că firma fusese luată ca să fie vopsită din nou. Dar omul cu gîtul ca de taur înaintă și îmi spuse aspru:

„Altă prăvălie.”

„A, și dumneavoastră sînteți probabil patronul?”

„Da, așa că nu strigați, fiindcă nu sînteți la dumneavoastră acasă.”

Eu, în schimb, strigînd din ce în ce mai tare, am continuat:

„Spuneți-mi numai de ce ați scos firma?”

„Pentru că birtul își schimbă numele.”

„Dar de ce vreți să-i schimbați numele?”

„Pentru că pe mine nu mă cheamă Ariosto.”

„Dar Ariosto este un nume foarte frumos!”

„O fi. Dar este numele patronului dinainte. Giuseppe Ariosto.”

Imediat mi-am dat seama de lunga mea amăgire. Birtul nu era dedicat lui *messer Ludovico*. Însă nu mă dădui bătut:

„Chiar dacă este numele patronului dinainte, Ariosto este un nume minunat, și dumneavoastră nu trebuie să-l schimbați!”

„Eu sînt la mine acasă, aici eu comand. Știți ce fac eu cu Ariosto al dumneavoastră? Il...”

Nu vă mai relatez mîrșăvia. Îndată ce am auzit că este insultată persoana pe care o venerez cel mai mult pe lume, nu am mai raționat și am ripostat așa cum trebuia. A fost pentru prima și cred pentru ultima dată în viața mea cînd m-am luat la bătaie cu cineva. Înainte de a mă întoarce acasă, am trecut pe la Policlinică: m-au cusut.

Arătă cu un surîs plin de orgoliu înspre cica-tricea de deasupra ochiului:

— Sînt mulțumit, încheie el, mulțumit că m-am bătut pentru Ariosto. Ceea ce mă preocupă, mai curînd, este altceva. Aș vrea să plec din Roma, aș vrea să mă întorc la Ferrara: dar, cum să fac?

— Mie îmi spuneți? răspunsei cu un suspin. Și eu mă găsesc într-o situație asemănătoare cu a dumneavoastră...

— Știu, știu. Dar vedeți? Pînă acum cîtva timp eram sigur că am să mă întorc. De vreun an, sau de aproape un an, au început primele îndoieli. Iar

acum teama a devenit aproape o certitudine. Nu vom mai reuși să plecăm din Roma !

Făcui un gest pe furiș. Dar el îl văzu, sau îl intui :

— Descîntați ? V-ați spus în gînd : să-l ia dracu pe cel care cobește, nu ? Spuneți, spuneți, spuneți-o cu glas tare !

Se opri în mijlocul drumului. Era aproape noapte și ne găseam pe strada dell'Impero. Razele albăstrii luminau marile ruine, schimbîndu-le înfățișarea. Profesorul Pelegatti, continuă :

— Să-l ia dracu pe cel care cobește ! Iată, mi-o spun singur. Sînt obosit, știți ? Dacă nu ar fi vorba de fetele mele și de șah, la ora asta, poate, nu aș mai fi aici. Aș fi deja acolo, unde mă vor duce într-o zi. Este ultima dorință adevărată care îmi mai rămîne.

APARTAMENTUL DE LA DEMISOL

În fiecare an, cînd primăvara e pe sfîrșite, și se apropie vara, inginerul Visetti, un torinez împotmolit la Roma, nu poate să nu-și amintească împrejurările misterioase al căror martor a fost între mai și iunie 1953, la puține luni după ce se mutase în vila din strada Mangili.

Neapărat ! Fiica sa este acum căsătorită, iar el este bunic : trăiește însă în aceeași vilă : și în fiecare seară către ora unsprezece sau spre miezul nopții cînd soția se ridică din fotoliu căscînd tare și închide televizorul, iar el coboară să bage mașina în garaj, îi este de ajuns să deschidă poarta grădinii, să simtă parfumul copacilor și să se întoarcă la puțină vreme după aceea prin umbra răcoroasă și deasă mergînd încet pe pietrișul care scîrție ; îi sînt de ajuns deci ca să-și amintească totul, parfumul și umbra aceea, aromele celor de odinioară și o geană de lumină care în ciuda întunericului se zărește la o fereastră de la demisol, aceeași fereastră și lumină de atunci.

Dar cei care locuiesc astăzi în grațiosul *pied-à-terre*, cu fereștriciile încadrate de plante agățate

toare, sînt, spre marelă noroc al inginerului, o pereche ştearsă de americani, soţ şi soţie...

În primăvara şi în vara lui 53, locuia aici o femeie singură şi splendidă : Cora, Cora Castagno. Brunetă, înaltă, bine făcută : dar bine făcută într-un fel deosebit, adică nici greoaie, nici solemnă, nici puternică, nici colţuroasă : bine făcută din cap pînă în picioare cu curbe zvelte şi rotunjimi prelungi. Era din Brescia. Cu braţele catifelate, încărcate de bijuterii scînteietoare care sunau, cu surîsul larg, cu dinţi foarte albi : şi cu ochi negri care clipeau maliţioşi.

Astfel o întrezărise inginerul Visetti, apoi o văzuse şi, în sfîrşit, o studiasă cu atenţie, de la înălţimea etajului trei unde locuia, în anumite după-amieze însorite de la începutul lui februarie. După masă era plăcut să stea puţin la soare. Ingerul se închidea în baie ca să nu fie surprins de soţie sau de fiică, ieşea la fereastră şi o contempla pe Cora, care se plimba încet prin grădină, jucîndu-se cu un *schнауzer*¹, sau se aşeza molatică pe un şezlong, cu ochelari negri la ochi şi cu o revistă în mînă.

Îl observase imediat, chiar din primele zile. Îl văzuse tocmai în timp ce se aşeza, ridicînd capul în sus. Şi îi surîsesă imediat, scoţîndu-şi ochelarii negri cu un gest larg, frumos şi simpatic. Ingerul răspunsese cu un surîs şi mai accentuat, aplecîndu-se peste pervaz ; şi se socotise autorizat, de-a-

¹ Rasă de cîini.

tunci înainte, să o salute cînd o întâlnea la poartă : o jumătate de plecăciune severă şi din obligaţie, cum se obişnuieşte între chiriaşii din aceeaşi clădire, dacă din nenorocire era în tovărăşia soţiei şi a fiicei sale : un salut pînă la pămînt, cu pălăria în mînă şi cu un surîs lung şi şiret, aproape de înţelegere secretă, dacă în schimb era singur. Pînă cînd odată, într-o duminică dimineata (duminica dimineata scotea maşina din garaj abia spre amiază), se găsiseră faţă în faţă în grădină, chiar în pragul micului *pied-à-terre* de la demisol unde locuia ea.

O privire furişă în sus, spre ferestrele de la etajul trei, pentru a se asigura că soţia nu apărea chiar în momentul acela : se prezentase. Îi sărutase mîna. Îi făcuse un compliment, care-i venise în minte chiar atunci, un compliment prostesc şi stîngaci, rostit cu voce tremurătoare, ca şi cum ar fi fost din nou băieţandru şi ca şi cum treizeci de ani de plăceri stăruitoare, tănuite şi veşnic dezamăgitoare, ar fi trecut în zadar. Îi spusese :

— Silueta dumneavoastră, de departe, de acolo de sus, sau în graba întîlnirilor noastre fără posibilitate de oprire, mi s-a părut întotdeauna foarte frumoasă : dar acum văd că nu este vorba numai de frumuseţea siluetei sau a feţei : văd că întreaga dumneavoastră făptură este excepţională.

Cora îşi clătină cîrlionţii bruni în soarele duminicii de primăvară :

— Doamne, cît sînteţi de simpatic, domnule inginer ! şi izbucni într-un rîs violent, lung, aproape isteric, astfel încît inginerul, înspăimîntat, privi din

nou în sus și se grăbi să salute și să se îndepărteze spre poartă pe sub bolta copacilor.

Abia făcuse primii pași când observase că, de dincolo de poartă, un om îl privea ca și cum l-ar fi așteptat, stînd nemișcat pe trotuar. Un cunoscut, se gîndi.

Ajunse la poartă : și atunci fu sigur că nu văzuse niciodată chipul acelui om. Care, totuși, continua să-l fixeze intens. Era un tînăr : cel mult treizeci de ani ; mic, robust, brun, îmbrăcat în gri, cu pălărie. Și îl privea chiar pe el : îl privea tîntă cu ochii întunecați, nemișcați, și cu o expresie ciudat de neplăcută, ca și cum ar fi fost mîniată și înspăimîntată în același timp.

Inginerul, puțin îngrijorat, deschise poarta și-l întrebă :

— Doriți ceva ?

Tînărul nici măcar nu răspunse : se limită să clatine din cap aproape imperceptibil fără să-și ia ochii de la el.

Inginerul îi întoarse spatele și se îndreptă spre intrarea vilei. Intrînd, privi cu coada ochiului înapoi : văzu că individul, stînd tot în fața porții, se întorsese înspre el și continua să-l fixeze.

Contrariat, inginerul se gîndi că o fi vorba de vreun prieten al frumoasei din Brescia : un prieten care făcea de gardă în stradă sau care sosise în clipa aceea și se oprise la poartă, deoarece o surprinsese de departe vorbind cu el.

Un prieten gelos ? inginerul se informă imediat. Și astfel, stimulînd cu prudență curiozitatea caméristei, informată la rîndul ei de portăreasă, aflase că doamna Castagno trăia singură. Venea, în fiecare

dimineată, o femeie la ea pentru curățenie, pregătea prînzul, spăla vasele, apoi pleca și pînă a doua zi nu se mai întorcea. Seara, doamna Castagno se ducea să mănînce la restaurant, și ieșea întotdeauna singură. Pînă acum cîțva timp, trecea s-o ia un domn în vîrstă și șchiop, cu o mașină mare, neagră ; dar acum nu mai venea. Un unchi ? Un prieten ? Și chiar dacă ar fi fost un prieten ?

Oricum, nu era vorba de tînărul pe care îl văzuse în fața porții. Inginerul își recăpătă curajul : și se hotărî ca, profitînd de toate prilejurile care i se prezentau, să urmărească, cu cea mai mare atenție, de la fereastra băii, din garaj, din grădină, pentru a-și da seama cu certitudine dacă doamna Castagno primea musafiri solitari : fie că ar fi fost vorba de tînărul acela, fie de alții. Rezultatul, după cîteva zile de supraveghere, fu complet negativ. Încurajat, inginerul uită privirea stranie a tînărului de la poartă : și uită orice obstacol posibil pentru a se ocupa numai de propria-i inimă.

Puțin cîte puțin, simți cum se săpa în propria-i inimă ceva ca un gol îngrijorător și foarte plăcut. Gînduri și hotărîri începură să alerge într-acolo ca păsărelele într-un cuib, sporind din zi în zi aproape din oră în oră. Acel gol, acel cuib însemnau certitudinea matematică a apropierii unei nopți din luna iulie : noaptea zilei binecuvîntate în care soția și fiica sa vor pleca în vilegiatură.

Cora continuase să găsească modalitatea de a-și exprima simpatia ei încurajatoare : cel puțin așa făcu în alte patru sau cinci ocazii și cu cele mai diferite pretexte. Într-o zi, spre sfîrșitul lui mai, ea fiind tot în grădină și el la fereastră, avuseseră

un dialog mut, intens, numai gesturi și rîsete, și de aceea (se gîdea inginerul) cu atît mai puțin echivoc : dialog încheiat de el cu un gest al mîinii drepte desfăcute și întinse, care spunea : așteptați ! așteptați ! pînă în iulie !

Condițiile topografice și ambiante nu puteau fi mai propice. În fiecare noapte, spre ora douăsprezece, în tot cursul lunii mai și iunie, cînd se întorcea de la garaj și străbătea grădina, inginerul făcea acei douăzeci de pași pe lîngă ferestrele apartamentului de la demisol, cu o încetineală extremă, observînd fiecare amănunt, încercînd să-și strecoare privirea înăuntru, și presimțind, înduioșat pînă la lacrimi, în timp ce inima îi bătea, o bucurie care părea că sporește și că se apropie pe măsură ce anotimpul înainta.

Trecînd și zăbovind în fiecare noapte, dincolo de ferestre, printre obloanele apropiate, zărea, atît cît îi trebuia să ghicească, o ambianță primitoare, erotică, ideală : *moquettes* de culoarea fisticului, fotolii largi, îmbrăcate în creton înflorat, măsuțe de mahon, un pat dublu, jos și imens, o baie frumoasă de majolică roz.

Și întrezărea, prin spațiul dintre două obloane, o figură feminină care trecea dintr-o cameră în alta. Era Cora, fără îndoială, care se pregătea de culcare. Ar fi vrut să o cheme tușind sau bătînd ușor în geam, ori măcar cu o șoptă : Cora !

Îl reținuse însă considerentul că, dacă, așa cum era posibil, ca să nu spună sigur, Cora ar fi ieșit și l-ar fi invitat să intre, el ar fi fost pus în ridicula situație de a renunța pentru că îl aștepta soția.

Și mai avusese cîteva mici alarme. În diferite alte dăți (noaptea, acum), apăruseră dincolo de poartă tineri nemișcați și într-o atitudine asemănătoare cu a celui dintîi, ca și cum ar fi spionat și ei interiorul grădinii : chiar și expresia privirii lor (cînd el, ieșind pe poartă, trecea prin fața lor) i se păruse aceeași : tristă și, totodată, provocatoare. Dar era vorba, de fiecare dată, de un alt tînăr, iar inginerul își spusese că dacă un singur amant gelos poate reprezenta un pericol, mai mulți se anulează între ei. Pînă cînd făcu o mică descoperire care îl ușură complet : cu două blocuri mai înainte, la numărul cincisprezece, pe aceeași stradă Mangili, observă, pe ușa unei vile, stema legăției Yemenului. Ingerul înțelese, sau crezu că înțelege, că tinerii aceia erau doar agenți civili, funcționari ai legăției : plictisiți, se plimbau în sus și în jos, și cîteodată înaintau pînă aici, pînă la poarta vilei.

Nici o teamă deci. Drumul scurt și totuși atît de lung de la garaj la poartă era ca o promisiune de dragoste, cu fiecare seară mai apropiată de împlinirea sa, și pe care nimic în lume nu ar fi putut să o zădărnicească.

Iată acum, parfumul pitosforelor în adierea nopții de primăvară, foarte plăcut, chinuitor, atît de asemănător cu parfumul păducelului și al teiului, părea să adune în el speranța și disperarea, ca în alte vremi, ca întotdeauna.

Oare nu e vorba doar de un capriciu ? Se întreba înflăcărîndu-se inginerul : și mai întîrzia cîteva clipe înainte de a intra în casă. Ce ar fi, în definitiv, să nu fie vorba de-o aventură, ci de ceva mai mult. În fond fîică-sa era mare, pe punctul

de a se logodi. O dată aranjată fiică-sa, el ar fi putut să divorțeze și să se căsătorească din nou. Ei ! Au fost cazuri, conchidea în sinea lui, emoționat ca și cum ar fi pus la cale o lovitură, au fost cazuri în care anumiți bărbați și-au găsit tovarășa vieții lor după cincizeci de ani.

Veni în sfârșit și ziua atât de îndelung și de pătimăș așteptată.

Își conduse soția și fiica la gară. Le salută îmbrățișându-le și sărutându-le de mai multe ori, fără a se îngriji să ascundă o anumită agitație și o emoție, care desigur, au fost luate în sensul lor cel bun.

Dar când trenul se îndepărtă, chiar înainte să dispară în albul întunecat și orbitor al cerului dinspre Porta Maggiore, inginerul își dădu brusc seama că niciodată nu examinase serios, concret, faptul extraordinar pentru care totuși se pregătea de mai mult de două luni. De exemplu, își închipuise că în seara zilei în care soția și fiica vor pleca, el, între unsprezece și miezul nopții, va ciocăni liniștit la ușa cu geamuri a apartamentului de la demisol sau va apăsa pe butonul acela de alamă strălucind în întuneric printre plantele agățătoare, sub care se afla o carte de vizită, apărută de celofan, cu sacrul nume de Cora Castagno deasupra căruia se afla o coroană nobiliară, pe cât de îndoielnică pe atât de excitantă.

Acum își dădea, brusc, seama, că visase cu ochii închiși. Chiar în seara aceea, Cora putea să nu fie singură sau oricum să nu fie dispusă să-l primească. Ce figură ar face el într-un astfel de caz ?

Nu : înainte, trebuia să-i telefoneze. Trebuia să-i telefoneze imediat. Ajunse în fugă la cel mai apropiat telefon public, agățat acolo de un stâlp al peronului numărul șase, și formă numărul pe care natural îl știa pe dinafară.

Dezastru. Cora nu putea. Nu putea în seara aceea, și nu putea nici în seara următoare. Nu putea nici săptămîna viitoare, și nici peste două săptămîni. Va rămîne la Roma toată vara : la Roma da, cu toată căldura asta, toată vara, și nu va putea să-l primească niciodată.

Niciodată ! spuse inginerul Visetti, aproape plîngînd :

— Niciodată ? ! Dar de ce niciodată ? Vreți să-mi spuneți de ce ? Vreți să-mi explicați ? Mi s-a părut că nu vă eram antipatic ! Sau m-am înșelat ?

— Nu, nu v-ați înșelat, dragă domnule inginer ; dumneavoastră îmi sînteți foarte simpatic. Dar eu... eu... și aici, vocea Corei se întrerupse, ca din cauza unui hohot neașteptat. Reîncepu mai încet și mai tulburată, luptîndu-se cu plînsul. Astfel încît, în zgomotul confuz al gării, în ciuda tuturor eforturilor și a prezenței sale de spirit, inginerul reuși să prindă doar cîteva fragmente de frază : ...nu, nu pot să vă explic... sînt singură... dar nu liberă : supravegheată, iată ; chiar așa : supravegheată... Este groaznic, credeți-mă, este groaznic ! Nu îmi mai telefonați. Mulțumesc, scuzați-mă, la revedere !

Ce idee i-a venit să telefoneze de la gară. Blestemată nerăbdare ? Și acum ?

Se întoarse acasă. Era umilit și disperat. I se părea că suferise o nedreptate, o jignire gravă, o pierdere nejustă și iremediabilă. Dar în timp ce-și parca mașina, o văzu pe portăreasă nemișcată la intrare primind corespondența de la poștaș.

Două minute după aceea, depășind orice ezitare și orice prudență chibzuită, pusese niște bani în mîna bătrînei și o întreaga cu un ton distrat.

Portăreasa mulțumi : ascultă, apoi cercetă strada, de o parte și de alta, în lumina nesigură a începutului de amurg. În sfîrșit, se apropie de urechea inginerului și șopti :

— Dar cum ? Nu știți ? Toată lumea știe !

Inginerul îi aminti portăresei că este relativ de puțină vreme coproprietar ; se mutase doar din decembrie trecut.

— Mda, observă portăreasa, credeam c-ați auzit vorbindu-se.

— De cine ? De domnul acela în vîrstă și cu un picior...

— Schiop, da, era schiop !

— Era ? Cum așa ? Nu mai vine ?

— Ei, precis nu știu să vă spun, domnule inginer. Un singur lucru este sigur, că de multă vreme nu se mai vede. Sînt mai mult de doi ani, poate trei. Acum trei ani, venea aproape în toate zilele.

— Și cine era ?

— Numele precis nu i-l știu. Nu l-am știut niciodată. Știu numai că era sicilian. Era... portăreasa privi din nou în jur și coborî și mai mult glasul ; ...era un domn, un domn... era vicedirector general al Siguranței Publice. Acum ați înțeles ?

— Și... sicilian ?

— Da, gelos, foarte gelos ! Închipuiți-vă că toată ziua ținea aici lîngă vilă un agent ca s-o supravegheze. Făceau cu schimbul, ca în fața consulatelor și a ambasadelor. Agentul se plimba pe partea cealaltă a străzii, sau prin fața porții și privea în grădină, înspre apartamentul de la demisol...

— Și acum nu mai vin ?

— Nu, s-a terminat. Sînt trei ani de cînd s-a terminat. În privința asta nu mai încape îndoială. Ba chiar, la început, bărbatu-meu s-a și mirat că nu-i mai vede. Dar apoi s-a gîndit că, la urma urmelor, lucrul era foarte normal. Ei, să presupunem că domnul acela mare, a fost transferat în altă parte, sau să presupunem c-o fi mort...

— Mort ?!

— Da, mort. Ba chiar... mi se pare că poștașul, sau contabilul proprietarilor... în sfîrșit, careva de care nu-mi aduc aminte, a spus că a făcut un infarct. Era bătrîn, și nici măcar nu părea atît de sănătos, și cînd la vîrsta asta continui să vrei să faci ce fac tinerii...

— Scuză-mă, dar la numărul cincisprezece, aici, pe strada Mangili, este legația Yemenului, nu-i așa ? spuse deodată inginerul Visetti, privind în jur, și simțindu-se ușor jenat.

— Era, răspunse portăreasa liniștită. Și aceea, era... Dar, imediat după război, au plecat de acolo... Cum ? Stema ? Și ce importanță are o stemă ? Se vede că nu merita oboseala s-o scoată... Au lăsat-o acolo. De cinci ani legația se află în strada Bertolini.

Deci, așa cu agenții : Cora îi vedea, el îi vedea, dar portăreasa nu. Cum oare ?

În noaptea aceea, inginerul Visetti dormi la hotel. Iar a doua zi părăsi Roma, ajungându-și din urmă soția și fiica în vilegiatură, cu multe zile mai înainte decît sperase în taină.

UN SAT CU O

Odinioară, îi plăcea... îi plăcea ? i-ar fi plăcut, să citească seara în pat. Dar nu putea niciodată : pentru că, îndată ce se culca, soția sa îi spunea fără milă :

— Stinge lumina. Stinge-o imediat !

Se supunea oftînd.

— Și nu mai ofta !

Se supunea încă o dată, cu ochii deschiși în întuneric, nemișcat, fără gânduri, aproape savurînd propria amărăciune. După puține clipe, soția lui adormea ca o piatră. Atunci se mișca puțin, se întorcea pe o parte, începea să se gîndească, încerca să se consoleze. Și consolarea cea mai eficace se reducea, de fiecare dată, la o idee fixă, matematică, ca un punct luminos : fidelitatea soției sale. Ei, da ! mă torturează, mă chinuiește, îmi distruge viața ; își spunea el dar nu mă înșală. Însemnează că, în fond, mă iubește. Dacă aș muri, ar suferi. Pentru a mă bucura de dragostea ei ar trebui să mă sinucid...

...Aceasta, odată.

Acum, au și trecut două luni de atunci, totul s-a schimbat. Fără puțință de îndoială, fără speranță

de îndreptare. Da, s-a schimbat; dar numai în privința părții bune : a descoperit infidelitatea soției sale, restul a rămas la fel. Cum spunea Ferravilla : *Am avut trei neveste, prima mă bătea, a doua mă trăda și a treia... A treia ? A treia, și una și alta.*

Două luni ! Două luni nu „fără dragoste“, pentru că dragostea, acum știe, dragostea nu a avut-o nici înainte : dar două luni fără „ideea“ de dragoste. Și acestei privațiuni melancolice, cea de pe urmă, nu i se poate rezista.

De două luni, deci, caută cu disperare o mângâiere concretă. Este prea bătrîn, și de altfel munca sa (este inginer la Căile ferate) îl acaparează prea mult ca să mai poată frecventa saloane mondene, localuri de noapte sau mai rău. Și apoi, chiar din primul moment, fiind obligat să constate că soția sa îi fusese infidelă nu numai în acea împrejurare, ci întotdeauna, simțise nevoie de dragoste și pentru trecut, încercase să se lege din nou în vreun fel de propria-i tinerețe. Dintre femeile pe care le cunoscuse înainte de a se căsători, care-i plăcuse mai mult sau, mai degrabă, alături de care aventura păru-se mai asemănătoare dragostei ? Se silea să și le amintească pe toate, într-o deprimantă trecere în revistă : Yvonne, Corinna, Mirna, Novella, Marcella, Adriana, Liana, și o altă Liana... Făcea o primă cernere. Rămîneau trei sau patru. Dar dintre toate, îl emoționa încă, dacă voia să fie sincer cu el însuși, imaginea uneia singure. Uneia singure îi evoca chipul și tot restul cu pa-

siune și își amintea în amănunt, exact, lungile ore suave petrecute împreună : Novella !

Nu o mai revăzuse pe Novella din timpul războiului : de cînd înaintarea armatelor eliberatoare o despărțise de el. El era la Napoli, ea — la Milano. Dăduse o fugă la Milano, în iulie 1945 : dar casa unde locuise Novella, strada Conchetta 2, fusese bombardată : portarul se schimbase ; nimeni nu știuse să-i spună nimic. Războiul îi despărțise chiar în momentul în care capriciul era, poate, pe punctul să se transforme în pasiune. Și așa o pierduse ignorînd totul despre ea : familia, orașul de origină, viața dinainte : totul în afară de faptul că era din Emilia și că locuia la Milano.

Nu o uitase ; cîtva timp continuase s-o caute. Dar dificultatea, zădărnicia absolută a cercetărilor, și apoi întîlnirea cu femeia care urma să devină soția sa, și, în sfîrșit, căsătoria însăși prin noutate, prin speranța pe care-o aduseseră primele două luni, îl făcuseră să se resemneze bucuros ! Astfel încît, într-o zi, la Genova, într-un bar, găsind din întîmplare o doamnă, căreia îi uitase numele, dar în a cărei casă își amintea că fusese împreună cu Novella, îi ceruse informații : și doamna îi spusese că Novella se căsătorise cu un an în urmă, cu un bărbat bogat, patronul unei prăvălii de mezeluri și produse alimentare într-un sat mare din Lombardia, un sat...

Nu-și notase numele. Era un nume caracteristic, aproape caraghios, lucrul acesta era în legătură cu Novella : închipuiți-vă dacă mai era nece-

sar să-l scrie ! Și, în schimb, poate toamai fiindcă era la începutul căsătoriei sale, și poate pentru că vestea căsătoriei Novellei părea că risipește farmecul și valoarea regăsirii, uitase numele acela aproape imediat.

Întors la Napoli, după una dintre primele certuri cu soția, gândul său alergase în mod firesc spre Novella : spre prăvălia de mezeluri : spre marele sat din Lombardia care se numea... se numea... Își amintea doar, cu o siguranță desăvârșită, că numele satului începea cu O.

Iată, acum se află aici, încuiat cu cheia în biroul său, cu mersul trenurilor și cu ghidul Touring-ului.

Cine ar fi spus vreodată că Lombardia este atât de bogată în sate care încep cu O ?! Oggiono, Onno, Olgiase, Olgiate, Olginate, Olmeneta, Osio, Offanengo, Ornano, Osnago...

Este adevărat, aproape toate aceste nume i se par puțin caraghioase. Chiar numai faptul că încep cu O... Și le repetă, unul câte unul, în singurătatea și în tăcerea biroului, și ascultă sunetul acelor silabe, pe care el însuși le pronunță încet, încet : îl ascultă, de fiecare dată, îndelung, ca pentru a regăsi ecoul vocii acelei doamne în barul de la Genova, cu atîția ani în urmă.

În fine, i se pare că a găsit : Offanengo : Offanengo, desigur, este cel mai ciudat, cel mai caraghios dintre toate. Acela, care, mai mult decît celelalte, auzindu-l chiar o singură dată, pare

greu, aproape imposibil să-l uiti, și deci inutil să-l scrii.

Gata, hotărîrea sa este luată. Acum își amintește foarte bine. Novella este stăpîna unei mezelării la Offanengo, tîrg mare lîngă Crema. Și însuși trupul Novellei, pe care el nu-l putuse uita niciodată, opulent, moale, cu rotunjimi de ou enorm, devine astfel pentru el unul și același lucru cu acel O din Offanengo și cu întregul nume Offanengo, care nu-i mai sună nici caraghios, nici ciudat, ci dulce, compact, complet, ca o făgăduială de dragoste adevărată.

De cîtva timp fusese transferat la Roma, la minister. Și trebuia, pentru serviciul său, să călătorească adesea, prin toată Italia, și chiar la Milano.

Într-o zi foarte rece de ianuarie, se afla deci la Milano : era în săptămîna următoare descoperirii satului Offanengo cu ajutorul Touring-ului.

Rezolvă în timpul dimineții treburile pentru care venise. Iar după-amiază, fără să ezite, traduse în fapt ceea ce își închipuisese timp de șapte nopți lungi, aproape nedormite, alături de somnul de piatră al soției infidele. Făcu ceea ce stabilise să facă.

Închirie o mașină.

Din pricina frigului, a nerăbdării, drumul i se păru interminabil. În întregime concentrat și strîns în gîndurile sale ca într-un palton, ghemuit în colțul canapelei din spate, își imaginează încă o dată, și încă o dată, fără încetare, întîlnirea, re-

cunoașterea, îmbrățișarea... Îmbrățișarea ? Dar soțul ? Și copiii, poate și copiii ? Până atunci, își mărturisii, nu se gândise niciodată la aceasta. Ei, bine, dacă soțul și copiii erau acolo, probabil erau în încăperea din spatele prăvăliei : și un cuvânt, un cuvântel, va găsi modalitatea să i-l spună. Îi va spune numele hotelului în care locuia la Milano : iată tot. A doua zi, poate chiar în seara aceea, va veni ea la Milano. Și dacă nu putea ? Fără nici o îndoială va veni ! El o plăcea pe Novella ; dar și ea, era foarte sigur de asta, îl plăcea pe el tot atât de mult. Dar dacă într-adevăr nu putea ?

Cu un fior de plăcere, văzu în sfârșit cu propriii ochi, pe zidul vechi și fărîmat al unei case de la intrarea în sat, o inscripție pe jumătate ștearsă de timp, dar încă foarte lizibilă, văzu numele visat : OFFANENGO.

Îi spuse șoferului să încetinească.

Sub cerul înalt și cenușiu, în văzduhul nemișcat și înghețat, tîrgul mare și lung era atât de pustiu încît părea nelocuit.

Îl puse pe șofer să oprească mașina în piața, unde se afla biserica, puțin mai departe de vila nobililor Vailati. Cînd se îndepărtă de șofer, om în vîrstă, serios, simpatic, care în tot cursul călătoriei nu scosese o vorbă, se rușină de sine și de intenția sa, ba îi fu chiar și puțină teamă. I se păru că venise pînă acolo ca să comită un fel de crimă. Într-adevăr, dacă Novella trăia fericită și liniștită cu soțul și cu copiii ei, nu era o crimă să o tulbure ? Nu se știe niciodată, viața este ciudată, dintr-un lucru ia naștere alt lucru : cine putea să calculeze ultimele consecințe ale unei acțiuni pe

care el o săvîrșea din pur egoism ? Este adevărat că se putea întîmpla și contrariul : Novella putea să fie nefericită : și în cazul acesta... Oricum, simți că trebuie să-i spună ceva șoferului :

— Dau o raită prin sat, trebuie să văd pe cineva, un notar... murmură el jenat. Așteptați-mă aici, nu vă mișcați sub nici o formă de aici... Termin repede, este o chestiune de cîteva minute.

Îi era teamă că șoferul, așteptîndu-l, să nu înceapă să colinde prin sat și astfel să-și dea seama că el nu căuta un notar, ci o mezelărie.

Se îndepărtă hotărît, spre strada principală, unde, la venire, văzuse din mașină că erau prăvăliile.

La Offanengo erau șapte mezelării.

Înainte de a intra în vreuna din ele, vru să le vadă pe toate pe dinafară. Merse în sus și-n jos de cîteva ori, străbătînd astfel întregul sat. Era cu desăvîrșire pustiu, poate din pricina frigului. Pe ziduri, pe pavaj, pe îndrumătoarele de piatră, pe bornele de la colțuri, pe firmele prăvăliilor, peste tot, părea întins un vâl de ger și de praf, un praf tare și de neclintit.

Niște canale strînse între case străbăteau strada principală, trecînd pe sub ea. Apa aceea lucioasă și de culoarea plumbului părea, în primul moment, nemișcată ca o lavă de gheață. Îți dădea seama cu uimire de curgerea foarte rapidă și ușoară a apei numai după cîteva minute de observație.

Satul i se păru nelocuit : și aceasta, evident, îi făcuse multă plăcere. Dar iată, acum încerca

o senzație contrarie, văzînd că oamenii, încetul cu încetul, ieșeau afară, chemați parcă de o vrajă răutăcioasă, dar stîrnită, în realitate, de prezența unui străin, care avea aerul că umblă după ceva și care totuși nu vorbea cu nimeni și se încapățîna să nu ceară informații. Ieșeau din case și se opreau acolo, fără un gest, privindu-l cum trece, cercetîndu-l cu atenție, gîndindu-se la cine știe ce. La ferestrele de la parter, dincolo de luciul geamurilor, pe fundalul negru al cămaruțelor sărace, vedea apărînd chipul alb al vreunei bătrîne, și acela cu priviri bănuitoare.

Înțelese că trebuia să se hotărască. Altfel erau în stare să anunțe jandarmii. Voia să înceapă cu mezelăria cea mai frumoasă și cea mai mare. Doamna din Genova spusese : un om bogat. Toate însă păreau atît de modeste. O alese pe cea mai arătoasă. Se opri un moment să privească firma, la o distanță de douăzeci de pași. Apoi se hotărî.

Un clopoțel vechi cu arc, pus în mișcare de ușa cu geamuri pe care el, ca să intre, o împinsese încet, prudent, începu să sune tare, mult mai tare și mai îndelung decît ar fi dorit. În prăvălie nu era nimeni ca să servească. Era mezelăria cea mai frumoasă și cea mai mare din sat, desigur : dar cît de modestă, de mică, de mizeră, de prăfuită era. Simți că i se strînge inima : și nu înțelegea dacă din cauza gîndului că Novella ajunsese acolo, sau pentru că existau în lume, și în regiunea cea mai bogată a Italiei noastre, prăvălii atît de sărace și oameni care nu cunoșteau altele. Clopoțelul continua să sune, aproape dureros : părea să nu se mai poată opri. Mirosul de pește uscat, de stătut,

de mucegăit, se amesteca în temperatura înghețată a ambianței : era și mai frig ca afară. Făcu doi pași înspre tejghea : podeaua era din lemn și scîrțîia zgomotos. Nu venea nimeni. Și el nu îndrăznea să cheme.

Așteptă. În sfîrșit își luă inima-n dinți și încercă să spună, destul de tare :

— Nu-i nimeni aici ?

I se păru că glasul îi rămîne în gît. Tuși. Repetă :

— Ei ! Nu-i nimeni aici. Vă rog !

Nu se arăta nimeni.

În sfîrșit, apărură o fetiță de vreo doisprezece ani, blondă, firavă, tristă. Desigur că nu era fata Novellei.

Cumpără o cutie de carne conservată.

În timp ce plătea, fu cît pe aci s-o întrebă ceva pe fetiță : dacă exista în sat o altă mezelărie, cu o stăpîină așa și așa, mare, grasă, brună... Se gîndi că poate Novella era deja căruntă. Și apoi, ridicînd privirea și întîlnind ochii albaștri și serioși ai fetiței care îl priveau ca și cum în mod absurd ar fi știut totul și l-ar fi dojenit, nu avu curaj.

Ieși. Renunță să mai viziteze celelalte mezelării. Cum ar mai fi putut ? Cu ce scuză ?

Se întoarse la mașină. Porni spre Milano. Și în timpul acelei triste călătorii de întoarcere, pe același drum pe care cu puțin înainte îl străbătuse cu atîtea speranțe, începu să aibă îndoieli. Îndoiele vor lua sfîrșit abia la Roma : cu descoperirea finală că satul nu era Offanengo, ci un altul, fi-rește : un alt sat cu O.

La Roma, câteodată, în nopțile de iarnă, vîntul suflă atît de tare că te trezește chiar și din somnul cel mai adînc și mai liniștit. Te trezește brusc, complet. Ridici atunci capul din perne cu mintea mai lucidă datorită scurtei odihne, cu nervii mai atenți și mai sensibili: nemișcat, ținîndu-ți răsufarea, ascuți acel vacarm, acel urlet, acele suierături, acele scîrțituri, acele lovituri depărtate și apropiate. Și nu ți se mai pare că te afli într-un oraș, între case civilizate, într-un loc sigur în care oamenii, nu există îndoială, locuiesc de atîtea secole. Ți se pare în schimb că te afli în mijlocul unui cîmp pustiu, sau pe o navă, în mijlocul oceanului.

Așa s-a trezit acum două nopți avocatul Enrico Piolti, în apartamentul său din strada Parioli. Soția lui însă, alături de el, continua să doarmă. Cum de putea, cu tot zgomotul acela? O fi murit? se întreba avocatul Piolti. Cu o urmă foarte firavă de speranță, luînd seama, pe de altă parte, să nu o trezească, dacă, așa cum era foarte probabil, dormea, se ridică într-un cot, se aplecă asupra ei și cercetă în întuneric, la lumina nesigură, care tre-

cînd printr-un oblon interior lăsat dinadins întredeschis, se strecura printre jaluzele.

Cu un suspin echivoc, între ușurare și dezamăgire, constată că soția lui dormea.

Întreaga vilă părea că scîrțîie sub furia vîntului. Dacă nu ar fi fost sigur că a controlat chiar în scara aceea, după obiceiul său pedant, închiderea perfectă a fiecărei uși și ferestre, ar fi jurat că vreo ușă se izbește acolo jos, la capătul coridorului... Dar nu, nu era cu puțință. Înainte de a se culca, făcuse ca întotdeauna înconjurul ritual al apartamentului: pusese lanțul și zăvorul la intrare; închisese robinetul de gaz; încercase chinga fiecărei jaluzele, precum și siguranțele și ivărele tuturor ușilor și ferestrelor.

Insemnează, se gîndi, că vîntul pătrunde prin crăpături, suflă din toate părțile: iar feluritele curențe de aer, întîlnindu-se, zguduie ușa de la sufragerie. Va trebui, își spuse, să cheme mîine lemnarul ca să-i pună, în sfîrșit, la toate ferestrele, de-a lungul scobiturilor, panglicile acelea de plastic sau de gumă care asigură o închidere ermetică. Totuși, încă o cheltuială! conchise suspinînd din nou, de data aceasta foarte simplu. Erau cincisprezece ferestre: și tîmplarul îi spusese că una peste alta material și mîină de lucru, făcea treizeci de mii de lire.

Numai cu cîteva luni înainte treizeci de mii de lire ar fi fost o nimica toată pentru avocatul Piolti. Dar acum, acum! Peste două zile venea termenul de plată a taxelor, și nu știa cum avea să le plătească...

Erau cîteva luni de cînd totul îi mergea prost. Pentru prima dată în viață nu mai avea de partea sa acel noroc care-l susținuse întotdeauna : întotdeauna, de cînd era copil și pînă astăzi, cînd nu era bătrîn, dar aproape. Profesiunea, practică la Vercelli, pînă la război, îi îngăduise să nu se compromită cu regimul trecut. Apoi, cedase biroul, și se transferase la Roma : politică, afaceri : ani și ani, cu toate pînzele sus. Dar iată că, de cîteva luni, nu mai călca cu dreptul. Pașii greșiți, sau nefaști urmau unul după altul.

Seria ghinioanelor începuse din iunie, o dată cu cumpărarea acțiunilor întreprinderii Farmaceutica ; și nu părea să se termine.

Se întoarse anevoie spre soție, cu ranchiună : dacă măcar ea ar înțelege să cheltuiască mai puțin ! Numai săptămîna trecută, pentru premiera de la Operă : o toaletă la o mare croitoreasă. Trei sute de mii ! Adevărate nebunii.

Se întoarse din nou spre noptieră. Nu-i mai era somn, iar vîntul continua să șuiere și să urle : nu-i mai rămînea decît să citească. Întinse mîna să caute întrerupătorul. Dar nu-l găsi imediat. Leneș, incapabil parcă, pe moment, de o altă mișcare, lăsă cu oboseală mîna să se odihnească pe noptieră : pe jurnalele de seară care, ca întotdeauna, erau acolo, puse unul peste altul în ordine, lîngă telefon, lîngă ceas, lîngă carafa cu apă. Ziarele de seară din Roma, Milano și Torino : pe care nu le citise pentru că adormise imediat ; și care acum îl mîngîiau, promițîndu-i o oră de uitare, și apoi, în mod sigur, din nou somnul.

Rămase așa, nemișcat, cîteva clipe, cu brațul întors și cu pieptul aplecat în afara patului. Simți atunci pe față, o suflare de aer înghețat, care părea că vine de jos. Vîntul, vîntul care trece pe sub uși, se gîndi el. Dar înainte de a face această reflecție, se gîndise la o adiere ca de mormînt, la suflarea morții. În definitiv, de cînd, de cînd anume îi mergeau lui prost afacerile ?

Își aminti atunci de un vis avut cu puțin înainte. Sau poate nu fusese un vis. Poate fusese un gînd, care durase cîteva clipe, chiar cînd era gata s-a doarmă. Afacerile începuseră să-i meargă prost dintr-o seară de iulie a anului trecut, cînd, la Florența, într-un restaurant de pe-o colină, avusese un moment de slăbiciune și permisesse să fie fotografiat alături de o prietenă a sa, de către unul din fotografi aceia care colindă cu blitz-ul prin localurile de lux. A doua zi, la hotel, îi fusese înmînată fotografia, două copii. O copie o luase prietena sa, cealaltă el.

Primul impuls fusese să o distrugă. Este adevărat că soția sa nu era curioasă, și nu scotocea niciodată prin hîrțile lui. Dar o întîmplare, nu se știe niciodată... Se gîndise atunci să taie fotografia în două, să distrugă doar imaginea femeii : păs-trînd-o pe a sa, ca amintire a unei nopți fericite și a unei persoane care continua să-i fie dragă, poate prea dragă. Și așa făcuse, salvînd prudența, dar cedînd, pentru prima dată în întreaga sa viață unui sentimentalism.

Pusese din nou fotografia în fundul unui sertar al biroului, sub niște dosare ale ministerului, într-un plic de celofan, împreună cu alte fotografii,

amintiri indifferente. Și câteodată, când era singur în birou, o privea din nou. El stătea la masă, rîzînd puțin forțat pentru că nu-i convenea să se facă fotografia aceea, și consimțise numai ca să nu-și jignească prietena. Printre pahare, farfurii, coșulețul cu fructe și frapiera pentru șampanie, se vedea clar brațul său, sprijinit de masă și întins înspre o persoană care era, desigur, așezată alături de el. Iată, îi plăcea, îl liniștea să privească brațul acela întins, să-și revadă în imaginație prietena îmbrăcată ca în seara aceea și să-și amintească, și să născocească cu închipuirea, proiectînd și gustînd dinainte alte nopți cu ea, alte escapade, în alte orașe, chiar la Paris. Sentimentalisme stupide ! Treabă de licean !

În aceeași dimineață, la puține ore după fotografie, găsi la hotelul din Florența, la parter, o telegramă prin care i se comunica falimentul Farmaceuticii. Fusese începutul seriei ghinioanelor.

Dintr-odată, se ridică, în întuneric. Își puse paucii, halatul. În vîrfurile picioarelor, atent să nu facă zgomot, ieși, închise ușa, străbătu culoarul lung, merse în birou. Trebuia să distrugă fotografia.

Aprinse lumina de pe birou, deschise sertarul, scoase dosarul și plicul de celofan.

Erau acolo toate celelalte fotografii. Dar cea căutată nu.

Nu-i venea să-și creadă ochilor. Revăzu de o sută de ori fotografiile din plic. Se uită printre foile dosarului. Se uită în tot sertarul, în toate

celelalte sertare. Se uită pe jos, dacă din întâmplare nu căzuse în timp ce scotocea. Începu să se uite printre cărți, în colecția revistei *Jurisprudența*... Dar era inutil, era absurd ! Își amintea perfect că pusese fotografia, de fiecare dată, la locul ei, în plicul acela transparent.

Poate o luase soția sa ? Sau secretara ?

Simți un tremur de frig. Vîntul șuiera și urla, din ce în ce mai tare în jurul vilei. Merse la o fereastră, ridică jaluzeaua, privi afară prin geamurile care tremurau impetuos.

Cerul avea culoarea marmeladei de mure : între roșu închis și negru. Dedesubt, coroane negre de copaci clătinate de uragan. Erau pini, magnolii, stejari, pitosfori, tot soiul de copaci cu frunzele mereu verzi : grădini așezate fără nici o ordine între vile și casele elegante cu arhitectură bizară și dezordonată : geamuri, coloane, scărițe din ciment sau din marmoră, terase ieșite în afară și la întâmplare, aproape ca niște jucării enorme sau ca niște cutii suprapuse și gata să se prăbușească : în sfîrșit, un peisaj, care părea că se întinde în jur pînă la infinit, fără ieșire, fără perspectivă, fără țintă, ca și cum lumea ar fi fost toată acolo, și care, inform și haotic prin însăși natura sa, părea că își dezvăluie în sfîrșit această natură, dincolo de obișnuitele echivocuri turistice și mediteraneene, tocmai într-o noapte ca aceea.

Avocatul Piolti, îngrijorat, agitat, se întoarse în dormitor. Aprinse lumina. Cine sustrăsese fotografia ? Și pentru ce ? Nu că ar fi fost ceva de care să se teamă. Fotografia tăiată în felul acela nu

era compromițătoare. Dar rămânea misterul dispariției.

Acum n-ar mai fi putut adormi chiar de loc.

Mai puțin ca oricînd ar fi putut acum să mai adoarmă. Totuși, mereu atent ca să n-o trezească pe soția sa, se culcă. Din teancul de pe noptieră luă primul ziar, îl desfăcu ca să citească dar, cu coada ochiului, în acea scurtă deplasare a privirii, observă că pe al doilea ziar din teanc, chiar în mijloc, ca și cum cineva ar fi vrut să o ascundă pe moment, era fotografia atît de căutată, jumătatea de fotografie aducătoare de nenorociri.

Cine naiba putuse să o scoată din plic și să o pună acolo? Se gîndi din nou: soția sa. Sau, în acest caz, camerista. Dar și una și alta de ce ar fi făcut-o? Trebuia să presupună atît într-un caz cît și în celălalt, faptul improbabil că știa a cui era în realitate fotografia aceea, sau cel puțin bănuiala, tot atît de improbabilă, că știa ce însemna pentru el. Și apoi soția sa, caracter impulsiv, dacă ar fi știut ceva, nu ar fi ales niciodată acel mijloc pentru a-i spune că știa.

Nu rămânea decît o explicație: el însuși, în timp ce dormea. Nu există îndoială că gîndul fotografiei, legat de acela al recentului nenoroc, îi venise în momentul cînd adormea sau de-a dreptul în vis. Dar, se întrebă el, e cu putință să devii somnambul la cincizeci de ani?

Luă fotografia, se ridică, merse la bucătărie. În ciuda a tot ce se petrecuse, o mai privi încă o dată,

lung, cu nostalgie. Apoi, trist, o rupse bucățele foarte mici pe care le aruncă în lada de gunoi.

Dacă te gîndeai bine, cine știe, la urma urmelor, cum stau într-adevăr lucrurile. Și dacă nenorocul nu provenea din faptul că păstrase fotografia, ci dimpotrivă, provenea, cine știe, poate din faptul că distrusese imaginea singurei femei pe care o iubea și care îl iubea: fătura aceea foarte blîndă, devotată, credincioasă, umilă, singura femeie capabilă să-i ofere bucuria, și pe care el, din lașitate, o excludea din propria-i viață, o disprețuia sau, în sfîrșit, n-o respecta cum ar fi trebuit?

Frămîntat de aceste gînduri chinuitoare, nu-și găsea pacea, și adormi abia în zori. În mîngîietoarea semiconștiență a somnului, care în sfîrșit îl doborî, i se păru că încet încet se potolea și vîntul; și că începea să plouă.

Datorită cărui instinct misterios, ieri noapte, întorcându-mă acasă am modificat pe neașteptate itinerariul meu obișnuit? De ce am luat-o pe strada de Berry și nu, ca întotdeauna, pe strada La Boetie?

Și de ce trecînd prin fața geamurilor opace din cauza gerului ale localului Val d'Isere, am încetinit mersul, nesigur, ca omul care se teme că a uitat ceva în locul de unde a plecat?

Nu uitasem nimic. Poate încetinisem pasul, și îmi pierdusem firul gîndurilor, din pricina uimirii simple, copilărești provocată de cristalele acelea mari, luminoase și pestrițe, străbătute în cîteva porțiuni de serpentine lichide și schimbate în pete mari, cele mai multe albe dar și roz, roșu-viu, gri și negre: ca o decorațiune după un desen pe care dacă din întîmplare voiai să-l descifrezi, trebuiai să traversezi strada și să-l privești de pe trotuarul celălalt. Oricum, o decorațiune... ilustrată: un desen care te făcea curios, o pictură abstractă care ascundea povestiri și personaje foarte precise: dincolo de cristale, într-adevăr, era o rumoare șoptită, murmurul dulce al unei omeniri necunoscute și, tocmai pentru aceasta, mai frățească.

Iar apoi pentru ce, deodată, simțisem de-a dreptul nevoia să mă opresc, să mă opresc înaintea celui de al treilea geam, nu înaintea celui de-al doilea sau celui de-al patrulea?

Întîmplarea sau o forță naturală fusese aceea care mă condusese și care acum mă oprea nici un pas mai la dreapta sau mai la stînga, ci acolo, tocmai în locul de care, apropiindu-mă, de era cît pe aci să ating cristalul cu vârful nasului, trebuia să-l recunosc, la cîteva centimetri de mine, pe vechiul meu prieten Carlo Aymerito, singur la o măsută, cu ochelarii într-o mîină, în timp ce cu cealaltă ținea lista de bucate la înălțimea ochilor miopi?

Se spune că știința va explica foarte curînd aceste mistere și multe altele.

Torinez, dar emigrat la Paris de mulți ani și acum (presupun deși nu am îndrăznit niciodată să-i pun întrebări în legătură cu aceasta) cetățean francez, Carlo are aproximativ vîrsta mea, adică e trecut de cincizeci de ani. Se ocupă, ca și frații săi, și, ca odinioară, tatăl și unchiul său, de caroserii de automobile. Nu-l mai văzusem de cîteva timp și am fost surprins și întristat găsindu-l îmbătrînit. Poate, îmi spuneam, poate și eu îi fac lui aceeași impresie. Îl întrebai de ce, în toamna aceasta și în toamna trecută, cînd fusese la Torino pentru expoziția de automobile, nu venise ca de obicei pînă la Roma și nu-mi dăduse nici un semn de viață.

Răspunsul fu foarte simplu: nici măcar nu vizitase Expoziția, îl trimisese pe fratele său: iar el nu mai fusese în Italia de mai mult de doi ani:

exact din octombrie, 1957. Sau din noiembrie ? În sfârșit, de pe vremea expoziției din acel an. Poate din octombrie. Nu mai fusese de atunci ? Cum așa ?

De data aceasta nu răspunse de loc. Sau, mai degrabă, nu răspunse imediat. Părea că nu auzise, sau că ar fi fost distrat. Tăcea, căuta chelnerul cu privirea. Înțelesei imediat că, involuntar, cu aceea întrebare îl tulburasem, amintindu-i poate ceva neplăcut.

Cinasem deja, dar îi ținui tovărășie foarte bucuros. După aceea, deși trecuse de miezul nopții, insistă să-mi arate casa lui, pe care nu o cunoșteam. O vilă cu o grădină mică, de-a lungul Senei, la Neuilly. Rămas văduv și fără copii de mai mult de zece ani, nu se recăsătorise. Traia singur cu servitorii. Nu părea mulțumit de sine, nici de viață.

Pe drum în mașină, noaptea târziu, când ne întorceam, de la Neuilly la hotelul meu, dintr-o dată mi se confesă. Nu mai fusese în Italia, nu mai călcase pe la Torino, din cauza unei întâmplări extraordinare, care îi răscolise existența și care continua să-l preocupe de când se petrecuse. De atunci nu mai trecuse o zi în care el să nu se gândească la ea.

Acum doi ani, sau ceva mai mult de doi ani, chiar la Torino, și chiar la Expoziția de automobile, văzuse de departe, în mulțimea confuză a vizitatorilor și printre scripările și emaiurile multicolore ale mașinilor, o fată blondă, înaltă, cu fața (chiar și așa de departe era un amănunt care se observa imediat) perfect ovală, care se uita înspre

el ca și cum l-ar fi cunoscut, și ca și cum ar fi avut de gând să-i atragă atenția. El privi în jur, și în urma sa pentru a se asigura că fata nu se uita la altcineva. Apoi, aproape pentru a verifica, schiță un gest de răspuns la salut și se înclină. Atunci, fata surise deschis, cu vădită simpatie, clătîindu-și zulufii și agitănd, în sfârșit, o mîină.

Neamintindu-și în acel moment cine era fata, Carlo Aymerito se gândi la vreo cunoștință întâmplătoare făcută cu o zi înainte, în aceeași Expoziție ; și atribui jovialitatea exagerată a celui salut numai distanței mari care exista între el și fată, și dificultății de a atrage atenția unei persoane din mijlocul mulțimii.

Dar, la puține secunde după aceea, când ajunsesse la standul unde i se păruse că era fata, se mirase nemaivăzînd-o, chiar cînd se ridicase pe vîrfurile picioarelor, căutînd-o cu privirea prin mulțime de jur împrejur : atît de înaltă și atît de blondă, nu putea să dispară !

Aymerito era dezamăgit și, totodată, ușurat. Nu pierduse, încă, speranța de a se recăsători. Dar se temea mereu să nu se îndrăgostească de o femeie prea tînără. Îi plăceau tinerele, ce să-i faci ? ! De ce îmbătrînea d-aia îi plăceau mai mult tinerele. De aceea, ca să se recăsătorească, căuta una care să pară tînără fără să fie. Și inima îi spunea că, din păcate, nu acesta era cazul fetei care îl salutase de departe. Deci, era dezamăgit și ușurat că nu o mai găsise. Dar mai ales uluit. Unde naiba se vîrise, frumoasa blondă cu ovalul feței atît de perfect și cu surîsul atît de simpatîc ?

Nu dispăruse. Era acolo. Acolo în spatele lui, la o distanță de un metru, la volanul unei mașini Simca de comandă, albastru cu gri. Era un *manequin*, și munca ei, în perioada Expoziției, era să stea așezată acolo în mașină. Aymerito, cercețind-o acum, de aproape, fu sigur că nu o cunoștea. Era adevărat că ziua trecută aruncase o privire chiar acelui stand și că schimbase câteva cuvinte cu reprezentanții firmei Simca, prieteni buni cu el. Dar pe fată nu i-o prezentaseră; de asta era sigur. Pe fată, nici măcar nu o văzuse. Totuși, instinctiv, înainte de a face aceste reflecții, se înclinase și salutasese cu voce tare: „Bună seara, domnișoară!” Îi răspunsese: „Bună seara, domnule!” cu amabilitate, desigur, dar cu acel gen special de amabilitate pe care îl manifesti față de persoanele pe care nu le cunoști. Surprins, tocmai voia să o întrebe de ce oare, cu puține clipe înainte, îl salutasese cu atîta efuziune, cînd ea ridică o mîna și făcu un gest, gestul simplu și banal de a-și aranja părul, ca o mîngîiere, dinspre frunte înspre ceafă. Și, în acel gest, în acea mîna... Ei da! culoarea palidă, aspectul pielii, forma mîinii, a degetelor și a unghiilor, foarte frumoase dar fără lac și aproape opace, îi amintiră deodată o altă fată, prima lui fată, sau cum se spunea atunci, prima lui logodnică, și ea tot torineză, o dactilografă.

Se numea Resi; și mi-o aminteam și eu foarte bine. O poveste de mai mult de treizeci de ani. Aymerito se purtase foarte rău cu biata Resi. După ce o iubise, după ce o amăgise multă vreme, o părăsise și începuse să facă curte fiicei unui mare in-

dustrias; aceeași fată, care, la numai un an după ce își luă diploma, deveni soția sa. Pe moment, Aymerito s-a justificat prin faptul că Resi era cu cîțiva ani mai mare decît el: era mai bine, din cauza aceasta, în ciuda dragostei reciproce, să evite riscul unei căsătorii.

Cunoșteam toată povestea. Știam că Aymerito nu o mai revăzuse pe Resi, și că de cînd o părăsise nu mai aflase nimic despre ea: nici ce făcuse, nici ce soartă avusese, nici măcar dacă mai era încă în viață. Dar Aymerito îmi mai spusese, și nu uita să-mi repete la fiecare întîlnire a noastră, că Resi, Resi cea blondă, frumoasă, înaltă, palidă, surîzătoare, cu ovalul perfect cu mîinile foarte blînde, Resi era cea mai gravă greșală, cea mai mare amărăciune a vieții sale. Resi? Adică faptul că o părăsise pe Resi.

De aceea, prin anii foarte lungi de uscăciune și de ipocrizie, numele fetei se identificase pentru el cu sentimentul de remușcare; devenise însuși numele acestui rău iremediabil, pe care el, din lăcomie de bani sau din vanitate, și-l făcuse sieși și ei.

O asemănare, e o asemănare, nimic mai mult. Iar Carlo Aymerito nu dădu mai multă importanță acestui fapt decît era firesc pentru orice om normal. De altfel dacă el își stricase viața, și-o stricase ca atîția alții: ca toți, poate. Și este, fără nici un fel de îndoială, un om foarte normal.

Văzînd că fata era drăguță, profită de echivoc pentru a se prezenta și a intra în vorbă. Era tînră, da, din păcate. Era foarte tînră: nouăsprezece ani. Dar avea un aer sincer și cinstit. Aymerito o invită la masă, în seara aceea, excluzînd cu o sîn-

ritate absolută față de sine însuși, orice intenție libertină. Unic scop : compania ; să nu petreacă o altă seară singur la Torino, cu atâtea amintiri din propria tinerețe și fără nici un prieten. Conta și asemănarea cu Resi, se înțelege. Dar ce era rău în asta ?

Stabiliră că el va trece să o la de-acasă. La nouă fix, o va aștepta în fața ușii, cu mașina.

În ultima clipă, în timp ce îi spunea la revedere și-i strângea mâna caldă, slabă, moale și totodată puternică (la fel ca mâna lui Resi, i se păru că-și amintește : dar poate era foarte explicabilă iluzia) o întrebă de ce, cu puțin înainte, îi surisese și îl salutase de departe, prin mulțime. Ada (se numea Ada) liniștită și hotărâtă, negă că l-ar fi salutat pe el sau o altă persoană. Imposibil : stătea jos, închisă în mașină de mai mult de două ore. Aymerito nu insistă.

Ajunse în fața ușii la nouă fără cinci minute. Era un bloc înalt, cenușiu, stil *liberty*, pe o stradă foarte scurtă, perpendiculară pe Bulevardul Regina și pe Cheiul Dora.

Ceața servea drept fundal blocului, îndulcindu-i colțurile, acoperind formele ferestrelor, cornișele și contururile, cu un efect de mărimă aproape nemăsurată. Mai ales dacă priveai în sus, spre ultimele etaje, blocul părea că se pierde fără sfârșit pe cerul cenușiu închis.

Pe Cheiul Dora, halourile luminoase ale felinarelor se alternau la intervale regulate cu zone mai închise, în care se pierdeau cu građații foarte delicate și la fel de regulate. Era Torino, același Torino de odinioară.

Chiar și întrîndul ușii era gol, liniștit, învăluit într-o lumină gălbuie, abia reflectată de imitația de marmoră a soclului.

La acea oră cartierul era pustiu. Viața orașului se desfășura dincolo, de cealaltă parte a Grădinilor Regale și a vechilor palate guvernamentale, și ajungea pînă aici cu un zgomot atenuat, întrerupt doar de tramvaiele rare și rapide, care zăngăneau, fără să se oprească, pe Bulevardul Regina.

Aymerito se aștepta ca peste puțin, în tăcerea aceea, să audă, aproape să ghicească, un ușor tăcănit de tocuri dinspre scara interioară de granit, vibrarea oscilantă a ușii cu geamuri, și să apară figura înaltă și zveltă a Adei în cadrul ușii, la fel cum cu atîția ani în urmă, la aceeași oră, apăruse în cadrul altui portal, figura unei alte fete. Unde era odinioară casa lui Resi ? Nu-și mai amintea bine. Pe strada Cibarrío, pe strada San Donato, sau pe strada Vanchiglia, adică în același cartier unde se afla el acum ? Dar în sfîrșit, aceea era chiar strada Vanchiglia ? Nu-și amintea, nu-și mai cunoștea bine orașul.

După cîteva minute (sau după cîteva secunde : în ceața și tăcerea aceea, în așteptarea aceea, chiar și timpul părea că își pierde precizia), după puțin timp în care privise, ca vrăjit, portalul gol în lumina slabă gălbuie, i se păru că îl cunoaște : că îl cunoaște foarte bine. Și dacă imobilul în care locuia odinioară Resi era chiar acela ? N-ar fi știut să spună. Desigur, nu-și amintea exact un altul. Aproape întotdeauna își dădeau întîlnire în fața bisericii Gran Madre di Dio, departe de casa amîndurora, fiindcă acolo pericolul de a fi văzuți de

vreo rudă sau de vreo cunoștință era mai mic; când ploua, se întâlneau sub portalurile din piața Vittorio, colț cu strada Vanchiglia. În orice caz, la gândul că ar fi putut fi vorba, din întâmplare, chiar de aceeași casă, reacționa cu o mișcare instinctivă: ieși din mașină și privi ceasul. Era nouă și șapte minute. Tot fără să reflecteze la ceea ce făcea, intra sub portal, deschise ușa cu geamuri, care se afla la stînga (nu privise, nu ezitase: știuse de la început că se afla la stînga) și începu să urce scările încet.

Ușa apartamentului numărul șapte era la etajul trei. Ca și cum și acela ar fi fost un fapt obișnuit din viața sa, fapt care se repeta întru totul la fel în toate serile de mai multe luni, apăsă pe sonerie. Auzindu-i sunetul, tresări: o fi acasă mama, se gândi. Ada îi spusese că nu mai are tată și că trăiește singură, împreună cu maică-sa. Ei bine, o voi cunoaște pe mama. Ce-i rău în asta? Își spuse. Sînt o persoană respectabilă chiar ca înfățișare. O voi cunoaște pe maică-sa și vom sta puțin de vorbă. Apoi, dacă Ada va vrea să iasă în oraș și să meargă la masă cu mine, foarte bine. Dacă s-o fi răzgîndit, fie.

Auzi pași și ceva ca un glas înăbușit, îndepărtat, din interiorul apartamentului. După aceea tăcere, o tăcere îndelungată. Apoi, deodată, zgomotul unei închizători: dar nu la ușa de la intrare: aproape zgomotul unei uși, care fusese deschisă, sau închisă?, tot în interiorul apartamentului. Apoi un foșnet de mătase, ca de capot de damă, care se

apropie, păru să treacă prin anticameră, chiar în spatele ușii și să se îndepărteze într-o clipă, să se piardă, ca și cum persoana în capot ar fi traversat anticamera în fugă.

Cine era? Ada? Mama?

Deodată, în tăcerea care se așternuse din nou, se auzi o voce, foarte clară deși șoptită. O voce femeiască. Dar nu era vocea Adei. Sau cel puțin nu i se păru, în primul moment, vocea Adei.

— Luați loc, domnule inginer. Luați loc. Ușa este deschisă. Vin imediat. Luați loc.

Puțin surprins, dar totuși fără teamă, Aymerito împinse ușa, care într-adevăr era lipită cu grija dar nu închisă, și intra.

Anticamera era îngustă, aproape un coridor, cu pardoseala din plăcuțe roșii, hexagonale, mobilată simplu, într-o ordine perfectă, foarte curată. Ambianță mic-burgheză, stil *liberty* târziu. Aproape vizavi de ușa de la intrare, era o ușă vopsită într-o culoare muștar fără viață, cu două canaturi. Unul dintre canaturi era deschis, și lăsa să se vadă sufrageria: o masă pătrată, acoperită cu un covor de *peluche* roșu, cu flori albastre; o lustră de fier forjat, cu patru becuri, toate aprinse. Aymerito intra încet, fără să-și scoată paltonul și își puse pălăria pe un scaun vienez. Se pregăti să aștepte în picioare. Desigur, nu avea mult de așteptat.

Pe covorul de *peluche* roșu, pe o parte a mesei, erau cărți de joc, așezate pentru o pasență întreruptă la jumătate. Mama, se gândi Aymerito: mama. Acum o voi cunoaște. Tăcerea era perfectă. Părea imposibil ca în casa aceea să fie două fe-

mei dintre care una să se pregătească de plecare ! Începu să simtă o vagă neliniște. Poate era prea cald, acolo înăuntru : iar el nu-și scosese paltonul. Poate ar fi făcut bine să și-l scoată. Dar ezită. Trăgea cu urechea. Nu se auzea un glas, o șoaptă, nici aproape, nici departe ; nici măcar un sunet, un pas, un zgomot. Tramvaiul, da, acum trecea tramvaiul, jos, pe Bulevardul Regina : dar mai departe, cu un zgomot mai înăbușit decât ar fi fost normal. A, poate geamurile erau duble. Și, ca pentru a se convinge, făcu doi pași înspre ferastră, care era ascunsă de perdele groase de *filet*, prevăzute cu sfori și cu ciucuri din bumbac damascat roșu închis. Făcu doi pași, dar imediat, ajungând lângă masă, se răzgîndi și se aplecă peste pasiență, scoțîndu-și ochelarii ca s-o privească mai bine.

În momentul acela auzi în spatele său un zgomot ușor ca de perdea abia îndepărtată. Se ridică brusc, punîndu-și ochelarii și se întoarse. Perdeaua, o imitație de goblen care se găsea în fața ușii, fu ridicată în clipa aceea, iar în penumbră apărură o femeie : o bătrînă cu părul cărunț, cu pielea zbîrcită, și cu buzele date cu mult ruj și deschise într-un surîs care poate vroia să placă, în ciuda celor cinci sau șase dinți de vîplă.

Gîndindu-se că era mama Adei, Aymerito își făcu curaj. Ca să nu fie obligat să o privească, se aplecă ceva mai adînc și mai îndelung decât ar fi fost normal ; și murmură :

— Bună seara, doamnă...

Dar bătrîna, întinzîndu-i mîna osoasă îi spuse liniștită :

— Cum de nu mă recunoști, Carlo ? Eu te-am recunoscut imediat !

Nu prinse mîna aceea. Ridicînd privirea văzuse. Era ea, Resi. Fugi.

Fugi fără să spună nimic, uitîndu-și pălăria, coborînd scările în goană, cu groaza că va găsi ușa din stradă închisă...

Dar nu, slavă Domnului : era deschisă, iar mașina era acolo.

După cîteva minute, într-un bar de pe strada Roma, bea trei coniacuri unul după altul. A doua zi, seara, pleca din nou la Paris.

— Totuși, vezi, dacă povestea s-ar fi sfîrșit aici, nu aș fi crezut necesar să mă țin departe de Torino. Dacă povestea s-ar fi terminat aici, aș fi continuat să mă gîndesc : a fost o coincidență extraordinară de neplăcută și de penibilă ; dar, în fond, nimic altceva decât o coincidență.

— În schimb ? întrebai fără să ghicesc.

— În schimb, a doua zi, spre prînz, m-am întors la casa aceea. Mi se părea că am visat. Voiam să aflu mai multe despre Ada și despre Resi. Poate voiam să mă asigur că nu avusesem o halucinație. Am vorbit cu bătrînul portar. Ei bine... ei bine, îți jur că ceea ce-ți spun acum este purul adevăr. Ada nu exista. Ada nu a existat niciodată. Resi este nemăritată și trăiește în apartamentul acela complet singură, de zece ani : exact de zece ani. Este proprietara unui birou de dactilografiat din cartier.

La Genova, în barul Columbia, englezul acela solitar, căruia nu-i vedeam fața, ci numai trupul mare, îmbrăcat în postav albastru închis, și ceafa stacojie cu părul tuns îngrijit, mi-l amintea pe vechiul meu prieten Filippo Tasca, pe care nu-l mai întâlnisem de câțiva ani. Aplecat asupra paharului său cu *scotch*, sorbea din când în când câte o înghițitură, și tot din când în când, întorcînd încheietura mîinii, se uita cît este ora la un ceas cu brățară de aur masiv. Părea să aștepte pe cineva, răbdător și melancolic. Și lungi intervale de timp rămînea absolut nemișcat, sprijinindu-și cotul de tejghea și fruntea în cășul mîinii.

Era trecut de două noptea și mi-era somn. Rezistam, datorită curiozității copilărești de a vedea cum arăta la față acel domn. În cele din urmă, renunțai, și cerui nota. Auzind vocea mea, se întoarse. Era Filippo.

— Dar de ce vorbeai englezește ? îl întrebai, rîzînd, după ce ne îmbrățișarăm.

— O veche glumă a noastră, și-i făcu cu ochiul barmanului, nu-i așa Fernando ?

— Nu te-am recunoscut, continuai, și pentru că după moartea unchiului tău te credeam stabilit la Torino pentru totdeauna.

— Ei, omul călătorește, nu ? Aș putea foarte bine să locuiesc la Torino și să vin din cînd în cînd la Genova, unde am petrecut atîția ani, unde cunosc mai multă lume și mă simt mai acasă decît la Torino. Oricum, m-am stabilit pentru totdeauna, nu la Torino, ci chiar la Genova. Abia m-am întors, și stau aici la hotel, pînă găsesc un apartament, pe al meu, cel vechi, din păcate îl și închiriaseră. În schimb, la „Adriatica” am avut noroc. Toți au fost atît de amabili ! Am restituit lichidarea, și mi-au dat din nou același post.

— Și ferma ? întrebai uluit. Ferma de la Sassi ?!

— Am vîndut-o alaltăieri.

— Dar nu era idealul tău ?

Într-adevăr acela fusese întotdeauna idealul său : la moartea unchiului, care urma să-i lase moștenire ferma de la Sassi, situată pe dealul torinez, să renunțe la slujbă, să plece de la Genova, să se retragă din afaceri, și să ducă de atunci înainte o viață de *gentilhomme campagnard*¹, pentru care zicea că se simte atît de înclinat.

— Idealul meu ? Desigur ! Dar se vede că sînt constrîns și eu să renunț la el ca atîți alți oameni în această lume. Mi se pare că tu însuți...

— Să nu vorbim despre mine. Spune-mi despre tine. Ce s-a întîmplat ?

— S-a întîmplat un lucru de neorezut. O poveste. Ai timp ? Să stăm aici.

¹ Nobil de țară (fr.).

— Am timp. Mi-era și somn, dar nu-mi mai este. Povestește-mi totul.

— Unchiul meu, cum știi, a murit acum o lună. În ultima vreme, când medicii au văzut că boala avea nevoie de îngrijiri neîntrerupte și complicate, se internase într-o clinică, la Torino : și a murit acolo. Tu cunoști, mai mult sau mai puțin, viața unchiului meu. Călător, vânător, în materie de femei nu s-a îngrijit niciodată să ascundă gusturile sale bizare și libertine. Răutăcioșii îl considerau în această privință de-a dreptul un maniac : fără să reflecteze că el, probabil, făcea prea mare paradă de viciu ca să fie sclavul acestuia în mod serios.

Celibatar ca și mine până când a împlinit aproximativ vârsta mea, adică cincizeci de ani, se decise atunci să se căsătorească cu o prietenă foarte atașată, ceva mai tânără ca el, cu care trăise, când și când, sau cu care cel puțin făcuse lungi călătorii la Paris, în Spania, în Anglia.

Era o triestină : blondă, mică, grasă, robustă, foarte simpatcă, pe care am apucat s-o cunosc și eu și pe care din punct de vedere fizic mi-o amintesc foarte bine, deși nu am știut niciodată cu exactitate cine era, de unde venea, cum îl întâlneau pe unchiul meu.

Se numea Vera Kressevich, iată ceea ce știu. Avea ochii mari, verzi și te privea cu îndrăzneală drept în față. Și vorbirea sa era îndrăzneată : iute, cu vocalele deschise, zgomotoasă, aproape obraznică, cu rîsete puternice și sincere și pe to-

nul acela aspru și liber, care place atît, cui îi place. Ție îți place ?

— Foarte mult. Dar continuă.

— Mătușa mea a murit, se poate spune, imediat după căsătorie. Au făcut călătoria de nuntă cu un vapor pe Rin, de la Basilea la Rotterdam. La întoarcere, cum intră în vila în care ar fi trebuit să îmbătrînească alături de unchiul meu, se îmbolnăvi de pneumonie și muri. Unchiul meu, pe care pînă în clipa aceea îl crezusem un cinic și un egoist, a suferit cumpănit, cum nu m-aș fi gîndit niciodată că ar putea să sufere. Timp de trei sau patru luni n-a ieșit din vilă sau din parc. Nu vorbea cu nimeni. Nu voia să mă vadă nici măcar pe mine.

Mulți ani după aceea, într-o zi cînd îl însoțeam înspre Pad, la micul cimitir din Sassi, unde fusese înmormîntată mătușa mea, îmi povesti că, într-un anume fel, se simțea răspunzător de moartea ei. Deoarece, contrar a ceea ce se putea imagina (căsătoria este întotdeauna linia de soșire a aspirațiilor feminine, nu a celor masculine), ea nu voise să se căsătorească cu el și cîtva timp respinsese insistențele sale. În sfîrșit, cînd el se prefăcuse că o părăsește dacă nu consimțea, cedase. Cine știe. Simțea poate că această căsătorie va preceda cu puțin moartea sa. „Era ciudată, puțin țigancă”, conchidea unchiul meu, „și anumite lucruri ea le simțea. Fără îndoială microbul bolii a biruit-o la întoarcerea din voiajul de nuntă. Itinerariul îl alesesem eu. De !”

— Ai spus bine. Întotdeauna idealul meu a fost să mă retrag la Sassi. Într-adevăr, numai la cincisprezece zile după moartea unchiului meu, am lăchidat tot și am plecat la Torino cu tot calabaiul. Aveam aici, la Genova, o servitoare bătrână care mă sluja de pe vremea războiului, și care îmi era foarte devotată. Dar seara se întorcea la ea acasă : avea un băiat și un soț bătrîn : firește nu putea să mă urmeze.

Prin urmare, mă instalai singur în ferma de la Sassi. Era acolo Eraldo, paznicul-grădinar cu familia sa. Ieșind pe balconul dormitorului meu (acela al unchiului, natural : singurul care avea baia alături) vedeam, la o sută de pași micul *chalet* alături de intrarea în parc. Era de ajuns să fluier sau să strig : și aveam tot ceea ce-mi trebuia. Cîteva zile, sau chiar cîteva săptămîni, pînă cînd găseam un servitor într-adevăr priceput, puteam să trăiesc așa. În schimb...

Totul se întîmplă în prima noapte. Sosisem de la Genova către orele trei după-amiază, după ce mă oprisem pentru masă la Cambio. Eram aproape fericit. În văzduhul cald, primăvăratic, păsărelele din parc scoteau triluri armonioase, ca și cum mi-ar fi spus bun venit.

Soarele era abia estompat într-o ușoară brumă de aur ; în zare — profilul sigur al Alpilor, de la Monviso la Gran Paradiso, care fusese orizontul copilăriei mele și care din ziua aceea urma să fie, cu voia Domnului, orizontul vîrstei mele mature și al bătrîneții mele. La picioarele mele Torino — tablă de șah cenușie, liniștită și imensă, pe care o străbăteau liniile drepte și infinite ale unor bu-

levarde mai mari, care-mi conduceau iarăși privirea spre Alpi : totul în clipa aceea contribuia la seninătatea și la bucuria mea, la un sentiment de calm și de siguranță, la recunoștința față de unchiul meu, și față de destinul care în sfîrșit mă ajutase să-mi ating scopul.

Împreună cu Eraldo, făcui întîi ocolul parcului, vizitînd cu grijă fiecare colț, apoi acela al casei de țară și al terenurilor anexe : puține *giornate*¹, dar foarte bine cultivate o parte cu vie, o parte cu grîu, o parte cu pășuni și livezi.

În sfîrșit cînd soarele era gata să apună, intrarăm în casă.

Și aici totul era în ordine, ba chiar în perfectă ordine. Clădirea este veche, după cum știi, are mai mult de un secol. Dar unchiul meu, om modern, a făcut lucrările necesare : calorifer, băi, telefon, frigider etc. Nu era mare, dar pentru mine era mai mult decît suficientă.

Tot cu Eraldo, am vizitat fiecare cameră, fiecare ungher, de la pivniță la mansardă, mi-am dat seama de fiecare amănunt arhitectonic și de starea conductelor : am privit chiar în fugă, pentru prima dată, conținutul dulapurilor și al scrinurilor, care erau nenumărate și înșesate cu lucruri de tot felul.

Unchiul meu făcuse de cîteva ori ocolul lumii, fusese de nu știu cîte ori în Africa și în India, la vînători mari. Se întorcea întotdeauna încărcat cu amintiri și trofee și le împărțea unuia și altuia

¹ În Piemont, unitate de măsură a suprafețelor care corespunde cu 3810 m².

prin oraș: dar întrucît era un om cu un gust deosebit și cu mult simț al măsurii, cea mai mare parte a acestor lucruri o ținea închisă în cufere, dulapuri, lăzi și scrinuri. Și aceea, îmi spusei, era una din primele probleme pe care trebuia s-o rezolv: simții imediat, aproape cu neliniște, că n-o să fie ușor. Pentru că, pe de o parte îmi repugna să trăiesc într-o casă înțesată cu lucruri care nu îmi aparțineau și care pentru mine erau complet necunoscute; pe de altă parte mi se părea vulgar și ireverențios față de memoria unchiului meu să mă descotorosesc de toate lucrurile acelea vînzîndu-le grămadă vreunui telal. Oftînd, îi spusei lui Eraldo că unica soluție era ca peste cîteva zile, și cu cît mai repede cu atît mai bine, să ne adunăm forțele și să ne așternem pe treabă: să luăm la mînă bucată cu bucată toată cantitatea aceea de materiale (erau acolo baloturi întregi de mătase chinezească, o colecție autentică de corali de toate formele și culorile!) și să separăm ceea ce îmi plăcea să păstrez de ceea ce doream să mă debarasez.

În sfîrșit, cînd terminai vizita, observai că se făcuse întuneric. Nu aveam chef să mă întorc la Torino ca să mănînc. De aceea acceptai oferta soției lui Eraldo, care îmi pregăti o omletă minunată cu salată. Două *toumin*¹ în untdelemn cu usturoi și ardei iute. O *stoupa*² de vin roșu. De cîtă vreme nu mai mîncasem asemenea lucruri!

¹ Brînză (dialect piemontez).

² Sticlă (dialect piemontez).

Într-adevăr, îmi spusei, mi-am ajuns ținta. Singurul inconvenient era acela că trebuia să mă-nînc singur, singur ca un cîine, în sufrageria mare cu pereții îmbrăcați în piele și decorați cu trofee de vînătoare. Dar, în sfîrșit, la Genova, timp de treizeci de ani și mai bine, mîncasem la restaurant. Eram viciat. Trebuia să mă obișnuiesc în mod curajos cu singurătatea demnă a vieții spre care aspirasem întotdeauna. Și apoi, o să am mușafiri, nu?

După masă, mă plimbai o jumătate de oră prin grădina mea fumînd o țigară de foi și ridicînd din cînd în cînd privirea spre stelele care se întrezăreau printre ramurile încă desfrunzite ale copacilor mei. Se pornise un vînt rece care măturase cerul: stelele străluceau foarte puternic. Simții un fior, aproape plăcut, la gîndul camerei călduțe, al patului comod și al primei mele nopți liniștite de proprietar: intrai.

Dintr-un instinct, pe care nu știu cum să ți-l explic, dar pe care desigur îl vei înțelege, aduse-m cu mine de la Genova cearșafuri. Iar sticla cu vin roșu... să fiu sincer, băusem două. Deci, m-am dezbrăcat, *toilette*, o frumoasă pijama proaspăt călcată: m-am vîrît în pat și am adormit imediat. Mă uitasem la ceas: zece și jumătate.

La numai o oră după aceea, eram treaz. Tăcerea unei nopți la țară, după ce te-ai obișnuit timp de treizeci de ani cu orașul, mai ales cu un oraș zgomotos ca Genova! Abia auzeam suieratul vîntului, afară, printre copaci. Și un cîine care chelălăia. Nu cîinele lui Eraldo. Un cîine îndepărtat, cine știe unde. Și un zgomot ușor ca

un foșnet, care părea apropiat, în interiorul casei. Poate o fereastră care nu se închidea bine sau o perdea mișcată de vînt. Mă ridicai să stau pe pat, aprinsei lumina. Mi se păru iarăși că aud acel zgomot timp de cîteva minute : apoi, aproape imediat, încetă. Ascultai cîteva clipe atent, ținîndu-mi răsufierea. Nimic. Stînsei lumina. Și rămăseși așa, așezat pe pat, paralizat de teamă. Îmi amintisem, într-o clipită, o întîmplare petrecută cu mulți ani înainte, în aceeași cameră, de față fiind eu și unchiul meu, întîmplare rămasă fără explicație. Iată, îmi spusei cu groază, dacă acum aud din nou tăcînitul acela de tocuri, explicația nu poate fi decît una...

— Unchiul meu vroia să-și publice în volum amintirile sale de călătorie și de vînătoare. Într-o vară, mulți ani după moartea soției sale, mă invită să-mi petrec concediul la vilă și mă întrebă dacă puteam să-i bat la mașină unele capitole pe care le avea sub formă de însemnări.

Lucram după-amiaza, tîrziu, și noaptea. El stătea întins pe pat, cu însemnările sale : era același pat în care mă găseam eu acum. Iar eu, la o masuță ceva mai departe, băteam la mașină. Eram așezat astfel încît stăteam cu fața atît înspre pat cît și înspre ușa care dă în coridor. De aceea, unchiul meu nu putea vedea ușa decît întorcîndu-se pe o parte. Era o vară foarte călduroasă ; ușa era larg deschisă ca să poată intra puțin aer.

La un moment dat, în timp ce el dicta și eu băteam la mașină, mă întrerupsei. Văzusem, prin

ușă, agitîndu-se ceva în întunericul coridorului. Ceva ? Ce ? Nu înțelegem.

„Hai, nu te opri, scrie !” mi-a spus unchiul meu.

„E cineva, acolo”, i-am răspuns eu, fără să mă mișc, indicînd coridorul cu privirea.

„Hai, continuă, cine vrei să fie ?!” a strigat unchiul meu iritat.

Nu am răspuns. Am tăcut. Ascultam. Și, în tăcere, am auzit... da, am auzit, un tăcînit de tocuri care se îndepărta liniștit. M-am ridicat.

„Nu auzi ?” l-am întrebat pe unchiul meu. Și el :

„Ce ?”

„O femeie care merge.”

„Eu n-am auzit nimic.”

„Și totuși, îți jur...”

„Dar termină odată ! O fi Ernesta care a venit să ia ceva. Să continuăm.”

Ernesta era soția grădinarului de atunci. Aș fi vrut să alerg în grădină, să mă duc la Ernesta, să controlez. Dar în fața hotărîrii unchiului, mi-a fost rușine.

A doua zi am întrebat-o pe Ernesta dacă în seara precedentă venise în casă cu vreo treabă oarecare. Ernesta mi-a spus că nu, și că oricum nu ar fi fost posibil pentru că de o săptămînă ea căpătase de la unchiul meu îngăduința să doarmă la Torino, pentru a ține tovărășie surorii sale, care trebuia să nască. Între timp, m-am uitat la picioarele Ernestei și mi-am dat seama că ea, ca toate țărăncile noastre, nu purta pantofi cu tocuri.

Chiar în ziua aceea mi se termina concediul : am plecat fără să-i spun unchiului nimic. Și apoi, ce aş fi putut să-i spun fără să-l irit ? Era chiar foarte limpede că el ştia că era imposibil să fi fost Ernesta.

— ...Paşii răsunară foarte tare, aproape de tot, chiar în spatele uşii, pe care din fericire o în-cuiasem cu cheia.

Fu cît pe aci să strig, ca să chem ajutor. Cu un efort suprem (în timp ce paşii se opreau, şi apoi porneau iar, şi iar se opreau, şi aşa mai departe : ca şi cum cineva ar fi mers înainte şi înapoi pe coridor în faţa uşii) mă ridicai, aprinsei lumina, aprinsei toate luminile, deschisei larg fereastra de la balcon : apoi mă îmbrăcai în grabă, îmi pusei un palton gros de iarnă pe mine, dusei un fotoliu pe balcon, aprinsei o pipă, şi aşteptai zorile, privind stelele, fumînd, citind şi bînd puţin *whiskey* pe care din întîmplare îl aveam în valiză.

Tăcănitul paşilor, la drept vorbind, dură tot timpul. Dar, auzit de la distanţa aceea şi din afara balconului, era oarecum tolerabil. Priveam din cînd în cînd clanta uşii dinspre coridor. Hotărîsem că dacă o voi vedea-o mişcîndu-se, să-l chem pe Eraldo cu toată puterea de care dispuneam. Pe Eraldo care locuia în *chalet*-ul căruia îi vedeam acoperişul, la mică distanţă, printre copacii goi din parc. N-a fost necesar. Tăcănitul, cu pauze şi întreruperi, dură neobosit pînă în zori : dar nimic mai mult.

Se iviră zorile, şi cocoşii începură să cînte, răspunzîndu-şi din gospodărie în gospodărie. Viaţa reîncepea rapid în jurul meu. Țăranii mei ieşeau cu vitele : îi văzui, în fundul aleii, străbătînd păşunea. Eraldo însuşi se sculase, şi lucra fluierînd în jurul puţului. Tăcănitul, între timp, încetase.

Nu dormisem. Dar nu mi-era somn. Mi-era frig. Intrai în cameră, închisei fereastra, nehotărît dacă să mă vîr în pat sau să ies la plimbare pe cîmp, şi şi mai nehotărît în privinţa a ceea ce voi face peste optsprezece ore. Desigur, nu voi mai dormi o altă noapte în casa aceea. Mă priveam în oglindă gîndindu-mă să mă rad, cînd auzii o bufnitură în tavan, chiar deasupra mea.

Nu ştiu cum am avut curaj. Ieşii, urcai scările în fugă, intrai în podul care se găsea exact deasupra dormitorului.

O cameră enormă şi întunecată, cu două mandsarde mici. Cufere, lăzi, saci, hîrtii vechi îngră-mădite pe lîngă pereţi.

Un cufăraş verde, într-un colţ, oarecum separat de toată amestecătura aceea de lucruri. Îmi amintii că-l observasem cu o seară înainte, în timpul vizitei cu Eraldo. Şi că încercasem chiar să-l deschidem, fără să reuşim. Pe paftaua închizătoarei ieşeau în relief literele V.K., iniţialele mătuşii mele. Cînd îl ridicam cu o mîină, păruse gol. Îi spusesei lui Eraldo : „Va trebui să chemăm un fierar şi să-l punem să forţeze toate încuietorile care nu se deschid, de la dulapuri, sertare sau cufere. Cum este aceasta.”

Intrai în pod. Mi se păru că totul este în aceeaşi ordine, sau mai curînd dezordine, pe care

o văzusem cu o seară înainte. Cufărașul verde... Cufărașul verde era acolo. Întinsei o mână, încercui încuietoarea care, de data aceasta, sări imediat.

Ridicai capacul. Era căptușit cu o hîrtie cu flori roz. În mijloc, drepte, o pereche de cizmulite de damă gri cu negru.

Nu erau nici scorjite, nici încrețite, cum ai fi putut să crezi... Dimpotrivă. Părțile de lac negru străluceau ca noi : netede, fără cute. Vîrfurile, din antilopă gri, păreau neatinse : întinse, plușate, catifelate.

Le luai în mână, le mîngîiai. Erau ușor umflate și călduțe, ca și cum ar fi fost încălțate pînă în clipa aceea.

PAȘI PE ZĂPADA

Există o picătură care face ca vasul să dea pe dinafară. Cu puțin înainte de masă, se întorsese la hotel și urcase în cameră. Soția sa era în baie, se pieptăna ; și nu se încuiase pe dinăuntru, ca de obicei. De aceea, el crezu că putea să intre. Dar ea strigă cu ură, da, chiar așa, cu ură adevărată.

— Vrei să închizi, te rog ?!

Inchise, ieși din cameră, ieși din hotel.

Ningea într-una.

În timp ce lua masa în vechiul restaurant, numai aurărie, oglinzi și geamuri pictate, privea cum cădea zăpada pe fundalul brun-roșcat al Palatului Carignano. Zăpada, așezată pe cornișele baroce, pe ciubucele ferestrelor, pe jocul liniilor oblice și al decorațiilor, repeta, regăsea în mod fatal și exact trăsăturile ușoare lăsate de penița lui Guarini, cînd, în primele schițe făcute la re-pezeală, concepuse fațada palatului. Tot astfel, în centrul pieții, Gioberti era însemnat cu zăpadă numai pe umeri, pe brațe, pe cutele redingotei și în jurul capului : nu mai părea un monument, ci desenul unui monument, schițat de un De Pisis

din cîteva trăsături de ceruză : devenea astfel frumos, chiar dacă nu era.

Zăpada simplifica totul, ca un mare desenator.

Se gîndi la tatăl său, care, atunci cînd se certa cu mama, se ducea să mănînce în oraş : şi întotdeauna, sau aproape întotdeauna, chiar în acelaşi restaurant în care se afla şi el în momentul acela, din motive asemănătoare, şi care pe vremea tatălui său era la fel, pînă în cel mai mic amănunt, cu cel de astăzi şi cu cel care existase cu o sută treizeci de ani înainte. O sută treizeci plus patruzeci : o sută şaptezeci de ani !

Se gîndi la viaţa tatălui său, se gîndi la a sa, atît de deosebită şi, într-un anume sens atît de asemănătoare. Nu exista deci o femeie în tovărăşia căreia viaţa să fie cel puţin tolerabilă ?

Se gîndi, rînd pe rînd, la toate femeile care o precedaseră pe soţia sa. Încercă să fie obiectiv. Le înlătură una după alta. Nu erau mai bune decît soţia sa. Erau la fel. Diferenţa, uşoara preferinţă pe care era tentat să le-o acorde celorlalte, consta doar în faptul că celelalte nu se căsătoriseră cu el, în timp ce ea da. Dacă s-ar fi căsătorit cu oricare dintre celelalte, viaţa ar fi devenit imediat, era sigur de asta, la fel de plicticoasă.

Totuna era, îşi spuse el, suspinînd adînc, dacă nu mai pierdea vremea şi se oprea la cea dintîi. Dar care era cea dintîi ?

Exact cea dintîi alături de care îi trecuse prin minte această idee absurdă şi inevitabilă a căsătoriei ?

Urmă o îndelungă *réverie* molcomă, nesigură, care te făcea să te scufunzi în anotimpuri pierdute şi îndepărtate, pînă în vremea adolescenţei. Iar între timp, ochii săi, aproape pe seama lor, contemplau fermecaţi, într-un joc optic dulce, toropit, fără sens, zăpada care cobora pe întunecatul Palat Carignano, într-un ritm lent şi mereu egal, fulgii deşi urmînd însă mereu alte traiectorii şi formînd mereu alte figuri : arabescuri mari, efemere, compuse şi descompuse înainte de a putea fi identificate.

O reverie lungă. Nu era posibil să şi le amintească pe toate. Dar cea dintîi ? Cea dintîi ?

Cea dintîi, fără nici o îndoială, fusese Lina.

Poate, puţin mai în vîrstă decît el. Blondă, înaltă, puternică dar totodată trandafirie, graţioasă, sprintenă, fără prejudecăţi, inteligentă şi foarte tandră. Torineză şi ea. Funcţionară la o bancă.

Flirtaseră, sau cum s-ar spune la noi, la ţară, „vorbiseră” o primăvară întreagă, din martie pînă în iunie sau iulie, nu mai mult. Totul mergea foarte bine. El fusese fericit. Mai fericit decît cu oricare altă femeie după aceea. Dacă ar fi ştiut ! Dacă ar fi putut să bănuiască ! Dar Lina fusese o fericire neaşteptată, completă, gratuită... De ce oare această favoare n-ar fi trebuit să se repete măcar încă o dată ? Avea toată viaţa înaintea sa ! Şi astfel o părăsise.

El fusese cel care, nici în privinţa aceasta nu exista vreo îndoială, el fusese cel care rupsesse legătura, nu ea. Şi pentru ce ?

Pentru nimic. Așa. Venea vara... și vilegiatura : un pretext nimerit. El, burghez : ea în schimb lucra. Dar nu de asta o rupsesese cu ea. O rupsesese doar pentru că avea douăzeci de ani : nu-și luase încă diploma și nu avea nici o slujbă în vedere : cum era posibil să se gîndească serios la o căsătorie ?

Și totuși se gîndise : într-o noapte, în parcul unei vile vechi, aflată atunci la o depărtare de cîtiva kilometri, iar astăzi ajunsă de periferia orașului.

Îmbrățișînd-o pe Lina, avusese o senzație complet diferită de aceea încercată cu toate celelalte femei : de altfel pînă atunci, fuseseră puține.

Așezați pe iarbă, în parfumul unei magnolii mari, într-un întuneric aproape complet, el îi vedea totuși buzele roșii, dinții puternici și foarte albi și, mai ales, ochii mari, albaștri. Era prima femeie adevărată din viața lui. Ființa aceea, atît de asemănătoare cu propria lui ființă, și totuși atît de adînc diferită. Ființa aceea pe care o îmbrățișa, cu care se contopea, supunîndu-se într-un mod natural și misterios celui mai frumos și mai înalt instinct. Pentru simplul fapt că nu se mai îmbrățișa pe sine însuși, ci îmbrățișa o altă persoană, i se părea că îmbrățișează infinitul.

În parcul vechii vile, în noaptea aceea de mai avusese infinitul în fața sa, sub buzele sale, în mîinile sale.

De ce deci să-l lase să-i scape ?

De ce să nu trăiască împreună, mereu pînă la moarte ?

De ce să nu se căsătorească cu Lina ?

Și se gîndise la aceasta, da, se gîndise. Dar imediat, sau aproape imediat, îndepărtase de el această idee, ca pe o nebunie.

El știe bine acum, la o distanță de treizeci de ani, că aceasta ar fi fost poate înțelepciunea : sau, cel puțin, o nebunie nu mai gravă decît aceea pe care sfîrșise apoi prin a o săvîrși.

Era totuna !

Cu aceste reflecții, se făcuse tîrziu. După-masă, rămăsese nemișcat, privind zăpada... Cît timp ? Îl trezi vocea timidă a unui chelner care prezenta nota. Marea sală aurită și sclipitoare era complet goală. Acolo, în fund, în cei doi oameni cu palton și pălărie, îi recunosc pe patron și pe chelnerul mai în vîrstă ; evident, îl așteptau să iasă ca să plece și ei.

Se uită la ceas. Era aproape cinci. Iată de ce fațada Palatului Carignano nu mai era roșcată, ci neagră. Se apropia noaptea. Plăti și ieși.

Se plimbă pe sub porticuri fără să-și propună vreo țintă. Cînd se va simți obosit, o să intre într-o cafenea ; asta era tot. Dar să se întoarcă la hotel, să-și revadă soția, nu, nu încă.

Se plimbă pe sub porticuri, disperat și fericit totodată. Afară continua să ningă. Își aminti că citise în ghidul Touringului că Torino are 14 kilometri de porticuri : care alt oraș, din lume, oferă o comoditate atît de civilizată ? Poate Bologna ? Padova ? Dar nu sînt înalte, aerate, moderne ca acestea !

În sfîrșit, acum de cîtva timp se făcuse noapte și tot mergînd se trezi la colțul bulevardului Vinzaglio cu bulevardul Vittorio, care i se păruse în-

totdeauna încă din copilărie, capătul extrem al celui Torino burghez, aparținând secolului al nouăsprezecelea, exact acel colț pînă unde ajungeau, întîlnindu-se pentru a nu merge mai departe, porticurile celor două bulevarde, după patruşprezece kilometri folosiți pentru a străbate orașul și pentru a urca, pornind de la malurile Padului, povînișul dulce pe care acesta era construit. Dincolo de acest colț era ultima porțiune din bulevardul Vittorio, mizeră pentru că era fără porticuri: acolo erau închisorile, mahalaua San Paolo, muncitorii, fabricile, viitorul nemilos.

Surîse celui gînd vechi. Viitorul este întotdeauna nemilos. Așa e el prin structura sa. Acum, după atîția ani, nu mai simțea deosebirea aceea între orașul burghez și orașul muncitoresc, dintre veacul al nouăsprezecelea și al douăzecilea. Vechiul colț al bulevardului Vinzaglio cu bulevardul Vittorio, care înainta aproape ca un stăvilar într-o mare și în noapte, spre viitor, nu mai era un stăvilar, nu mai era un punct extrem. Marea din fața sa devenise pămînt. Viitorul devenise prezent. Iar orașul burghez se lăsa îmbrățișat bucuros, de orașul muncitoresc, gloria sa, bogăția sa și scutul său.

Oricum, pentru acela care, fie că era burghez sau muncitor, mergea pe sub porticuri fără țintă, într-o noapte de iarnă și cu o zăpadă ca aceea, căutînd alinare pentru vreo mîhnire adîncă, colțul bulevardului Vinzaglio cu bulevardul Vittorio era încă un punct unde i se părea firesc să se oprească.

De cîte ori, în timpul îndepărtatei și unicei primăveri a dragostei lor, se oprise chiar acolo cu Lina pentru ca apoi *rebrousser chemin* ¹!

Văzu că, de-a lungul trotuarului, chiar în colțul acela, se afla la locul de parcare un taxi.

Să se întoarcă la hotel? Să înfrunte fiara?

Simți că i se strînge inima.

Dar ce să facă atunci?

În marșul lung pe sub porticuri, prin dezordinea amintirilor și a închipuirilor ciudate, care păreau să coboare și să curgă, dansînd și împletindu-se ca zăpada, îi revenise în minte cu stăruință o imagine preferată, o imagine plăcută, frumoasă, mîngîietoare: parcul vechii vile, noaptea de mai, chipul Linei sub sărutările sale.

— Taxi! strigă el cu o hotărîre neașteptată. Și, odată urcat în taxi, îi spusese șoferului numele locului care cu mulți ani în urmă fusese un sat despărțit de oraș, iar acum era un mic centru al periferiei.

Cînd sosi, nu mai ninge. Lăsa taxiul în piața satului, încă neatinsă, cu casele sale joase, cu intrări mari și cu ziduri groase, cu contraforturi: unele lîngă altele, vechi conace de țară și vechi case țărănești. Dar, dincolo de acoperișurile pline de zăpadă, la nu mai mult de două sute de metri de partea dinspre Torino, se și vedeau, foarte înalte, geometrice, împărțite în întregime în mii de ferestre luminoase și balconașe, primele blocuri, case în rate, falanstere de muncitori și funcționari.

¹ Să se întoarcă (fr.).

Era acolo o cafenea încă deschisă. Ii oferi de băut șoferului și îl rugă să îl aștepte acolo. N-o să întârzie.

Vila era la câțiva pași. Doar la două sute de metri de piață. Iși aminti. Gardul apărea pe neașteptate, într-o străduță a vechii așezări. Începînd din acel punct, străduța devenea un drum de țară, care cobora spre apele Dorei care, pe o parte, pe-o lungă distanță era flancată chiar de zidul de centură al vilei. Iși amintea că la câțiva pași de poartă era un stîlp, un stîlp sau o mică capelă votivă, aproape sprijinită de zid : își aminti și de o spărtură în zid, astupată de un tufiș mare și oricum ascunsă de mica capelă. Parcul era foarte mare ; vila — din secolul al opt-sprezecelea și de obicei nelocuită, cu excepția toamnei cînd veneau vilegiaturistii.

Poate că acum totul se schimbase. Poate că spărtura nu mai era. Trecuseră atîția ani ! Nu contează, avea nevoie, dacă nu de altceva, măcar să revadă zidul acela vechi care împrejmuisese momentul (așa cel puțin i se părea astăzi), momentul cel mai apropiat de adevăr din toată viața lui... De adevăr sau de fericire ? Amîndouă. Se confundau.

Natural, nu fu atît de simplu. Numai ca să traverseze piața, să străbată străduța și să ajungă pînă la poartă fu o mică expediție. Se înfunda în zăpada proaspătă și moale pînă la genunchi ; nu avea încălțăminte potrivită. Străduța era pustie și pe jumătate întunecată. Lămpi vechi, cu abajururi în formă de farfurii smălțuite străluceau ca niște nestemate în noaptea rece și pură, dar

la distanță mare una de alta, la colțurile caselor. Dacă nu ar fi fost muzica, cîntecele, rîsetele, urletele, aplauzele, care veneau de la televizoarele din casele pe lîngă care mergea, ar fi gîndit că străbate un sat părăsit. Erau glasuri și sunete înăbușite în mod ciudat, slăbite parcă fie de grosimea zidurilor, fie de zăpada înaltă care acoperea totul.

Curînd dispărură. Nu mai auzi decît propria respirație greoaie și bufnitura ușoară a fiecărui pas al său, cînd punea piciorul în zăpadă, alternată de zgomotul zăpezii care cădea în jur, cînd își ridica din nou piciorul.

Iată poarta. Satul și orașul rămăseseră în urmă. În față era numai vila și cîmpul. Dacă se oprea un moment, și își reținea respirația, înțelegea aceasta chiar și din tăcere. Și în tăcerea aceea acum aproape absolută, de cum începea din nou să meargă, zgomotul propriilor pași în zăpadă i se părea asurzitor.

Micuța capelă era acolo. Veche, coșcovită, ruinată. Acum ar fi părut ciudat să se fi reparat spărtura. Și, dacă o făcuseră ?

Se cățără cu greu pe margine. Urca pe zăpadă : iar zăpada, surpîndu-se în blocuri, îl dădea jos. Reuși, în sfîrșit, punîndu-și mânușile și agățîndu-se de o cornișă sfărîmată, care separa baza capelui de tabernacolul propriu-zis, în care se afla imaginea Madonei sau a unui sfînt : avea zăbrele și înăuntru nu era nici un fel de lumină : nu putu să vadă și nici nu-și aducea aminte.

Zăpada acoperise și amestecase într-o singură masă tufișul și zidul. Ca să observi o spărtură trebuia să știi de existența ei.

Nu, nu fusese reparată : și toată zăpada aceea, acoperind-o, făcea trecerea și mai ușoară.

Cînd ajunse pe o alee din parc, se opri, cu inima bătînd, și ascultă din nou tăcerea : dar de data aceasta foarte îndelung, parcă în adîncime.

Aerul era nemișcat, cristalin și înghețat. Singurele zgomote apropiate erau trosnetul rar al ramurilor care se rupeau sub greutatea zăpezii noi și bufniturile care urmau. Și cine știe de ce bufniturile și trosniturile acestea aveau ceva viu și suferind în ele. Departe, poate în gara Alpignano, șuieratul unui tren în manevră, un uruit de autocamion dinspre Pianezza, pe șoseaua de dincolo de Dora.

Nemișcat în mijlocul aleii, ascultînd aceste zgomote îndepărtate și apropiate, ochii săi se obișnuiseră puțin cîte puțin cu întunericul. Sau poate că zăpada însăși era aceea care lumina. Cu excepția cîtorva locuri acoperite de umbre negre și misterioase, de sub grupurile mai dese de copaci cu frunzele mereu verzi, pini, cedrii, magnolii, stejari, i se părea că vede totul ca ziua : doar fără culori.

Începu să înainteze, încet. Ici și colo zărea printre copaci răzoarele : mari cercuri ovale în care zăpada avea o formă convexă și părea mai înaltă. Zărea la intervale regulate, de-a lungul aleii, de o parte și de alta, ridicături alungite din vîrfurile cărora apăreau la suprafață rezemătoarele îndoite

ale băncilor de fier. Apoi o fîntînă înghețată, un bust de piatră.

Și zărea mai ales, în fund, spre dreapta, într-o trecere lăsată liberă de plantele mereu verzi, prin urzelile ușoare și lămurite ale copacilor goi, fațada mare, cenușie, a vilei.

De acum nu mai era atît de departe. Încă o sută de pași și va ajunge. Va ajunge, printre răzoare, garduri vii și copaci, în piațeta din fața vilei, în acel *parterre* la marginile căruia, sub marea magnolie, i se părise că a strîns în brațe infinitul : pe Lina !

Cercetînd fațada vilei și începînd să întrezărească ciubucele ferestrelor, micul portic rococo, balcoanele de fier, se opri deodată, speriat de un gînd destul de firesc, dar care pînă în clipa aceea, poate datorită farmecului amintirilor sau sugestiei momentului și locului, nu-i trecuse prin minte : și dacă era cineva în vilă ?

Știa că în timpul războiului, și mult timp după război, fusese locuită, sau mai bine zis ocupată de niște familii de refugiați, tot anul și în timpul iernii. Încălzeau sălile mari cu sobe, găteau în șemineuri. În sfîrșit se adaptaseră.

Și dacă rămăsese acolo chiar numai una din acele familii ?

Sau dacă se afla acolo un paznic, un grădinar ?

În acest caz însă, ar fi existat, foarte probabil, un cîine. Iar acum, după mai bine de cinci minute de cînd sărise prin zid și de cînd înainta prin parc, cîinele ar fi lătrat sau cel puțin ar fi mîrîit în spatele unei uși, dacă îl țineau închis. În schimb, oricît își așintea urechea, nu auzea nimic.

Își aminti, este adevărat, că auzise vorbindu-se despre anumiți cîini de pază deosebit de inteligenți și de răi care, fără să se miște, îl lasă pe hoț sau pe străin să intre în curtea încredințată pazei lor : îl lasă să înainteze pînă la casă : apoi, acolo, se reped pe furiș la picioare sau la gît.

Frică ? Îi era frică ? Printr-o asociație firească de idei, își aminti de soția sa. Putea să existe ceva mai crud de care să se teamă ? Și rîzînd de el însuși, reîncepu să meargă.

Ajunse în fața vilei. Înaintă vreo zece pași pînă în mijlocul marelui spațiu gol. Aici lumina zăpezii era și mai puternică. Ridică ochii spre cer, ca și cum ar fi căutat acolo luna și stelele. Dar era nor : un nor compact, înalt, cenușiu și cu o oarecare nuanță alburie, datorată desigur reflectării zăpezii.

Unde era magnolia ?

Era acolo. Era acolo la stînga. Enormă, compactă, în întregime încrustată cu alb și negru. Ramurile sale mai joase, pline de zăpadă, ajungeau aproape la un metru de pămînt : dedesubt, se ghicea ceva ca o grotă vastă, profundă și complet întunecată. Acolo, în grota aceea, atinsese, pentru prima și ultima dată în viața lui, adevărata fericire.

Privind grota, aproape tresărind, i se păru deodată că-și amintește o anumită frază pe care Lina i-o spusese : iar el, la acea frază, simțise o nevoie neașteptată să plîngă, să spargă tot : să fugă cu Lina în America, sau în Australia, numai

ei amîndoi, căsătoriti, și să reînceapă viața acolo, desprinși de tot ceea ce fusese realitatea lor pînă atunci. Efectul fusese atît de puternic încît, imediat după aceea, îi fusese frică. Încercase să uite fraza aceea ; curînd, după cîteva săptămîni, încercase să o uite și pe Lina. Și reușise, dar numai pentru treizeci de ani.

Iată, acum Lina era prezentă. Era vie, acolo, cu el. Și fraza... fraza ?

Închise ochii ca pentru a și-o aminti mai bine : pentru a și-o aminti exact, cuvînt cu cuvînt. Închise ochii, și-i apăsă cu o mîină, se răsuci pe jumătate, întorcîndu-se cu spatele spre magnolie ; aceasta tot pentru a se gîndi mai bine, pentru a rezista ispitei de a privi magnolia înainte de a-și fi amintit fraza exactă : magnolia, albă, neagră, grea, misterioasă, care îl fascina și care l-ar fi distras.

Deci, Lina, la un moment dat, desprinzîndu-se din îmbrățișare, îl privise fix cu ochii ei azurii și zîmbitori, îi spusese pe nume și șoptise, aproape atingîndu-i fața cu răsufierea :

„Ce-ar spune mama ta dacă te-ar vedea aici ?”

Iată, era sigur : nu avusese nimic mai frumos, în toată viața.

Auzi zgomotul ușor al unui pas pe zăpadă : zgomotul continua, se apropie în spatele său. Simți că se înfioară : de groază și aproape de plăcere, totodată. Simți că trebuia să se întoarcă, dar nu avea curajul s-o facă. Poate că întorcîndu-se, ar fi văzut. O, ar fi meritat, fără îndoială. Dar groaza era mai puternică.

Pasul, iată, se opri foarte aproape, poate la mai puțin de un metru în spatele lui. I se păru că simte ceva ca o răsuflare înghețată în ceafă. Vîntul?

Simți că ochii i se umpleau pe neașteptate de lacrimi. Milă! Iertare! ar fi vrut să strige. Nu cerea milă și iertare, pentru că ar fi crezut, chiar în acel moment suprem, că i-ar fi făcut un rău Linei, părăsind-o: cerea milă și iertare așa, fără motiv, numai pentru că îi era frică. Și Lina? Unde era Lina acum? Nu mai știuse niciodată nimic de ea, iată totul: și nu era un motiv să presupună că...

Un foșnet, un tîrșit repede, foarte ușor, apoi un pîrșit, o plesnitură, o bufnitură. Ca și cum persoana care se apropiase de el, pe zăpadă, și care se oprise în spatele său aproape atingîndu-l, s-ar fi întors brusc și ar fi luat-o la fugă. Sau poate era imaginația sa: adevărate erau numai plesnitura și bufnitura de la urmă: o altă ramură, care se rupsesse sub greutatea zăpezii ca atîtea altele. Poate de data aceasta o ramură a magnoliei: zgomotul părise că vine chiar din direcția aceea.

Se întoarse pentru a controla.

Se întoarse: și văzu, pe zăpadă, în linie dreaptă, în fața sa, între el și magnolie, urmele clare și proaspete lăsate de două picioare mici de femeie, urmele unor pași care, plecînd de la magnolie ajunseseră pînă la el, și apoi se întorseseră înapoi spre magnolie.

Primul impuls, se înțelege, fu acela de a alerga la magnolie. Dar nu putu. Simți că nu l-ar fi ținut picioarele.

Al doilea impuls fu să strige. În clipa aceea simți un fulg, apoi altul: într-o clipă reîncepu să ningă.

Cum se simți în stare, strigă:

— Cine e? Cine e acolo?

Dar vocea sa se stinse fără ecou în aerul pe care zăpada, care se îndesise, îl făcea să semene cu o pîslă.

De ce nu avea curajul să meargă pe urmele micilor pași pînă la magnolie?

Peste puține minute zăpada le va șterge și el nu va ști niciodată: va pierde, o dată cu dovada că acele urme erau adevărate și că nu erau o halucinație, ultima ocazie de a ști.

Dar poate tocmai acesta era scopul său. Nu voia să știe. Îi era teamă să știe.

În goană, cufundîndu-se în zăpadă, poticnindu-se dar continuînd oricum, străbătu din nou parcul pustiu pînă la zid, pînă la spărtură: trecu prin ea și nu se opri pînă cînd nu ajunse în piața satului și nu văzu acolo verdele taxiului său, mic și depărtat, în lumina de aur a cafenelei în fața căreia îl lăsase.

Îl vedeam pentru a treia oară, în același loc și aproximativ la aceeași oră, concentrat în aceeași ocupație : ocupație care, datorită locului și orei, nu era numai ciudată, ci aș zice și absurdă, încît să mă facă aproape să mă tem că ar fi vorba de o fantomă.

Torino, grădina Cavour. Toamna târziu, ora unsprezece seara. Ceață, sau ploaie mărunță. De fiecare dată, mîncasem la mama și mă întorceam pe jos spre casa mea care nu era departe. Strada Cavour, strada della Rocca, strada Fratelli Cailandra, piața Maria Teresa : traversam, urcam dinspre Pad înspre centru, prin vechiul cartier fermecat, în mod miraculos neatins, pe care acum puțini îl mai știu cu adevăratul său nume, Borgo Nuovo, și care este priveliștea ideală, imaginea arhitectonică a aristocrației și a celei mai vechi burghezii torineze.

Cvartale regulate, pătrate, ca o masă de șah. Palate în șir, joase, gălbui sau cenușii, de la sfîrșitul veacului al optsprezecelea, sau din prima jumătate a celui de-al nouăsprezecelea, clasice dar cu atîta modestie și grație, că într-adevăr gre-

șești numindu-le palate, și pe bună dreptate în mod obișnuit sînt numite case... Provincie, da... dar provincie fără complexe de inferioritate, adică fără veleitatea de a părea mai puțin mică, mai puțin închisă, mai puțin depărtată decît este în realitate : provincie conștientă de sine, în pace cu sine, elegantă.

Pînă acum vreo zece ani (dar nu aș vrea ca memoria înșelată de un sentiment nostalgic să apropie de mine timpul pierdut, zdrobindu-i, ca să spun așa, adevărata și neînduplecata perspectivă), pînă acum vreo zece ani aceste străzi erau pavate în întregime cu pietre mari de rîu, cum se poate vedea astăzi doar în cîteva sate din provincia noastră, izolate de rețeaua principalelor căi de comunicație ; printre pietre, ici și colo, pe unde trecerea pietonilor era mai puțin frecventă, creștea încă iarba în formă de fișii sau de pete. De o parte și de alta, erau la același nivel trotuarele din lespezi inegale, de piatră, și tot din piatră erau cele două drumuri înguste, pentru vehicule, paralele și drept în mijlocul fiecărei străzi, la rîndul ei tot dreaptă și paralelă cu altele și tăiată perpendicular de alte străzi, la intervale regulate. În sfîrșit, drumurile pentru vehicule duceau pînă la capăt, subliniau caracterul geometric, gloria orașului Torino : și, toate străzile din cartierul Borgo, perpendiculare pe Pad, conduceau în mod firesc privirea, după cum coborai spre Pad sau urcai, spre fundalul apropiat al dealurilor, abrupt, acoperit de copaci, colorat în culorile anotimpului și ale zilei, sau spre acela mai îndepărtat al Alpilor, transparenți în zilele cu vînt, altfel estompați de

ceață și câteodată ascunși de nori ca de o cortină care poate fi ridicată în fiecare moment.

Sînt torinez și am trăit întotdeauna la Torino. Deci, îmi cunosc bine orașul unde practic avocatura de douăzeci de ani. Cu excepția jumătății superioare a străzii Mazzini, Borgo Nuovo a fost întotdeauna lipsit de prăvălii sau de birouri, fiind folosit exclusiv pentru locuințe. Renunț la tentativa de a preciza data exactă a amintirii mele; era desigur între cele două războaie mondiale, cînd centrul orașului era deja asfaltat, sau în întregime pavat, în timp ce Borgo Nuovo era tot pietruit și cu drumuri pentru vehicule, așa cum l-am descris. Puține linii de tramvai îl străbăteau și îl străbat.

Circulația pietonilor și a mașinilor era redusă și atunci ca și astăzi. Apoi, o zonă, aceea care de la Pad și din strada della Rocca dă în curbele baroce ale grădinilor Cavour și în patruleterul răzorului Balbo este și astăzi ciudat de pustie, exceptînd orele în care lumea se duce sau se întoarce de la lucru: și câteodată, dacă nu ar fi două bătrînele care vin de la slujba de la Sacramentine, un portar în cămașă și vestă care mătură în fața intrării sale, un oblon pe care o mîna misterioasă îl dă la o parte la o fereastră de la etajul trei, sau, în timpul iernii, placa fragilă a unui geam dublu închis în momentul acela, care vibrează și zăgăne lăsînd să treacă o slabă strălucire albă, de zăpadă, de cer, de soare: dacă nu ar fi semnele acestea ale unei vieți închise și secrete, câteodată, în unele clipe, ai avea impresia că este o zonă nelocuită.

Iar după ora zece seara pe aici într-adevăr nu mai este nimeni. Două sau trei perechi de îndrăgostiți, din mai pînă în septembrie, pe băncile împrăstiate prin grădini; bicicleta neagră și tăcută a unui paznic de noapte; cîte o mașină care traversează și se îndepărtează: cîte un trecător singuratic, burghez, muncitor sau meșteșugar, care se întoarce de la club, de la cîrciumă sau de la ore suplimentare: doi soți tineri care se întorc de la cinema; altoinea nimeni.

Mă întorceam și eu, de la mama, unde mîncasem; și mergeam repede spre casă, ca să nu simt frigul. Locuiesc singur în aticul unei case foarte noi, din centru. Sînt celibatar: dar nu locuiesc cu mama pentru o mie de motive: dintre care cel mai important este poate acela că eu și mama, deși ne iubim, nu putem sta împreună zece minute fără să ne certăm, chiar și pentru cel mai neînsemnat dintre motive.

Și în seara aceea fusese la fel. Și în seara aceea mă îndepărtam de ruina și simulacru unei familii cu un sentiment de ușurare și de eliberare: mă întorceam la singurătatea mea de celibatar, cu o melancolie amestecată cu bucurie. Poate așa moartea o să fie mai grea; și se întîmpla, noaptea mai ales, dacă în ajun mîncasem sau fumasem mai mult. să mă trezesc cu dorința de a întinde o mîna și de a găsi lîngă mine o tovarășă. Dar libertatea era prea frumoasă, și merita din plin cîteva ore triste.

Cu asemenea gînduri mă mîngîiam și în seara aceea în timp ce mă grăbeam prin ceața grădinilor Cavour, cînd văzui ceva care la început mă

făcu să micșorez pasul, iar apoi de-a dreptul să mă opresc, oscilînd între curiozitate și uimire.

Exact sub un felinar, acolo unde două alei ale parcului se întîlnesc într-o curbă dulce, iar din cupolele castanilor de India, ajunse acum foarte dese și delicate, armături de ramuri goale, cădeau din cînd în cînd, în tăcere și în ceață, ultimele foi veste-de, un om, un bătrîn, cu un elegant *burberry*¹ strîns pe talie, sta drept, cu capul mare și cărunț, descoperit, și răsfoia niște hîrtii ușor colorate în roz, care de departe, la prima vedere, îmi păruseră niște bilete de zece mii de lire.

Atît capul său mare, alb, cît și obiectul acela care, de departe, în timp ce mă apropiam, încetinind pasul, mi se păru-se un pachet mare de bilete de zece mii de lire, ținut sus, cu mîinile, stăteau într-o poziție perpendiculară sub felinar: erau punctele cele mai luminoase și cele mai albe din marele halou alb al cetii, care se estompa treptat de jur împrejur, înspre întunericul punctat de alte felinare și de alte halouri, risipite și îndepărtate. Și cînd mă găsis la o distanță suficientă pentru a distinge aspectul deosebit al părului bătrînului domn, care era foarte alb și viguros, des, mai creț decît acela al unui negru, și obrații săi plini, trandafirii, aproape pudrați, și foile pe care el le ținea strînse la piept cu mîna stîngă înmănușată, numărîndu-le calm cu mîna dreaptă fără mănușă, foi care erau într-adevăr bilete de zece mii, atunci mă oprii nemișcat să privesc, ținîndu-mi respirația.

¹ Impermeabil.

Fără să vreau, ca fascinat de acel ritm, începui și eu să număr. Zece, douăzeci, treizeci. Cincizeci, cincizeci și unu, cincizeci și doi... La un moment dat, bătrînul se opri, deși mai erau de numărărat destul de multe bilete. Îndoi banii în două, și în acest timp, foarte liniștit, întoarse doar puțin capul, privind înspre mine cu coada ochiului: era limpede că observase prezența mea și că aceasta nu-l tulbura și nici nu-l deranja. Îndoi banii; apoi, aproape ostentativ, cu un gest larg, hotărît, și poate chiar necesar, dacă într-adevăr nu voia să-și desfacă cureaua, ridică o pulpană a impermeabilului și își vîrî banii în buzunarul pantalonilor. După grosime, socotii că trebuia să fi fost vorba de cel puțin un milion.

Tocmai voiam să-mi reiau drumul; dar bătrînul nu-mi dădu răgaz: se scotoci repede înăuntrul hainei, în dreptul pieptului, scoțînd un alt pachet de bilete, tot atît de gros ca și primul și începu iarăși să numere.

Un nebun, gîndii cam indispus. Și plecai în sfîrșit de acolo, cu o grabă amestecată cu ușurare. Misterioasă era noaptea, desigur, misterios era orașul meu. Și misterios era și vechiul Borgo Nuovo, unde mă născusem, unde îmi petrecusem copilăria îndepărtată și adolescența. Străzile geometrice, casele nobile, liniștite și învechite ascundeau desigur ciudătenii necunoscute, suferințe și nebulii. Dar la urma urmelor erau treburi care nu mă priveau. Viața mea era liberă, singuratică, de ce ar fi trebuit să fiu îngrijorat?

Cîteva seri nu am mai dat pe la mama. Ii telefonam ca să știu ce mai face și basta.

Mă gîndeam, din cînd în cînd, fără să vreau, la bătrînul domn cu capul gol și alb, care număra milioane în ceață. Cum să nu te gîndești? Cîteodată îmi spuneam că fusese o vedenie. Dar totuși întîmplarea aceasta nu ajunsese să mă obsedeze.

Dar a doua oară, chiar în ultimul moment, cînd închisei în urma mea ușa grea de la casa mamei și cînd strada pe care trebuia s-o străbat îmi apărui în față pustie, aproape întunecoasă, dreaptă pînă la spațiul acela cu lumina slabă difuză și încețoșată a grădinilor Cavour, doar atunci ezitai.

Să ocolesc? Să fac stînga împrejur pînă la Pad și să ocolesc pe strada Padului și pe bulevardul Vittorio? Îmi era oare frică să-l văd pe bătrînul acela nebun? Dar de ce ar fi trebuit să-l revăd? Era foarte puțin probabil, îmi spusei. Și, de fapt, tocmai improbabilitatea aceasta mă fascina, deși nu era cu totul plăcută.

Bătrînul era acolo. În același loc, și număra banii, ca și rîndul trecut. De data asta mă apropiai mai mult între altele și pentru că nu departe doar pe partea cealaltă a aleii, un soldat de aviație și o fată se plimbau în ciuda frigului, ținîndu-se de mijloc și flecărînd încet. Perechea aceea liniștită de îndrăgostiți, pe care mă întorceam din cînd în cînd s-o privesc, îmi dădea sentimentul realității, îmi garanta că nu aveam înaintea o fantomă, nici proiectarea unei spaimi proprii.

Și apoi, spaimă de ce, pentru ce?

Nu avui curajul să merg pînă la capăt. Mă apropiai mai mult de bătrîn, mă apropiai poate

la patru sau la cinci pași; nu avui curajul să-i vorbesc, să controlez dacă văzusem bine tot ceea ce observasem data trecută. Sînt sigur că și de data aceasta m-a văzut: dar spre deosebire de prima dată, nu întoarse nici o clipă privirea spre mine, nici măcar în treacăt, nici măcar pe furiș. Se prefăcu în sfîrșit că nu vede nimic. Dar văzuse, ba chiar mă observase de departe, înainte de a mă apropia: numai așa se putea explica indiferența sa absolută atunci cînd mă oprii cam la vreo cinci pași de el.

A treia oară eram hotărît. Se petrecu doar două seri mai tîrziu. Cînasem la mama, pentru a avea pretext să trec mai tîrziu prin grădinile Cavour. Mama — căreia, natural, nu-i spusese nimic — era uimită de atîta asiduitate. Mă întrebă dacă nu cumva eram bolnav.

Într-adevăr eram agitat. Mi-era teamă că nu-l voi mai vedea pe bătrînul domn, care mă făcea acum foarte curios și de care aproape-mi părea că încep să mă atașez.

Cînd ieșii, burnița. Gîndindu-mă la chica albă și creată, iată, îmi spuneam, să vezi că de data aceasta, cînd sînt hotărît să-i vorbesc, nu mai este.

Eroare! Poate că în tinerețe făcuse mult sport, jucase fotbal în una din cele două echipe ale orașului sau trăsese la rame în echipajele de vîslași, cum de altfel se intuia după trupul său zvelt și athletic. În orice caz, nu se temea de ploaie. Stătea sub același felinar, cu capul gol, fără nici o

grija. Singura diferență era că își desfăcuse cureaua și cu stînga ținea în sus de partea întoarsă o pulpană a paltonului său *burberry*, adăpostind pachetul de bancnote pe care îl ținea, și îl număra cu dreapta, evident stînjinit. Un bilet îi scăpă și căzu jos. Nu se aplecă să-l ia imediat : ci după o scurtă neclintire și, încet, încet. Aceasta îmi oferi prilejul să intru în vorbă cu el. Stăteam pe loc, de cîteva minute, la o anumită distanță. O pornii din nou mai departe. Cînd ajunsei în dreptul său, mă oprii. Mă prefăcui că nu văd bine, privii în jos, pe poteca aleii și pe pajiștea alăturată, și spusei :

— Ați pierdut ceva ? Pot să vă ajut ?

— Mulțumesc, tinere. Am rezolvat *das per me*¹.

Și rîse satisfăcut de forma grosolană pe care era limpede că o folosise în glumă, cu o exagerată pronunție piemonteză. Ochii săi erau albaștri, argintii și sclipitori. Expresia chipului, împodobit cu zbîrcituri dese și regulate în jurul orbitelor, și totuși înfloritor datorită obrazilor trandafirii, albi, plini, moi, precum și gura, cu buzele subțiri și incolore, ca o tăietură crudă care contrasta cu rotundimea dulce și cămoasă a bărbiei și a nasului, aveau în ele ceva de om puternic și nebun. Un nebun sigur de el, capabil să facă orice fără să fie prins și să evite pînă la sfîrșit balamucul. Lăsînd deoparte exagerarea momentană, vorbea într-adevăr cu o accentuată pronunție piemonteză.

¹ Singur (în dialect torinez.)

— De ce-mi spuneți tînăr ? îl întrebai rîzînd. Vedeți bine că am patruzeci de ani...

— Noaptea, răspunse imediat, făcînd aproape o mișcare bruscă și neașteptată, noaptea, bărbații singuri, care umblă prin oraș, sînt toți tineri, oricare ar fi vîrsta lor. Nu găsiți ?

— Și aceasta este adevărat, observai tot rîzînd. Dar este vorba de o iluzie, de un joc. Iluzie și joc care uneori sînt periculoase. Ca și ceea ce faceți dumneavoastră. Mă scuzați, nu ?, că mă amestec în lucruri care nu mă privesc. Dar este a treia oară cînd, trecînd pe aici, seara, tot în jurul acestei ore, vă văd numărînd bilete mari de bancă... sume importante...

La aceste cuvinte, ridică în sus, spre lumina palidă a felinarului un chip satisfăcut, fericit, scăldat de ploaie. Ochii săi străluceau de bucurie. Exclamă în dialect :

— *Anloura a l'a noutalon ? A l'a vist'me ? A l'a vist'me 'd co chiel ?*¹

— Desigur, încuviințai eu, iar aceasta este a treia oară. Mi se pare că ar trebui să fiți mai prudent.

— Prudentă ? Prudentă ? Ha, ha, ha ! și izbucni într-un rîs zgomotos și interminabil. Surprins, puțin înspăimîntat, nesigur dacă trebuia să termin și să-l părăsesc brusc, și totuși curios, murmurai pe jumătate un salut și dădui să plec.

El însă mă luă de braț, strîngîndu-mă tare deasupra cotului : și uitîndu-se fix în ochii mei, cu

¹ Atunci ați observat ? M-ați văzut ? M-ați văzut și dumneavoastră ? (În dialect torinez.)

privirea sa înflăcărată, continuă în italiană și pe un ton mai politic :

— Scuzați-mă dacă am fost puțin violent. Dar cine vorbește de prudență în aceste împrejurări, reușește întotdeauna să-mi provoace ilaritatea. Chipul dumneavoastră nu mi se pare necunoscut... Vorbind astfel mă constrânse, ținându-mă mereu de braț cu mâna lui de fier, să mă întorc pe jumătate, pînă cînd i se păru că mă poate cerceta mai bine la lumina felinarului : Dumneavoastră, dacă nu greșesc, sînteți torinez ca și mine. Sau greșesc ?

— Sînt torinez.

— După fizionomie, îmi păreți un Baudana. Sau greșesc ?

— Baudana este familia mamei mele. Eu sînt... și spusei numele tatălui meu și profesiunea.

Atunci, cu repeziciune, își luă o expresie calmă. Și se prezintă la rîndul său cu o oarecare afectare mondenă : era un nume celebru în toată lumea ca marcă de vinuri, și cunoscut la Torino și ca acela al familiei care era proprietara mărcii de vinuri. El însuși făcea parte dintr-o ramură laterală a acelei vechi și mari familii. Dar stătuse în străinătate mulți ani, în Australia, în America, în ultima vreme la Paris, și se întorsese definitiv la Torino, abia de un an.

La Torino, într-o anumită lume, toți știu totul despre fiecare : și auzisem firește vorbindu-se despre el : dar nu-l cunoșteam nici măcar din vedere, tocmai datorită îndelungatei sale absențe. Era singur la părinți, celibatar, și locuia împreună cu mama sa, pe care o adora, și care fusese mereu

cu el, fără să-l părăsească nici o clipă, nici chiar în călătoriile cele mai lungi.

— Acum mulți ani, reîncepu el, luîndu-mă din nou de braț și invitîndu-mă în mod tacit să merg alături de el spre bulevardul Vittorio, cu mulți ani mai înainte de a pleca în Australia, știți ceva ? l-am cunoscut foarte bine pe bunicul dumneavoastră din partea mamei, da, pe bunicul dumneavoastră Baudana ! Și eram prieten, dar prieten intim, cu unchiul dumneavoastră, fratele mamei dumneavoastră, *barba*¹ Filip, care a murit apoi în accidentul acela de automobil, ei, bietul de el, și care se căsătorise, dacă nu greșesc, cu o Feriodi, Feriodi di Revigliasco... Sau greșesc ?

Nu greșea. Dar discuțiile asupra înrudirilor torineze, pentru cel care trăiește aici și este obligat să le asculte în atîtea locuri și în atîtea zile din an, sînt cele mai plicticoase discuții din lume. De data aceea le toleram numai pentru că tipul acesta de bătrîn nebun îmi trezise curiozitatea, sau mai curînd pentru că voiam să descopăr ce formă de justificare rațională căpătase în mintea sa bolnavă propria-i nebunie și de ce credea el oare necesar sau amuzant sau, oricum, neprimejdios să numere bancnote de zece mii în nopțile de noimbrie, în unul din locurile cele mai singuratiche ale vechiului oraș.

— Acea Feriodi, apoi... mă refer la mătușa dumneavoastră Feriodi, mama ei era o Moesca, Moesca di Vallestellone, iar fiica, micuța... care

¹ Unchiul (în dialect torinez).

ar fi, dacă nu greșesc, vara dumneavoastră bună...
*a l'an dime*¹ că după câțiva anișori puțin cam agitați... mă scuzați că vorbesc atât de franc, doar la câteva minute după ce ne-am cunoscut...

— Vă rog!

— *Grassie*. Deci, *a l'an dime c'a l'a sponsa'l fieul*² acelui mare industriaș... ajutați-mă puțin dumneavoastră!

Îl ajutai, îi spusei numele industriașului. Și așa mai departe, încet, încet, din rubedenie în rubedenie, din clewetire în clewetire, ajunserăm la colțul bulevardului Vittorio cu strada Rattazzi. Aici ne oprirăm. El trebuia să se întoarcă spre Pad, eu spre piața San Carlo. Sosise clipa în care urma să ne despărțim. Dar curiozitatea mea nu era de loc satisfăcută, dimpotrivă. Ce să fac? Îmi strînse mîna ca să-și ia la revedere: și iată, în timp ce începu să povestească scandalul recent al unei fete pe care o cunoșteam foarte de departe, nu slăbea strînsoarea de fier. De ce, oare, sarcasmul încăpăținat și bîrfa plină de mulțumire ale bătrînului erau îndreptate aproape exclusiv împotriva doamnelor și domnișoarelor din buna societate torineză? Dar nu-l ascultam. Mai degrabă mă întrebam dacă plimbarea și flecăreala aceea și răbdarea mea supusă nu mă autorizau, la urma urmelor, să-i pun și eu câteva întrebări precise. Îl privii pe bătrîn în timp ce vorbea. Spunea niște nume, un *potin*, o intrigă al cărei fir îl pierdusem. Dar între

¹ Mi-au spus (în dialect torinez).

² Mulțumesc — mi-au spus că s-a căsătorit cu fiul... (în dialect torinez).

timp ochii lui scînteietori mă cercetau cu o simpatie caldă, cu convingerea absolută că urmăream ceea ce spunea și că îl admiram. Încurajat, îi spusesei cînd sîrși:

— Mă scuzați acum dacă trec de la una la alta. Dar vreți să-mi explicați de ce ați rîs așa cînd v-am vorbit de prudență în legătură cu...

— În legătură cu bancnotele de zece mii? izbucni din nou în rîs. Dar se calmă mai repede decît data trecută: Uitați, nu am spus asta nimănui, decît prietenilor intimi. Și nici mamei mele nu i-am spus-o niciodată, ca să n-o tulbur. Cînd te gîndești că nu e nimic în asta de care să-ți fie teamă. Dar dumneavoastră vă voi spune, pentru că sîntem aproape rude, și pentru că sînteți un tînăr simpatic...

— Am peste patruzeci de ani, protestai din nou.

— *C'a staga cito. Mi, i n'ai pi che s'tanta.*¹ Deci pentru mine sînteți un tînăr. Bancnotele de zece mii! *C'a j guarda bel'e si. C'a j guarda!*²

Scoase din buzunarul paltonului *burberry* un pachet enorm de bancnote (să fi fost pe puțin trei milioane) și mi-l puse în mînă. Eram sub porticuri, în mulțime. Privii în jur, încurcat... Cîte un trecător încetineea pasul, curios. Instinctiv, strînsei pachetul la piept, apoi îl înmînai imediat bătrînului:

— Puneți-le vă rog din nou în buzunar. Nu vedeți că toți se opresc?

¹ Fiți liniștit. Eu am mai mult de șaptezeci (în dialect torinez).

² Priviți-le bine. Priviți-le (în dialect torinez).

— Iată, luați una atunci, uitați-vă la una. Spunînd aceasta, și rîzînd, scoase o bancnotă și mi-o întinse, în timp ce vîra în buzunar pachetul mare.

O bancnotă oarecare de zece mii, mă gîndii : ce-i de privit ?

Dar nu, era ceva care îți sărea imediat în ochi la prima privire atentă. Nu erau bancnote de zece mii. Nici măcar nu erau bancnote false. Erau pur și simplu niște imitații din acelea grosolane, identice cu bancnotele numai în ce privește culoarea și dimensiunile, pe care anumite firme le puneau cîndva în circulație pentru a face reclama unui anumit produs al lor. Într-adevăr, pe spatele bancnotei, în mijloc, în locul portretului lui Dante, era o sticlă de vin : iar pe cealaltă parte, în locul celor două femei, erau două damigene.

— Nu a fost ideea mea, știți. Eu sînt ceva mai modern, în materie de *advertising*¹. Aceasta este o idee de pe vremea Isei Bluette, ba mai de mult ! Dar cînd m-am întors de la Paris, într-o zi, din întîmplare, într-un birou al... ezită o clipă, rîse șiret... da, din centrală, am găsit o mulțime de asemenea bancnote care stăteau nefolosite. Și cum eu de altfel nu aprobam această formă de publicitate, și la fel și vărul meu, căruia la început îi plăcuse ideea, iar apoi o abandonase, i-am spus să-mi trimită acasă o ladă așa, cam de o jumătate de miliard de maculatură... numai ca să mă distrez. Sînt frumoase, nu ? De departe ai zice că sînt chiar adevărate, nu ? Cel puțin, dumneavoastră le-ați luat drept adevărate. Sau greșesc.

¹ Publicitate (engl.).

Confirmai că de departe iluzia era perfectă. Dar tocmai pentru aceasta, adăugai, era periculos să le numeri noaptea, afară, într-o piață singuratică.

— O agresiune ! și pronunță cuvîntul *agresiune* tinîndu-l în întregime strîns și viu în gît, ca într-o misterioasă explozie de bună dispoziție. Spuneți că există chiar pericolul unei agresiuni ? Dar măcar de m-ar fi atacat cineva !

— Nu înțeleg, răspunsei cu greu, ferindu-mă de privirea din ce în ce mai aprinsă a bătrînului și întorcîndu-mă în jur, aproape în căutarea unui ajutor împotriva unei neașteptate crize de nebunie.

— Dar vi-i imaginați pe agresori, după aceea, ascunși într-o mașină, la periferie, sau în vreun subsol ? Cînd încep să numere acolo bancnotele ca să-și împartă prada ? Vi-i închipuiți ? Păcăliți ! A nu, este foarte amuzant, foarte amuzant !

Din nou se lăsă în voia unui hohot de rîs fără sfîrșit.

Îl întrerupsei :

— Și, mă scuzați, vi s-a întîmplat vreodată ?

Se întristă brusc, ca și cum i-aș fi amintit de o mare supărare. Oftă :

— Nu, niciodată, pînă acum. Dar se vede că Torino este în întregime un oraș cu tineri cumsecade. Însă nu disper. Iar cînd mi se va întîmpla, am să vă anunț.

Îmi luă numărul de telefon și mă invită la masă peste două zile : era fericit că m-a cunoscut și voia să mă prezinte mamei sale.

Chiar dacă descoperirea faptului că bancnotele erau false micșorase automat în mintea mea gradul

de nebunie al bătrînului domn, comportarea sa rămînea totuși misterioasă.

Nu exista nici un risc să fie furat : bine. Risca însă mereu să fie atacat, lovit sau chiar să fie asasinat, întimplător. Era posibil să nu înțeleagă acest lucru ? Era deci atît de mare plăcerea unei simple dorințe, pofta de a și-i imagina păcăliți pe eventualii săi agresori, încît îl făcea să nesocotească cea mai mică prudență și să-i înlătore orice frică ?

Numai dacă frica nu făcea și ea parte din plăcerea și dorința aceea atît de specială.

Iată ce îmi spuse colegul și amicul X, pe care îl văzui a doua zi la Tribunal. X este unul dintre avocații acelei celebre firme de vinuri, și cunoaște firește fiecare secret al familiei proprietarilor. Îi povestii totul. Nu se miră; nu rîse, și în cîteva cuvinte mă puse la curent.

De mai multe ori familia încercase să obțină interdicția bătrînului, care în mod notoriu era atins de alienații mintale parțiale și trecătoare. Dar el, de fiecare dată, se apărare și învinsese, reușind să dovedească continua sa capacitate de a munci și de a se ocupa de afaceri, pe care într-adevăr le condusesese cu succes, pînă în anul precedent, în străinătate și după aceea chiar în Italia.

Nu e nebun, nu, spunea X, ci ciudat. Adorație aproape fanatică pentru mamă. O viață trăită neîntrerupt alături de ea, dedicată ei în întregime. Nu se știa să fi avut relații sau legături de vreun fel cu alte femei. Și nici măcar, după cea mai lesnicioasă bănuială, nu se știa să fi avut aventuri din acelea care de obicei exclud tovarășia femeilor. Cine știe, poate ascundea cu foarte multă iscusință

și prudență viața sa particulară. Sau poate ciudătenia sa era chiar mai profundă și mai gravă : într-adevăr el era îndrăgostit de mama sa care avea nouăzeci de ani, într-adevăr el nu avea vicii și pasiuni secrete și nu săvîrșea niciodată nimic care să dăuneze altora în mod deschis. Nici judecătorul nu greșise cînd nu distinsese, în dovezile furnizate de rude, condițiile indispensabil necesare pentru a da o hotărîre de interdicție.

Și atunci faptul că număra milioane false, noaptea, în locuri solitare, ce altceva era decît nebunie ?

— Desigur, conchise X. Dar eu cred că este vorba de un fapt nou, de o tulburare, un fel de *poussee*¹, o criză absolut recentă a sistemului său nervos. Dacă lucrul continuă și se află, și poate fi dovedit, rudele nu vor neglija să profite de el.

Întorși în patrie după un exil îndelungat, bătrînul domn și foarte bătrîna doamnă preferaseră să închirieze o locuință mică la parter, cu grădină în față, pe strada Massimo D'Azeglio, decît să meargă să locuiască în oricare din palatele sau vilele pe care le posedau cam peste tot, în cele mai bune cartiere ale orașului.

Exista, poate, în această voință comună a fiului și a mamei, de a se restrînge la o viață și la o casă mult mai modeste decît posibilitățile lor financiare, o dorință finală de pace și de simplitate, acum cînd părea că fiul este aproape pe punctul de a-și ajunge din urmă, în privința bătrîneții, mama adorată, vrînd să o urmeze imediat în inevitabila ultimă călătorie. Dar, îndată ce intrai în

¹ Accés (fr.).

mica anticameră întunecată, ocupată aproape în întregime de două dulapuri mari, închise la culoare, în stil baroc piemontez, și când treceai apoi în sufrageria care servea și drept salon, cu scaune de piele în stil neo-gotic, cu canapeaua de *peluche*, într-un colț, cu un peisaj mare de Follini, *Pajiște cu maci*, care apărea în prim plan pe peretele central, cu pianina strânsă între fereastră și bufet, iar sus cu stindardul uneia din principalele asociații sportive din oraș, era clar că exista acolo și ostentația unui anume gust burghez depășit, cochetația unei falsificări unice, rafinate, puțin demente. Un mobilier de genul acela, este într-adevăr justificat când este autentic: când a aparținut părinților și bunicilor și când îl găsim exact între aceiași pereți și în același loc unde au trăit părinții și bunicii. Dar bătrînul domn, venind el însuși să-mi deschidă ușa într-un elegant *pied-de-poule*¹ cu pătrățele negre și albe, care scoteau în relief toracele său athletic și coama leonină, se laudă, se fâli imediat că a reconstituit în mod personal și artificial o locuință ideală burgheză și torineză *fin de siècle*.

— *A l'è l'epoca la pi bela 'd mia vita: quanch'î era mach 'na masnà e...*² Pe neașteptate deveni mai serios, aproape solemn: și începu să vorbească italianeste, ca și cum dialectul ar fi fost nedemn de concluzie: ...și eu adormeam, gîndiți-vă, adormeam în fiecare seară în brațele mamei. Știți care era bucuria mea cea mai mare când eram copil? E!

¹ Veșmînt pepit (fr.).

² A fost epoca cea mai frumoasă din viața mea când eram doar un copil și... (în dialect torinez).

Poate rămîne încă bucuria cea mai mare a vieții mele! Să merg *shopping*¹ prin oraș... adică să fac cumpărături, ...în tovărășia mamei mele, ținînd-o de mîna și vîrînd arătătorul meu micuț în deschizătura ovală de la încheietoarea lungilor sale mînuși *glacés*. Iat-o pe mama aproximativ în acea perioadă. Și spunînd aceasta, îmi arată un *fusain*² înalt și îngust, ascuns aproape în spatele unui dulap, în care era reprezentat, cu o tehnică estompată și foarte delicată, numai voaluri și halouri, un chip feminin cu trăsături puternice și masive, cu nasul cărnos, ochiul greu și sever, și cu casca enormă a părului înalt și umflat, desfăcut abia de-a lungul gîtului în bucle ușoare.

— Este opera lui Carena, Carena tatăl, se înțelege.

Mă invită să trec în sufragerie, în centrul căreia era așezată masa cu trei tacîmuri, și îmi arată marea *Pajiște cu maci* a lui Follini.

— Tablourile sînt singurele lucruri autentice, pe care le vedeți aici. Autentice? Totul e autentic, se înțelege, dar sînt singurele lucruri autentice pe care le vedeți aici și care ne aparțineau mie și mamei încă înainte de a pleca din Torino. Tablourile, stegulețul acela și pianina, ne-au urmat peste tot: la Sydney, la Philadelphia, la Paris. Iar acum s-au întors aici...

Se întrerupse ca și cum cuvîntul i s-ar fi retezat în gît. Tăcu. Trandafirul obrazilor săi se stînsese deodată, căpătînd culoarea ocrului. Privea fix în

¹ Cutreierînd prăvăliile (engl.).

² Desen în cărbune moale (fr.).

fața sa o ușă cu geamuri aeoperite cu hîrtii transparente cu desene violete și galbene în spatele căreia, în lumină, apăruseră niște umbre stîngace care înaintau încet.

Umbra ajunsese lîngă geamurile colorate. Ivărul de alamă se învîrti. Iată o femeie strălucitoare, înaltă, brunetă, cu fața aprinsă, cu un șorțuleț alb și cu rochie albastră, alb și albastru, care frapau între pereții accia cu flori de un roșu-închis : sprijinea ceva care se tira înainte în mod penibil : și acest ceva era o bătrînă, dar atît de grasă, atît de diformă, dărimată și respingătoare, și atît de lipsită de grația aceea nervoasă și ultimă, aproape ca o broderie de ramură uscată, specifică tuturor bătrînelor slabe, că nimănui nu i-ar fi trecut vreodată prin minte să-i zică o *bătrînă*.

— *Maman!* spuse el cu o șoaptă respectuoasă.

— *Maman*, ți-l prezint pe avocatul... spuse numele meu... știi, mama sa este o Baudana, *barba* Filip era unchiul său : este văr cu cei din familia Masina, deci este puțin și vărul nostru...

— Știu, știu... spuse bătrîna, nu atît vorbind cît clătînd în sus și în jos capul său mare, aproape chel, și scoțînd și mai mult în afară buzele groase care păreau că atîrnă tot timpul între nasul căzut, aducînd puțin cu o trompă, și bărbia presărată cu peri lungi, care părea să ignore zîmbetul. În timp ce mă priveau, ochii ei aruncară un fulger întunecat și amenințător : aceeași privire, din desenul în *fusain*, în ciuda schimbărilor.

Înaintă spre locul său, cu pași mici, sprijinită de cameristă : părea că înaintează ghemuită, ca și cum vîrsta, în loc să o aplece, o turtise și lățise.

După aceea scurtă referire la prezența mea, fiul începu să se intereseze aproape exclusiv de ea, să o înconjoare cu atenții minuțioase, ca și cum eu nu aș mai fi fost acolo.

Camerista ne servea pe mine și pe el. Dar pe bătrînă o servea el personal : și de cîteva ori îi dădu chiar în gură.

Acest spectacol dezgustător și exasperant dură toată masa, care, din fericire, și contrar temerilor mele, fu excelentă.

Cînd simțeam că nu puteam să-mi rețin unele mici semne de nerăbdare, provocate de dulcemiile fiului față de bătrînă, încercam să mă concentrez asupra gustului mîncărilor complicate. Și cînd nu mai ajungea nici acest expedient, aruncam priviri furie cameristei. Cameristele, mărturisesc, au fost întotdeauna slăbiciunea mea ; iar aceasta, nu știu dacă datorită contrastului violent dintre frumusețea sa țărănească, ambianță și stăpîni, sau numai datorită impetuosului său farmec nativ, mi se părea excepțională. Cercetam înfățișarea sa robustă și zvultă : pielea proaspătă a feței, deși trebuie să fi fost trecută de treizeci de ani ; ochii mari, închiși la culoare și zîmbitori ; grația, vioiciunea, hotărîrea mișcărilor sale.

Spre sfîrșit, profitînd de o pauză a dialogului dintre mamă și fiu, dialog permanent șoptit, aluziv, și adesea de neînțeles pentru mine, crezui necesar să aduc elogii bucătăriei.

— O, nimica toată, un mic *dejeuner* în familie, surîse gazda mea în cele din urmă, după un răstimp în care nu-mi mai adresase nici un cuvînt,

fixîndu-mă cu flăcările albastre-argintii ale privirii sale de stăpin.

Spusei :

— Dar aveți desigur un *chef*, un bucătar iscusit.

— Un *chef* ? Nu avem pe nimeni, dragul meu. Un personal numeros nu mai este la modă. Cu salariile de azi ! De altfel, în această mică locuință, nici măcar nu ar fi loc. Nu ! Totul este făcut de Ana noastră, și spunînd aceasta arată înspre cameristă, care roși. El se grăbi să adauge : ...Face totul sub conducerea lui *maman*, se înțelege. *Maman* a învățat-o totul. Este o fată bună, din Lonato, un sătuleț din Brescia. Cînd a venit la noi la Paris, acum șapte ani, nu știa să prăjească un ou !

— În orice caz acum este foarte pricepută... spusei. Și, știind bine că făceam o gravă *gaffe*, dar împins de o forță irezistibilă, și poate și pentru a mă răzbuna în vreun fel fiindcă fusesem neglijat în mod atît de nepolitic în cea mai mare parte a mesei, adăugai netulburat : Tot atît de iscusită, pe cît este de frumoasă.

Ana se întoarse în partea cealaltă, luă cu o iuteală fulgerătoare tava cu farfurii și ieși. Obrajii bătrînului domn tremurau. Strînse buzele și spuse :

— Aici frumoasă este numai *maman*. Nu este adevărat *maman*, că tu ești frumoasă ?

Gafa fusese poate și mai gravă decît crezusem.

Conform ritualului, trimisei imediat mamei o scrisoare oficială de mulțumire, însoțită de un bu-

chet de trandafiri. Dar el nu-mi mai telefonă. Amin. În fond, ce mă interesa ?

Dar nu trecuse o lună de la acea unică masă, cînd o văzui intrînd în biroul meu chiar pe Ana.

Era îmbrăcată într-un taioraș bleumarin, cu geantă și pantofi albi și cu mănuși albe de bumbac. Deși uluit, o recunoscu imediat. Pentru ce venea Ana la mine ? Mă gîndii că o trimisese stăpînul său.

Cînd intră în biroul meu, Ana plîngea. Îmi spuse printre hohote că stăpînul o concediasse fără să-i dea măcar cele opt zile. După atîția ani de serviciu, o alungase din casă. O denunțase jandarmilor. Confruntase timp de o săptămînă, fără ca ea să știe, greutatea fiecărei cumpărături cu cifra corespunzătoare indicată în carnetul de cheltuieli ; fusese la furnizori ; și astfel descoperise, și putuse să dovedească jandarmilor, că îl fura *sistematic*.

În sfîrșit, voia să fie arestată și închisă, atunci, imediat, pentru că nu putea să-i plătească o pagubă care, după calculele sale, se ridica la sute de mii de lire. Ea însă fusese lăsată liberă pentru că și jandarmii înțeleseseră că era vorba de un bătrîn nebun. Dar, între timp, denunțul își urma cursul. Ea nu avea un ban, pentru că toate economiile le trimitea acasă la Lonato, și să se întoarcă acum în sat nu îndrăznea, iar peste cîteva zile trebuia să se prezinte la judecătorie, și dacă, așa cum se temea, era condamnată, chiar dacă evita închisoarea, șeful de post îi explicase că nu ar putea evita înscrierea condamnării în cazierul ei judiciar. De-aici, greutatea de a găsi iarăși de lucru.

Oscilînd între milă și dispreț, și împins poate și de un alt sentiment, mai puțin nobil, dar desigur

mai puternic, nu ezitai să-mi asum apărarea bieteii Ana. Îi dădai ceva bani ca să poată aștepta la Torino rezultatul procesului și îi recomandai să stea liniștită : într-un fel oarecare voi rezolva chestiunea.

Îi telefonai bătrînului, și, prefăcîndu-mă că vroiam să-i vorbesc într-o afacere urgentă pe care nu i-o puteam explica la telefon, reușii să obțin o întîlnire : trebuia să ne întîlnim în aceeași seară, la clubul de *whist*.

Nu vă mai redau convorbirea. Și acum îmi este silă. Nu vru să admită nici una din propunerile mele. Femeia trebuia să fie pedepsită, spuse, pedepsită conform legii chiar spre binele ei : ca să se îndrepte pe viitor.

Pentru că insistam, se agită și începu să mă chinuie cu o listă interminabilă de cifre. Kilogramul de fasole costa două sute de lire : ea cumpăra, de regulă, șapte sute de grame, cîteodată șase sute, deci, el suporta de fiecare dată o pagubă care varia între șaiszeci și optzeci de lire. Carnea costa două mii cinci sute de lire : în loc de un kilogram, cumpăra opt sute de grame : o pagubă de cinci sute de lire. Bananele, al căror preț este de patru sute cincizeci de lire...

Mă gîndeam la agresiune și nu mai ascultam. Mă întrebam dacă nu era de datoria mea să-i amintesc întîlnirile noastre nocturne și să-l ameninț că le voi da în vileag. Dar biruii dezgustul, și plecai fără să-i dau măcar bună ziua.

În ciuda apărării mele, Ana a fost condamnată : la minimum de pedeapsă, cu suspendarea condi-

ționată : dar, din păcate, cu înscrierea pedepsei în cazierul judiciar.

Pe coridorul judecătoriei, la ieșirea din sală, mă găsii față în față cu bătrînul. Exulta. Părea și mai înalt și mai voinic. Mă privi cu obișnuiții săi ochi scînteietori. Apoi, lucru nou, zîmbi cu ostentație larg, afabil.

— Îmi pare rău pentru dumneavoastră, dragă domnule avocat. Înțeleg punctul dumneavoastră de vedere. Apărător al celor umili. Ba chiar *al celor umile*. Pariez chiar că sînteți comunist, sau pe aproape. Eu, în schimb, dragul meu, sînt pentru ordine, sînt pentru lege. Și legea, după cît se pare, este de partea mea. *Cerea*¹.

Natural, am luat-o pe Ana în serviciul meu : și fiecare zi, cu fiecare ceas, farmecul ei simplu și natural mă cucerește mai mult. Poate curînd am să-i cer să devină soția mea. Voi sfîrși și eu ca toți celibatarii normali. Va fi o supărare în plus pentru mama : dar relațiile mele cu ea au fost întotdeauna atît de dificile, încît nici căsătoria aceasta *en lieu bas*² nu va putea să le modifice substanțial.

De pe acum îmi închipui ce va spune bunul bătrîn, cînd i se va vorbi despre doamna, soția avocatului :

¹ Bună ziua (în dialect torinez).

² În înțeles de : cu o femeie de jos (fr.).

„Cine, aia ? Doamnă ? *Ma c'a m'fass 'l piasì ! S'a l'e niente d'autut ?*¹ Era bucătăreasa noastră. Drojdia societății. Păcat, pentru că mama lui este o Baudana iar bunica, o De Castelmur, era doamnă de onoare. Este adevărat că sora acestei Castelmur a umblat și ea cam prost. A fugit în 1874 cu un vizitiu în Portugalia. Dar în sfârșit, aceea este o poveste veche. Aceasta în schimb... Păcat. *A l'è franch peccà.*²

Și dacă cineva se va mira că bătrînul domn, după ce a colindat atîta prin lume, a păstrat aceste mici manii, și că deși posedă atîtea bogății nu a terminat niciodată cu răutățile și nebuniile sale, îi voi spune că mentalitatea de provincial este ea însăși o boală : o boală a inimii, care nu se lecuiește chiar dacă faci călătorii ; și că înțelegerea și dragostea pentru aproapele tău sînt un dar cersesc, împărțit oamenilor după un criteriu poate rațional, dar oricum de necercetat, și primit de multe ori chiar de cel care trudește o viață întreagă prin praful și printre pietrele unui biet sat.

¹ Fă-mi plăcerea ! Chiar nu știi nimic ? (În dialect torinez.)

² Este într-adevăr păcat (în dialect torinez).

Sfârșitul unei minunate după-amiezi de vară. Locul de asemeni minunat : o vilă veche, situată la jumătatea coastei ultimului munte ligure, aproape perpendicular pe locul de vărsare a râului Magra.

Panorama pe care o aveam în față, de o măreție de neegalat, a rămas întipărită în amintirea mea cu aceeași precizie ca anumite capodopere : Cézanne, Van Gogh, Leonardo... Înaintea noastră, dincolo de fluviu, și dincolo de ogoarele geometrice de la Luni și de la Sarzanese, imensa scenă era închisă, spre stînga, de masivul Alpilor Apuani, cenușii, azurii, albicioși, crestați, sălbatici și în aparență foarte înalți : spre dreapta, în schimb, era deschisă spre cîmpia blîndă și bine cultivată a Versiliei, care părea că se întinde spre sud ca un arc mare cu trei fișii, formate din pădurea de pini, din plajă și din stîncile de la țarm, ca să îmbrățișeze cu avînt întreaga Mare Tireniană.

Admiram panorama aceasta cu o plăcere ine-puizabilă. Guido și cu mine, hoinăream prin vilcelele parcului, departe de grosul invitaților care rămăseseră în luminișul ce dădea imediat spre vilă.

Parcul era *all'inglese*¹, cum se spune în Italia pentru a defini o grădină destul de deasă și de umbroasă, dar și pentru a scuza, prosteste, un loc de trecere, fără o întrerupere marcată, spre grădini și culturi. Astfel se succedau când un gard viu de pitosfore, când o pădurice de cedri de Liban, când o magnolie, o livadă de portocali, un petic de vie, un pîlc de măslini : cortine neîntrerupte ce ne acopereau minunata priveliște ; iar aceasta ne apărea din nou, la intervale neregulate și imprevizibile, schimbată de fiecare dată de însăși varietatea culiselor care o încadrau.

Admiram. Totuși...

...totuși, fără să ne dăm seama imediat, admirația și plăcerea noastră erau concentrate, limitate exclusiv la priveliștea panoramei : unei panorame care se afla la o depărtare de cîteva kilometri. Cu totul altă impresie făcea asupra noastră locul unde ne găseam.

Locul unde ne găseam : parcul în care ne plimbam, urcînd încet de pe o terasă pe alta, de pe un povîrniș pe altul ; micile alei, copacii, gardurile vii, cele cîteva busturi de marmoră, care în umbra deasă și în luminile roșietice ale ultimelor raze de soare, întrerupeau cu lumina lor spectrală negrul strălucitor al plantelor mereu verzi ; terenul de tenis, pe care (după ce urcasem scărița în spirală din fier ruginit, acoperită pe jumătate cu volburi puternice și presărată cu campanule de un albastru plin de gingășie) îl văzusem deodată în fața noastră, printre iederă și un desiș de fereguțe, afundat

¹ Englezesc.

într-o deschizătură umedă, înghesuit în munte la fel ca ultima terasă sau ca ultimul colț din parc, iar pe el, dincolo de o plasă foarte înaltă, în cea dintîi umbră a serii, săreau și se agitau în tăcere patru inși în alb : totul în jurul nostru avea ceva melancolic și sinistru ; dar în ciuda căldurii plăcute a anotîmpului și a ceasului potrivit, se strecura o ușoară senzație de frig.

Cine știe dacă invitații la *cocktail* pe care îi găsisem mult prea amestecați și prea numeroși ca să nu ne plictisească, și pe care, deci, ne grăbisem să-i evităm sub pretextul unei plimbări prin parc, nu erau la urma urmei, de preferat acestei plimbări.

Observația aceasta o făcuse Guido, cu rîsul său gutural. Era, în acest rîs, sarcasmul aristocratic și provincial al unor oameni care, timp de veacuri au avut satisfacția de a se simți cu totul altfel decît proști într-un mic cerc de proști. Guido îl moștenise : dar, la nevoie, îl îndrepta cu amărăciune chiar împotriva lui însuși.

Cei patru care jucau tenis, un dublu mixt, nu ni se părură a fi, cel puțin la o primă privire în penumbră și prin plasă, persoane cunoscute.

De altfel, ne oprirăm să privim doar cîteva secunde. Jucau într-un ritm de diletanți, slab, destins : așa se juca tenis în mediile de vilegiaturiști aristocrați și burghezi, spre sfîrșitul secolului trecut și la începutul acestuia, când părinții noștri erau tineri. Pînă și fustele albe *plissees* ale domnișoare-

lor păreau puțin demodate : mai lungi decît cele care se poartă astăzi.

Trebuie să spunem că în cele cîteva secunde, în timp ce ne uitam, se petrecea ceva care era în ne-regulă : poate că înapoierea băiatului care aduna mingile lîngă cel care le servea întîrzia ceva mai mult ca de obicei. Băiatul nu se vedea. Căuta probabil mingile care, din întîmplare, se pierduseră una cîte una prin pădure, ieșind printr-o ruptură mare a plasei, în partea opusă celei unde ne aflam noi doi, Guido și cu mine.

În timpul acesta, cel care servea, apoi partenera sa și în sfîrșit cei doi adversari se întorseseră spre noi, dar încet, încet și cu o expresie lipsită cu desăvîrșire de curiozitate ; lipsită chiar și de nuanța aceea de amabilitate, de zîmbetul acela, care, totuși, în asemenea situație, ar fi fost reglementar și aproape obligatoriu : abia, abia o privire, ca și cum prezența noastră ar fi fost un amestec nedorit.

Așa încît Guido schiță o reverență și murmură :

— Bună seara.

Salutul acesta rămase fără răspuns din partea celor patru și fu astfel, pentru noi, semnalul unui stînga-împrejur ; pe tăcute căzurăm de acord asupra hotărîrii de a-i ajunge imediat pe ceilalți, în fața vilei.

Între timp, cei patru își reluaseră jocul, în tăcere.

— Dar cine naiba sînt proprietarii acestei vile ? întrebă Guido, rupînd tăcerea, în timp ce coboram grăbiți, prin pădurea de pini.

— Cum ?! Nu știi cine sînt proprietarii ?

Nu, nu știa. Venise la *party*¹ cum se întîmplă cîteodată, fără să fie informat înainte, însoțind un grup care fusese invitat aici și care îl „tîrîse“ cu el. Printre cuvintele vesele și repezite cu care ceilalți insistaseră ca să-l tîrască după ei, nici el și nici soția sa nu putuseră să distingă numele gazdelor. Nu au avut mai mult noroc nici în momentul zgomotos al prezentărilor : vreo douăzeci de mașini, sosite aproape odată, descărcau vreo șazeeci de persoane și trebuiau să se descurce și cu parcare pe un povîrniș plin cu iarbă, care se afla între o latură a vilei și pădurea de măsline.

Îl lămurii pe Guido atît cît mă lămurise și pe mine, cu puțin înainte, notarul care mă adusese cu mașina de la Lerici :

— Proprietarii sînt domnul și doamna Fiorini din Spezia. Dar vila, parcul și toată proprietatea aparținuseră unei familii foarte vechi din această regiune, chiar dintr-un sat de aici de aproape, Trebiano : familia Mascardi di Trebiano. Pentru că soția doctorului Fiorini, ca fată, se numise Mascardi.

Guido se opri în mijlocul potecii. La lumina palidă care se strecura prin desișul pinilor, chipul său pierduse dintr-odată chiar și acea vagă nuanță trandafirie care îi atenua de obicei paloarea. Părul său, ondulat, fin, blond, părea fixat de un vâl de ceară. Iar ochii, de un albastru limpede și dulce, mă priviră, o clipă, bănuitori : ca și cum nu am fi fost prieteni.

¹ Primire, recepție amicală (engl.).

Înțelesei însă că nu era vorba de asta. Înțelesei că Guido era chinuit pentru o clipă de nehotărârea launtrică de a-mi mărturisi sau nu un gând neașteptat care-l stăpînea.

Scoase pachetul de țigări, căută în zadar chibriturile.

Îi dădui eu foc. După primul fum, în loc să-și reia drumul, privi în sus, și în jur prin pădure, apoi spuse :

— Nu găsești că locul acesta este deosebit de trist ?

— Ba da, răspunsei. Și îi explicai care era după părerea mea motivul.

După mine, era o tristeță comună tuturor vilelor puțin singuratice, ca aceasta, cînd sînt construite pe un pîmîniș îndreptat spre miazănoapte, ca acesta. Peninsula Bocca di Magra și promontoriul Monte Marcello închideau în mod natural peisajul spre sud și spre vest, lăsîndu-l deschis spre est și spre nord. Dar apoi, pe măsură ce urcai, sinuozitatea aceea deosebită a muntelui Marcello, pe ale cărui pîmînișuri se înălța vila Mascardi, înconjurată de parc, restrîngea din ce în ce mai mult orizontul : practic, din punctul unde eram noi în acel moment, pînă sus, la terenul de tenis, exista o singură priveliște ; și era spre nord. Coasta alăturată și împădurită ascundea o mare parte din Versilia și toată marea : vedeam doar munții Apuani de la Altissimo la Campo Cecina, și numai acele culmi, mai puțin ascuțite, din munții Apuani, dar mai ridicate și mai întinse, care par a se înmulți în jurul localităților Cerreto și Cisa : spinări îndepărtate, acoperite cu piatră sau cu iarbă, care

acum, după apus, căpătaseră în mod uniform culoarea ardeziei, în timp ce bolta cerului, întunecată doar deasupra vîrfurilor, se estompa la zenit spre limpezimea amurgului, iar de pe culmile crescute și precis conturate ale munților Apuani, se ridica luna plină, de o strălucire între argint și aur.

— Ne aflăm cu fața spre nord, Guido. Este frumos să te afli la nord dar cu condiția să privești spre sud, conchisei ; și imediat, făcînd aluzie la ideosincraziile sale lingvistice cu simplul pretext de a-l înțepa în glumă și de a-l face să înțeleagă, astfel, că nu-mi scăpase lipsa sa de încredere, adăugai : Dacă aș vrea să te înfurii, aș zice că sîntem *a bacio*¹. Contrariul lui *a solatio*². *A bacio*. *A bacio*. Nu îți place ?

— Lasă asta acum, te rog ! Numele acela pe care l-ai rostit...

— Mascardi ?

— Întocmai, grozav. Seamănă mult, există doar o diferență de o vocală, cu numele unui senator... un nume pe care este inutil să-l spun...

— Care vocală ? O ? Mascardi ?

— Taci, la dracu ! Știi că sînt superstițios. Acum nu-mi amintesc din ce parte a Italiei era domnul acela. Mi se pare că era toscan : din Lucca, dacă nu greșesc. Se pare deci, că, la Lucca, vechiul palat al senatorului, mort acum treizeci sau patruzeci de ani, este nelocuibil. Nu îl pot dărîma pentru că este monument istoric. Și nu-l pot vinde sau închiria,

¹ Loc fără soare.

² Loc însorit, spre miazăzi.

deoarece cît este noaptea de lungă este un adevărat infern în el. Pași, gemete, urlete, zgomot de lanțuri și așa mai departe. Există cîte unul care jură chiar că l-ar fi văzut pe senator la fereastră. Toate acestea se leagă de o poveste extraordinară, pe care două persoane din Lucca, două persoane pe care le cunosc foarte bine, persoane serioase, mi-au garantat că e autentică.

Îi sugerai lui Guido să ieșim din pădure și să mergem pînă în apropierea vilei, unde mi se părea că sînt niște fotolii din răchită și unde, într-o lumină mai clară, într-un loc mai deschis, aș fi fost mult mai dispus să ascult o poveste de felul acesta.

Fu imediat de acord.

— Iată povestea. Senatorul, ales senator pe baza veniturilor, vechi liberal, mason cred, făcea parte din nu știu ce Consiliu superior : să zicem acela al Instrucției publice... sau poate era vorba de o comisie parlamentară.

Era oricum destul de înaintat în vîrstă, și bolnav.

Într-o bună zi, avea loc la Roma o ședință, la un minister sau la Senat. Trebuia să participe și el.

Fapt este că, la ora stabilită, ceilalți membri ai comisiei, vreo zece cu toții, erau adunați în jurul mesei : afară de el. Întrucît era un personaj important, și nu comunicase nimic în legătură cu eventuala sa absență, se hotărîră să aștepte și să nu înceapă lucrările.

Așteptară, așteptară : după o jumătate de oră, deciseră să înceapă oricum. Chiar în acel moment se deschise ușa și intră el : palid, transpirat, gîfîind.

Salută, ceru scuze tuturor, se așeză la locul său.

Ministrul, sau președintele comisiei, abia luase cuvîntul, cînd senatorul se ridică clătîindu-se. Nu spuse nimic : dar toți înțeleseră că nu se simțea bine.

Îl sfătuiră să bea ceva cald, un fernet, ceva înțărîtor. Unul din cei prezenți se ridică și îl însoți la bar.

Cînd ajunseră aproape de bar, senatorul se sprijini de perete, ca și cum l-ar fi părăsit puterile și se prăbuși pe canapeaua de alături. Colegul se repezi la barul care se afla la un pas în spatele unei coloane : ceru un păhărel de coniac, și i-l aduse. Dar rămase încremenit : senatorul nu mai era pe canapea. Îl căută, îl căută în jur pe coridoare și prin săli. Se întoarse în locul unde era adunată comisia : nimic.

Uimire generală. Dar, după cîteva minute, sosi o telegramă foarte urgentă de la Lucca : familia anunța că senatorul murise de o oră din cauza unui anevrism.

Se pare că faptul poate fi adevărit, fără posibilitate de îndoială. Martorii, cei care l-au văzut, erau, cum ți-am spus, tocmai bine vreo zece.

Dacă asemenea fapte sînt adevărate, explicația este simplă : în momentul morții, supărarea sa de a nu putea participa la ședință a fost atît de puternică, încît a reușit, la cîteva minute după aceea, să proiecteze o fantomă la o distanță de trei sute de kilometri.

— Nu neg existența fantomelor, spusei eu. Nu-mai că n-am văzut niciodată vreuna. Fapte ciudate ; intuiții uluitoare ; certitudinea unor eveni-

mente, asupra cărora nu eram informat, și care, am aflat apoi, s-au întâmplat în mod real, chiar așa cum mi le închipuisem eu : asta da ; dar în sfârșit, putea fi vorba tot de coincidențe. Dar tu ?

— Și eu, cred tot ca tine. Nu am văzut fantome niciodată. Sînt sigur că mi-ar fi groază. Totuși este o experiență pe care aș vrea s-o fac. Mă interesează, mă fascinează : cred că există, pentru că îmi place să cred așa ceva. Și continuă : Se pare că fenomenele acestea se verifică aproape întotdeauna cînd este vorba de persoane care au avut o viață deosebit de nefericită, plină de dezamăgiri și de obstacole : una din viețile acelea care sînt în întregime o negare a celor mai profunde și mai personale înclinații.

O altă condiție care favorizează formarea fantomelor, pare să fie moartea violentă.

Și într-un caz, și în celălalt, sînt persoane care nu voiau să moară : care, în momentul morții, se simțeau înșelate de viață și doreau cu disperare să continue să trăiască. S-ar explica astfel și ura pe care o au fantele pentru cei vii, nevoia lor de a-i chinui și de a-i înspăimînta. Ar fi un fel de revanșă, de răzbunare.

S-ar părea că omul care s-a bucurat de viață, care a făcut, în concluzie, tot ce voia ; care a acționat conform propriilor înclinații și sentimente, nu este pîndit de primejdia de a deveni fantomă...

— Guido !

Soția lui Guido, strigase de pe terasa vilei.

Ne ridicarăm de pe fotoliile de răchită ca să ne unim cu grupul celorlalți invitați.

După cîteva clipe, avurăm prilejul să trecem prin fața unui loc împrejmuit cu merisor, în centrul căruia se afla unul din acele busturi de marmoră pe care le mai văzusem risipite ici și colo prin parc.

Printr-o pornire simultană, ne apropiarăm să citim inscripția.

Bustul era al unui personaj de vîrstă mijlocie, cu mustați și barbă, din epoca regelui Umberto.

În semiobscuritatea împrejuririi, se citea cu greu inscripția :

SENATORULUI REGATULUI
GIOVANNI MASCARDI
NĂSCUT LA SPEZIA LUCCHEZ PRIN ADOPTIUNE
CARUIA ACEASTĂ STRĂVECHE REȘEDINȚĂ
A FAMILIEI SALE
I-A FOST VAI PEA RARĂ OAZA DE PACE
ÎN ÎNTÎMLĂRILE ȘI ÎN FAPTELE UNEI VIEȚI
VREDNICA DE
RĂSPATA PATRIEI
ȘI A CONȚETAȚENILOR SĂI
1849—1921

Așadar, era chiar el : Mascardi, nu Moscardi.
— La dracu ! spuse Guido. Ca stil, este mai degrabă oribil, dar, ca dovadă, dacă ne gîndim la faptul pe care ți l-am povestit...

Nu termină. Rămaserăm cîteva clipe în tăcere, cercetînd bustul.

Era o fizionomie căreia barba și mustațile abia îi ascundeau înfățișarea comună și posomorită : dar este probabil ca această calitate, sau mai degrabă lipsa de calitate, să trebuie a fi pusă pe seama neînzeștrării sculptorului.

— Pare viu, nu ? rîse Guido în silă.

Într-adevăr, cum se întîmplă cîteodată cînd fixăm intens o statuie, un tablou, sau numai un obiect neînsuflețit, avui și eu impresia că liniile acelui chip afectat tresar ușor : că în ochii aceia albi și fără privire, strălucea pentru o fracțiune de secundă reflexele unei lumini vii.

Fără îndoială, acesta este un efect al propriei noastre respirații ; o urmare a înseși imobilității la care ne constrîngem, datorită atenției și care nu este niciodată totală și absolută.

Soția lui Guido strigă din nou. Și așa ne smulserăm din contemplarea aceea morbidă.

Gazda, adică doamna Fiorini născută Mascardi, era oare fiica senatorului ? Mai degrabă, făcînd o scurtă socoteală și confruntînd vîrsta sa cu datele care încheiau inscripția, am fi spus că era fiica unui fiu, sau a fiului unui frate.

În orice caz, în timpul recepției nici eu și nici Guido nu ne gîndirăm să aducem vorba despre aceasta.

Doar mai tîrziu, către ora nouă, în clipa cînd să plecăm și să salutăm, ca să mă scuz față de doamna Fiorini pentru absența noastră îndelungată, socotii necesar să fac aluzie la plimbarea făcută prin parc și la admirația pe care ne-o stîrnise.

Dar tocmai atunci ne aștepta o ultimă surpriză.

Vorbii, firește, și despre terenul de tenis : spusei la un moment dat, cît de genial mi se părea modul în care fusese rezolvată problema obținerii unui teren de sport dintr-un loc accidentat și în pantă ca acela. Și, gîndindu-mă la prietenul meu Bassani,

care este încă un jucător tot atît de puternic pe cît de pasionat, adăugai :

— Eu, din păcate, nu joc. Altfel v-aș fi cerut ospitalitate. Dar în curînd va veni la mine un prieten, Giorgio Bassani, scriitorul, și v-aș fi foarte recunoscător dacă mi-ați permite să-l aduc aici ca să poată juca o partidă. A ! El nu pleacă niciodată de-acasă fără sacul lui cu rachete...

— Cu plăcere, surîse doamna Fiorini cu mîhnire neașteptată și superficială de circumstanță. Dar terenul meu de tenis este într-o stare îngrozitoare...

— Oh, nu-i nimic, Bassani nu-i de loc un campion care să concureze la Cupa Davis. Va fi foarte mulțumit să joace cu cei care jucau astăzi. Cum jucau dinșii, va juca și el...

— Ce spuneți ? ! Pe terenul acela nu a mai jucat nimeni de... de... poate de patruzeci de ani ! Nu ați văzut în ce stare este ? !

Guido era la un pas de mine. Mă strînse de braț, și nu-mi mai dădu drumul. Nu avui curajul să-i răspund doamnei, nici să mă întorc spre Guido, care, după o clipă, răspunse cu rîsul său aspru și reținut :

— Și totuși, doamnă, vă garantez că adineauri, cînd umblam prin parc, am văzut patru persoane care jucau tenis.

— Imposibil, i-o reteză ea, aproape cu grosolănie : și imediat se întoarse spre alți invitați, care așteptau să-și ia rămas bun, asaltîndu-i cu un șuvoi de complimente.

Eu nu voiam. Dar Guido era hotărît : numai că îi lipsea curajul să meargă singur. Fără a mărturisi adevăratul scop al explorării, o convinse pe soția

sa, pe Vittorio, pe Giulio și pe soțiile lor să meargă cu el.

Erau șase : puteam să mă asociez fără a mă teme prea mult că-mi va fi teamă.

Giulio avea un aparat *flash-light*. Dar luna plină se înălțase, între timp, sus, pe cerul senin, și se vedea aproape ca ziua : în orice caz, mai bine decât cu puțin înainte, în timpul amurgului.

Pretextul găsit de Guido ca să-și convingă prietenii, fusese că vrea să le arate scara în spirală, din fontă.

— O capodoperă, o să vedeți ! O capodoperă a stilului umbertin !

Și se ferise bineînțeles să ceară permisiunea gazdei. În zăpăceala mașinilor, care manevrau în vederea plecării, fusese ușor să ne strecurăm neobservați. Printr-un ocol scurt în jurul pajiștii pe care se parcau mașinile, ajunsesem în aleea care urca spre punctul cel mai înalt al parcului.

Lui Guido și mie ne-a fost destul de greu ca în timpul drumului, nici prea scurt și nici prea ușor, să vorbim de alte lucruri care nu ne preocupau.

Încercăm, cu două trei crîmpeie de frază, să încurajăm discuțiile în legătură cu recepția, cu persoanele pe care le întîlnisem sau le cunoscusem, începînd cu gazdele. Dar nici aceasta nu era ușor de făcut. Eram încă oaspeții lor : iar noaptea, în spatele unui gard viu, stînd pe un șezlong, la răcoare, putea oricînd să se ascundă vreo rudă sau vreun invitat.

Se întîmplă astfel că, foarte curînd, ne soufundărăm într-o tăcere adîncă, întreruptă doar de foș-

netul rochiilor doamnelor și de respirațiile noastre — eram șapte — din timpul urcușului.

— Ce expediție veselă ! spuse soția lui Guido, căreia el nu-i spusese nimic, și care, de altfel, nu fusese de față cînd o salutaseam pe doamna Fiorini, dar care, femeie foarte inteligentă și perspicace, intuise totuși ceva.

— Eu aș vrea să știu ce-o să facem la terenul acela de tenis ? ce-o să vedem ? se jeli Giulio.

— Scara în spirală ! insistă Guido.

Numai că, atunci cînd sosirăm în fața scării în spirală, se întîmplă lucrul cel mai curios. Nici unul, în afară de noi doi, nu voia să urce. Noi doi, singuri, nu am fi urcat niciodată : și nu puteam s-o mărturisim.

— Acum, Guido, n-o să ne facă să ne rupem gîtul pe flecuștețul acela de scară, spuse soția lui Vittorio.

Era evident că pentru a admira scara în spirală, ajungea s-o privești de jos.

Dar soția lui Guido intuise că Guido ținea să se urce pe ea, și mai ales să urcăm cu toții, împreună. Se avîntă prima pe scăriță, rîzînd :

— Leneșilor !

Terenul de tenis era luminat de lună doar pe jumătate. În cealaltă jumătate, pe diagonală, muntele împădurit și amenințător proiecta o umbră, foarte neagră și de nepătruns, tocmai datorită contrastului cu claritatea din partea luminată.

Pămîntul era plin de gropi și de neregularități, poate foi și ramuri uscate, iar ici și colo smocuri de

iarbă, înalte de două palme, nemișcate în aerul fără vînt. Nici cea mai mică urmă de plasă, de linii albe. Ar fi fost absolut imposibil să se joace tenis acolo. În sfîrșit, aproape la mijloc, între umbră și lumină, o formă răsucită și vag omenească : după ce o priveai un moment, îți dădeai seama că era un trunchi de copac, probabil al unui măslin părăsit acolo vremelnice.

Totuși, grație liniștei și luminii acelei nopți extraordinare de vară, era un spectacol care avea un anumit farmec.

Ne oprirăm toți șapte să privim timp de cîteva minute, într-o tăcere desăvîrșită, pe poteca îngustă care se întindea de-a lungul plasei sfîșiate.

Vittorio, care este poet, murmură :

— Încerc să mi-i imaginez pe vilegiaturiștii care veneau aici să joace... cine știe, poate nici măcar cu prea mulți ani în urmă...

— Patruzeci, spuse Guido, repede.

— Ce știi tu ? îl întrebă soția.

— Nimic, spuneam așa... Mi se pare într-o stare mult prea proastă ca să se fi putut juca pe el mai de curînd...

— Un teren de tenis are nevoie de multă îngrijire, observă Giulio.

O cucuvea țipă foarte ascuțit, chiar deasupra capetelor noastre.

— Acum să mergem ! spuseră femeile, aproape în cor.

— Să mergem.

— Mie mi-e foame.

— Să mergem !

Ne întoarserăm în șir indian, la scărița în spirală. Noi doi rămăsesem ultimii. Guido era tot fără chibrituri : se opri, și din nou îi aprinsei țigara. În timp ce trăgea fumul cu ochii închiși îmi spuse șoptind printre buzele care strîngeau țigara :

— Apropo, oare tu-ți amintești : cînd jucau ăia, ai văzut mingea ? Gîndește-te bine.

Mă gîndii. Nu dădusem importanță acestui fapt. Dar puteam oare jura că văzusem mingea ?

Vittorio fu ultimul care urcă scărița.

Acum, Guido și cu mine, care *văzusem*, eram singuri pe potecuță. Nu îndrăzneam să privim terenul. Priveam în partea cealaltă, în jos, spre lanterna lui Vittorio : spre lumina care oscila în umbra frunzișului și în împletitura de fontă brodată. Vedeam lumina aceea și formele dragi, reliefate, ale prietenilor noștri : auzeam tîrșăitul lor lent și încurajator, muzica dulce a cuvintelor lor.

— Ei ? mă îndemnă Guido înăbușit.

— Nu ! Așa e : n-am văzut de loc mingea ! admisei. Și chiar și băiatul care adună mingile, dacă te gîndești bine, l-am născocit noi : nu l-am văzut. I-am văzut doar pe cei care jucau...

— Vrei să spui care se făceau că joacă, continuă el, tot cu rîsul său aspru, care părea să-i dea o plăcere dureroasă, și care, de data aceasta avea aproape un ton de triumf. Se prefăceau, ai înțeleș ?!

Nu răspunsei. Și, în tăcerea care urmă, auzii — auzi și Guido — o bufnitură ușoară și distinctă : nu dinspre partea prietenilor noștri, care așteptau la capătul scării : o bufnitură la spatele nostru, dinspre teren. O bufnitură, apoi imediat o alta, și

o alta : fiecare părea mai ușoară decît cea anterioară.

Ne ținurăm respirația, cuprinși poate de un fior de groază adevărată și totuși fascinați : incapabili, pentru o clipă, de orice mișcare.

Ne întoarserăm amîndoi : la timp ca să vedem o minge albă, o minge de tenis, care mai sări încă de două, trei ori pe terenul acela ciudat, și dispăru apoi în beznă, pentru totdeauna.

OGLINZI ȘI STAFII

Cei patru scenariști își reluară locul obișnuit în fața căminului aprins. Comandară obișnuitul coniac. Și în timpul acesta se uitau cu coada ochiului, cît se putea mai discret, spre fata cu bluza verde-smarald, care bea singură la bar un rachiu de vișine. Distanța pînă la ea era atît de mică încît favoriza, dacă nu chiar scuza, o apropiere politicoasă. Dar cine și-ar fi luat această răspundere ?

Mai ales faptul că erau patru ar fi imprimat fără îndoială o notă de vulgaritate unei eventuale tentative. Un bărbat singur, cu ea singură în bar, ar fi avut aproape datoria să-i vorbească.

La toate acestea se gîndeau cei patru prieteni, fiecare în sinea lui. Nici măcar nu aveau posibilitatea să mărturisească lucrul acesta, pentru că fata i-ar fi auzit.

Își sorbeau coniacul în tăcere, aruncîndu-și priviri comice și descurajate, temîndu-se de clipa care nu mai putea să întîrzie ! Aceea în care fata va coborî de pe taburetul ei și se va îndepărta.

Imobilitatea micului bar, căldura plăcută a fotoliilor de piele, penumbra, tăcerea încărcată de pîrîitul conurilor de pin uscate care ardeau în că-

min, dădeau o satisfacție șubredă, care aștepta să se topească în melancolie și amărăciune de îndată ce fata va pleca.

Și în această așteptare, în ascunzișul propriilor fantezii, fixînd flăcările ca să nu fixeze fata, cei patru se concentrău, întunecați : se căzneau în mod penibil să nascocoască un pretext care să le permită să intre în vorbă.

Se forțau în zadar. Situația se înrăutățea. Spinarea de smarald, nemișcată și zveltă, era un miraj repetat de toate oglinzile care căpțuseau barul de jur împrejur, între cornișele de cireș lucrate cu frunze în stil *liberty*, și dincolo de vasele cu azalee dese : un miraj care se va risipi de la o clipă la alta și care totuși, în ciuda vecinătății și a prezenței repetate și foarte apropiate, părea de neajuns.

Se întâmplă, în schimb, ceea ce se întâmplă atunci cînd cineva trage spre el cu violență încăpățînată o ușă pe care ar fi de ajuns s-o împingă ca să se deschidă.

Prin una din ramele acelea ce puteau fi luate, în penumbră, drept o altă oglindă și care în realitate nu erau decît o mică arcadă care comunica cu holul, intră portarul de noapte ca să-l anunțe pe regizor :

— Roma a renunțat.

Portarul îi atrăsese atenția regizorului, rostindu-i numele cu voce tare, precedat de ritualul *dot-tore*, iar fata se întorsese ca la o chemare magică ; roșind cu grație din pricina timidității, repetă numele acela și îl întrebă pe regizor dacă, din întîmplare, era vorba chiar de el.

Gheața fusese spartă. După primul schimb politicos de replici, i se explică fetei motivul pentru care regizorul, scriitorul și ceilalți se aflau acolo. Iar fata se alătură foarte natural grupului. Se numea Roberta di E. : numele unei vechi familii aristocratice din Piemont. Schioare și patinatoare pasionată. Sîmbătă, probabil, vor veni fratele și sora ei care locuiesc la Bruxelles cu părinții.

În bluza verde smarald, și în pantalonii negri de seară, foarte mulați, era dreaptă, zveltă, de o extraordinară frumusețe : ochii albaștri, părul blond-cenușiu, lăsat pe spate, de o parte și de alta a chipului trandafiriu, în două valuri egale, netede și grațioase.

Scriitorul însă nu-și ascunse propria-i amărăciune : ocazia care permisesse fetei să stea în mijlocul lor în fața focului însemna recunoașterea faimei regizorului și nu a sa ! Se ridică nerăbdător, aproape bătînd din picior, declarînd că-i este somn și că vrea să se retragă.

Scenaristul abruzzez, care îl cunoștea mai bine decît ceilalți, înțelese că scriitorul suferea pentru că în confuzia prezentărilor, fata dovedise că nu auzise bine numele său și că nu-l recunoscuse și pe el. Se grăbi să dreagă lucrurile.

Ea, atunci, diplomată prin naștere, reuși să roșească încă o dată : dar de data aceasta ca și cum ar fi fost tulburată din pricina admirației :

— Mă scuzați, nu înțelesesem...

Și, împăcat, scriitorul rămase.

Începu astfel între el și regizor o întrecere vanitoasă ca să strălucească fiecare mai mult în ochii fetei; și, dacă nu începu chiar o luptă adevărată pentru cucerirea fetei, începu, și mai ridicol, să se vadă o dorință aprigă pentru o dominație absolut ipotetică asupra ei.

După cum se cuvenea, ținând seama de figura preraphaelită a fetei, tema conversației deveni imediat extrem de romantică: de altfel, ea însăși o sugerase.

— Veniți pentru prima dată în acești munți? Eu, în schimb, am venit întotdeauna aici, de când eram mică. Unchiul meu mi-a povestit că aici, chiar aici, unde este acum acest hotel... adică, nu vă speriați, nu chiar aici sub noi, dar foarte aproape, unde este acum parcul, lângă hotel... cândva, oh, doar pînă acum cincizeci de ani, era cimitirul. Cândva satul se reducea numai la partea aceea care se numește astăzi Borgo Vecchio: cimitirul, pe-atunci, rămînea în afară, dincoace de torrent... Apoi, încet-încet, satul s-a mărit: cimitirul a ajuns chiar în mijloc. De aceea l-au mutat departe, dincolo de patinoar... Noi avem o casuță sus, în Borgo Vecchio. În iunie venim acolo întotdeauna. În iunie, muntele este minunat. Iarna este prea complicat, nu avem încălzire. Și-atunci, venim în acest vechi hotel. Nu este frumos, dar este atît de comod, și eu îl ador.

— Vi se dă întotdeauna aceeași cameră? Întrebă scriitorul, ca și cum s-ar fi gîndit la ceva.

— Natural.

— Și este... pe partea cimitirului?

— Natural, rîse fata, încercînd, dar în zadar, să ascundă sub un ton glumeț însuflețirea neașteptată. Ador lucrul acesta. Stau la fereastră. Văd brazii aceia mari, închiși la culoare, mă gîndesc că sînt poate tot cei de odinioară. Mai ales în nopțile cu vreme urîtă, cînd vîntul șuieră printre ramuri și face să tremure geamurile...

— Vă este frică?

— Da de unde! Stau la căldură, acoperită bine. Și cu urechile ciulite. E un lucru pe care-l ador.

— Atunci ar trebui să încercați să dormiți în cabana din valea Doronului, spuse rîzînd scriitorul.

— Valea Doronului? Unde este?

— În Franța. Doronul este un afluent secundar al râului Arc. Valea merge în sus pînă la două mii de metri... Iarna nu este foarte frecventată. Trebuie să urci cu schiurile, fără piste, sau să ai un Jeep cu șenile. Cabana, într-adevăr, nu este nici măcar o cabană: ci o veche *maison de chasse*¹, pe jumătate dărîmată. Pînă acum cîțiva ani era acolo un paznic, un oarecare Timonier, care pregătea masa pentru schiori și o dată pe săptămînă cobora la Tenmignon să-și facă provizii. De cîțiva ani însă a renunțat. Mai urcă din cînd în cînd: ziua, mai ales cînd este timp frumos. Dacă se nimerește ca-
reva, aprinde focul, face puțină ciorbă, deschide

¹ Casă de vînătoare (fr.).

cîteva cutioare de conserve. Cum apune soarele, coboară. Clubul Alpin Francez îi dădea pentru cabană o mică leafă. Acum, fireşte, nu i-o mai dă.

— Şi din ce cauză ? Apăreau fantome ? întrebă amuzată şi nerăbdătoare fata...

— Pe acest Timonier îl cunosc bine, relă scriitorul, pentru că este nepotul unei bătrîne cameriste a mamei mele. Am fost pe la el de trei sau patru ori. E un bărbat frumos, în jur de patruzeci de ani. Înalt, voinic, liniştit şi rumen, cu două mustăţi negre.

Nici urmă de nervi slăbiţi la el. În timpul războiului a luptat în *maquis* şi s-a purtat foarte bine. Curajos, leal, simpatic : în sfîrşit, un muntean zdravăn. Şi de aceea întîmplarea merită să fie povestită. Bine : Timonier spunea că pe vremea cînd petrecea iernile la cabană, într-o noapte, spre miezul nopţii, a început să audă o voce depărtată care striga : „Timonier ! Hei, Timonier !“

Presupune că o fi vreun schior care a făcut vreo traversare şi s-a rătăcit. Sare jos din pat şi se duce să deschidă. Dar nu vede pe nimeni.

Luna era sus la mijlocul cerului, umbrele pe zăpadă erau clare şi transparente. Dă ocol casei. Strigă. Nu răspunde nimeni. Se gîndeşte că o fi visat. Se culcă iar. După cinci minute, aude din nou glasul. Dar de data aceasta foarte aproape, ca şi cum ar fi venit dinspre luminişul din faţa cabanei : „Timonier !“ Şi se aude o lovitură puternică în uşă, apoi o alta, şi încă una.

„Se vede că adineauri era încă departe, că vîntul adusesse vocea şi că acum a sosit“, se gîndeşte Timonier. Merge iarăşi la uşă. Deschide. Nimeni.

Fenomenul începu să se repete, aproape în fiecare noapte. Şi nu numai un singur glas, ci două, trei, nenumărate. Şi chemau toate o dată, şi pe un ton sfîşietor şi neliniştit : „*Au secours ! Timonier ! Au secours !*“¹

De loc înspăimîntat, dar tulburat, ce-i drept, luă un prieten să doarmă cu el la cabană. Şi avu, astfel, dovada că nu era vorba de o halucinaţie. Încercă să se obișnuiască. Cu vremea îşi dădu seama că nu o să poată. Nu mai avea somn şi poftă de mîncare. În fiecare zi, cînd cobora soarele, începea în el o agitaţie teribilă, crescîndă, pe care nu reuşea să şi-o domine. De-ar fi putut măcar să le vadă ! Mă asigură că a rezistat două luni încheiate numai cu acest scop, cu această speranţă. Stingea lumina. Se aşeza la pîndă, complet îmbrăcat, în spatele uşii şi, la primul strigăt, sarea şi o deschidea larg. Dar nu a văzut niciodată nimic, decît muntele imens şi nemişcat de jur împrejur.

Acolo, în jur, pe partea dreaptă a văii Doronului, sînt gheţarii din Vanoise, conchise scriitorul, cedînd vanităţii de a-şi etala propria sa cultură alpinistă. Muntele Pelvoz, Dôme de Chasseforêt, faimosul Dent Parrachée... Zeci de alpinişti şi-au pierdut viaţa acolo, iar cadavrele lor în multe cazuri nu au mai fost găsite. Aşa explică Timonier fenomenul.

¹ Ajutor ! Timonier ! Ajutor ! (Fr.).

Scriitorul tăcu și văzu cu satisfacție că fata îl privea în continuare cu frumoșii săi ochi albaștri larg deschiși, în tăcerea abia întreruptă de ultimele troznete ale conurilor uscate, care ardeau.

— Asta e nimic ! spuse atunci regizorul încet, și totuși cu o anumită asprime, voalată și reținută, ca și cum ar fi fost nerăbdător să i se permită și lui să povestească o întâmplare și să facă la rîndul său figură bună în fața fetei. Sînt numai mărturii indirecte. Mie, în schimb, mie personal, mi s-au întîmplat cel puțin două lucruri extraordinare.

— Povestește-ne unul, exclamă scriitorul.

— Nu, nu, pe amîndouă ! spuse Roberta.

— Pe rînd însă, repetă scriitorul cu un mic strigăt, răsucindu-se plictisit în fotoliu.

— Voi începe cu cel mai simplu. Eram la mare, vara, în vacanță, cu soția și cu fetele mele, într-o vilă închiriată.

Era o vilă izolată în mijlocul pădurii de pini, între Vada și Cecina. Soția mea trebuise să plece pe neașteptate la Napoli pentru că mama ei era grav bolnavă. Rămăsesem singur cu fetița cea mai mică și cu două femei de serviciu. Cea mare se duse cu soția.

Trebuie să știți că soția mea era singură la părinți și că mama sa o idolatriza cu un devotament aproape isteric. Nu aș fi reușit să mă căsătoresc cu ea dacă mai înainte nu i-aș fi permis viitoarei

mele soacre să-mi cerceteze meticulos toată viața. În seara dinaintea nunții ea a vrut să-mi vorbească în mare taină. M-a închis într-o cameră unde nimeni nu ne putea auzi. Și aici mă puse să jur solemn că mă voi dedica cu totul fericirii fiicei sale : ajungînd, în sfîrșit, să mă amenințe chiar cu moartea dacă nu mă voi purta bine.

Soția mea, deci, plecase cu trenul, de la Livorno, dimineața la nouă, și ajunsese la Napoli la patru după-amiază. La o oră după aceea îmi telefonă, spunîndu-mi că o găsise pe mama ei într-o stare gravă, dar nu disperată. În sfîrșit, deocamdată se părea că nu ar fi în primejdie.

Mă dusei spre sfîrșitul după-amiezii să iau fetița de pe plajă și apoi mă întorsei cu ea la vilă și mîncarăăm împreună, renunțînd să merg la Mazzanta, unde prietenii mă așteptau, ca în toate serile, să jucăm poker. Soția mea putea să telefoneze dintr-o olipă în alta și nu voiam să mă îndepărtez de casă.

Culcai eu însumi fetița în jurul orei nouă și apoi mă întorsei în camera de zi. Programul de la televizor nu mă interesa : îl închisei și luai o carte. Mă întinsei într-un fotoliu de răchită și începui să citesc liniștit, la lumina singurei lămpi pe care o lăsasem aprinsă, o lampă cu picior, înaltă, cu un abajur frumos cu flori roz, așezată lîngă fotoliu.

Imaginați-vă scena, cadrul. Tîhna nopții de vară. Tîrîitul greierilor în pădurea de pini din jur. Și clipocitul liniștit și regulat al valurilor : plaja era la mai puțin de cincizeci de metri de vilă.

Deodată, simții o prezență străină în cameră. Nu aș putea să definesc exact ce am simțit : un pas, un foșnet, o suflare : mă gândii că intrase pe ușa cu geamuri deschisă înspre pădurea de pini vreo pisică sau vreun alt animal. Mă întorsei repede într-o parte ca să văd. Și, chiar în clipa aceea, lampa pe care, întorcându-mă astfel, o lăsasem în spatele meu, se stinse prăbușindu-se și fărâmiindu-se pe podeaua de ceramică. Ca să spun adevărul, am înțeles ceea ce s-a întâmplat abia după aceea. În momentul acela, văzui timp de o clipă reflectarea luminii fulgerînd mai vie. Apoi o bufnitură, explozia becului, întunericul.

Aprinsei lumina din plafon și jur că nu am fost prea mulțumit de ceea ce am descoperit : becul cu inelul său și cu abajurul erau cu desăvîrșire separate de brațul de alamă, care le sprijinea și care, chiar la îmbucătură, părea rupt proaspăt, ca și cum două mâini puternice și hotărîte l-ar fi smuls din locul acela ; era rupt și tubul de alamă și firul electric care îl străbătea. Și nu se putea spune că eu, întorcându-mă, aș fi izbit piciorul lămpii : pentru că acesta era la locul său, drept și nemișcat.

Nu am avut nici cea mai mică îndoială. Am înțeles imediat că fusese soacra mea : moartă poate de câteva minute, prin acea ultimă și disperată prevenire, mi-o încredința din nou pe fiică-sa și mă amenința. Spusei cu voce tare, tremurînd, dar fără să șovăi : „Da, mamă, fii liniștită : n-o s-o părăsesc niciodată pe Egle a dumitale“.

Aproape ca un răspuns, sună telefonul. Era un aviz foarte urgent de la Napoli. Soția mea îmi spunea că mama ei murise. Cînd ? De un sfert de oră, cel mult.

Roberta, care acum îl privea pe regizor așa cum îl privise înainte pe scriitor, nu-și reținu un fior de plăcere. Era evident pentru toți că această povestire o depășise cu mult pe cea dinainte : poate nu atît pentru că povestitorul fusese mai iscusit, cît pentru că povestise ceva care i se întîmplase chiar lui. Și nu ceva care îi fusese relatat de alții.

— Și eu am avut o experiență personală ! strigă atunci scriitorul. Nu cu spirite. Ci ca în povestirile științifico-fantastice.

— Spuneți, spuneți : le ador ! exclamă Roberta și cu o mișcare neașteptată și spontană, deși tulburătoare, alunecă de pe fotoliu și se ghemui pe covor în fața scriitorului, sprijinindu-se pe călcîie, cum stau orientalii.

Fu limpede pentru cei doi scenariști că și mișcarea aceasta, aparent neobișnuită și prea îndrăzneată, a nobilei fete, se datora înnăscutei sale diplomații și amabilități. Dîndu-și seama că lăsase să se vadă că prefera povestirea regizorului aceleia a scriitorului, Roberta voia acum să restabilească echilibrul și să se pregătească să asculte a doua povestire a scriitorului cu o atenție și o cochetărie mai specială.

— Așadar, începu scriitorul, îl cunoașteți pe Gattina ? Voi, desigur, îl cunoașteți, preciză înspre prieteni ; apoi, întorcându-se spre Roberta : Dar tot atât de sigur sînt că dumneavoastră nu-l cunoașteți.

— Pe cine ? Petruccelli della Gattina ? spuse fata surprinzîndu-i pe toți.

— Nu. Numai Gattina : fără „della“. Gattina este un savant, un etnolog, care locuiește acum la Roma. Etnolog ? Paleontolog, biolog, astronom, istoric și umanist ; un om de știință complet, pe care îl interesează totul. În trecut am fost foarte buni prieteni. Deci, într-o noapte, mergeam cu mașina, împreună cu Gattina, de la Roma la Veneția. Alesesem șoseaua care urmează valea Tibrului, se poate spune, pînă la izvoare. După ce am trecut de Città della Pieve...

— Gattina este cel mai mare mincinos pe care l-am cunoscut în viața mea, spuse inoportun și totodată cu blîndețe unul dintre scenariști ; nu abruzzezul, ci celălalt, triestinul, care era cunoscut pentru blîndețea caracterului și pentru dulceața mereu corespunzătoare a tonului său. Cu atât mai mult surprinse asprimea observației sale.

— Ce vrei să insinuezi ? strigă scriitorul, că și eu povestesc acum născociri ?

— N-am vorbit de tine. Am spus doar că Gattina este un mare mincinos.

— Dar ce legătură are ? Și pe urmă, nu mă întrerupe !

— Are legătură, are, explică triestinul, cu calmul său obișnuit. Pentru că datorită unei justiții

ciudate, evenimentele cele mai extraordinare și incredibile se întîmplă aproape întotdeauna mincinosilor.

— Hai, spune ! Și eu sînt mincinos, nu ?

— Lăsați acum. Povestiți, vă rog, spuse Roberta trecîndu-i cu gingășie mîna delicată peste un genunchi.

La contactul acela, la atingerea aceea ușoară, mînia scriitorului se potoli.

— Ei bine. Povestesc. Dar o poveste adevărată. Și cer să fiu crezut. Cînd vreau să inventez... Să ne înțelegem, nu vorbesc de sentimente : sentimentele, dacă un scriitor este scriitor, sînt întotdeauna adevărate : vorbesc de fapte. Cînd vreau să inventez este foarte simplu : scriu. Dar cînd vorbesc, spun adevărul. Ar fi stupid, altfel : nu credeți ?

— Ce multă dreptate aveți ! spuse Roberta privindu-l, și părea că în clipa aceea nu avea ochi decît pentru el.

— Deci, spuneam : după ce treci de Città della Pieve, există între acei munți, în timp ce șoseaua urcă încet spre Passo de Verghetta, un podiș care coboară lin, în formă de albie, pînă la primele case din sat. Sînt pășuni, cîmpuri de ovăz și de cartofi, iar ici și colo livezi.

Era ora unu sau două și noi, urcînd încet în mod intenționat, admiram în noaptea luminoasă de vară, luminoasă dar fără lună, armonia desăvîrșită care se afla și în acest colț îndepărtat, aproape aspru, al peisajului toscan de la hotarul cu Romagna. Oprirăm. Coborîrăm din mașină ca să facem cîțiva

pași : de la Roma mersesem încontinuu. Respiram aerul proaspăt al Appenninilor. Priveam în jos, în vale, luminile arare și risipite din Città della Pieve. Cerul era albastru lucios, cu buchete de stele scînteietoare.

Deodată, Gattina, care se afla tot pe marginea șoselei, dar la cîtiva pași de mine, mă ajunse dintr-o săritură, mă strînse de braț și îmi spuse înăbușit cu panică : „Privește !” și, apăsînd pe brațul meu, mă obligă să mă întorc, să privesc înapoi și în sus : sus, unde, ca și cum ar fi răsărit din marginea neagră a muntelui, care în punctul acela este în întregime o pădure sălbatică și fără case, apăruse un obiect prelung, violaceu, albastriu, lila : în sfîrșit, o culoare care părea că variază ușor dar continuu : un obiect de o luminozitate fluorescentă : care fără nici un sunet sau zgomot, nici cel mai slab șuierat, nici cel mai ușor zumzet, cobora spre noi, chiar deasupra capetelor noastre : crescînd evident între timp, pentru că se apropia. Pînă cînd văzurăm că nu era un oval, ci rotund și convex deasupra și dedesubt, ca unele sfîrleze cu care se joacă copiii.

Într-adevăr, se putea întîmpla ca acel U.C., *Unidentified Object*¹, cum îl numesc americanii, sau farfurie zburătoare, cum o numim noi, să se rotească în jurul său cu o viteză atît de mare încît să pară că stă pe loc : ba chiar, să stea pe loc, cum îmi explică apoi Gattina. Pentru că imobili-

¹ Obiect neidentificat (engl.). În presa noastră : O.Z.N. — Obiecte zburătoare neidentificate.

tatea unui obiect nu ar fi altceva decît viteza extremă a unei mișcări speciale pe care el o are în jurul său. Solidele nu ar fi decît lichide sau gaze ale căror molecule se învîrtesc atît de repede încît par nemișcate...

— Lasă asta, acum !

— Întoarce-te la farfuria zburătoare ! protestară prietenii.

— Iată. Farfuria zburătoare trecu pe deasupra capetelor noastre, la o înălțime de trei, patru sute de metri, nu mai mult. Ni se păru mare, în raport cu copacii, vreo douăzeci de metri în diametru. Ne trecu pe deasupra capului și începu să se depărteze și să coboare spre podișul din Città della Pieve. Toate acestea, natural, în cîteva clipe. Mi se păru că în timp ce cobora, luminozitatea discului se micșora. Acum părea aproape așezat pe pajiște : sau, poate, rămăsese suspendat, la o palmă de la pămînt. Nu știu, eram la circa un kilometru și nu puteam să înțelegem. Farfuria, în momentul acela, era la rîndul său la cel puțin un kilometru de primele lumini din sat.

Instinctiv, mă eliberai din strînsoarea lui Gattina și mă repezii dincolo de șosea, pe un cîmp, chiar în direcția farfuriei. Dar Gattina, cu un urlet înăbușit, mă opri : „Ce faci ? Imbecilule !”

Mă întorsei și văzui că era alb de frică și înțelesei că din cauza fricii, nu pentru altceva, mă strînsese cu atîta putere de braț în acele cîteva minute.

— De ce ? Ție nu-ți era teamă ? întrebă abruzzezul.

— Nu, de loc. Dar tocmai neavînd teamă, eram într-adevăr imbecil. Gattina nu greșea. Se pare, după cîte am citit apoi în comunicările americane asupra U.C., că marțienii sau venusienii, care manevrează aceste farfurii zburătoare și stau închiși în interiorul lor, ne pot vedea fără fereștruci, fără ca ei în acest timp să fie văzuți, cum se întîmplă cu anumiți ochelari negri, concavi și transparenti înăuntru, strălucitori și convecși în afară... Și se pare că acești marțieni sau venusieni de pe farfuriile zburătoare se tem de apropierea noastră, a oamenilor de pe pămînt ; sau că, oricum, au ordine precise de la superiorii lor să nu ne lase să ne apropiem mai mult de o anumită distanță. De aceea, de mai multe ori, aviatorii americani care au încercat să urmărească în zbor farfuriile zburătoare, au fost pulverizați în mod misterios. Ei da, sînt fapte misterioase dar absolut dovedite. Am citit eu însumi numele piloților nimiciți fără să lase urmă și numele martorilor care au asistat la dispariția neașteptată.

Cînd Gattina strigă, mă întorsei ca să văd ce era. Iar el, neliniștit, încercă să-mi explice în două vorbe ceea ce v-am spus eu. Natural, nu mai aveam chef să merg spre farfurie. Rămaserăm în tăcere, fără să mai facem un pas și fără să mai deschidem gura. Fu, de altfel, un timp foarte scurt. Durează mai mult să povestești o asemenea întîmplare decît să o trăiești. După zece, cincisprezece

secunde cel mult, farfuria se ridică fulgerător de pe pajiște, tot așa, fără nici un sunet ori zgomot, și cu o creștere imensă a luminozității, sau cel puțin așa ni se păru. Înainte de a putea să ne convingem cu siguranță, aceea era deja foarte sus, doar un punct pe cerul înstelat și dispărea la zenit.

De data aceasta efectul nu lipsise. Roberta, fără să-și desprindă frumoșii ochi albaștri de la scriitor, înghiți în tăcere. Apoi spuse :

— Dar îmi închipui că dumneavoastră ați scris despre această uimitoare experiență.

— Nu. Niciodată.

— Nu ? Și de ce ?

— Ei !

Abruzzezul interveni :

— Vă spun eu care este cauza, domnișoară. Dar este foarte limpede : teama !

— Teamă că nu va fi crezut ? întrebă Roberta.

— Nu, dimpotrivă. Teamă de ei, de marțieni sau de venusienii care ar putea să prefere tăcerea sa. Sau greșesc ?

Scriitorul răspunse grav :

— Nu greșești. Cîteodată îmi vine să rîd cînd mă gîndesc la această teamă. Pun o foaie în mașină : încep să scriu. Dar iată, în concentrarea neașteptată a amintirii revăd farfuria, clar, cum am văzut-o în noaptea aceea. Îl simt pe Gattina strîngîndu-mi brațul cu mîna. Revăd chipul său îngrozit. Și scot foaia, o rup și nu mă mai gîndesc la

asta. Nu, nu am scris niciodată despre asta și nici măcar nu am povestit. Aceasta este prima dată.

— Prima dată ? Și pentru ce ?! Întrebă Roberta, strălucind de malițiozitate, și nu păru să-și dea seama de riscul propriei întrebări : De ce tocmai în seara aceasta ?

— Gândeți-vă puțin și veți descoperi singură, răspunse cu un rîs satisfăcut scriitorul, răsucindu-se aproape în jurul său, în fotoliul mare.

— Însemnează că în seara aceasta, aici, înșuă politicos triestinul, există ceva care te-a făcut să-ți învingi frica de venusieni !

Cei patru rîseră. Iar Roberta roși, nu jenată, dar parcă șifonată de acea clipă de vulgaritate masculină, chiar dacă fusese inevitabilă și provocată de ea însăși.

Încercînd iarăși să restabilească echilibrul, pe care, o dată cu rîsul acela, îl simțise în pericol, Roberta se ridică. Se privi, un moment, în tăcere, ca și cum ar fi fost preocupată, în oglinzile care îi trimiteau înapoi chipul multiplicat între ramele *liberty* și dincoace de azalee. Pentru o clipă, prietenii se temură că ea se și hotărîse să-i părăsească. Dar nu : se apropiase numai de regizor, amin-tindu-i :

— Și a doua povestire a dumneavoastră ?

— A doua povestire a mea este o întâmplare foarte tristă. E vorba de un prieten pe care l-am pierdut. Voi toți îl cunoșteți. Și chiar dumneavoastră, domnișoară Roberta, trebuie să fi auzit vorbindu-se de el. Era un pictor, un pictor foarte bun...

Regizorul spuse numele, și, pentru o clipă, rămase în tăcere : nu ca și cum ar fi căutat cuvintele, ci ca și cum sunetul aceluia nume, pronunțat de el însuși, l-ar fi făcut să tresară. O privi pe Roberta ca să-și recapete forță și continuă.

— Ultima dată cînd l-am văzut a fost într-o seară de septembrie, la Milano. Seara și o bună parte din noapte. Noi doi singuri. Am cinat tîrziu, la terasa Savini, în Galerie ; și zăbovirăm acolo, atîta cît fu posibil, pînă cînd chelnerii ne obligară să ne sculăm, ca să ridice scaunele și mesele.

Am spus greșit : am cinat. Eu singur am mîncat ceva. El, pe atunci, cum știu foarte bine toți cei care l-au frecventat în ultimele luni ale vieții sale, aproape nu mai mîncă. Fuma continuu : cred că sute de țigări pe zi, aprinzîndu-le una de la alta. Rezista dimineața și după amiaza cu cafea : noaptea, iarăși cu cafea, dar boabe, alternînd-o cu pătărele de Sassolino.

Ajunsesse un schelet. Și, deși conversația sa era aceeași de totdeauna, bogată în imagini, spirituală, sarcastică, conversația cea mai amuzantă pe care am auzit-o vreodată, privirea sa avea ceva de disperat și de fugărit... Da, ca și cum ar fi știut că este urmărit de un pericol iminent, mortal și fără scăpare. De cîtva timp, față de prietenii intimi folosea un refren : „Se strînge cercul, dragul meu !“ Repeta această frază aproape mașinal, cu rost și fără, rîzînd ca de un ultim caraghioslîc. Dar prie-

tenii, chiar dacă nu-și dădeau bine seama, simțeau că, din păcate, el vorbea serios.

Pot exista controverse în legătură cu valoarea operei sale, mai ales astăzi, cu voga aceasta a abstracționismului. Dar nu în legătură cu vitalitatea figurii sale, cu generozitatea vieții sale.

A fost o viață, dragă domnișoară Roberta, dedicată complet femeilor. Iată de ce, când începu să înțeleagă că îmbătrînea, când începu să înțeleagă că femeile nu vor mai putea să-l iubească tot ca înainte, se simți pe neașteptate pîndit de o putere rea și monstruoasă; în mijlocul unui cerc care se strîngea inexorabil, un cerc de durere și de moarte.

— Îl cunoșteam pe prietenul tău, spuse scriitorul, și-mi dau seama de ceea ce vrei să spui. Nu pricep însă de ce vorbești despre viața sa dedicată complet femeilor, pe un ton admirativ: da, ca și cum ai spune o viață dedicată întru totul operelor de caritate, o viață virtuoasă, în sfîrșit.

— Dar, vorbesc așa pentru că viața lui a fost virtuoasă! O, și dacă nu vrei virtuoasă, atunci eroică. Deoarece cucerirea femeilor nu avea pentru el nimic meschin, nici vulgar: nu era o plăcere. Mai bine zis era o plăcere doar în mică măsură: în general, era o misiune sacră, o inspirație tragică și totală, în fața căreia toate celelalte activități ale sale, materiale și morale, deveneau secundare: chiar și pictura, care, în ciuda indiscutabilei sale valori artistice, a fost pentru el doar o modalitate ca oricare alta de a se prezenta fetelor și de a le impresiona inimile.

— Foarte romantic, exclamă Roberta, privind cu ochii săi albaștri în gol sau spre oglinzile dintre vasele cu flori, ca și cum ar fi căutat acolo imaginea pictorului mort.

— Da, aveți dreptate, continuă regizorul. Acesta este cuvîntul exact: romantic. Fusesem și rivali, cum nu putea să nu se întîmple trăind în relații de prietenie atîta timp, înainte și după eliberarea Romei. Fusesem rivali: și aveam toate motivele să cred că el, cu prilejul acela, nu se purtase față de mine ca un prieten.

Totuși, în noaptea aceea în Galerie, între un păhărel de Sassolino și un bob de cafea, fixîndu-mă cu ochii săi blînzi, melancolici, mari, deschiși, și pe neașteptate serioși, cum foarte rar i se întîmpla, ținu să-mi declare solemn că mă înșelam... Zîmbii fără să dau importanță cuvintelor sale. Trecuseră atîția ani. Vinovat sau nu, îl iertasem. Nu-l luam în seamă și pentru că, în clipa aceea, atenția mea era atrasă de o figură stranie de femeie, care, în timp ce noi vorbeam la masa din restaurantul pustiu, ne privea fix, de dincolo de bariera cutiilor cu flori, din mijlocul unui din intervalele care despărțeau o cutie de alta, în așa fel ca să ne poată observa bine.

— Era o femeie matură, blondă, ciufulită, nepieptănată: bluză de culoarea fragilor ieșită din *blue-jeans*, sandale de piele roșie. Chipul ruinat și puternic fardat: buzele de un roșu violet, sprîncenele doar un semn de creion. E drept că era

încă vară : dar nu era tocmai firesc să vezi o femeie îmbrăcată în felul acela în Galerie.

Te izbea mai ales atitudinea ei. Avea o țigare în colțul buzelor, un ochi pe jumătate închis din pricina fumului, picioarele depărtate și mâinile în buzunare. Atitudinea lui Gavroche. Dar buzele sale strîngeau țigara cu o strîmbătură hotărît disprețuitoare. Iar ochii ne fixau pe mine și pe prietenul meu pictorul (ne fixau chiar pe noi, în privința aceasta nu mai era nici o îndoială) cu o expresie crudă, înspăimîntătoare.

Prietenul meu, pictorul, observă că eu nu-l mai ascultam fiindcă priveam spre femeie. Se întoarse și el : dar o singură clipă ; și se trase înapoi liniștit, ca și cum pentru el ar fi fost un spectacol obișnuit. Își apropie scaunul de mine, se aplecă spre urechea mea și spuse : „Știi cine e asta ?” „Nu”, spusei eu. „Și totuși, vezi, pe femeia asta o cunoști foarte bine.” „Eu ?” „Da, tu : și nu zic chiar că ai iubit-o, dar îți plăcea mult”, „Nu e posibil, spusei. Și cine este ?” „Este Dolly Darko. Putredă de atîtea stupefiante. Colindă noaptea prin Galerie. Iată în ce hal a ajuns.”

Dolly Darko era o *soubrette*, de origină maghiară sau vieneză, destul de celebră, din 1935 pînă în 1945, sau în 1946. A fost o perioadă, cîteva ani înainte de căsătoria mea, să ne înțelegem, de trei-patru săptămîni... în care făcusem aproape o pasiune pentru ea.

În ce stare era ! Și nici măcar nu trecuseră mulți ani. Desigur, desigur, despre ea era vorba : zîmbetul, țigara, ochiul semiînchis...

Mă întorsei, precaut, ca s-o mai văd o dată. Dar Dolly dispăruse. Prietenul mi-o arătă : „E acolo jos, uite-o.”

Privii : la ieșirea din strada Berchet, Dolly Darko ocăra un gardian, cu gesturi mari, energice, și cu strigăte răgușite care ajungeau pînă la noi. Se depărtă aproape imediat și de gardian, dispărînd spre colțul cu strada Biraghi.

Rămăsei în Galerie, cu prietenul meu, pînă spre ora trei. Apoi mă ridicai, eram obosit, pentru mine se făcuse ora de culcare : la zece dimineața trebuia să fiu la Malpensa și să iau avionul spre Roma. Dar el, care suferea de insomnie și nu se culca niciodată înainte de zori, insistă să nu-l părăsesc încă. Voia să meargă într-o berărie : unde, spunea el, va găsi o anume persoană : o fată, firește. Îl însoții pînă în prag, îl salutai și mă dusei la hotel.

Mă întorsei la Roma cum stabilisem. În dimineața zilei următoare, în ziarul *Il Messaggero*, văzui știrea morții neașteptate a prietenului meu, survenită în urma unui infarct în după-amiaza zilei precedente : la douăsprezece ore, sau ceva mai puțin, după ce îl părăsisem.

— Ei bine ? Dar povestirea ? întrebă rîzînd scriitorul, în timp ce se agita pe fotoliu.

— Iată povestirea. Este toată în concluzie. La două luni după moartea prietenului meu, în timp ce pregăteam un film pe care apoi nu l-am mai turnat pentru că producătorul s-a speriat de cenzură, îmi veni în minte, gîndindu-mă la *cast*¹, că

¹ Distribuție (engl.).

un rol greu și important, aproape primul rol după cel principal, putea să fie jucat de Dolly Darko.

Voiam însă s-o revăd și să-i vorbesc. Starea sănătății sale nu era desigur strălucită. O fi măcar în stare să lucreze? Însărcinai unul din obișnuiții secretari s-o găsească, la Milano, sau oriunde s-ar afla și să o aducă la Roma pentru o probă.

Secretarul se duse la Oficiul de plasare și se întoarse după o oră. „Domnule, spuse, Dolly Darko a murit.” „Și ea? spusei. Când?” „Ah, domnule, a murit acum șase ani.” „Cum este posibil?” „Ei, m-am uitat în registrul Oficiului unde se notează totul...”

M-am dus și eu în aceeași zi la Oficiul de plasare. Am vrut să văd registrul cu ochii mei. Da, nu încăpea nici o îndoială. Dolly Darko murise în spitalul din Niguarda, cu șase ani în urmă...

Regizorul spusese totul. Dar terminase cu o voce stinsă, și cu un automatism straniu, ca un arc care se destinde. De câteva clipe chipul său părea să se fi fixat în gol. Ceilalți trei, care știau cât de bun prieten fusese cu pictorul, nu se mirară. Este adevărat că poate nici nu avură când. Pentru că în timpul acela Roberta se uitase la ceas, se ridicase dintr-o dată și strângându-le mâna la toți, în mare grabă (Dumnezeule! uitase să dea telefon la Bruxelles), ieșise din bar și fugise spre ascensoare.

Conversația în jurul focului reîncepu imediat. Nu se mai vorbi de stafii. Se vorbi numai de Roberta.

Regizorul însă tăcea: văzuse ceva și nu mai avea curajul să le spună celorlalți. Văzuse în una din oglinzi, între azalee, reflectat cu claritate, chipul prietenului său mort, care îi privea pe cei patru adunați acolo în jurul focului și al fetei: ochii săi blânzi și melancolici aveau o expresie nouă: o tristețe și mai disperată decât aceea din ultima vreme a vieții sale; poate un reproș tăcut, poate ură...

De ce, se gândea regizorul, se îndepărtase Roberta chiar în aceleași clipe în care el *văzuse*?

Telefonul cu Bruxelles-ul părea întrutotul un pretext. Era ceva afectat și fals în graba acelui rămas bun.

Dar dacă ceea ce o inspirase pe fată, ba chiar o silise să plece din bar, stîrnind în ea un capriciu, o cochetărie, regretul că admisesese prea mult timp noua companie, fusese tocmai invidia, invidia față de ei, norocoșii, care stăteau vii în jurul căminului și al acestei străluciri feminine, invidia sărmanului mort față de ei?

Cine știe să spună ce vom fi noi și ce putere vom avea peste puțină vreme?

Iarna se sfîrși chiar și în munți. Veni iunie, se apropia iulie. Narcisele albe și galbene parfumară pajiștile pășunilor înalte și fundul văilor la o mie cinci sute, o mie șase, o mie șapte sute de metri. Acolo unde iarba creștea repede, deasă, grasă, vi-guroasă, și unde pămîntul era acum îmbibat ca un

burete cu apa care se scurge din troiene. Poveștile bietelor stafii deveniră amintiri ale nopților de martie. Soarele le topea din memorie în căldura vieții și a speranțelor, în același fel în care topea ghețarul înviorînd torențele și umplea stîncă de mulțimea lichenilor.

Vara tînără triumfa peste tot la latitudinea noastră : în munți, pe cîmpii, în orașe. Erau zilele cele mai frumoase din an. Iar gîndurile triste, cruzimea finală a destinului nostru păreau adevărate doar pentru aceia, mulți sau puțini, oricare ar fi fost numărul lor, care erau loviți în momentul acela : pentru cei care, în rînduiala întîmplărilor omenеști, neîndurătoare și misterioase, ca un uriaș complex industrial, le venise rîndul chiar atunci.

Regizorul lui, spre norocul lui, nu-i venise rîndul. Se găsea în trecere spre Milano și anume pe strada Bocchetto, colț cu strada Santa Maria Fulcorina, într-o dimineață strălucitoare de la sfîrșitul lui iunie, la puțin timp după prînz, atunci cînd furgoneta galbenă, verde și roșie a unei firme comerciale îl depăși și frîna lîngă trotuar, la cîtiva metri mai înainte, obligîndu-l să se oprească, pentru că din cabină, din dreapta șoferului, sărea Roberta zveltă, ușoară, într-o rochie de in de culoarea fildeşului, proaspăt călcată, și cu surîsul, cu ochii ei mari albaștri, cu valul neted și simplu al părului ei blond cenușiu, mai încîntătoare ca niciodată.

Din noaptea aceea din barul hotelului, regizorul nu o mai întîlnise. Iar acum, oprindu-se instinctiv ca s-o admire (cine nu s-ar fi oprit ?), desigur că nu ar mai fi recunoscut-o dacă ea, în soarele și în

veselia citadină a orei și a anotimpului, nu i-ar fi venit în întîmpinare, imagine neașteptată de grație și amabilitate !

— Ce mai faceți ? Uite ce întîmplare !

Era ciudat, fără îndoială, era ciudat ca ea să coboare din camionul acela colorat. Regizorul, totuși, nu băgă de seamă dacă era vorba de un transport de brînză, de pastă de dinți sau de aparate electromecanice, față de surpriza întîlnirii și, mai ales, față de amintirea modului în care Roberta dispăruse în noaptea aceea.

Atunci, în dimineața următoare, o căutase pe fată : i se spusese că plecase să schieze. În aceeași seară apoi i se spusese că plecase cu o mașină cu prieteni : schimbînd programul și contrar celor anunțate chiar direcției hotelului.

Și această dispariție păru să-i confirme regizorului ciudata sa impresie : că prietenul pictor, apărînd pe una din oglinzile barului o chemase pe Roberta, îndepărtînd-o cu violență de compania cineaștilor.

Nici acestora și nici altora regizorul nu le vorbise de întîmplare, convins că dacă ar fi făcut-o, ar fi provocat o neîncredere zeflemitoare.

Dar, în acele luni, misterul revenise de multe ori ca să-l neliniștească. Acum, orașul, soarele, momentul, întîmplarea, totul îi dădea curaj : va încerca să afle ceva mai mult.

Roberta îi spuse :

— Trebuie să mă duc aici, în strada Santa Maria, pentru un comision. Este la doi pași.

Regizorul ceru permisiunea să o întovărășească. Fata consimți.

Regizorul mergea cu un orgoliu instinctiv alături de ea, atât de tânără, de grațioasă, de elegantă. Ar fi vrut să înceapă iarăși să-i facă curte, ca în noaptea aceea : trebuia să-i arunce mrejele căci... nu se știe niciodată. Dar îi părea rău să piardă o ocazie care poate nu se va mai repeta și spuse cât putu mai glumeț :

— Acum, satisfaceți-mi o curiozitate. În noaptea aceea, prima și ultima... când ne-am cunoscut, în sfârșit... Dar, mai întâi, îmi promiteți că veți fi sinceră ? Aș putea să vă fiu tată.

Roberta, cu fața acoperită deodată de roșeața ei ușoară și încântătoare, izbucni în râs :

— Lăsați argumentul cu tata. De ce ar trebui să nu fiu sinceră ? Ador oamenii curioși. Spuneți. Tot, tot !

După spontaneitatea cristalină a aceluia râs, regizorul înțelese că nu reușise s-o tulbure pe fată :

— Iată, răspundeți-mi sincer. Convorbirea cu Bruxelles-ul pe care spuneți că ați uitat-o... vă amintiți ?

— Îmi amintesc, da ! rîse Roberta încurajatoare.

— Ei bine, convorbirea cu Bruxelles-ul era adevărată sau era... un pretext ca să plecați din bar ?

— Era un pretext, răspunse fata hotărîtă, fără măcar să roșească.

— Și atunci... Scuzați, dar nu s-a terminat : ce v-a făcut să vă amintiți că trebuia să vă sculați și să plecați ? un simplu gând al dumneavoastră ? sau vreun fapt exterior, ceva sau cineva pe care l-ați văzut ? Ați promis să fiți sinceră !

— Dar desigur. Nu, nu a fost un gând. Am văzut ! Și, în ciuda soarelui de vară și de amiază, în ciuda vieții orașului din jur, regizorul s-ar fi înfiorat, dacă tonul cu care fata spuse „Am văzut“ nu ar fi fost și mai vesel decât înainte.

— Ce-ați văzut ? o îndemnă regizorul.

— Dar nimic extraordinar : pe un prieten al meu, un prieten drag : un tânăr care stătea în una din acele arcade cu flori care erau de jur împrejurul barului. Se uita urît la mine fiindcă îi promisese că voi merge să dansez cu el în localul Tavernetta. Ei, mă aștepta de o oră ! Și eu, cu poveștile dumneavoastră cu stafii, uitasem complet de el, săracul... Dar de ce îmi puneți această întrebare ? L-ați văzut poate și dumneavoastră ? Îmi cer iertare acum. În acel moment, mi-era aproape rușine. Am inventat povestea cu Bruxelles-ul. Nu ar fi fost amabil să spun adevărul nici față de dumneavoastră nici față de el. L-ați văzut și dumneavoastră ?

Regizorul înțelesese că văzuse, reflectată în oglinda din față, o figură reală și vie apărută în arcada prin care se comunica cu holul. Rămînea asemănarea cu mortul : dar era o iluzie pe care oglinda, arcada, florile, penumbra barului și mai ales starea lui sufletească, prinsă încă în întregime de povestire, ajungeau poate să o explice.

Surîse, jenat :

— Da. L-am văzut și eu.

— Atunci, ați fi putut să-l recunoașteți și acum ! exclamă fata, rîzînd tare.

— Acum ?

— Da. Este tînărul acela care conduce furgoneta.

— Nu am băgat de seamă.

— Vi-l prezint imediat. Mă însoțiți înapoi ? Pe strada Santa Marta, la numărul 27, trebuie să las doar o scrisoare la poartă. Este un prieten al meu foarte drag și un schior foarte bun : campion la categoria slalom și mixtă ! Ne-am cunoscut pe munte exact unde ne-am cunoscut și noi. Nu este un intelectual. Lucrează... lucrează la firma furgonetei pe care ați văzut-o. Într-adevăr, nu ar trebui să mă ia în mașină. Este interzis. Dar mă amuză atîta !

Totul era clar, deci.

Cînd se întoarseră și se apropiară de furgonetă, nemișcată la locul său pe strada Bocchetto, colț cu strada Santa Maria Fulcorina, Roberta se apropie de fereastră și spuse rîzînd :

— Mario, este aici un regizor care vrea să te cunoască. Poate îi vei fi de folos în vreun film...

Și, încadrat de fereastră, în obscuritatea dinăuntru, exagerată de contrastul cu soarele strălucitor de afară, regizorul văzu același chip care apăruse dincolo de azalee, sub arcadă, în oglindă : același chip, da, al prietenului mort : aceeași frunte încadrată de părul fin, aceeași ochi mari și închiși la culoare, același nas subțire și drept, aceeași gură generoasă și bine conturată.

Dură o clipă.

Mario sări din furgonetă, calm și vesel. Era în cămașă : un băiat splendid, dar prea semăna cu mortul... Prea !

Și regizorul nu putea continua să-l privească, fără să simtă crescînd înăuntrul său o neliniște stranie. Astfel, după ce îi strînse mîna și după ce o salută pe Roberta, plecă cerîndu-i scuze.

Se gîndea, umblînd prin oraș, la misterele pe care viața nu poate uneori să te facă să le uiți, nici chiar în momentele sale cele mai triumfale.

Asemănările ?

Stafii mai puțin rare și mai puțin înspăimîntătoare, dar totuși stafii și ele : sfîșieri scurte și întîmplătoare ale pînzei care ne acoperă, țesută din firele încrucișate ale morții și ale vieții, ale timpului și ale spațiului, ale spiritului și ale materiei !...

Fragmente.

Sfîșieri, stafii, oglinzi, transparente : licăriri de adevăr.

CUPRINS

Concert	5
O călătorie la Lourdes	25
Pescăruşul	85
Nicotina	92
Adevărul asupra cazului Motta	103
Fuga prin Italia	268
Birtul Ariosto	344
Apartamentul de la demisol	355
Un sat cu O	367
Fotografia	376
Ada şi Resi	384
Cizmulitele gri cu negru	396
Paşi pe zăpadă	409
Agresiunea	424
Mingea de tenis	451
Oglinzi şi stafii	469

TIPARUL EXECUTAT DE:

ÎNȚEPRINDEREA POLIGRAFICA „13 DECEMBRIE 1918”

Coli tipar 15,75; comanda nr. 2786

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2024

